

ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA ÎN TIMPUL LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN ȘI AL LUI ALEXANDRU CEL BUN

În vremea când Mircea a ocupat domnia, Turcii au distrus țaratele din Bulgaria, iar Sârbii, cu toată vitejia lor, devin vasalii Otomanilor.

În urma înăltării Turcilor în Sudul Dunării, s'a distrus puterea feudală a Bisericii Ortodoxe și, odată cu ea, și cea a proprietarilor feudali. Mircea va călta prietenia regelui Ungariei, a cărui țară era amenințată și ea de expansiunea turcească și va avea legături cordiale și cu Polonia, care, prin așezarea sa geografică, era mai departe de pericolul turcesc.

Populația Țării Românești se ocupa cu agricultura, cultivând în special grâul și meiul; o ocupație destul de prețuită era și cultura pomilor fructiferi. Alături de lucrarea pământului, locuitorii se mai ocupau și cu creșterea vitei.

Țăranii erau unii liberi (moșneni) și alții neliberi (șerbi sau rumâni). Țăranii liberi prestau serviciul militar și erau obligați la plata impozitelor care, cu vremea, devin din ce în ce mai grele. Șerbii lucrează pământurile marilor proprietari și împart roadele muncii lor, dând stăpânilor cea mai mare parte. Cei mai oropiți erau robii, care erau siliți să îndeplinească muncile cele mai grele.

Boierul este proprietar de pământ; el poate ajunge dregător și era uneori răsplătit de domn, pentru anumite servicii, cu moși sau sate.

În fruntea societății era domnitorul țării, care poate dăruia, dar și confiscă moșiile boierilor. Tot el acordă scutiri de dări.

Mircea a fost primul mare gospodar al Țării Românești. El a încheiat două tratate comerciale, primul cu negustorii din Lemberg în 1409, iar cel de al doilea cu negustorii din Brașov

în 1413. Se aduceau postavuri și catifele din Ypres, Louvain și
Colonia și se exportau cereale, vite, piei, lână, sare, miere, cea-
ră, brânză, pește, etc.

Capitala țării a fost mutată la Târgoviște, iar târgurile și
porturile mai de seamă erau: Severin, Câmpulung-Muscel,
Curtea de Argeș, Târgoviște, T.-Măgurele, Cetatea-Dâmbovi-
ței, Giurgiu și Brăila.

Mircea a fost ctitorul mănăstirii Colmeana și al mănăstirii
Cozia, făcând din piatră.

Armata era compusă din cei în stare a purta armele, și la
chemarea domnitorului trebuiau să răspundă boierii cu oamenii
lor și țărani liberi; cu toți împreună formau oastea cea mare,
înarmată cu arcuri, securi, coase, săbii și lănci.

În timpul său, țara cuprindea limitele arătate prin hrisoa-
vele domnești dintre anii 1402-1408 — stăpânind și dominând
toată țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre
părțile tătărăști și Almașului și Făgărașului herțeg și Banatului
de Severin Domn și de amândouă părțile de peste toată Dunăre-
și până la Marea cea mare.

Se crede că Mircea nu a participat la lupta de la Cossovo,
unde au fost înfrânți Sârbii. El a luptat contra lui Baiazid I-de-
rim, dar, fie din pricină că avea armată puțin numeroasă, fie din
pricina trădării boierului Vlad (Uzurpatorul), Mircea se retrage
la Brașov, unde se întâlnește cu regele Sigismund al Ungariei,
care îl ajută să alunge pe Vlad și să gonească și pe Turci.

În 1396 are loc lupta dela Nicopol de care va fi vorba mai
târziu și unde alături de Englezi, Francezi, Germani, Unguri,
Greci și Bulgari, au luptat și Românii, dar au fost înfrânți.

În anul următor, Turcii pătrund pe teritoriul Munteniei, dar
sunt respinși în lupta dela mlaștinile Ialomiței. Turcii au lupte și
în Asia. Acolo, în urma luptei dela Angora, 1402, Baiazid cade
prizonier în mâinile lui Timur, unde moare. Rămân trei fii: Soli-
man, Musa și Mahomed, care se luptă pentru ocuparea tronului.
Mircea sprijină pe Musa; acesta ajunge sultan, dar domnește pu-
țin, fiind ucis de fratele său Mahomed, care devine sultan și mai
târziu ocupă Dobrogea și celățile Turnu și Giurgiu și astfel
Mircea ajunge tributar Turcilor.

La moartea lui Mircea a început o serie de lupte pentru o-
cuparea tronului. Unii boieri sprijineau pe urmașii lui Mircea,
cărora li se spunea Drăculești, după numele lui Vlad Draculea,
fiul nelegitim al lui Mircea, iar alții pe Dănești, urmașii lui Dan I,
fratele mai mare al lui Mircea.

Vlad Dracul (1436-1446) participă la lupta dela Varna (1444)
care s'a terminat cu un cumplit dezastru, și vrând să se împrie-

tenească cu Turcii își atrage mânia lui Iancu Corvin, voievodul Ardealului și regent al regatului Ungariei, care dă ordin ca Vlad Dracul să fie ucis.

Alexandru cel Bun, domnitorul Moldovei se urcă la domnie în anul 1400. El a fost sprijinit de Poloni și de aceea va accepta suzeranitatea polonă. Tătarii, din ce în ce mai slabi, nu mai prezentau acum o primejdie prea mare. Cu Mircea, Voievodul Țării Românești, va fi în raporturi de bună vecinătate; asemenea și cu Ungaria.

Regii Ungariei și Poloniei erau cumnați și se invoiseră la Lublau, în 1422, să împartă Moldova. Nordul trebuia să fie luat de Vladislav Jagello, iar Sudul de Sigismund. Deși Alexandru a aflat de tratatul încheiat, el și-a dat seama că prietenia dintre cei doi cumnați nu era durabilă și astfel nu a lăsat să se încheie legă că ar cunoaște conținutul tratatului și a continuat politica de corectă vecinătate, atât cu Polonia cât și cu Ungaria.

În Moldova vom găsi aceleași aspecte sociale și economice cum le-am constatat la Țara Românească, dar aici se observă o mai puternică dezvoltare a activității comerciale.

Târgurile s'au dezvoltat la început datorită, ca și în Muntenia, elementelor străine, care curând s'au contopit în masa populației românești. Târgul era condus de un primar numit șoltuz, care era ajutat de 12 pârgari. Comerțul era stânjenit de vămile interne, care se plăteau în punctele importante de răscruce de drumuri. Prin tratate comerciale încheiate cu Brașovenii, cu Bistriștenii, dar în special cu negustorii din Litva, viața comercială prosperă și în târguri și în unele regiuni miniere se așează și coloniștii străini ca Sași, Ciangăi, Armeni, Unguri și Polonezi.

Lui Alexandru i s'a dat mai târziu numele de cel Bun.

Armata, probabil că avea aceeași structură cu cea din Țara Românească; dar în Moldova fiind ca și mai buni s'a putut forma de timpuriu și o armată de cavalerie, care, după cum s'a arătat mai înainte a fost trimisă să lupte la Marienbad contra cavalerilor teutoni.

Biserica a fost sprijinită de domnitor ea și Biserica din Țara Românească. Ea avea sate cu țărani tobagi (vecini).

Alexandru a aplanat conflictul cu Patriarhia din Constantinopol, care a recunoscut ca mitropolit pe Iosif Mușat (1401). Scaunul metropolitan era la Suceava. S'au mai înființat și două episcopii, una la Rădăuți și alta la Roman.

El a ridicat mănăstirile Moldovița și Bistrița unde au început să se facă scurte însemnări cu caracter istoric.

Fiind căsătorit cu o prințesă catolică, Alexandru a ridicat a

doua episcopie catolică la Baia, pe lângă cea existentă dela Siret. Armenii și-au avut episcopia lor la Suceava.

Totuși, cu toate concesiile făcute catolicismului, Alexandru a fost un sprijinitor al ortodoxiei, pe care a întărit-o ca să poată duce lupta împotriva propagandei catolice și pentru menținerea independenței Moldovei.

Spre sfârșitul domniei se strică prietenia cu Polonia. Alexandru cel Bun se aliază cu Lituanienii și cu Tătarii și pradă Sudul Poloniei.

La moartea lui Alexandru cel Bun au început lupte între fiii lui și astfel unii vor căuta prietenia Poloniei, alții a Ungariei și pe vremea lui Petru Aron (1451-1457) Moldova este închinată Polonilor, Ungurilor și Turcilor, față de care trebuia plătit un tribut anual de 2.000 galbeni.

Din pricina luptelor dintre urmașii lui Mircea și ai lui Alexandru, autoritatea voievozilor este diminuată, iar boierimea devine mai puternică; puterea ei politică se întărește și în aceeași măsură se măresc și domeniile pe care le stăpânește.

Războaiele, birurile mereu mărite, împilările boierilor încep să distrugă pe încetul obștile țăranilor, precum și pe micii proprietari liberi, care încep să-și piardă libertatea, ajungând în număr mai mare în stare de șerbie.

Biserica își rotunjește și ea domeniile, primind danii bogate de sate dela diferiți domnitori. Mai presus de împilarea boierilor, se accentuează împilarea Turcilor, cărora țăranii trebuiau să le plătească tributul în bani și în natură, boierii fiind scutiți de plata oricăror dări.

CAPITOLUL XXII

ITALIA IN SECOLELE XIII-XV

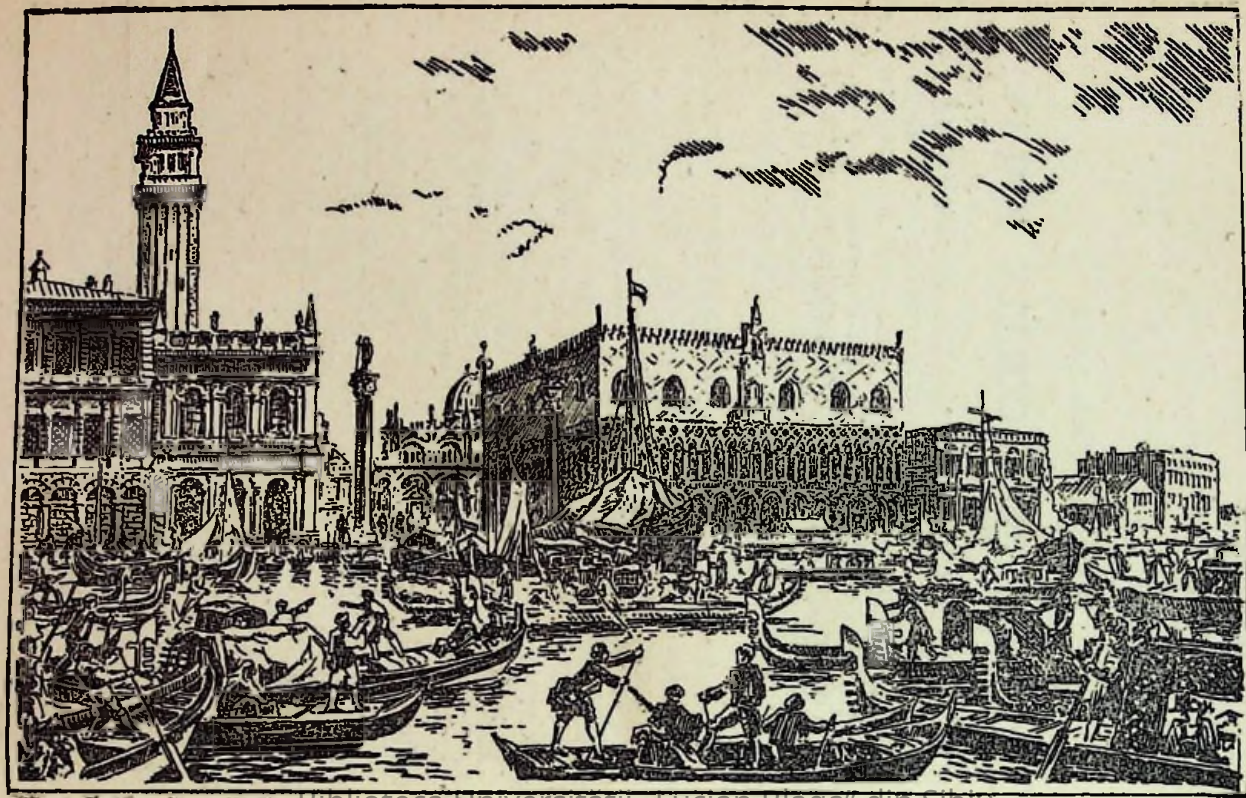
Am văzut că Italia, în secolul XIII, era împărțită în mai multe state dintre care cele mai însemnate erau republicile Veneția și Genova. În Nordul Italiei, unele orașe au întemeiat liga lombardă pentru a putea lupta contra împăratului și altele erau prietene cu împăratul și luptau contra papilor, ca de ex. Cremona și Pavia. Frideric I Hohenstaufen a fost înfrânt de liga lombardă la Legnano și silit să acorde în 1183 autonomia orașelor lombarde.

În timpul migrațiunii popoarelor „barbare”, populația din Veneția s'a adăpostit în lagune și astfel, încetul cu încetul, s'a format o așezare pe care locuitorii nu au mai părăsit-o din vremea năvălirii Lombardilor. În 812 ducele, mai târziu dogele, și-a fixat reședința în insula Rialto și s'a început căderea bisericii care trebuia să adăpostească relicvele sfântului Marcu, patronul Veneției.

Încă din timpul lui Teodoric și al lui Carol cel Mare, Venețienii au început să-și trimită flota spre Răsărit pentru a aduce de acolo stofe de mătase și purpură. În 992, în urma semnării tratatului comercial între Vasile II, împăratul Bizanțului și Veneția, aceasta din urmă câștigă mari avantaje comerciale.

Dogele Petru II Orseolo începe supunerea Dalmației și face ca Veneția să devină regina Adriaticei. El este inițiatorul sărbătorii venețiene numită „logodna cu marea”, la care dogele arunca un inel în apele mării Adriatice, ca simbol al legăturii orașului Veneția cu marea.

De două ori pe an, la dată fixă, flota venețiană se îndreptă spre Răsărit cu destinațiile Constantinopol, Alexandria și Tana (Azovul de azi) la Marea Neagră. Mai târziu, altă flotă se îndreptă spre Flandra. Căpitanii galerelor trebuiau să jure la plecare că se vor gândi, în orice împrejurare, la onoarea comunei și a sfântului Marcu. În timpul dogelui Henric Dandolo, are loc

Biblioteca Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu

Veneţia

cruciata IV, care stabilește imperiul latin la Constantinopol și care aduce Veneției cea mai prețioasă parte din Imperiul Bizantin. Veneția ocupă Epirul, Acarnania și Etolia, insulele Corfu, Cefalonia, Zante, Melos, Andros și Eubee, Galipoli la Dardanele, Heraclea, la marea de Marmara, Adrianopol în Tracia, întregul Peloponez și mai târziu pune stăpânire și pe Creta.

Genova, rivala Veneției, începe din secolul XIII să treacă în marea Egeică, unde ocupă Chios, Lesbos, își întinde activitatea și în Marea Neagră și izbutește chiar, la un moment dat, să controleze vasele care treceau prin Bosfor. Prin colonia Famagusia, pe care o aveau în Cipru, pune mâna și pe această insulă. Veneția este cuprinsă de îngrijorare. Ea nu vrea să lase mâna liberă Genovei, cu atât mai mult nu vrea s'o aibă rivală în Marea Neagră. Lupta care se dă între cele două cetăți, la anul 1352, nu este hotăritoare. Un an mai târziu, Genovezii sunt bătuti în apele Sardiniei la Alghero. Rivala Veneției își ia revanșa, punând mâna pe Istria și Dalmatia, ceea ce duce la lupta dela Chioggia (1379) și la înfrângerea Genovei, care renunță la planul ei de a închide Veneției drumul spre Marea Neagră.

Drumurile noi în Asia îi sunt deschise Veneției de către Marco Polo, care, călătorind prin China, a lăsat o admirabilă lucrare „Cartea Minunilor“, în care povestește cei 24 de ani de călătorie de-a-lungul Asiei (1271-1295). El vorbește despre Cathay (China) și despre bogățiile din Zipangu (Japonia).

Una din cele mai importante case de comerț din Veneția era casa Mărosini, care făcea un trafic intens cu Alep, Damasc și Beyruț. Marina comercială era formată din 3000 de vase, iar cea de război din 300. Dar Veneția avea și industrii proprii, cum era industria mătăsii și a sticlărilor. Toate bogățiile Veneției intrau în mâinile marilor negustori care conduceau și orașul. Dogele era ales de bogătași, care alcătuiau Marele Consiliu. Din pricina despotismului acestui consiliu, se făceau în oraș comploturi dese contra guvernului.

Oligarhia venețiană a căutat să micșoreze, pe cât a fost posibil, autoritatea dogelui; iar pe de altă parte a căutat să restrângă drepturile populației Veneției și să încredințeze puterea numai câtorva nobili. Astfel, Veneția a devenit o republică patriciană.

Pentru a se pune în gardă contra comploturilor, oligarhia negustorească a înființat la începutul secolului XIV „Consiliul celor Zece“.

Consiliul celor Zece avea pretutindeni agenții și spionii lui și, printr-o procedură rapidă, trimitea la moarte pe cei învinuți, incozomi sau periculoși pentru grupul dominant. În realitate,

Consiliul celor Zece a asigurat aristocrației conducerea Veneției și nu a ezitat să condamne la moarte pentru înaltă trădare chiar pe doge Marino Falieri. Marino Falieri s'a răsvrătit contra patricienilor. El a căutat alianța cu poporul din Venetia și a încercat în anul 1355 să provoace o răscoală la capătul căreia credea că va putea restabili vechea autoritate ducală, așa de mult limitată de Marele Consiliu și de Consiliul celor Zece. Dar nobilii au fost mai tari: bătrânul Falieri a fost executat în piața San Marco.

Consiliul celor Zece trimitea la moarte prin mâna călăului pe cei care erau denunțați ca inamici ai republicii, în realitate ai patricienilor. Corpurile erau aruncate în mare și sângele se scurgea prin „Puntea suspinelor”.

În secolul XV, odată cu înaintarea Turcilor în Europa, Veneția încearcă să ocupe anumite teritorii din peninsula Balcanică, crezând că le poate salva astfel de Turci, dar nu reușește. Celatele de negustori nu se poate împotrivi înaintării otomane și dacă ea mai poate duce încă în primele decenii ale secolului XV o politică expansionistă, aceasta se datorește crizei interne care s'a produs în imperiul turcesc prin dezastrul dela Angora (1402). Când, sub Mahomed II, se asediază Constantinopolul, Venețienii sunt prezenți pentru a-l apăra, dar ajutorul dat e cu totul neînsemnat și colonia venețiană din Constantinopole este făcută prizonieră. Pierderile în bani au fost și mai mult resimțite. Veneția hotărăște să trateze cu sultanul și obține anumite foloase în schimbul largilor concesiuni făcute de republică. Dar comerțul venețian a primit o serioasă lovitură prin ocuparea Constantinopolului de Turci. Mahomed și-a construit o marină cu care putea să controleze anumite puncte importante de trecere pentru corăbii. Turcii amenință acum Dalmația și Albania. Veneția suferă înfrângeri după înfrângeri. Catherina Cornaro, venețiană de origine, soția lui Guicciardini regele Ciprului, cedează Ciprul în 1489 Veneției. Veneția se menține încă în Peloponez având acolo, între altele, Coron și Modon (ochii Veneției). În timpul lui Bayazid II și Soliman cel Mareș, Veneția pierde în întregime Moreia. Lovitura de moarte a fost dată însă Veneției de către Poturghezi care au găsit un nou drum spre India, prin Sudul Africii. Astfel, comerțul venețian se găsea în fața unei puternice rivale. Mirodeniile veneau din India spre Veneția prin Egipt; dar, din momentul când Egiptul este ocupat de Turcii otomani, comerțul cu Orientul încetează aproape cu desăvârșire și cu aceasta rolul Veneției ca mare putere în Evul Mediu era terminat.

Florența. Orașul Florența este așezat pe malurile râului Arno, în Toscana, vechea țărișoară a Etruscilor. În secolul XII, marii feudali din Toscana își aveau castelele lor situate pe înălțimi întărite cu ziduri groase și de acolo supravegheau drumurile și jefuiau pe negustori. Încetul cu încetul, Florența devenise un oraș manufacturier și cea mai mare cumpărătoare de baloturi de stofe la târgul anual, ce se ținea în orașul Troyes din Champagne. Florența cumpăra stofele care erau supuse apoi unor abile operațiuni. Erau tunse și vopsite cu colorii de bună calitate. Li se dădea și luciul caracteristic stofelor florentine, așa încât nimic nu mai amintea calitatea mărfurilor cumpărate din Flandra. Dar, pentru că stofele florentine aveau o mare căutare pe toate piețele, s'a dezvoltat în Florența fabricarea țesăturilor. Datorită așezării ei prielnice, Florența a ajuns centrul de schimb de bani și de alte operațiuni bancare, atât pentru Italia cât și pentru alte țări din Europa. Pentru a asigura liniștea necesară operațiunilor manufacturiere, comerciale și bancare, Florentinii au silit pe feudali să-și părăsească așezările lor întărite și să se mute în oraș. Nobilii au consimțit la aceasta, dar și-au construit în interiorul orașului case care semănau cu adevărate castele, deoarece erau întărite prin ziduri groase. Lupta între orășeni și nobili continuă. Orășenii erau împărțiți în două categorii :

Marii bogătași, bancherii, medicii, juriștii formau cele 7 bresle superioare sau „poporul gras“, celelalte bresle se numeau inferioare, adică cele sărace și li se spunea „poporul slab“. Orășenii au dus lupta contra nobililor și, la sfârșitul secolului al XIII-lea, au reușit să-l înfrângă. De acum încolo puterea trece în mâna breslelor superioare : conducerea cetății o avea un consiliu special (Signoria) format din nouă membri. Șapte din ei se alegeau din breslele superioare și doi, din cele inferioare. Paralel cu luptele duse împotriva nobililor, Florența și-a dezvoltat și activitățile manufacturiere.

În 1300 se aflau peste 300 de întreprinderi mari care scoteau circa 100.000 baloturi de stofă. Lâna se cumpăra din Spania, Anglia și Flandra. Apoi se spăla, se usca și era dărăcită de către muncitori angajați special pentru aceste operațiuni. După aceea era distribuită lucrătorilor dela orașe sau dela țară, care o torceau în schimbul plății. Lâna era distribuită țesătorilor și, după ce era țesută, se preluora în ateliere unde muncitorii angajați o tundeau, o periau și o vopseau. Astfel au apărut proletarii de întreprinderi, care erau oameni foarte bogați și care țineau sub autoritatea lor pe micii meseriași care le erau cu totul subordonați.

Erau două feluri de muncitori: muncitorii care erau angajații întreprinderilor textile și muncitori care lucrau la ei acasă. Meseriași mici nu aveau voie să se organizeze în bresle. Poporul gras se temea ca prin bresle să nu ajungă și meseriași să-și impună punctul lor de vedere, adică să schimbe condițiile de muncă, în special salariul. Dar nici muncitorii angajați nu stăteau mai bine. Plata era foarte mică, iar muncitorul era cu totul la discreția patronului.

Întreprinderile unde producția se face prin munca manuală de către muncitorii angajați și muncitorii individuali care lucrează acasă la ei, se numesc manufacturi. În Italia, în secolul XIV, a început să se formeze producția capitalistă, care avea la bază exploatarea muncitorilor angajați, iar manufactura a fost prima fază a producției capitaliste.

Răscoala Ciompilelor. — Muncitorii textiliști, angajați în manufacturi, au provocat răscoala în ziua de 20 Iulie 1378. Aceasta s'a numit răscoala ciompilelor (după numele muncitorilor textiliști) care au fost susținuți și de meseriași mărunți. Ei au ieșit în stradă și, în sunetul clopotelor au venit să ocupe clădirea Signoriei pe care au pus mâna după două zile. Membrii Signoriei au fugit îngroziți.

Răscoala au înlăturat puterea poporului gras și au organizat două bresle pentru meseriași mărunți și una pentru ciompi. S'a făcut un nou consiliu și președinte al Signoriei celei noi a fost pus conducătorul ciompilelor, Michel Lando, un muncitor care dăra cea lână.

Patronii manufacturilor și-au închis întreprinderile pentru ca să înceapă șomajul și foametea. Lipsurile de tot felul au slăbit unitatea dintre ciompi și muncitorii mărunți, care au fost atrași de promisiunile mincinoase ale „poporului gras“. Răscoala a fost înăbușită, mulți ciompi au fost uciși, unii au scăpat prin fugă. Breasla Ciompilelor s'a desființat și poporul gras a rămas stăpân pe situație.

Familia de Medicis. — În secolul XIV, familia de Medicis, mari bancheri din Florența, a ridicat la conducerea statului pe Cosma de Medicis care a dat de lucru sărăcimii florentine. S'a început construirea marilor clădiri de interes obștesc și astfel familia de Medicis încearcă să-și apropie masele populare. Comerțul cu bani pe care-l făcea familia Medicis era foarte întins. Banca Medicis avea sucursale în mai multe țări, și, mulțumită bogăției Florenței, Signoria a putut să-și angajeze mercenari, adică condottieri, cu ajutorul cărora s'a cucerit toată Toscana, ajungând până la Pisa, portul la mare al Toscanei. Flo-

rența a fost patria primului mare pictor italian Giotto și a lui Dante.

După Cosma, conducerea a fost preluată de Lorenzo Magnificul care a fost un tiran al Florenței. El era nepotul lui Cosma de Medicis. Lorenzo era un politician abil, dar foarte perfid. În timp ce apăsa poporul, el a chemat la curtea lui pictori, poeți, savanți care în operele lor preamăreau pe protectorul lor. Tirania dela Florența a servit de model și curând s'au ridicat tiranii și în alte orașe din Italia. Tirania era o formă de apărare împotriva eventualelor răscoale populare. Unii dintre tirani erau de familie nobilă, alții însă erau foști condottieri, cum este cazul lui Muzio Sforza din Milan.

Orașele italiene au luptat cu succes contra feudaților, dar de frica răscoalelor populare, orașenii bogați au recurs la tiranie.

Sicilia rămăsese până în secolul IX în stăpânirea Bizantinilor: înspre 827 Sarasinii Aglabiți, veniți din Africa, au ajuns stăpânii unei părți din Sicilia, unde dregătorii bizantini au ajuns să li se împotrivescă. Sarasinii, chemați de republica Neapolului, care era amenințată de Lombardi, au trecut în Italia de Sud și au ocupat Bari, Tarent și Cuma. Sarasinii asediază orașul Salerno și locuitorii se răscumpără pe bani. Mai târziu au venit în Sicilia și în Sudul Italiei Normanzi.

După multe lupte a luat naștere regatul Celor Două Sicilii, stat vasal papii, al cărui suveran era normandul Robert Guiscard, „rege prin grația lui Dumnezeu”. Un alt normand, Roger, ia titlul de comite al Siciliei. Pe de altă parte, fratele său Robert trece și în peninsula Balcanică, unde cucerește Durazzo, care aparținea împăratului bizantin Alexios Comnenul.

Papa Grigore VII, asediat de împăratul Henric IV, cheamă în ajutorul său pe Normanzi, care vin sub conducerea lui Robert Guiscard. Acesta, împreună cu Normanzii, pradă și arde Roma. Robert Guiscard moare în 1085.

Roger II, nepotul cuceritorului Siciliei, culege și moștenirea unchiului său din Italia, iar papa îi acordă titlul de rege al Siciliei și al Italiei sudice. Roger II moare în 1154 și atât fiul său cât și nepotul său de fiu se prăpădesc curând; atunci tronul revine Constanței, care a fost căsătorită cu Henric VI, împăratul Germaniei; fiul lor, Frederic II, ajunge regele Celor Două Sicilii.

Manfred, fiul natural al lui Frederic II, pierde regatul Neapolului ocupat de Carol de Anjou, fratele lui Ludovic IX, iar familia Hohenstaufen se stinge în urma bătăliei dela Tagliacozzo (1268).

Francezii ocupă și Sicilia, de unde sunt alungați, în urma unei răscoale.

RENAȘTEREA IN ITALIA

În secolul XIV-XV, Italia era țara cea mai înaintată din Europa. Aici, înaintea oricărei țări din Europa, au apărut noi ateliere, aici se întărea burghezia (proprietarii manufacturilor, bancherii, negustorii), aici au început să se desvolte știința, literatura, pictura și alte arte.

Umanismul și Renașterea. — Vechile concepții filosofice, religioase, științifice s'au dovedit a fi nepotrivite pentru oameni, în condițiile noi de viață. Pentru un negustor, fabricant, bancher, al căror succes depindea de spiritul lor de întreprindere, omul nu mai era o ființă neputincioasă. Ei credeau în puterea omului și în dreptul lui la viață.

Deaceea, noua orientare a culturii a fost numită — **umanism**, iar reprezentanții acestei orientări — **umanști**.

Umaniștii negau vechea știință bisericească. Ei se inspirau din realitate și dela scriitorii antici. Ei admirau literatura antichității; căutau manuscrisele scriitorilor antici, le studiau, făceau să renască cultura antică. Orientarea nouă a culturii se numește „**Renaștere**“.

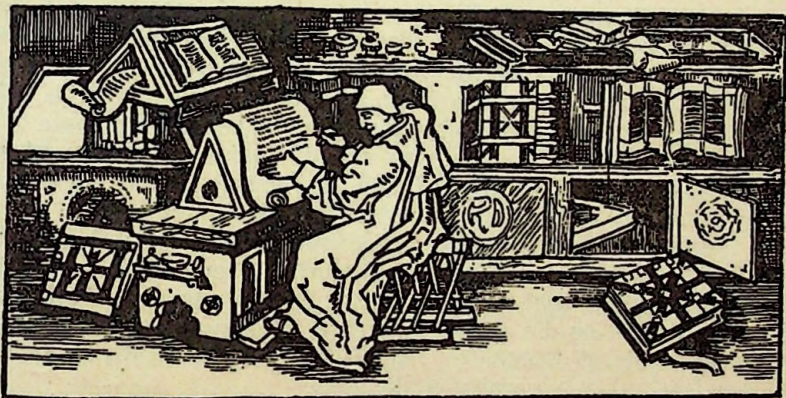
Dante, Petrarca, Boccaccio. — Unul din premergătorii acestei culturi noi este marele scriitor italian — **Dante** (1265-1321). Opera lui principală este „**Divina Comedie**“. Aceasta e un mare poem în versuri, scris în limba italiană. În „**Divina Comedie**“, Dante povestește cum s'a rătăcit într'o pădure deasă. Aici i s'a arătat anticul poet roman **Virgiliu**. Împreună cu **Virgiliu**, Dante a făcut o călătorie prin lumea de dincolo de mormânt. Poemul se împarte în trei părți — **Iadul**, **Purgatoriul** și **Raiul**.

Iadul e prezentat de Dante ca un crater mergând dela suprafața pământului până la fund; Dante descrie 9 cercuri din infern, unde „**sufletele păcătoșilor**“ sunt supuse la diferite chinuri. Într'un cerc, **păcătoșii** rostogolesc pietre enorme, într'un alt cerc, ei sunt scufundați într'un lac arzând. Este și un cerc în care

pedeapsa este un irig îngrozitor. Într'unul din cercurile din infern, Dante a văzut o groapă de foc, pregătită pentru papa Bonifaciu VIII, care atunci încă nu murise. Păcatul cel mai mare, după Dante, e trădarea.

Dante n'a așezat în iad pe scriitorii antici preferați de el, care, după învățătura Bisericii, ar fi trebuit să se găsească acolo, ca necredincioși. Dante i-a plasat la intrarea în iad, unde ei nu suferă niciun fel de chinuri.

În „Divina Comedie”, Dante reproducea reprezentările religioase ale Evului Mediu, dar a introdus și trăsături noi, posibile

Copierea cărților

numai în condițiile vieții noi din Italia. El proslăvește libertatea sentimentelor, capacitatea de cercetare a spiritului, râvna de a cunoaște universul.

Unul din primii umaniști italieni a fost Petrarca (1304-1374). Încă din adolescență îi plăceau cărțile și se adâncea în cititul operelor scriitorilor latini vestiți. El căuta manuscrisele uitate ale autorilor antici. Dacă găsea vreunul, trecea aceasta în jurnalul său, ca un mare eveniment.

Petrarca a lăsat în urma lui multe opere literare. El scria în limba italiană versuri lirice (sonete) dedicate Laurei, a cărei frumusețe și calități morale le cânta. El a scris un poem mare în limba latină, intitulat „Africa”, în care imită pe Virgiliu. Petrarca a lăsat multe opere în proză cu subiecte filosofice.

Petrarca se bucură de un renume răsunător printre contemporanii săi. La Roma s'a făcut cu toată solemnitatea încununarea lui cu cununa de lauri.

Alt umanist vestit a fost prietenul lui Petrarca — Boccaccio (1313-1375). Opera lui principală este „Decameronul”. Boccaccio povestește că în timpul epidemiei de ciumă care bântuia la Florența, 10 tineri, domni și doamne, s'au mutat înafara orașului; ei se adunau în fiecare zi, povestind fiecare câte o poveste interesantă. „Decameronul” e o culegere de povestiri, în care Boccaccio ia în derâdere bigotismul, minunile, pe popi și călugări. El recomandă o viață veselă, plină de plăceri. Boccaccio, ca și Petrarca, admira literatura antică, căuta și culegea manuscrise antice. Dar el prețuia mult și poezia italiană, și a fost încântat de operele lui Dante și Petrarca.

Răspândirea culturii Renașterii. — Tiranii orașelor italiene îi protejau pe umaniști, ca să dea strălucire mai mare curțiilor lor. În timpul familiei de Medicis, Florența deveni centrul umanismului italian. Cultura cea nouă a cuprins numai vârfurile societății italiene. Umaniștii erau departe de popor. Cu toate acestea, umanismul a jucat un rol pozitiv foarte însemnat: el a micșorat autoritatea Bisericii Evului Mediu și a arătat societății culte europene, comorile artei, literaturii și științei antice.

Renașterea nu s'a limitat la literatură; ea s'a răsfrânt și în pictură, sculptură și arhitectură. Pictorii și sculptorii se sileau să-și facă operele mai naturale, cu mai multă asemănare cu natura, inspirându-se din modelele antice. Ei construiau palate luminoase, vaste și frumoase pentru bogătași și clădiri mărețe pentru instituțiile guvernamentale.

Desvoltarea navigației și călătoriilor comerciale contribuia la lărgirea orizonturilor intelectuale ale oamenilor și naștea în ei interes pentru geografie, astronomie, mecanică și matematici.

Din Italia, cultura Renașterii s'a răspândit repede și în alte țări ale Europei.

CAPITOLUL XXIV

INVENȚIILE DIN SECOLELE XIV ȘI XV

În secolul XIV, Arabii au adus în Europa busola, praful de pușcă și hârtia care erau cunoscute Chinezilor. În Europa, aceste născociri au fost perfecționate. Deasemenea, s'a mai născocit tiparul, care a adus omenirii foloase incalculabile.

Busola. — Chinezii cunoșteau proprietatea pe care o are acul magnetic de a arăta întotdeauna Nordul. Primele busole s'au construit în China, de unde Arabii le-au adus marinarilor Europei.

Busola primitivă era formată dintr'un ac magnetic așezat pe un pai care plutea pe apă sau pe untdelemn. Italianul Flavio Gioja din Amalfi, a construit o nouă busolă, formată dintr'un ac magnetic care se putea mișca liber pe o ază fixată în mijlocul unui cadran ca de ceasornic și pe care erau însemnate punctele cardinale. Totul era pus într'o cutioară (bossolo) de lemn, acoperită cu un capac de sticlă, ca s'o ferească de necurățenii. Astfel a fost născocită busola, așa cum o cunoaștem noi. Înainte, marinarii se orientau noaptea după steaua polară, dar atunci când cerul era înnorat, orientarea se făcea cu greutate și deaceia marinarii navigau mai mult de-a-lungul coastelor, neîndrăznind să taie marea în curmeziș. Marinarii nu îndrăzneau să se avânte cu corăbiile lor în emisfera sudică, deoarece acolo steaua polară nu era vizibilă.

Busola a schimbat cu totul condițiile în care se puteau efectua de aici înainte călătoriile pe mare. Cu ajutorul busolei, marinarii puteau naviga în timpul nopții. Ei au început să se avânte pe luciul apelor și au putut trece și în emisfera sudică. În drumeuri lor, marinarii au dat peste țări și continente noi, peste alte popoare cu feluri de viață diferite. Ei au adus în Europa bogății imense, produse, plante și animale cu totul necunoscute până atunci.

Praful de pușcă este un amestec de carbon, silică și pușcărie. Chinezii preparau praful de pușcă și-l întrebunțau la focurile de artificii. Arabii au întrebunțat praful de pușcă pentru aruncarea proiectilelor, după ce mai înainte l-au mărit forța explozivă. Spania a fost prima țară în care s'a cunoscut praful de pușcă și în care Musulmanii au construit primele tunuri. Am văzut mai sus că artileria a fost pentru prima oară întrebunțată în timpul războiului de o sută de ani, în lupta dela Crécy (1346).

La început, primele bombarde (tunuri) erau făcute din tuburi de metal așezate pe drugi de lemn, sau suspendate pe niște stâlpi. Primele bombarde erau foarte periculoase pentru cine le întrebunța, deoarece, uneori, în momentul exploziilor luau foc și omorau pe servanți. Cu vremea, s'au construit tunuri mai perfecționate, deasemenea s'a început să se fabrice și bombarde de mână, adică puști. În loc de grăunțele se întrebunțau pietre sau plumb. Știm că un român din Transilvania a construit o bombaradă pentru Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului.

În timpul lui Carol VII s'au construit tunuri așezate pe care. Cu ajutorul acestei artilerii s'au putut obține victorii franceze din ultima fază a războiului de o sută de ani. De camdată crearea artileriei nu servi decât la întărirea puterii regale în Anplia, urde praful de pușcă era un privilegiu regal. În celelalte țări, marii feudali și-au construit și ei o artilerie care putea să se măsoare — eventual — cu artileria regilor.

Hârtia. — În Evul Mediu se întrebunțau aproape aceleași materiale pentru scris ca în antichitate. Din interiorul papyrusului — o trestie ce crește în delia Nilului — se scoteau niște foite subțiri care se întrebunțau ca material pentru scris. În antichitate s'a scris și pe tăblițe cerate, precum și pe cărămizi de pământ neuscate. În epoca helenistică, în orașul Pergam, pieile de vițel erau pregătite după o rețetă — al cărei secret a fost păstrat — și se întrebunțau la scris.

În Evul Mediu, pergamentul costa foarte scump. Lumea căuta pergamente care erau acoperite cu texte scrise în antichitate. Textele vechi erau șterse și se scriau în locul lor texte religioase. Operația aceasta era făcută de către călugării din mănăstiri și în felul acesta s'au pierdut multe texte vechi. Trebuia găsit un material ușor de fabricat, care tocmai din această pricină putea fi mai ieftin decât pergamentul. Chinezii știau să fabrice hârtie din resturi de pânză sau de mătase. Hârtia fabricată din carpe a fost împrumutată dela Arabi, care au introdus-o în Sicilia și în Spania. De aici a trecut în Franța, unde se făcea hârtie din pelice de pânză. Odată cu introducerea rușilor de pânză, a început să se găsească în Europa material

sufficient — sdrențe — din care să se facă hârtie ieftină. Născocirea hârtiei a adus după sine o altă născocire mult mai importantă, aceea a tiparului.

Tiparul. — În Evul Mediu, ca și în antichitate, se scria de mână, deaceia cărțile erau foarte scumpe și cunoscute numai într'un cerc restrâns de cititori. Ca să nu fie furate, unele cărți foarte scumpe, erau prinse cu lanțuri, încheiate cu lacăte și în felul acesta se păstrau manuscrisele prețioase prin biblioteci.

Prin secolul XIV s'au deschis în Europa mai multe universități și studenții erau siliți să învețe numai după notițe. Lipsa cărților a început să se facă foarte simțită și s'a luat obiceiul ca textele să fie săpate în relief pe plăci de lemn unse cu cerneală și aplicate astfel pe hârtie. Se puteau scoate mai multe texte, dar procedeul era încă foarte costisitor, deoarece

Mașina de tipărit cărți

textul întreg era lucrat cu mâna, adică sculptat în lemn, ceea ce mărea costul de producție. Laurențiu Coster, de fel din orașul Haarlem (Țările de Jos), a construit litere mobile de lemn, care puteau servi la mai multe întrebunțări. Litera, odată scoasă dintr'un anumit text, putea fi întrebunțată la altul. Literalele de lemn se toceau însă foarte repede și materialul trebuia mereu reînnoit.

Ioan Gutenberg, un german din Mayența, s'a gândit să facă litere mobile de plumb. El a săpat matrite, adică forme de litere în care a turnat un aliaj compus din plumb amestecat cu antimoniu și a putut obține litere mobile de plumb. După aceea a născocit și presa, cu ajutorul căreia textul, format din litere de metal, era imprimat pe o foaie de hârtie. Tiparul a fost inventat

pe la jumătatea secolului al XV-lea și prima carte tipărită a fost Biblia, a cărei tipărire s'a terminat în vremea când Ștefan cel Mare ocupă tronul Moldovei (1457).

Născocirea tiparului a permis ieftinirea cărților și astfel cultura nu mai putea rămâne apanajul bogătaşilor. Oamenii cu mijloace mai modeste au putut, mulțumită tiparului, să-și însușească o oarecare instrucțiune. Să nu ne închipuim însă, că toți locuitorii din orașe și-au cumpărat cărți: știința de carte era puțin răspândită și cultura nu a putut pătrunde mulțumită tiparului decât în rândurile marii burghezii, care a început să se la la întrecere cu principii în achiziționarea cărților.

1502 Tiparul s'a introdus în Țara Românească pe vremea lui Radu cel Mare. Acesta a chemat în țară pe călugărul Macarie, care învățase arta tiparului la Veneția. Dela Veneția, el a trecut în Muntenegru unde a deschis o tipografie, care a fost închisă mai târziu de Turci. Macarie a adus în țara noastră un săculeț cu litere, cu ajutorul cărora a început să tipărească în tiparnița instalată în chiliile dela Mănăstirea Dealului, cărți religioase (1508). Cărțile acestea au fost tipărite în limba slavonă. S'au tipărit un Liturghier, un Oștoih și un Evangheliar.

Născocirea tiparului a făcut ca mai târziu, în secolul ^{XIX}XVI, cărțile și presa să devină mai ieftine și astfel și clasele muncitoare s'au putut împărtăși din binefacerile lui; ideile au început să circule mult mai repede. Tiparul a devenit astfel un auxiliar neprețuit al progresului și a contribuit la câștigarea libertății chiar în țările unde domnea cel mai nesuferit autocratism.

CAPITOLUL XXV

CHINA ȘI JAPONIA ÎN SECOLELE XIII-XVI

În secolul XIII, Mongolii au început să prade China. Ei au luat pășunile țăranilor și le-au făcut islazuri pentru vite; multă populație a fost ucisă, iar pe la anul 1271 China de Nord a devenit un imperiu al Mongolilor, având drept capitală orașul Peking.

După cucerirea Chinei de Nord, Mongolii au pornit la cucerirea Chinei Centrale și de Sud și în puțină vreme întreaga Chină a fost supusă, devenind un vast imperiu mongol, care s'a întins aproape în toată Asia. După ce China a fost supusă, Mongolii nu au mai avut interes să continue distrugerile, așa încât au căutat să desvolte industria chineză și să încurajeze schimbul comercial, ca să-și îmbogățească astfel imperiul nou creat.

Mongolii au creat cel mai mare imperiu ce s'a văzut vreodată, așa încât comerțul chinez a început să cunoască și el o dezvoltare extraordinară. În China se deschid ateliere imense, unde sunt întrebuințați lucrători iobagi.

O meserie foarte căutată în China era cea a fabricării porțelanurilor, meserie care cunoscuse o mare înflorire în perioada Tang. În atelierele de porțelanuri pictate de mână, era cunoscută diviziunea muncii.

O altă fabricație căutată era cea a mătăsurilor, care se țeseau în ateliere speciale cu mii de lucrători. Mătăsurile din China erau aduse și în Europa, unde erau foarte pretuite.

Pentru transportarea produselor chineze s'au construit corăbii comerciale, care erau mai mari decât caravanele. În același timp în China exista și o flotă de război.

În momentul cuceririi Chinei de către Mongoli, aceștia au pus peste tot funcționari mongoli, iar paza țării au încredințat-o — cum era de altfel de așteptat — militarilor mongoli. Atât funcționarii cât și militarii mongoli se purtau foarte rău, cu

Chinezii, iar aceștia, fie că erau țărani, negustori sau feudali, urau de moarte pe Mongoli.

Imensa majoritate a locuitorilor Chine fiind formată din țărâni, aceștia au întemeiat o societate secretă, „Crinul Alb”, în care au primit însă orice Chinez care era gata de luptă împotriva Mongolilor. Membrii societății se întruneau pe ascuns; membrii noi jurau că vor rămâne credincioși societății până la sfârșitul vieții. Trădătorilor li se aplica pedeapsa cu moartea. În anul 1342 a izbucnit în Sudul Chinei răscoala țăranilor împotriva dominației nesuferite a Mongolilor. Răscoalele s'au întins pretutindeni.

Imperiul mongol era sfâșiat de lupte interne; în acelaș timp, foametea, cutremurele, inundațiile au înspăimântat pe locuitori și i-au făcut să creadă că domnia Mongolilor se apropie de sfârșit. Țăranii și-au format o armată care a început să lupte contra armatei mongole, s'o înfrângă și să cucerească — unul după altul — orașele din China. Răscoala țărănească era condusă de un țaran sărac Ciu-Yuan-Cian care a ocupat Nankingul și s'a proclamat împărat. El este întemeietorul dinastiei Ming (1368-1644) care a supus Tibetul. Timur Lenk n'a îndrăzit deloc să atace China. Mai târziu, în sec. XV, când a vrut să pornească spre China, a murit înainte de a putea să-și îndeplinească gândul.

Curând a fost supus și Nordul și a fost ocupat orașul Peking, capitala Mongoliei.

Poporul chinez, organizat și disciplinat, a izbutit să biruiască și să alunge în stepele lor de origină pe Mongolii care le ocupaseră țara. Imperiul chinez a durat dela 1368-1644. Capitala lui a fost la început la Nanking și pe urmă s'a mutat la Peking.

J A P O N I A

Japonezii locuiau arhipelagul japonez și, din cele mai vechi timpuri, au intrat în legătură cu unele insule din Pacific și cu China, de unde au împrumutat religia, arta și scrierea.

Japonia era împărțită într'o mulțime de feude, unde principii stăpânitori erau adevărați suverani independenți.

De timpuriu, în Japonia s'a format o pătură militară — samurailor — cavalerii. Inceput cu încetul, împăratul a înfrânt puterea feudalilor și s'a încheiat un stat unit.

Desvoltarea manufacturii și comerțului chinez au deșteptat dorința de cucerire a samurailor, care au vrut să ocupe țara spre a o putea jefui în voie. Samurailor pătrundeau în China, uneori pe cale pașnică, alteori prin violență, jefuiau un oraș și ple-

cau spre a reveni mai târziu. Mai cu seamă orașele de pe coaste au avut de suferit prădăciunile Japonezilor. Incurajați de aceste succese, Japonezii au devenit foarte îndrăzneți și au trimis pe iluviul Iang-Ce-Kiang o flotă militară, care a început să asedieze orașul Nanking și a căutat să taie toate comunicațiile între Nord și Sud, pentru a nu se putea trimite ajutoare. Chinezii au contra-atacat cu toată vigoarea, au gonit flota japoneză din Nanking și au început eliberarea orașelor. Samuraii au fost siliți să părăsească China și drept pedeapsă, Chinezii au încetat orice comerț cu Japonia, închizând toate porțile.

Deocamdată, Japonezii au renunțat, de nevoie, să mai facă trafic comercial cu China, dar în taină au început să se pregătească de război. Ei au strâns armată, iar în șantierele navale au început să se construiască corăbii de război. Inițiatorul pregătirilor de război era prințul Hideosi, care intenționa să supună Coreea, Manciuria, insulele Filipine și Formoza și să devină astfel, stăpânitorul unui vast imperiu în Pacific și China. În anul 1592, pregătirile militare fiind terminate, Hideosi a încercat să supună Coreea, vasală Chinei, a cărei capitală, Seul, a fost ocupată de trupele japoneze. În ajutorul Coreei au venit Chinezii, dar armatele lor au fost înfrânte în 1597. Japonezii au început masacrarea populației coreene și chineze. Morților li se tăiau urechile și nasurile pentru a fi trimise în Japonia drept dovadă a izbânzilor japoneze. Dar și Chinezii au știut să procedeze cu toată energia, mai cu seamă că trebuia să se dea lupta decisivă, care avea să asigure victoria finală. Cu armata cea nouă pe care au recrutat-o, Chinezii au înfrânt pe Japonezi în anul 1598, aruncând în mare armata japoneză care a fost astfel distrusă până la ultimul soldat.

În anul 1607 Japonezii au iscălit o convenție cu China, prin care ei renunțau la orice pretenție asupra Coreei și astfel armata chineză a știut până la urmă să înfrângă armatele cutezătorilor samurai.

CAPITOLUL XXVI

ULTIMELE VEACURI ALE EVULUI MEDIU

Descoperirile geografice și începutul politicii coloniale

Descoperirea Americii și a căilor maritime spre India

În Evul Mediu produsele Orientului erau foarte prețuite în Europa. Tot comerțul cu Orientul era în mâinile Arabilor care aduceau mărfurile din Orient și le vindeau negustorilor din Veneția, Bizanț, Genua, care, la rândul lor, le revindeau mai departe.

Prin cuceririle Turcilor, tot acest însemnat trafic încetează. Una câte una, țările cu fața spre Mediterana de Răsărit cad în mâinile Turcilor, care opresc astfel, pentru o lungă bucată de vreme, comerțul cu Răsăritul.

În Europa nu se știa cu precizie din ce țări se aduceau mirodeniile, deoarece Arabii au știut să păstreze secretul, după cum l-au păstrat atât Genovezii cât și Venețienii. Spre sfârșitul secolului XIII, un venețian, Marco Polo, întreprinde o lungă călătorie prin Asia (1271-91) și întors în Europa el scrie în limba franceză „Cartea Minunilor”, în care povestește despre bogățiile de neînchipuit care se aflau în China și Japonia. Citirea cărții lui Marco Polo a deșteptat în sufletul multora dorința de a porni spre Orientul mai depărtat pentru a aduce marfă de acolo și astfel să se îmbogățească.

Drumul spre Orient fiind tăiat de Turci, oamenii au început să se gândească să găsească un nou drum spre Orientul cel fabulos prin bogățiile lui. Până atunci se navigase numai pe Marea Mediterană, dar acum, cu ajutorul busolei, marinarii au în-

cercat să treacă și în alte mări. În secolul XIII au început să fie cunoscute, în Europa, părerile geografului grec Ptolemeu care scrisese despre forma rotundă a pământului. Ideea aceasta a lui Ptolemeu a fost cunoscută de astronomul florentin Toscanelli care, spre anul 1474, a făcut și el afirmația că pământul e rotund și a desenat chiar o hartă pe care a așezat India la oceanul Atlantic, pe malul opus Europei, adică acolo unde se află cele două Americi.

În Evul Mediu existau hărți. Ele se numeau portulane, deoarece aveau însemnate pe ele porturile principale. Dar geografil din Evul Mediu nu voiau să creadă că pământul este rotund; ei spuneau că pământul este plat, deoarece, dacă ar fi rotund, antipozii noștri ar trebui să meargă cu capul în jos și cu picioarele în sus.

În Evul Mediu, până spre secolul XII, marinarii întrebuințau două feluri de vase pentru navigație: galera și corabia. Galera, lungă de 50 metri, era condusă de vâslași, în special de condamnați, dar era foarte puțin înaltă, așa încât nu se putea călători cu galera pe o apă care avea talazuri ridicate, deoarece vasul putea să se scufunde. Corabia avea marginile înalte, un singur catarg și o singură pânză. Armatele cruciaților au fost transportate cu ajutorul corăbiilor, dar aceste transporturi aveau un mare inconvenient: durau timp îndelungat, deoarece corabia plutea foarte încet.

În secolul XV, tipul acesta de corabie a fost modificat și s'a construit caravella, mai ușoară și mai înaltă și care avea 5 catarge și 3 pânze, care puteau fi desfăcute foarte ușor. Ea era mult mai rapidă și, fiind foarte înaltă, marinarii au putut înfrunța valurile oceanelor. Caravella a fost folosită atât de corăbierii portughezi, cât și de cei spanioli.

Descoperirile Portughezilor. — Normanzii au ajuns cu vasele lor speciale până în Groenlanda, dar nu au dat nicio importanță acestui fapt. Din această cauză, America a fost descoperită mult mai târziu. Portughezii descoperiseră insulele Azore, Madera și Canare, care au fost cucerite oficial în anul 1402. Călătoriile pe ocean au fost începute de Portughezi care și aveau țara îndreptată spre Ocean și care, temându-se de Mauri, voiau să încerce o debarcare în Africa, de unde puteau să încercuiască armatele Maurilor. La Sagres (capul Sfântul Vincentiu), prințul Henric Marinarul a întemeiat o școală de navigație, unde a început să adune material informativ cu privire la călătoriile care se efectuaseră în trecut. Hărți și diferite manuscrise erau studiate cu atenție de elevii școlii navale din Sagres. Mai târ-

ziu, marinarii din Sagres au căutat să găsească un nou drum spre India ca să stabilească traficul comercial cu țările îndepărtate din Orient. Primele corăbii au plecat din Portugalia în al doilea deceniu al secolului XV, iar navigatorul Bartolomeu Diaz ajunge în Sudul Africei, în anul 1487. Regele a schimbat numele de Capul Chinurilor sau al Furtunilor dat de marinarii portughezi, în Capul Bunei Speranțe.

Vasco da Gama, un alt călător portughez, a reușit — înconjurând Africa — să ajungă la Calicut în India (1498).

Marinarii portughezi s'au temut să se avânte pe apele oceanului. Ei auziseră povești în legătură cu existența unui munte de magnet în mijlocul apelor, care atrage tot fierul de pe corăbii și astfel cuiele corăbiilor sunt atrase de muntele de magnet și corabia se desface în mii de bucăți. Corăbierii mai credeau că la ecuator apele oceanului fierb și se temeau să nu se topească de căldură. Când au început să se apropie de coastele sudice ale Africei, s'au temut ca nu cumva corăbiile să fie scufundate de valurile oceanului care atingeau înălțimea unei case cu mai multe etaje.

Portughezii și-au alcătuit un impeniu colonial foarte vast. El a constituit o amenințare din cele mai grave pentru comerțul venețian și arab. Venețienii și-au căutat aliați de luptă contra Portughezilor, dar flota lor a fost distrusă în Marea Roșie.

Urmașul lui Vasco da Gama a fost Albuquerque care pune mâna pe intrarea mării Roșii (1513) și pe cea a golfului Persic (1515). Astfel, Portughezii au ajuns stăpânii singurelor drumuri comerciale prin care mai veneau în Europa mărfuri din Orient.

Albuquerque cucerește Malacca (1511), iar ofițerii săi ocupă o parte din insulele Moluce și, ajungând în China, pătrund în 1517 la Canton și în 1520 sunt primiți oficial la Peking. Portughezii au ajuns și în America de Sud (1500) și sub Alvarez Cabral au luat în stăpânire Brazilia.

Caracterul imperiului colonial portughez — Am văzut repeziciunea cu care, după 1487, Portughezii au reușit să-și formeze un vast imperiu colonial. Ei s'au mulțumit să ocupe cu armatele lor numai punctele strategice însemnate, adică punctele de trecere; deasemenea și porturile principale. Ei nu au reușit să pătrundă prea mult în interiorul țărilor cu care făceau comerț. Au deschis comptuare unde strângeau mărfuri pentru Lisabona, se îmbogățeau și după câțiva ani plecau, întorcându-se în patrie. Mai târziu, imperiul colonial portughez a început să fie atacat de Olandezi, care au reușit să le smulgă posesiunile din insulele Sumatra, Iava, etc.

DESCOPERIRILE SPANIOLILOR

În timp ce Portughezii s'au îndreptat spre Est căutând drumul spre India, Cristofor Columb, de fel din Genova, a căutat ca prin Apus să ajungă la Răsărit. Cristofor Columb era fiul unui țesător din Genova și a învățat și el țesătoria. La vârsta de 20 de ani s'a făcut marinar și a trecut în Portugalia, unde a cerut regelui să-i dea fondurile necesare pentru a putea pleca pe oceanul Atlantic, ca să ajungă în Indii. Neînțelegându-se cu regele Portugaliei, Cristofor Columb se duce în Spania, unde expune planul lui, reginei Isabella de Castilia.

Cristofor Columb era în corespondență cu Toscanelli care făcuse afirmația că pământul este rotund. În acelaș timp, germanul Martin Behaim a făcut cunoscut globul pe care-l construisese în 1432 și pe care desenase Asia ca întinzându-se de-a-lungul oceanului Atlantic. Convingerea lui Cristofor Columb că, plecând prin Apus se ajunge în Răsărit, este astfel mai mult întărită. Regina Isabella hotărăște să-l ajute.

În ziua de 3 August 1492 Cristofor Columb plecă din portul Palos, având sub conducerea sa trei vase: Santa Maria ca vas amiral, Pinta și Nina, iar echipajele erau formate mai mult din oameni care erau urmăriți în justiție pentru diverse fapte și cărora li se acordase iertarea. La 10 Octomvrie oamenii, speriați de durata călătoriei, au încercat să-l convingă pe Columb să ia calea întoarcerii. În noaptea de 11 spre 12 Octomvrie, un membru al echipajului, care ședea de veghe la cârmă, a zărit o lumină și a alergat în grabă să dea vestea bună celorlalți. În dimineața de 12 Octomvrie, Columb debarca în insula Guanahani din arhipelagul Lucayes (Bahama); insula aceasta, Columb a numit-o San Salvador. Indigenii s'au apropiat de Columb, care le-a dăruit mărgelile de sticlă colorată și tot felul de nimicuri pentru care i-au adus și ei darurile lor: păsări, fructe, legume. Columb credea că a debarcat în India. El numește Indieni pe indigenii din Guanahani și se interesează dacă pe la ei se găsește aur. Este destul, i se răspunde, dar îl are un rege din Sud. Columb mai descoperi Cuba și San Domingo, după care se întoarce în Spania unde populația i-a făcut o primire triumfală, la care s'au asociat atât regele cât și regina. Columb a mai făcut încă trei călătorii descoperind Antilele și în cea de a treia călătorie, în 1498, descoperi America de Sud, atingând gura Orenocului. În toate călătoriile lui, Columb căuta aur și cum nu a găsit aurul dorit, a pierdut din popularitatea sa și a fost înlocuit în postul de vice-rege al ținuturilor nou cucerite. În urma părilor nedrepte, Columb a fost pus în lanțuri și adus în Europa. Astfel a

fost văzut, de populația din Cadix și Sevilla, omul care descopere un nou continent. La bătrânețe, Columb, amărît, de nerecunoștința oamenilor, va scrie: „Să fi furat India și s'o fi dăruit Maurilor, nu cred că Spania ar putea să-mi arate mai multă ură”.

În 1513, Balboa a trecut istmul Panama și descoperind un ocean întins, unii și-au dat seama de importanța descoperirii lui Columb.

Noul continent a luat numele de America, după Amerigo Vespucci, un marinar florentin care și-a dat seama că Cristofor Columb a descoperit o lume nouă.

Îndată după descoperirea Americii, cete de aventurieri s'au îndreptat spre noul continent, în căutare de câștiguri ușoare și de cuceriri. Cuceritorii (conquistadorii), care erau cavaleri castilieni ruinați, s'au îndreptat spre Mexic și Peru, unde au auzit că se găsește aur în mare cantitate. În Mexic, conquistadorii,

sub conducerea unui aventurier, Fernando Cortez, au găsit poporul Aztec, care supusese toate triburile, obligându-le la plata unui bîr în alimente, sclavi și obiecte prețioase.

Aztecii locuiau în Mexic pe o insulă în mijlocul unui lac. Palatul regelui Montezuma era foarte luxos, vesela de aur și argint, iar îmbrăcămintea scumpă și frumoasă.

Aventurierul spaniol Cortez, cu un detașament de 400 de soldați, a reușit să cucerească Mexicul. El a prins cu înșelătorie pe Montezuma și l-a ucis.

Peru aparținea Incașilor, în fruntea cărora se afla împăratul Athahulpa, care-și recrutase o armată formată din Incași și trimitea funcționari incași prin ținuturile cucerite. Peru a fost cucerit de Almagro și Pizarro. Europeanii păreau locuitorilor Americii, drept niște ființe supranaturale. Veneau călări și aveau

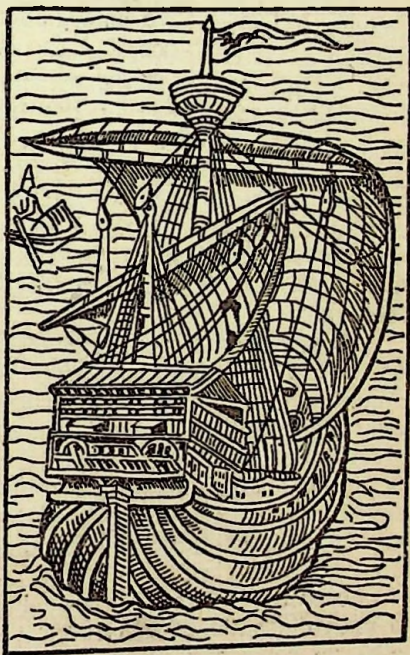
Cristofor Columb

tunuri care scoteau lovituri ca de tunet, așa că s'au supus îndată. Spaniolii s'au purtat în chip sălbatic. Au distrus fără milă pe Azteci, pe Incași, cât și pe supușii lor. Au furat tot aurul și argintul și și-au împărțit între ei pământurile pe care au silit pe Indieni să le lucreze. Din pricina răului tratament și a muncii grele la care erau supuși, Indienii mureau foarte repede, așa că Spaniolii s'au gândit să aducă în America sclavi negri din Africa.

Magellan. — În timp ce în America Spaniolii își creau un imperiu colonial, Magellan

pleca cu 5 corăbii și cu un echipaj compus din 289 de oameni, ca să găsească adevăratul drum spre țara mirodeniilor. Magellan ajunge la țărmurile Americii de Sud, trece prin strâmtoarea care desparte America de Sud de Țara de Foc și ajunge în oceanul cel mare, pe care l-a numit oceanul Pacific (în- niștit), pentru că atâta vreme cât l-a străbătut nu a întâmpinat nicio furtună. Ajungând în insulele Filipine, a fost ucis de un sălbatic. Călătoria a fost continuată mai departe de Sebastian Del Cano, un locotenent al lui Magellan. În Moluca au încărcat vasul Victoria cu mirodenii, iar din vânzarea acestora au scos toată cheltuiala făcută

cu drumul, precum și un însemnat câștig. Del Cano s'a reîntors în Spania, după o călătorie de 3 ani (1522). După efectuarea primei călătorii împrejurul globului, toată lumea s'a convins că pământul e rotund.

Corabia lui Columb

URMARILE DESCOPERIRILOR GEOGRAFICE

Descoperirea Americii și a drumului spre India a avut ca urmare exploatarea cruntă a indigenilor. Bogățiile enorme care

veneau din colonii spre metropolă au grăbit dezvoltarea economiei capitaliste în Europa.

Nici Spaniolii și nici Portughezii nu și-au putut menține prin propriile lor mijloace imensele imperii coloniale pe care și le-au creat. Populația nu era așa de bogată ca să poată cumpăra toate produsele coloniale aduse de conquistadorii spanioli. Pentru a putea efectua călătoriile lor, Spaniolii și Portughezii primeau bani de la casele comerciale din Nord, sau din Italia, care cumpărau mărfurile aduse din America și India.

Orașul Anvers a devenit în secolul XVI centrul comerțului colonial. Toți negustorii europeni, amatori de produse coloniale, veneau și vizitau palatul bursei din Anvers, unde în săli speciale erau expuse mostre din mărfurile ce se găseau de vânzare. Pe frontispiciul bursei scria: „Pentru folosința negustorilor de orice națiune și limbă“. Tot la bursă se putea contracta și împrumuturi. Anglia, Spania și Franța obișnuiau să contracteze împrumuturi pe piața Anversului și bancherii, ca să-și compenseze eventualele riscuri, încasau de la statele debitoare procente enorme. Deci, vedem că, în urma descoperirilor geografice, comerțul se dezvoltă foarte repede, iar creditul se organizează pe noi baze.

O altă urmare a descoperirilor a fost așa zisa „revoluție“ a prețurilor. Cu ajutorul muncii robilor, indigeni sau negri, din America, s'a scos și s'a adus în Europa o enormă cantitate de aur și argint, care a fost aruncată pe piața europeană. Aurul și argintul s'au ieftinit și, în schimb prețurile alimentelor s'au urcat de 3-4 ori. Revoluția prețurilor a adus cu sine scăderea salariilor muncitorilor, producând nemulțumirile calfelor și ale muncitorilor calificați sau necalificați. Revoluția prețurilor a ascuțit lupta de clasă.

Marea Mediterană pierde importanța comercială pe care o avea din antichitate. Orașele Genova și Veneția au început să aibă un rol secundar. În schimb, locul Mediteranei a fost luat de oceanul Atlantic, pe țărmurile cărui a înflorișc orașele din Spania și Portugalia, Franța și Olanda, iar ceva mai târziu și cele din Anglia. Negustorii și industriașii, deci burghezia, cresc neconștient în importanță.

CAPITOLUL XXVII

ITALIA IN SECOLUL XVI

Încă pe la sfârșitul secolului XV, manufactura italiană începe să fie înlocuită cu cea flamandă; stofele florentine, așa de căutate odinioară, încep să fie înlăturate de pe marile piețe comerciale de cele flamande și engleze. Dar cea mai mare lovitură dată Italiei a fost găsirea drumului maritim spre India și mai cu seamă prin descoperirea Americii, deoarece porturile la Mediterană decad, iar locul lor este luat de porturile dela oceanul Atlantic. Drumurile comerciale din secolele XIII și XIV au pierdut mult din însemnătate și serveau doar comerțului local.

Burghezia italiană. — **Burghezia din Italia nu s'a mai ocupat cu fabricația și comerțul; ea a continuat să se specializeze în operațiuni bancare și, fiind foarte bogată, voia să profite de viață și să locuiască în palate luxoase.**

Din pricină că fabricația scădea pe zi ce trecea, lucrătorii rămâneau fără lucru și plecau la sate ca să trăiască. Acolo ei căutau să arendeze loturi mici de pământ, neîndestulătoare pentru hrana familiei, încât ajungeau să ducă o viață grea, plină de lipsuri.

Țărănimea din Italia. — Soarta țărănimii italiene era dintre cele mai rele. Într'adevăr, țăraniii trebuiau să muncească pentru a hrăni și susține luxul stăpânilor, care, formați din cămătari și moșieri, storceau pe țărani de ultimul ban. În sfârșit, trebuia hrăniț clerul, format din preoți și călugări, care erau lacomi și inculți, și din episcopi, arhiepiscopi, cardinali și papă, care duceau o viață cu totul lumească, în vădită contradicție cu învățăturile Bisericii.

În Italia, diferența între clasele sociale, între săraci și bogați, era mai mare ca în toate celelalte țări.

STATELE DIN ITALIA IN SECOLUL XVI

Pe coasta de Nord-Vest a Italiei era republica de negustori Genova, iar pe coasta de Nord-Est era republica patriciană Veneția.

În Italia continentală, în centrul câmpiei lombarde, pe marele drum comercial care ducea din Europa Centrală spre Italia, se afla Milanul care, încă din secolul XV, devenise un stat puternic. În adevăr, Matei cel Mare, din familia arhiepiscopului Visconti, ocupă Navarra și Vercelle și-și ia titlul de vicar împărătesc al Lombardiei. Pavia a căzut în mâinile familiei Visconti (vicecom(i)), căreia împăratul Venceslas i-a conferit coroana ducală în 1395. Ioan Galeazzo și Filip Maria Visconti au întins stăpânirile casei lor, dar în 1447 moare Filip fără să lase niciun moștenitor, iar Milanul ajunge pe mâna unui comandant de mercenari (condottier), Francisc Sforza; acesta s'a amestecat în marile războaie care s'au dat încă dela sfârșitul secolului XIV pe teritoriul Italiei. Cel mai cunoscut duce din casa Sforza a fost Ludovic Sforza, supranumit Maurul, căsătorit cu Beatrice, sora vestitei principese Isabela de Este Gonzago. Ludovic Maurul, amenințat de regele Neapolului, a chemat în peninsulă pe Carol VIII, regele Franței, provocând astfel războaiele pentru Italia.

Ducatul Savoia se afla între Franța și ducatul Milanului și avea în stăpânirea sa Piemontul, un teritoriu italian, ajungând prin comitatul Nisei la marea Mediterană. Ducatul Savoia avea o deosebită importanță strategică; păzind trecătorile dintre Franța și Italia era, după cum s'a spus atunci, „portarul Alpilor“.

Statul papal se întindea în Nord până la fluviul Padul, în Răsărit până la marea Adriatică și în Apus ajungea la marea Tireniană. Papii, după ce s'au întors la Roma, și-au consacrat aproape în întregime activitatea lor să strângă averi cât mai mari, pe care să le lase moștenire rudelor.

Politica aceasta de a proteja rudele se cheamă nepotism, iar papii au excelat în ea. Cel mai decăzut papă a fost Alexandru VI Borgia (1492-1503), iar fiica sa Lucreția, frumoasă și bogată, servea ca să atragă principii străini. Papa o căsătorea și după aceea trimitea ostași ca să-i ucidă ginerele, pentru că așa cereau interesele casei Borgia. Cezar Borgia, fiul papei Alexandru Borgia, a căutat să se folosească de puterea tatălui său ca să ajungă suveranul întregii Italii. Pentru a-și realiza planul, el nu s'a dat în lături dela acțiunile cele mai groaznice. Jurămintele false, pumnalul și otrava erau armele de care se servea aproape întotdeauna. Avea o ceată de spadasi de care era ascultat orbește: era destul ca Cezar să ordone, pentru ca să fie omorât bărbatul cel mai ilustru din Italia.

Papa Iuliu II a încercat să ridice Biserica din decăderea în care se afla, după cum a luptat și pentru a o elibera de străinii care veniseră cu gând s'o cucerească.

Regatul Neapolului. — Sudul peninsulei italiene, cu capitala

la Neapole forma regatul Neapolului de care Sicilia se des-
părțise în anul 1282. Francezii au fost alungați și insula a fost
luată de Aragonezi. Familia de Anjou, stăpânitoarea din Nea-
pole, se trăgea din Ludovic de Anjou, fiul lui Ioan cel Bun, regele
Franței, care a căzut prizonier în lupta dela Poitiers. Aragonezii
din Sicilia au trecut însă și în peninsulă, unde Alfons V Mărinim-
osul ocupă Neapolul în 1442. Alfons V este tatăl lui Fer-
dinand Catolicul care s'a căsătorit cu Isabella de Castilia. Ulti-
mul Angevin, René de Province, lasă prin testament drepturile
sale Franței (1480), care nu se grăbește deloc să execute tes-
tamentul regelui René.

Aragonezii se purtau cât se poate de aspru în Sudul Italiei.
Cronicarul francez Commines scrie despre Alfons II, regele Nea-
polului: „Niciun om n'a fost mai crud, nici mai rău, nici mai
vișios, nici mai infect, nici mai lacom“.

Astfel, atunci când Carol VIII, regele Franței, s'a gândit
să-și valorifice drepturile sale asupra Neapolului, populația l-a
primit ca pe un eliberator.

RAZBOAIELE PENTRU ITALIA

De multă vreme bogățiile Italiei atrăgeau lăcomia popoa-
relor vecine. Primul stat, care a atacat Italia, a fost Franța, unde
era rege Carol VIII (1483-1498). În 1494, acesta a trecut Alpii
în fruntea unei armate mari și a putut ocupa o bună parte din
Italia. Carol VIII visa să pornească lupta contra Turcilor, să
cucerească Constantinopolul, să ajungă împărat al Orientului
și de acolo să pornească și să cucerească Ierusalimul. În Italia,
Carol era chemat din toate părțile. În ducatul Milanului, Ludo-
vic Maurul uzurpase tronul nepotului său de frate Gian Galeaz-
zo, care era rudă cu prințul detronat, iar lumea era nemulțumită
de stăpânirea familiei Sforza. În Florența, familia Medici ajun-
sese la tiranie. Impotriva tuturor se ridica Savonarola, care
acuza societatea florentină din pricina moravurilor păcătoase
pe care le avea burghezia bogată din oraș.

Florentinii, care urau tirania familiei Medici, poftesc în
peninsulă pe copilandrul rege al Franței. Chiar și papa Borgia
visa să-și întemeieze puterea unitară cu ajutorul fiului său Ce-
zar Borgia.

Carol VIII ajunge până la Neapole unde este proclamat rege,
dar curând trebuie să părăsească Italia în mare grabă, deoarece
în spatele lui se alcătuiseră o ligă în care intraseră: papa, Ludovic
Maurul, împăratul Maximilian și Ferdinand și Isabella din Spa-
nia. Armata ligii reușește să taie retragerea Francezilor la For-

nuova. Francezii au reușit să-și deschidă drum peste Apenini. Regele Franței moare într'un accident, în anul 1498, iar moștenirea tronului îi revine prigonitului său văr, ducule de Orléans, care domnește până în anul 1515. Ludovic XII se trăgea din ducele de Orléans, căsătorit cu Valențina Visconti, fiica primului duce de Milan. Așa încât, pe lângă pretențiile la tronul Neapoluui, regele Franței își revendică și dreptul asupra ducatului de Milan. Ludovic XII ocupă ducatul Milanului și ia prizonier pe Ludovic Maurul, care moare în Franța. Înțelegându-se cu Ferdinand de Aragon, Ludovic XII trece în Neapole, unde se încoronează ca rege. Ferdinand a gonit mai târziu pe Francezi din Neapole. O nouă coaliție a fost pusă la cale contra lui Ludovic XII. Armata franceză este înfrântă și semnează pacea. Curând, Ludovic moare, iar tronul este ocupat de Francisc I, vărul și generele său, care domnește sub numele de Francisc I.

CULTURA ITALIANA ÎN SECOLUL XVI

Machiavelli. — În tot timpul acestei lupte, Italia a fost câmp de năvăliri străine și supusă jafurilor și pustiirilor nesfârșite. Oamenii clarvăzători din Italia înțelegeau că de vină e fracționarea politică a țării, lipsa de unitate.

Celebrul om politic și istoric florentin Machiavelli (1469-1527) caută să dovedească concetățenilor săi că Italia va fi supusă jafurilor străinilor lacomi, atât timp cât nu va fi un stat unit.

Machiavelli era gata să se împace cu regimul monarhic, numai ca să facă unirea țării.

Observându-și concetățenii și mijloacele de luptă respingătoare întrebuițate de ei, devenite obișnuite în Italia, Machiavelli nu credea în însușirile bune ale naturii omenești, și-l sfătuia pe viitorul înșăptuitor al unirii să nu disprețuiască niciun fel de mijloace pentru a-și atinge scopul.

Sfârșitul Renașterii în Italia. — La începutul secolului XVI Italia era în centrul civilizației și culturii în Europa. Orașele comerciale bogate, burghezia dornică de lux și plăceri, tiranii ei și pompoasa curte papală — căutau să se întrecă în strălucire. Atunci au trăit și lucrat în Italia Leonardo da Vinci, Michel Angelo Buonarrotti și Rafael Sanzio.

Leonardo da Vinci (1452-1519) a fost pictor de geniu, sculptor, inginer și om de știință. Ca om de știință, s'a preocupat de fizică, matematică, astronomie, geologie și chimie. El a studiat anatomia corpului omenesc și a căutat să descopere legile mișcării. El a observat sborul pasărilor și s'a străduit cu perseve-

rență să rezolve problema aparatului sburător. Leonardo da Vinci a lăsat manuscrite pline de desene, de calcule matematice și de observații în domeniul științelor naturale. El este pentru știință un deschizător de drumuri noi; studiază pe bază de observații și experiment și sfătuiește pe savanți să urmeze metoda aceasta.

El a lucrat la Florența, la Milano și spre bătrânețe s'a dus în Franța, unde a fost chemat de Francisc I, pentru care a executat mai multe tablouri. Din sculpturile sale nu s'a mai păstrat nimic. Cele mai cunoscute tablouri sunt: Cina cea de Taină, Mona Lisa, cunoscută sub numele de Gioconda, sfântul Ioan Botezătorul și sfânta Fecioară la stânci.

Michel Angelo Buonarroti s'a născut în anul 1475 dintr'o familie originară din Florența. Despre Michel Angelo s'a spus că a fost maestrul celor trei arte. Într'adevăr, el a fost pictor, sculptor și arhitect desăvârșit. În acelaș timp, au rămas dela el admirabile versuri.

Michel Angelo a făcut studii de anatomie; diseca cadavre pentru a cunoaște cât mai bine corpul omenesc. El a sculptat un Cupidon dormind, pe care contemporanii l-au luat drept o statuie antică, Bacchus beat. Moartea lui Adonis arată predicția pe care Michel Angelo o avea în tinerețe pentru subiectele mitologice.

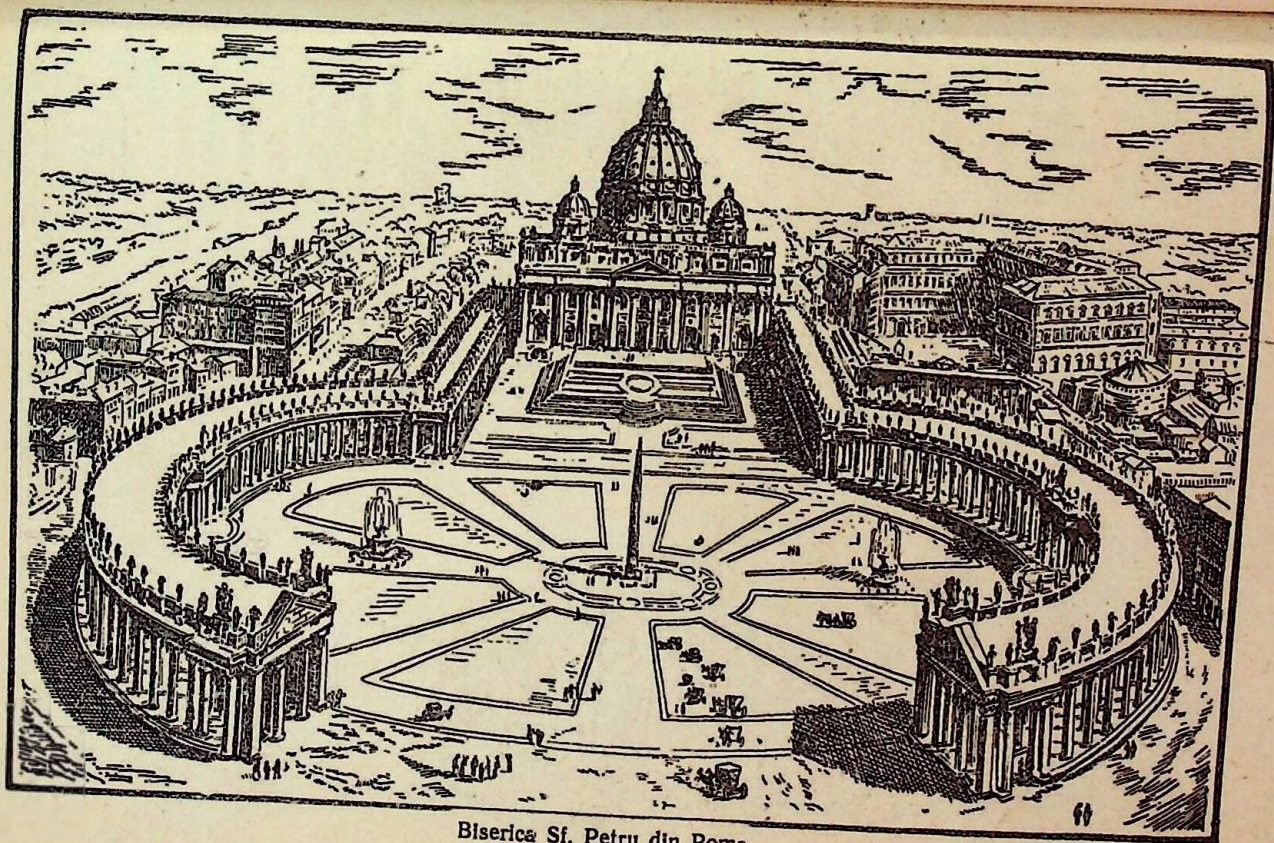
Biserica Sf. Petru posedă un grup admirabil lucrat în marmură, „Pietă”, Sfânta Fecioară ține pe genunchi trupul mort al fiului ei.

La Roma, Papa Iuliu II i-a încredințat sculptarea statuiilor care împodobesc astăzi mormântul familiei Medici. El a lucrat statuile reprezentând aurora, ziua, amurgul și noaptea; noaptea era înfățișată sub chipul unei femei care doarme. Tot pentru mormântul familiei Medici a lucrat și statuia reprezentând pe Moise, care se găsește astăzi într'o biserică din Roma.

La Vatican, în Capela Sixtină, Michel Angelo a executat

Leonardo da Vinci

Biserica Sf. Petru din Roma

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Judecata din urmă, o frescă mare, ce impresionează adânc pe cel care o privește. Michelangelo a lucrat vreme de 5 ani la această frescă. Ca arhitect, a creat cupola bazilicii Sf. Petru din Roma.

El este influențat de arta greacă și în special de artiștii din școala dorică. El reprezintă trupuri pline de putere, viguroase. Atât în tablourile cât și în statuile pe care le execută, Michelangelo redă forța; el pictează sau sculpează corpuri de uriași, a căror încordare a mușchilor este foarte mult accentuată. În profetii pe care i-a pictat, el zugrăvește caractere călite în luptă; aceeași idee de forță se observă și în tablouri. Michelangelo a murit în anul 1564, în vârstă de 89 ani.

Rafael Sanzio s'a născut la 1483 și a murit în anul 1520 în vârstă de 37 ani. În timpul unei existențe așa de scurte, a produs foarte mult. Rafael a avut o școală de elevi, iar elevii executau lucrările după directivele date de maestru. A pictat în special madone, pe chipul cărora se vedeau nevinovăția fecioarei, grația femeii, duioșia mamei și puterea ei de sacrificiu.

Pictor favorit la curțile papilor Iuliu al II-lea și Leon al X-lea, el a decorat câteva săli din Vatican și a împodobit cu fresce minunate loggiile. Subiectele sunt luate din Noul Testament și din antichitatea greacă, iar altele, ca Heliodor alungat din templu, e o aluzie la alungarea recentă din Italia a Francezilor lui Carol al VIII-lea.

În epoca Renașterii, arhitectura a ajuns la o înaltă dezvoltare. Arhitecții acestei epoci urmăreau în operele lor armonia și respectarea proporțiilor.

Spre deosebire de clădirile stilului roman care erau scunde și greoaie și de bolțile și catedralele gotice care prea se întindeau în înălțime, în arhitectura Renașterii înălțimea clădirii era proporțională cu dimensiunea generală. Arhitecții celebri în timpul Renașterii au fost: Brunelleschi, Bramante și Michelangelo.

„Moise” de Michelangelo

Decăderea economică a Italiei din a doua jumătate a sec. XVI începu să se resimtă și în domeniul vieții culturale a Italiei.

Mizeria crescândă a maselor populare conducea către cercetarea cauzelor nedreptății sociale și găsirea mijloacelor de îndreptare.

Campanella a fost un învățat care s'a născut în anul 1568, în Italia de Sud, la Stilo, în Calabria, unde asupra feudaților era mult mai apăsătoare decât în restul peninsulei. Sudul Italiei era în mâna Aragonezilor și nobilimea locală era sprijinită de Spanioli. Campanella nu s'a împăcat nici cu ceace se preda în universități; el era și împotriva dominației spaniole și nu se împăca cu asupraea țăranilor de către seniorii feudali. Luând parte la un complot contra Spaniolilor, complotul a fost descoperit. Campanella a fost trimis în închisoare, unde a stat 27 de ani. După ce a fost eliberat din închisoare, ca să scape de persecuția Spaniolilor, a trecut în Franța, unde s'a dus la Paris, locuind până la moartea sa în mănăstirea Iacobinilor. El a murit în anul 1639. Opera lui de seamă este utopia „Cetatea Soarelui“, în care descrie viața dintr'o așezare socială ideală.

În Cetatea Soarelui toți oamenii sunt egali, nu există proprietate particulară, nu sunt nici bogați și nici săraci. Toți oamenii, fără deosebire de sex, muncesc numai patru ore pe zi. Oamenii locuiesc în clădiri mari, pe pereții caselor sunt atârnați tot felul de desene instructive, sub fiecare tablou este dată o scurtă explicație în versuri. Copiii se plimbă, privesc desenele, citesc explicațiile și astfel își îmbogățesc cunoștințele.

Copiii sunt crescuți pe seama statului. La sfârșitul cărții se vorbește despre unele descoperiri ca: mașina pentru sburați și corăbiile fără vâsle și fără pânze.

În Cetatea Soarelui, Campanella redă unele trăsături ale societății viitorului. Însă, pentru epoca lui, idealul prezentat de el nu era încă realizabil.

Germania

CAPITOLUL XXVIII

GERMANIA IN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XVI

Germania în secolul XVI era împărțită într-o mulțime de stătulețe, în vreo 1000 de domenii de ale cavalerilor, (în teorie, atât unele cât și celelalte erau supuse împăratului, dar în realitate aproape independente) și din orașe complet libere. Cea mai bogată parte a Germaniei era cea de Sud-Vest, unde se aflau orașe care aveau ateliere de manufactură și un comerț înflorit.

Orașele mai mari, ca: Augsburg, Nürnberg, Ulm, Strassburg, etc. erau locuite de negustori bogați. Fuggerii erau negustori din Augsburg și proprietari de mine. Ei au pus stăpânire pe minele din Tirol și Ungaria și au arendat chiar mine în Spania. Fuggerii au împrumutat bani regelui Spaniei, Carol de Habsburg, care a plătit bine pe electori și a strâns și o armată, astfel că a fost ales împărat al Germaniei în anul 1519, primind numele de Carol Quintus. Carol era fiul lui Filip cel Frumos. Filip cel Frumos se căsătorise cu Ioana Nebuna, unica fiică și moștenitoare a lui Ferdinand de Aragon și a Isabellei de Castilia. El moștenește din partea tatălui său și a mamei sale: Castilia, Aragonul, posesiunile din America, regatul din Sicilia și Neapol, Austria, Styria, Carintia, Carniolia, Tirol, Țările de Jos, Artois, Flandra și Franche Comté. După cum vedem, Carol stăpânea un imperiu imens, de aceea se spunea că: „În imperiul său soarele nu apune niciodată”. Francisc I, regele Franței, a pornit lupta contra lui Carol V, deoarece voia să micșoreze, pe cât era posibil, imperiul așa de întins pe care-l stăpânea Carol.

În Germania neînțelegerile între diferitele clase sociale erau din ce în ce mai adânci. Împăratul căuta să slăbească pe marii feudali, iar aceștia urau pe împărat și voiau să-i anihileze puterea. Nobilii voiau să devină și ei tot așa de independenți ca și

principii. Cavalerii își pierduseră cu totul orice importanță militară, sărăceau și invidiau viața pe care o duceau principii și negustorimea bogată. Biserica germană era foarte bogată; ea avea în stăpânirea ei domenii imense, care erau dorite de cavaleri. În orașe, lupta între clasele sociale era foarte aspră; bogătașii mari voiau ca impozitele să fie plătite de pătura mijlocie și de mici negustori, lucru ce nemulțumea adânc populația mijlocie, care se luptase cu patricienii ca să poată să participe și ea la conducerea orașelor. În orașe se mai aflau și mulți lucrători, precum și destui submaestri. Submaestrul nu avea voie să intre în bresle, el era considerat ca un simplu lucrător și rămânea la bunul plac al maestrului care-l exploata, oferindu-i un salariu de mizerie. Submaestrii făceau greve pentru a li se mări salariul, formau asociații secrete ca să-și apere interesele. Împreună cu lucrătorii necalificați, orașenii care sărăciseră și vagabonzii, submaestrii formau în orașe categoria nemulțumiților.

Mult mai grea era soarta țărănimii care era exploatată de Biserică, de seniori și de orașe. Țăranii trebuiau să plătească dijmă către Biserică; uneori, dacă Biserica era suverana locului, trebuia să se efectueze și prestația.

Nobilii au pus mâna pe bunurile obștei, pe care le folosise înainte împreună cu țărănimia. Orașele cumpărau moșii ce aparțineau feudalilor și pretindeau dela țărani să le plătească biruri și să le facă corvoadă. Ca să-și poată achita dările, țăranul era silit să se imprumute; el mergea la oraș unde încăpea pe mâna unui cămătar. În felul acesta, țăranul era exploatat de suzeranul său — orașul — și de creditorul din oraș.

În rândurile țărănimii s'au produs agitații; în anul 1478, Hans Behaim, păstorul unui sat, a început să spună că toți oamenii sunt frați, că nu trebuie să mai existe nici bogăți și nici săraci și că tot pământul trebuie luat dela Biserică și dela seniori și împărțit țăranilor. Hans Behaim a fost prins, acuzat de erezie și ars pe rug. Țăranii nu s'au potollt. Ei au început să se organizeze în societăți secrete. Pe drapele ei pictau gheata țărănească, semn că s'au răscolat contra cismei nobililor.

INCEPUTUL REFORMEI ÎN GERMANIA

Aceasta era situația internă a Germaniei, când, în anul 1517, a început marea mișcare socială și religioasă, cunoscută sub numele de Reformă.

Am văzut mai sus, cum Wiclef în Anglia și Huss în Boemia au propovăduit o nouă Biserică, o Biserică a poporului; ei cereau revenirea la vechiul creștinism, în care toți oamenii să fie

egali, să dispară deosebirea dintre nobili și popor, deoarece toți oamenii sunt copiii lui Dumnezeu.

În Franța, lupta contra atotputerniciei Bisericii a fost începută chiar de regele Ludovic IX, pe care Biserica l-a trecut în rândurile sfinților. El a căutat ca în statele lui autoritatea supremă s'o aibă regele. Lupta adevărată a fost începută de Filip IV cel Frumos, care înfrânge Biserica și silește indirect, pe papa Clément V să mute scaunul papal la Avignon.

Regii Angliei, pe încetul, au reușit să limiteze drepturile Bisericii și au restrâns veniturile pe care papalitatea le culegea din Anglia.

Germania, însă, nu îndrăznea să se împotrivescă Bisericii. Împărații germani au fost înfrânți în lupta lor contra papilor și de această înfrângere au profitat marii feudali și clerul care, împreună, terorizau populația săracă pentru a strânge cât mai multe venituri. Fastul dela curtea papală era întreținut cu banii grei, care veneau mereu din Germania. Papii au trebuit să recunoască spolierea aceasta a Germaniei. Iuliu II avea obiceiul să spună că dacă Germania ar înceta plățile către scaunul papal, Roma ar cădea în mizerie și lipsuri. Dacă ar fi fost vorba numai de dările care se plăteau papiilor, lucrurile încă nu ar fi luat o înfățișare așa de gravă. Nu trebuie să uităm, însă, că Biserica locală avea în stăpânirea ei întinderi mari de pământ și tot felul de proprietăți care aparțineau mănăstirilor. O mulțime nenumărată de episcopi, stareți, preoți, călugări leneși trăiau din munca orășenilor și a țăranilor care urau din tot sufletul pe spoliatorii lor.

Dar Biserica nu era mult mai bine văzută de principi și nobili. Aceștia vedeau în Biserică un serios concurent la jefuirea păturii producătoare, invidiau bogățiile imense acumulate de Biserica germană și așteptau momentul să pună mâna pe pământul și clădirile aparținând Bisericii.

Umaniștii germani. — În Germania poporul era incult și cavalerii nu stăteau nici el mai bine în ceea ce privește chiar știința de carte. Oamenii culti din Germania, profesorii și studenții erau adânc nemulțumiți de abuzurile Bisericii catolice.

Odată cu dezvoltarea manufacturii în Germania, s'a întins și influența umaniștilor care se recrutau tocmai din această clasă socială.

În universitățile germane, umaniștii, profesorii și studenții, formau cercuri în care se discuta despre învățăturile greșite pe care le dădea Biserica și făceau critici la adresa Bisericii și a instituțiilor bisericesti.

În Germania era foarte cunoscut Erasmus din Rotterdam (1467-1536), un învățat din Țările de Jos, care, într-o operă a sa, „Elogiul nebuniei”, își bate joc de scăderile societății contempo-

rane. El a spus că multe instituții vechi se mențin, datorită susținerii lor de către „suverana prostie“. În această satiră, Erasmus își bate joc de viața nerușinată pe care o duceau clerul catolic și papa dela Roma, care trăiau foarte bine mulțumită prostiei omenestii. Pentru vremea lui, Erasmus era un mare îndrăzneț, deoarece a culezat să se ridice și să atace unul din puternicii stâlpi — Biserica — pe care era așezată societatea omenească din vremea lui. Cartea lui Erasmus a cunoscut o extraordinară popularitate; în scurtă vreme au apărut mai multe ediții succesive.

Erasmus din Rotterdam

Satira a apărut în 1514, iar unul dintre cei doi autori era Ulrich von Hutten (1488-1523), umanist german, cavaler și poet, care îndrăznește să critice Biserica catolică și pe șeful ei suprem papa. La început, Hutten a scris în limba latină, deoarece voia să avertizeze Biserica spre a se lua măsuri de îndreptare, dar văzând că Biserica rămâne tot pe vechile ei poziții, începe să scrie în limba germană ca să poată citi toți cei care știau să citească. În 1521 el a scris „Plângere și avertizare împotriva puterii excesive și anticreștine a papei“, pe care o termină cu următoarele cuvinte: „Să distrugem minciuna papei! Adevărul a fost întunecat și înăbușit. Dumnezeu să păzească pe acela care

În cercurile umaniste germane circula și o altă satiră intitulată „Scrisorile oamenilor incuți“. În această satiră se luau în bătaie de joc pretențiile preoșimii de a discuta chestiuni care n'aveau nimic de a face cu Biserica și se mai povestea și despre furtișagurile comise de călugări. Satira a fost citită cu nesăț și a cunoscut un succes foarte mare. De atunci încolo cei ce se ocupau cu civilizației, cei ce căutau prin tot felul de mijloace să împiedice calea omenirii spre progres erau numiți obscuranțiști. Expresia vine din limba latină „virii obscuri“, oameni incuți („Epistolae obscurorum virorum“).

mă urmează în luptă... Înainte!.. Cine vrea să rămână în urmă? Eu am îndrăznit, aceasta mi-e deviza". Hutten a pornit o luptă aprigă împotriva papilor; puțini dintre marii umanisți germani au fost dispuși să-l urmeze pe același drum; dar Hutten a sperat că Germania se va uni pentru a dărâma papalitatea, dușmana ei cea mai de seamă, pentru a putea deveni un stat puternic.

Martin Luther. — Martin Luther, reformatorul Bisericii catolice, s'a născut în orașelul Eisleben, din Saxonia, în anul 1483. El era fiul unui miner și a reușit, luptându-se cu mari greutăți, să înceapă și să-și continue studiile la universitatea din Erfurt unde a studiat, între altele, filosofia și dreptul. La vârsta de 22 de ani, în timpul unei plimbări, a fost apucat de o furtună grozavă. Trăsnetul a ucis pe prietenul care-l însoțea și Martin Luther a făcut jurământ că, dacă va scăpa cu viață, se va călugări. În 1505 el intră în mănăstirea Augustinilor din Wittenberg unde rămâne să studieze în liniște. Era un orator admirabil, făcuse studii adânci în domeniul teologiei și, cu sprijinul lui Frederic Înțeleptul, electorul Saxoniei, a fost numit profesor la universitatea din Wittenberg. Luther, cât a stat în mănăstire, s'a împrietenit cu Ioan Staupitz, vicar general, care l-a trimis cu o misiune pe lângă cancelaria Romei. Viața lumească pe care o ducea papa în orașul apostolului Petru și luxul monden dela curtea papală au sdruncinat adânc încrederea lui Luther în șeful Bisericii. După câțiva ani, papa Leon X, ne mai având bani ca să termine biserica Sfântul Petru din Roma, a hotărât vinderea indulgențelor (niște hârtioare prin care se promitea cumpărătorilor terțarea păcatelor). Sistemul indulgențelor nu era nou, era un vechi abuz care mai fusese combătut și în trecut. Papa a încredințat ordinului Dominicanilor misiunea ca să facă propagandă pentru buna reușită a acestei afaceri. Bani strănși cu vinderea indulgențelor erau încasați de bancherii Fugger din Augsburg. Când s'a aflat că papa prezidează comerțul acesta nerușinat și că banii proveniți din vânzarea indulgențelor sunt strănși de bancherii Fugger, care de multă vreme deveniseră odioși prin rapacitatea lor, Martin Luther s'a scandalizat și a vorbit împotriva vinderii indulgențelor.

El a așșat pe ușa bisericii din Wittenberg lezele prin care critică comerțul cu indulgențe și poștea la discuții pe aceia care nu erau de acord cu afirmațiile sale. Dominicanul Ioan Tetzel fusese însărcinat cu vinderea indulgențelor în Germania și cînd lezele lui Luther îi răspunde combătându-l. O discuție aprigă se încinse între Tetzel și Luther. Opinia publică s'a împărțit în două tabere și fiecare urmărea cu cel mai viu interes cearta dintre cei doi călugări. Papa — incunoștiințat — nu a dat nicio atenție

discuțiunile dintre Luther și Tetzel socotindu-le ca „o ceartă între călugări”. Luther, de altfel, afirma mereu că este un fiu ascultător al papei, la judecata căruia apelează, în neînțelegerea lui cu Tetzel. Se declara gata să renunțe la toate afirmațiile sale, dacă i se arată, cu texte din Sfânta Scriptură, că greșise. Luther a început să vorbească împotriva organizației bisericești și a îndrăznit chiar să atace și dogmele. El afirma că Evanghelia este singura lege a Bisericii și că este de ajuns să ai credință în Isus Cristos pentru a fi mântuit. Dacă n'ai credință, zadarnic postești, bați mătăanii sau cumperi indulgențe, tot nu poți fi mântuit. Luther reduce numărul tainelor la trei: botezul, cuminecătura și po-căința.

Doctorul Eck pleacă la Roma și obține dela papă buia de ex-comunicare. Când a primit bula de excomunicare, Luther a strâns pe toți studenții în piața bisericii din Wittemberg și acolo a ars-o în fața mulțimii (20 Dec. 1520).

Luther

În vremea aceasta, împărat al Germaniei era Carol V care, catolic convins, vedea cu durere cum cearta începuse să învenneze sufletele tocmai în Germania, unde erau, oricum, destule motive de supărare și destule turburări. Ca să pună capăt cer-tei, Carol hotărăște să invite pe Luther în fața dietei imperiale din Worms, asigurându-l împotriva oricărui atac printr'un salv-conduct iscălit chiar de împărat.

Luther s'a înfățișat dietei, unde a fost somat să retracteze toate învățăturile sale, dar el a refuzat să retracteze ceva, spunând că nu poate să acționeze împotriva conștiinței sale. Luther a cerut să fie combătut numai cu argumente din Sfânta Scriptură. Preoții din Worms nu puteau s'o facă și astfel l-au acuzat de erezii. Această acuzare îl scotea de sub scutul legii. Oricine putea, după expirarea salv-conductului, să-l aresteze și să-l ardă pe rug. Luther părăsește orașul Worms, dar pe drum, protectorul lui, Frederic Înțeleptul, trimite cavaleri care răpesc pe Luther și-l aduc în goana cailor la castelul din Wartburg, care aparținea lui Frederic Înțeleptul.

Acolo Martin Luther a stat ascuns aproape un an și în acest timp el a tradus Biblia în limba germană populară, așa că putea fi citită și înțeleasă foarte ușor de toată lumea.

În timp ce Luther sta ascuns la casteul din Wartburg, reforma s'a întins în toată Germania. Principii au trecut la reformă deoarece doreau să pună mâna pe averile Bisericii; tot asemenea și nobilii. Orașenii treceau la reformă, dar ei doreau ca autoritatea principilor și a nobililor să se micșoreze pentru ca să poată uni Germania sub autoritatea împăratului.

Țărănimia vedea în mișcarea lui Luther nu numai o reformă a Bisericii, ci reorganizarea întregului regim social. Ea a început o mișcare de mase care a înspăimântat pe principi, nobili, orașeni și chiar pe însuși Luther.

Thomas Muntzer. — Șeful acestei mișcări revoluționare a fost Thomas Muntzer (1490-1525) care visa să realizeze un regim social în care să nu mai existe clase sociale, în care toți oamenii să fie egali, iar bunurile să fie ale tuturor.

În 1521, Muntzer era preot în orașul Zwickau, unde se răspândiseră, printre lucrătorii submieștri, învățăturile anabapțiștilor care spuneau că omul trebuie să se boteze la maturitate, atunci când este conștient despre însemnătatea botezului. Unii dintre anabapțiști spuneau că bunurile să fie ale tuturor și că nu mai trebuie să existe oameni bogași. Muntzer, deși nu era anabapțist, totuși s'a alăturat mișcării, deoarece printre anabapțiști erau predicatori foarte talentați, care prin cuvântările lor știau să aprindă spiritul revoluționar al țărănimii și al sărăcimii orașelor. În 1521 a izbucnit mișcarea lucrătorilor săraci din Zwickau, dar nobilii au înăbușit răscoala. Luther, când a auzit de răscoală, a fost foarte speriat și a îndemnat pe principi, nobili și orașeni să fie moderați în acțiunile lor.

Reforma câștigă zi de zi noi adepți, orașele și satele erau în fierbere, bisericile erau închise, bunurile lor prădate, pământurile confiscate, iar preoții erau alungați cu ocară.

Războiul țărănilor. — În 1524 a început Răscoala cea mare a țărănimii germane; răscoala a cuprins Șvabia, Franconia, Turingia și Saxonia, întinzându-se spre proprietățile episcopiei de Salzburg și în partea de Sud-Vest a Austriei.

Întâi s'au răsculat țărăni șvabi. Ei n'au mai vrut să servească pe nobili și au pus mâna pe arme. La începutul anului 1525 s'au format detașamente țărănești înarmate care au prezentat seniorilor pretențiile lor formulate în 12 articole. Țărăni cereau să fie eliberați de șerbie, să aibă dreptul să-și aleagă ei preoții, să se reducă dijma, iar dijma să fie întrebuintată pentru susținerea clerului și a oamenilor nevoiași. Corvoada să fie redusă și birurile micșorate, să li se înapoieze pășunile, livezile și pădurile care li se luaseră pe nedrept de către seniori. Să li se îngăduie să pescuiască în râuri și lacuri și să vâneze prin păduri. Aceste 12

revendicări ale țărânimii au fost tipărite, multiplicat și răspândite prin toată Germania.

Seniorii au început să trateze cu căpeteniile țăranilor răsculați.

Ei căutau, ca prin mici concesiuni, să câștige timp ca să se pregătească de luptă contra țărânimii, pentru a extermina pe răsculați. Pe de altă parte, țăranii au trecut și ei la acțiuni mai energice, au început să ocupe mănăstirile, să incendieze conacurile nobililor, iar unele orașe au trecut în tabăra răsculaților.

Mișcarea țărănească a început să se întindă și spre Nordul

Thomas Müntzer

Germaniei, unde s'au alăturat mișcării și unii cavaleri și orașeni. Țăranii și-au putut procura arme și câteva tunuri și astfel au distrus sute de castele, au ocupat unele mănăstiri și chiar au pătruns în orașul Heilbronn. Aici a fost redactat un nou program. În programul din Heilbronn se arăta dorința de a se stabili un sistem unic de măsuri și greutate, de a circula aceeași monedă și, în sfârșit, de a se micșora drepturile principilor și ale nobililor.

Revendicările țărânimii au fost aproape neglijate în programul dela Heilbronn, redactat de burghezi. Mișcarea țărănească a avut un caracter și mai puternic în Germania centrală și în regiunea industrială și minieră din Turingia și Saxonia. La mișcarea țărănească au participat minerii, lucrătorii săraci și populația nevoiașă. Conducătorul răscoalei din regiunea industrială și minieră a fost Thomas Müntzer, care a ocupat orașul Mühlhausen. Cetățenii au înălțat pe conducătorii orașului și au înstituit „Sfatul etern”, care lucra după directivele date de Müntzer. Orașul devenise o adevărată cazarmă; se făceau arme, se turnau tunuri, iar cetățenii făceau instrucție militară.

Din Mühlhausen (Mulhouse) Müntzer a adresat tuturor un apel călduros ca să se ridice și să lupte contra dușmanilor — seniori și preoți. Țăranii ascultau, prădau castelele și mănăstirile și pe urmă le incendiau.

În primăvara anului 1525, aproape tot Sudul Germaniei era în fierbere. Dar țărani erau împărțiți în grupe mici; nu exista o unitate de comandă, legătura dintre diferitele regiuni răscolite era foarte slabă, iar conducătorii țăranilor nu aveau experiență. Principii, nobilii și burghezimea bogată au știut să profite de aceste slăbiciuni, au strâns o armată mare a cărei comandă a fost încredințată unui oșiter — Truchsess — călătorește în meșteșugul armelor, care unea o bogată experiență militară cu o fire cruntă și care a fost în stare să comită cele mai mari atrocități cu prilejul înmăbușirii răscoalei țăranilor.

Truchsess a dat arme și a aprovizionat armata, după care s'a năpustit asupra țăranilor, care, împărțiți în cete, cădeau prizonieri, unul câte unul. Truchsess a ucis pe prizonieri, iar pe șefi îi tortura și îi ardea de viu. Orașenii care trecuseră în rândurile țăranimii, când au văzut primejdia, au părăsit pe aliașii lor, astfel încât a fost ușor seniorilor să înfrângă pe țăranii răsculați.

Armata lui Müntzer a fost atacată prin surprindere lângă Frankenhausen, țăranii au fost împrăștiați, iar Müntzer, care fusese luat prizonier, a fost pus la cele mai grozave torturi și în cele din urmă i s'a tăiat capul.

Urmasul lui Müntzer a fost Geismeyer care conducea detașamentele țăranesti aflate pe domeniile arhiepiscopului din Salzburg.

Geismeyer a fost bătut de mercenarii arhiepiscopului, precum și de armatele principilor și a trebuit să se retragă, împreună cu restul trupelor sale, spre regiunea Veneției, unde a fost ucis în chip mișeșc.

Represiunea contra țăranilor a fost îngrozitoare. Au fost distruse mii de sate și au fost uciși câteva zeci de mii de țărani. Luther, în timpul răscoalei țăranesti, a trecut în tabăra seniorilor și spunea că țăranii trebuie să fie „bătuți, sugrumați, masa-crași, ca și cum ar fi câini turbați”.

O răscoală țăranescă

Innăbușirea răscoalei a avut urmări foarte importante pentru istoria de mai târziu a Germaniei.

Victoria a fost câștigată de straturile cele mai reacționare ale societății germane, principii, nobili, patricienii din orașe care au asuprit și mai greu pe țărani. Decăderea economică începută din momentul descoperirilor geografice, când drumurile comerciale s'au mutat spre Apus, se accentuează și mai mult în urma innăbușirii răscoalelor țărănești și victoriei feudall'or.

În timp ce Anglia, Franța și Spania deveneau puteri mari, Germania, împărțită în sute de feude mari și mici, slăbea din ce în ce și va deveni în secolul următor pradă ușoară a vecinilor puternici.

Țărani atacând pe nobili

Răscoala din Münster. — Între anii 1534-1535 în Münster (Westfalia), răspândindu-se învățăturile anabapțiștil'or, s'a produs răscoala meseriașilor și a săracimii localnice.

Orașul Münster aparținea episcopului și răsculații l-au a-lungat preluând ei puterea. Burghezimea bogată a părăsit orașul, dar în schimb mulți anabapțiști din Țările de Jos au început să vină în Münster. În fruntea consiliului comunal a fost pus un fost croitor, Johan Leiden, care era un bun orga izator și în acelaș timp un om foarte curajos. Episcopul, ajutat de principii, a trimis armata ca să asedieze orașul Münster, Leiden a luat conducerea orașului și a organizat apărarea lui.

Locuitorii, care rămăseseră în orașul asediat, au fost obli-

gați să aducă la casa comună tot aurul și argintul pe care-l aveau. Avutul cetățenilor, hainele și rufele erau împărțite în mod egal la toți. hrana era comună și se dadea în mod gratuit la toată lumea. Locuitorii orașului prestau servicii pentru nevoile comunei, dar casele, atelierile și uneltele de producție nu s'au împărțit. Acesta este comunismul micilor meseriași stăpâni pe uneltele lor de producție. Ei voiau o egală repartizare a bunurilor, nu o comunizare a mijloacelor de producție.

În asemenea condiții, ne explicăm cum de au putut rezista locuitorii unui asediu care a ținut 16 luni. Datorită trădării, episcopul a putut pătrunde în orașul complet distrus. Invingătorii nu au cruțat nici femeile și nici copiii. Șefii răscoalei au fost chinuți în chip groaznic. Johan Leiden a fost și el executat, după ce i s'a aplicat tortura.

Întărirea reformei. — Luther, în al său „apel către nobilimea creștină a națiunii germane“, îndemna să se secularizeze domeniile bisericesti. Nobilii ruinați și cavalerii au răspuns primii la acest apel, dar au fost zdrobiți de armata mării nobilimi.

Am văzut ce atitudine a avut chiar Luther față de mișcarea țăranilor și cum a îndemnat să fie exterminați fără milă.

Principii au zdrobit pe cavaleri și au masacrat 100.000 de țărani răsculați. Ei au procedat la secularizarea bunurilor bisericesti, în folosul lor. Astfel, electorii de Saxonia, Brandenburg și Palatinat au luat bunurile bisericesti din statele lor, iar dincolo de Germania. Albert de Brandenburg, mare Magistru al Ordinului Teutonilor, a pus mâna pe toate bunurile Ordinului și a format astfel ducatul ereditar al Prusiei, al cărui șef a devenit el însuși (1525). Unii dintre principii, înspăimântați de răscoala țărănească, au rămas tot la credința lor veche. Drept recompensă, Biserica le-a dat o parte din bogățiile ei. Astfel, reforma a mărit autoritatea chiar și a acelor prinți care au rămas catolici.

Împăratul Carol V convoacă, în anul 1529, dieta din Spiră, în care s'a stabilit ca luteranismul (doctrina lui Luther) să fie tolerat, dar să nu se poată propaga mai departe. Cinci principii și 14 orașe au protestat contra acestei decizii și de atunci luteranii sunt cunoscuți sub numele de protestanți. În 1530 s'a întrunit o nouă dietă la Augsburg, cu scopul de a readuce pe protestanți în sânul Bisericii catolice. La Augsburg, protestanții și-au formulat doctrina. Mărturisirea din Augsburg conține 28 de articole formulate de Melancton, cel mai moderat dintre adepții reformei și este considerată ca un crez al Bisericii luterane.

Dieta dela Augsburg a reinnoit contra lui Luther vechea condamnare dela Worms și atunci protestanții, întrunți la Smal-

kalde (1531), s'au constituit in partid politic cerând ajutorul regelui Francisc I al Franței.

Împăratul Carol V a avut de luptat aproape toată viața lui cu Franța și cu Turcia și a început să aibă temeri serioase, ca nu cumva principii electori să se treacă cu toții la luteranism și să fie ales împărat un principe protestant, în care caz coroana va fi pierdută pentru Habsburgi. S'a grăbit să încheie pacea cu Francisc I și a pornit lupta contra principilor protestanți. Dar de teamă ca împăratul să nu devină prea puternic, chiar și principii catolici i-au stat împotriva și, aliați cu Henric II din Franța, erau aproape să prindă la Innsbruck (1552) pe Carol V. Obosit de atâtea războaie și de desbinarea religioasă din Germania, împăratul a dat la dieta din Augsburg, în anul 1555, pacea religioasă din Germania, prin care se recunoștea protestanților libertatea cultului și deplina proprietate pe pământurile obținute prin secularizare. De aici înainte orice secularizare era interzisă. Locuitorii unui domeniu, pe baza principiului „cujus regio, eius religio”, trebuiau să urmeze religia seniorului. Atât catolicii cât și Luther și-au dat adeziunea la acest principiu.

Luther a organizat în așa chip Biserica protestantă că aceasta a servit ca un mijloc de a se întări puterea principilor. Predicatorii erau supravegheați de funcționari speciali numiți, așa încât Biserica era acum cu totul aservită principilor. Luther a făcut pe placul burgheziei care dorea Biserica „ieftină”; astfel toate ceremoniile pompoase au fost suprimate; deasemenea a fost interzis cultul icoanelor și venerarea moaștelor.

CAPITOLUL XXIX

REFORMA ȘI REACȚIUNEA CATOLICĂ CONTRA REFORMEI ÎN EUROPA

Biserica calvinistă

Reforma a pătruns în Franța, Scoția, Țările de Jos, Suedia, Norvegia, Elveția și Ungaria.

În Elveția erau unele orașe-republici care se aflau sub conducerea burgheziei. De aceea a apărut o formă de protestantism conform cu modul de viață și activitate a acesteia.

Intemeietorul acestui protestantism a fost un tânăr francez, Jean Calvin, care trecuse la reformă și de teama persecuțiilor a fugit și s'a stabilit în Elveția. La Basel a publicat o carte „Instituția creștină” care conține expunerea doctrinei calvine. Ca și Luther, Calvin spune că omul nu poate fi mântuit decât prin credință, dar credința este un dar de la Dumnezeu, care a hotărât dinainte pe acei cărora le dă credință, adică mântuirea. Aceasta este doctrina predestinării. Omul este predestinat de Dumnezeu să fie mântuit sau să fie osândit, dacă nu este printre aleși.

El a dat Bisericii sale o orânduire republicană care era pe placul burgheziei.

În fruntea fiecărei obști bisericesti era un consistoriu care numea pe pastori și în același timp controla și pedepsea pe cei ce călcau poruncile Bisericii calvine.

El a răspândit noua doctrină, întâi în Geneva, de unde chiar a fost izgonit. Mai târziu a fost rechemat și până la moartea sa a fost un adevărat „papă” al reformei. În timpul lui Calvin, a fost osândit la moarte pentru erezie savantul medic spaniol Mihail Servet, care a observat circulația sângelui. M. Servet a combătut învățătura Bisericii în legătură cu Sfânta Treime.

Învățătura lui Calvin — calvinismul — a avut o întindere largă acolo unde se desvolta cu rapiditate capitalismul și unde burghezia începea să lupte cu feudații pentru putere. Organizația republicană a acestei Biserici consolida rândurile burgheziei, o ajuta în lupta contra feudaismului.

Calvin

În Elveția, și anume în Zürich, preotul Ulric Zwingli a predicat împotriva abuzurilor din Biserica Romei. El cerea ca să se desființeze cultul sfinților și deci îndepărtarea icoanelor din biserică; deasemenea, el cerea ca slujba bisericească să constea dintr-o rugăciune urmată de predică. Adepții doctrinei lui Zwingli s'au răspândit din Zürich în Basel, Schaffhausen și Berna; restul cantonelor nu au primit învățătura lui Zwingli. Din pricina a neînțelegerilor a is-

bucnit un război, în care a murit chiar Zwingli. Ideile lui Zwingli au fost urmate mai mult în Nordul Elveției pe când Sudul a urmat învățătura lui Calvin. Locuitorii fiecărui canton elvețian erau liberi să urmeze cea învățătură religioasă care li se părea mai bună. Deci, în urma războiului civil, cantoanele au obținut libertatea religioasă.

Reforma în Scoția. — Unul din învățăceii lui Calvin a fost John Knox, care a răspândit calvinismul în Scoția, reușind să facă pe nobilii scoțieni să primească noua doctrină. Nobilii scoțieni au trecut la protestantism deoarece le surâdea ideea secularizării averilor Bisericii catolice. Nobilii erau în conflict cu regina Maria Stuart.

Calvinismul a fost impus ca religie oficială, iar pastorii erau aleși de popor. Biserica Scoției se numește presbiteriană, după numele de presbiteri, ce se dădea preoților.

REAȚIUNEA CĂTOLICĂ

Lutheranismul a scos de sub dominația Bisericii catolice numeroase țări, dar Biserica catolică era încă destul de puternică.

Ea era susținută de împăratul Germaniei, de principii catolice din Germania și de nobilimea din Spania și Franța. Nobilimea din aceste țări ocupa ranguri însemnate în Biserică, așa că ea avea interes să-și păstreze veniturile ce le aducea Biserica și să (înă mai departe pe țărani în starea înjositoare în care se aflau.

Pentru a-și menține situația materială și autoritatea, Biserica catolică a pornit o mișcare de combatere a reformei, numită **contra-reforma** sau **reacțiunea catolică**.

Încă din timpul conflictului dintre papă și Luther se agita ideea (irerii unui conciliu ecumenic. Din pricina războaielor, acest conciliu s'a (ținut ceva mai târziu. Lucrările conciliului au început în 1545, în orașul Trident, și au (ținut, cu unele întreruperi, până în anul 1563. Dogmele nu au fost schimbate; s'a hotărât ca textul Bibliei pentru catolici să fie cel cunoscut sub numele de **Vulgato** (S. Jérôme). Conciliul recomanda formarea de preoți înstruiți în școli speciale numite **seminarii**. O comisie trebuie să alcătuiască catalogul cărților pe care un catolic nu avea voie să citească. Aceasta a fost **congregația indexului**. Sfânta închișiție, sau Sfântul Oficiu, se reorganiza și avea puterea să cerceteze orice în legătură cu credința. Papii erau socotiți și de aci înainte ca șefi supremi ai Bisericii catolice și mai presus decât conciliile. Aceasta este doctrina **ultramontană**.

Iezuiții. — Papii au reorganizat ordinele călugărești. Între anii 1524-1641 s'au întemeiat 15 ordine călugărești, iar un nobil spaniol, **Ignațiu de Loyola** (1491-1556), a întemeiat un ordin călugăresc nou, **ordinul iezuiților**. El era un ofițer spaniol crescut la curtea lui Ferdinand Catolicul. În timpul unui război dintre francezi și spanioli, a fost grav rănit la picioare și nevoit să demisioneze. Pentru că nu mai putea să servească în armată, Ignatius, devenit fanatic, a hotărât să devină soldatul lui Cristos și a întemeiat **Compania lui Isus**, pe care papa o aprobă în 1540. Ordinul acesta religios avea o organizație aproape militară. Soldații lui Isus trebuiau să asculte orbește de superiorii lor, trebuiau să fie ca un cadavru în mâinile superiorilor. În fruntea ordinului era ales un general cu puteri discreționare. Membrii ordinului erau împărțiți în 4 grade, însă la ultimul grad ajungeau foarte puțini. Iezuiții luptau pentru **A. M. D. G. (Ad Majorem Dei Gloriam)** cea mai mare glorie a lui Dumnezeu.

Compania era împărțită în provincii, fiecare provincie avea în fruntea ei un provincial numit de general.

Membrii Companiei lui Isus nu duceau o viață închisă în mănăstiri; dimpotrivă, ei trăiau în societate unde căutau să obțină protecția puternicilor zilei, a suveranilor și a înalților demnitari.

Ca să poată să lupte contra reformei, iezuiții aveau predicatori bine instruiți și din seminariile lor au ieșit profesori cărora li s'a încredințat instrucția elevilor de curs secundar. Iezuiții au deschis numeroase colegii și acolo învățau carte fiii bogătașilor și ai principilor. Prin aceste mijloace văzute de toată lumea și prin alte unelții, iezuiții au putut să readucă la catolicism Austria și Bavaria.

În unele cazuri, iezuiții știau să întrebuițeze și mijloace violente pentru a-și atinge scopurile.

Membrii ordinului știau să tragă mari foloase materiale de la oamenii bogați. Ordinul avea moșii întinse, manufacturi, corăbii proprii și în America i se dăduse teritorii foarte întinse. Din pricina abuzurilor săvârșite de iezuiți, papa a fost silit în 1773 să desființeze ordinul. El a fost restabilit în 1814.

CAPITOLUL XXX

SPANIA IN SECOLUL XVI

Carol V era împăratul Germaniei, dar ca rege spaniol se numea Carol I. El a vrut să facă din Spania o monarhie absolută. În calea planurilor sale stăteau feudații și orașele spaniole. De asemenea împăratul dorea să anihileze puterea cortesurilor. Dar Carol a văzut ridicându-se amenințător contra lui „commuros”-ii care aveau de apărut vechile lor libertăți împotriva tiraniei străinului.

În fruntea orașelor care au format „Sfânta Juntă” (alianța Sfântă) a fost Toledo. Dar trupele regelui, mult mai puternice, călțite în luptele cu Maurii, au înfrânt junta orașelor, zdrobind orice rezistență (1521). Capii răscoalei au fost executați, trupele împrăștiate. De aici înainte cortesurile se adună foarte rar, orice viață locală dispăre. Monarhia absolută din Spania a înăbușit orice încercare de eliberare. Nobilii s'au făcut uneltele împăratului, l-au lăsat să guverneze după bunul lui plăc, numai să le mențină privilegiile feudale și să-i scutească mai departe de plata impozitelor.

În 1556, imperiul cel mare al lui Carol V s'a desfăcut în două părți: Ferdinand, fratele lui Carol, a moșțit Germania, Austria și Ungaria, iar Filip II (1556-1598), fiul lui Carol V, a primit Spania, coloniile americane, posesiunile italiene și moșțirea Mariei de Burgundia din care cea mai însemnată parte era formată din Țările de Jos. Filip II a fost un catolic fanatic, nu suferea niciun fel de contradicere, supuși trebuiau să-i vorbească în genunchi. Era foarte gelos de autoritatea lui și voia să decidă el singur în toate problemele de stat. Avea o fire rea, închisă, era necomunicativ, veșnic posomorit, ședea ascuns în palatul Escorial și comunica cu întinsele lui posesiuni prin corespondență, pe care voia s'o rezolve numai el singur.

Filip II s'a servit de Sfânta Inchiziție ca să restabilească în Spania autoritatea Bisericii catolice. Cei ce erau împotriva ab-

solutismului regal erau socotiți eretici și erau dați pe mâna Inchiziției, care recurgea la torturi îngrozitoare spre a sili pe cei anchetați să mărturisească și cele ce nenorociții nu făptuiseră niciodată. De câte mai multe ori, cei acuzați de erezie erau arși pe rug. Două treimi din averea celui condamnat erau luate de rege; restul revenea Bisericii. Astiel, Inchiziția a devenit o armă teribilă a monarhiei spaniole și aliata ei credincioasă.

Adepții reformei din Spania au fost persecutați; ei erau puși în număr, dar din pricina persecuției unii au pierit, alții au fugit, iar cei rămași au trecut la catolicism. În timp de 10 ani a dispărut orice reformat din Spania.

Am văzut cum Ferdinand de Aragon și Isabella de Castilia și-au unit puterile ca să lupte contra Musulmanilor din Spania care au fost zdrobiți, iar statul lor desființat. Urmașii Maurilor rămăseseră pe pământul Spaniei și făcuseră din Granada o adevărată grădină, deoarece Moriscii (așa se numeau) erau foarte buni agricultori și grădinari. Inchiziția a pornit lupta necruțătoare contra lor și i-a silit să se refugieze în Alpujaras unde au fost măcelăriți de armata condusă de Don Juan de Austria. O parte din Morisci a fugit lăsând în paragină ogoarele Spaniei, o altă parte a primit botezul și noii convertiți au fost împărșiați prin toată Spania.

Datorită politicii greșite duse de Filip II, agricultura și comerțul spaniol au decăzut, aducând începutul decăderii economice a Spaniei după care a venit repede și decăderea politică.

Cu tot aurul și argintul care veneau din colonii, fabricile spaniole își vedeau producția scăzută. Explicația este ușoară. Metalele prețioase care abundau în Spania aduceau creșterea rapidă a prețurilor și atunci negustorii care exportau în colonii diferite mărfuri și alimente, au început să le cumpere de pe pletele străine unde costau mult mai ieftin decât în Spania. Atât în Spania cât și în coloniile ei s'a dezvoltat comerțul de contra-bandă cu mărfuri mai ieftine aduse din Franța, Anglia și alte țări. În schimb, produsele Spaniei se scumpeau mereu și nu găseau cumpărători; fabricile spaniole trăiau mai mult datorită prestigiului lor trecut. Mătasea din Spania, pielăria, armele ei, altădată vestite, nu mai găseau cumpărători.

Decăderea agriculturii, comerțului și a manufacturii a dus la sărăcirea orașelor.

Marii feudali, cavalerii, clerul și funcționarii regali trăiau de pe urma exploatarea țăranilor. Țăranii munceau din greu, duceau o viață de mizerie și trebuiau să suporte toate impozitele datorate statului și seniorilor. O adevărată plagă erau nobilii hidalgo (cerșetorii) care, leneși, disprețuiau munca, nu socoteau

o profesie onorabilă pentru ei decât aceea de a fi funcționar regal. Era o adevărată goană după slujbe rentabile. Guvernul mărea numărul funcționarilor ca să poată „plasa” o parte din acești paraziți. Natural că ei nu făceau nimic nici în slujbele în

Murillo — Copii de pe stradă

care erau numiți ; dar nu erau numiți pentru slujbă, ci slujba fusese creată pentru ei.

Marea nobilime ducea un trai lipsit de griji. Ea iocuia în palate minunate, împodobite cu tablouri și statui de preț.

Cultura in Spania. — Spre sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor, în Spania s'a produs o înflorire artistică și literară care exprima pătrunderea Renașterii în colțul Sud-Vestic al Europei.

În Spania s'a făcut cunoscut pictorul cretan Theotocopulizis El Greco (1550-1614) care studiasse pictura la Veneția.

Alt pictor de seamă a fost Murillo, care a redat cu deosebire scene de copii.

Pictorul Velasquez, maestrul portretelor realiste, a pictat curtea dela Madrid. Pe fețele infanților și infantelor pictate de el se observă semnele degenerescenței habsburgice.

Unul din cei mai reprezentativi scriitori spanioli a fost Cervantes (1547-1616), autorul romanului „Don Quijote” care a fost tradus aproape în toate limbile. Romanul este o satiră la adresa societății feudale. Cervantes povestește viața unui hidalgo, pe jumătate nebun, care a vrut să trăiască viața pe care o duceau în trecut cavalerii rătăcitori. El a plecat însoțit de un scutier și visa să realizeze fapte eroice.

Cervantes a înfățișat pe hidalgo, nobilul spaniol, care trăiește doar cu amintirea gloriei trecute; dar parcă vedem apărând în fața noastră imaginea întregii Spanii din vremea lui Cervantes, încremenită în formele ei perimate, robită nobilului și preotului.

REVOLUȚIA ÎN ȚĂRILE DE JOS

Un mare venit îl avea visteria spaniolă, nu numai de pe urma coloniilor din America, ci și din Țările de Jos. Negustorii și industriașii din Țările de Jos au început să se teamă ca să nu aibă și ei soarta negustorilor și industriașilor spanioli. Pericolul acesta a crescut mai ales după ce tronul Spaniei l-a ocupat Filip II. Acesta a hotărât să supună definitiv Țările de Jos și să le transforme într-o simplă provincie a Spaniei.

Dar regele s'a înșelat în socotelile sale. Poporul din Țările de Jos s'a răsculat contra absolutismului regal. În fruntea poporului era burghezia, care a condus revoluția îndreptată contra feudaliilor spanioli și contra regelui Spaniei, asupritorul poporului din Țările de Jos. Răscoala din Țările de Jos a fost prima revoluție burgheză; ea a reușit să elibereze țara de sub stăpânirea feudaliilor și a suveranilor absoluți.

Țările de Jos erau formate din 17 provincii, dintre care cele din Sud erau foarte bogate, ocupându-se cu comerțul și industria; cele din Nord nu erau prea bogate, ocupația principală fiind pescuitul.

Țările de Jos aveau circa 3 milioane locuitori, 200 orașe, 150 târguri industriale și 6 mii de sate. Anvers, așezat la gurile fluviului Schelda, era cel mai mare centru economic al Țărilor de Jos.

Importanța comercială a Anversului a crescut mai cu seamă în urma descoperirii drumului maritim spre India. Se zicea de obicei că Anversul a înghițit pe negustorii din alte țări cu mărfurile lor cu tot.

În Țările de Jos, în afară de marii feudali, s'a format o burghezie bogată care a dezvoltat industria capitalistă puternică, ce exploata atât pe lucrători cât și pe micii meseriași.

Și astfel, în a doua jumătate a sec. XVI, s'au accentuat, în Țările de Jos, contradicțiile între burghezia progresistă și monarhia spaniolă, bazată pe feudalitate, care voia să exploateze mai departe provinciile supuse Spaniei.

Provinciile se administrau fiecare deosebit; la fel și orașele mari. Chestiunile de interes comun erau rezolvate de reprezentanții provinciilor, care se adunau în Statele Generale. Conducerea țării o avea Stathouderul, ajutat de un Consiliu de Stat. Filip al II-lea, pentru a putea jefui în voie Țările de Jos, a vrut să le alipească strâns de statele sale.

Persecuția ereticilor. — În Țările de Jos începuse de multă vreme să se răspândească calvinismul. Am văzut că burghezia bogată agreea în special această formă a protestantismului. Oamenii cei mai bogați au ajuns șefii consistoriilor și astfel Biserica devenea un mijloc de ridicare a burgheziei. Meseriașii au fost atrași mai mult la anabaptism. Pretextul de a se amesteca în conducerea Țărilor de Jos l-a găsit Filip II în cercetarea „ereticilor“, adică a calviniștilor și anabapțiștilor. Cu căutarea „ereticilor“ a fost însărcinată Sfânta Inchiziție.

Au început persecuțiile: calviniștii și anabapțiștii, adică burghezia și muncitorii, erau urmăriți, dați în judecată și arși pe rug. La rândul lor, calviniștii și anabapțiștii socoteau pe catolici ca pe împilatorii patriei lor și au devenit cei mai aprinși apărători ai libertăților patriei. Chiar și nobilii erau nemulțumiți, deoarece regele Spaniei începuse să-i scoată din administrație și nu-i mai primea ca ofițeri. Clerul catolic vedea cu ochi răi cum în posturile de episcopi și de stareți au fost numiți călugări spanioli și astfel se pierdeau venituri însemnate care mergeau și îmbogăteau ne Spanioli.

Mica nobilime a format o organizație secretă și a jurat că va apăra țara de Inchiziție și de străini (1565).

Inceputul răscoalei. — În anul 1566 a izbucnit o mare mișcare populară îndreptată împotriva Spaniolilor și a catolicis-

mului. Predicatorii calviniști ațârau poporul, bisericile au fost alacate, icoanele și statuile au fost sparte, ornamentele bisericii distruse. Văzând amploarea pe care a luat-o mișcarea populară, nobilii, de teamă, s'au raliat Spaniolilor și împreună au înăbușit mișcarea populară.

Teroarea lui Alba. — Filip II a hotărât să procedeze cu toată energia pentru a stărpi erezia și mișcarea de eliberare. În anul 1567 a fost trimis în Țările de Jos ducele de Alba, un om aspru și crud, care, cum a venit în Țările de Jos, a înființat **Consiliul turburărilor**, adică un tribunal extraordinar cu care cerceta ereziiile și crima de înaltă trădare. Pentru ferocitatea lui, acest tribunal a fost numit și „**Tribunalul Sângelui**“. În scurtă vreme au fost ucise foarte multe persoane. Ducele de Alba voia nu numai să siârpească „erezia“ din Țările de Jos și să le readucă la ascultare, dar el mai voia să pună mâna pe averile nobililor și burghezilor ca să plătească solda trupeii și să mai trimită și sume de bani la Madrid. „Eu arestez acum pe cei mai bogați și cei mai fricoși criminali și-i impun la plăți în bani. Pe urmă mă voi ocupa și de orașele criminale. În felul acesta va intra în visteria Majestății Voastre o sumă bunicică“, scria Alba regelui.

De frica arestărilor, conducătorul nobilimii, Wilhelm de Orania, a fugit în Germania. Poporul sărac formase detașamente care se ascundeau prin păduri și atacau pe Spanioli de câte ori aveau prilejul. Lor li s'a spus „**Gueux de bois**“ (calicii din pădure) și au fost bătuți de armatele lui Alba. După aceea Alba a introdus în Țările de Jos un nou sistem de a plăti impozitele, cerșoscut sub numele de **alkabala**. Cine vindea pământ sau case, trebuia să plătească un impozit de 5% iar la vânzarea mărfurilor: 10%. Din pricina greutăților economice lumea săracă a început să emigreze, comerțul și industria stagnau. Atunci marinarii din Nord au porrit cu corăbiile să atace vasele spaniole. Aceștia erau numiți „**Gueux de la mer**“ (calicii mării) și în 1572 au izbucnit să ocune orașul Brille.

Răscoala Nordului. — Brille a devenit un însemnat punct de sprijin al răscoalei din Nord. Acolo au început să sosească acei care se refugiaseră în Anglia, Franța și Germania. Pri-tre ei era și Wilhelm de Orania supranumit Taciturnul care a fost recunoscut guvernator al Olandei. Marinarii li s'au alăturat și meseriașii: ei formau detașamente de luptă contra Spaniolilor. Spaniolii, la rândul lor, au asediat orașul Haarlem. Cu această ocazie, au pierit, sau au fost scoși din luptă 12 mii de Spanioi. Deasemenea a fost asediat și orașul Leiden, unde s'adatum drumul zăgazurilor și apa a inundat regiunea. Marinarii alii-

mentau pe locuitorii din Leiden, iar Spaniolii, amenințați de inundații, au fugit.

Adânc mâhnit din pricina nereușitei misiuni încredințate lui Alba, regele îl recheamă în anul 1573.

În Spania, regele a fost sfătuit să facă concesii, ceea ce el nu voia să admită; sărăcia era generală și trupele ne mai fiind plătite la timp, au început să jefuiască Țările de Jos. Anversul a fost atacat, cucerit și prădat în așa chip, încât multă vreme n'a mai putut să se refacă.

Acordul dela Gand. — Din pricina aroganței și a jafurilor comise de Spanioli, provinciile din Sud s'au aliat cu cele din Nord formând **Alianța comună a Țărilor de Jos**. Acest acord s'a stabilit la Gand în 1576 și prin el se cerea: 1) anularea ordonanțelor contra ereticilor; 2) dreptul pentru provinciile de Nord să păstreze protestantismul; 3) amnistierea tuturor răsculaților; 4) retragerea trupelor spaniole din Țările de Jos; 5) convocarea regulată a Statelor Generale.

Uniunea dela Utrecht. — Dar Uniunea dela Gand n'a avut o durată prea mare. Sudul catolic se temea să nu se răspândească protestantismul și la el, iar clerul se temea să nu-și piardă moșiile. Pe urmă, nobilii mai erau înspăimântați deoarece în Bruxelles, Gand, Arras, meseriașii au luat puterea, au pus în fruntea orașelor comitete formate din muncitori și au impus pe bogătași cu sume mari de bani necesare întreținerii soldaților. Mișcarea democratică a orașelor a înspăimântat pe nobili; burghezii bogați și clerul au format o miliție care a alungat comitetele muncitorești, a restabilit autoritatea nobililor și a burghezilor și s'a declarat gata să se supună regelui Spaniei, numai să scape de frica revoluției populare. Atunci, cele 7 provincii din Nord s'au unit formând **Uniunea din Utrecht** (1579), prin care hotărârau să lupte în comun contra Spaniolilor; pe regele Filip I-l-au declarat detronat. În actul de detronare se spunea: „Dumnezeu a creat supușii nu pentru rege, ci pe rege în interesul supușilor. Dacă regele neglijează interesele supușilor, el nu mai este suveran, el e tiran, care nu merită să fie ascultat“. Burghezimea din Nord ar fi vrut ca rege pe Wilhelm Taciturnul.

În anul 1584, Wilhelm a fost ucis. Atunci, în fruntea administrației s'a numit un „**consiliu național**“ format din reprezentanții burghezimii bogate și ai nobililor.

Statul nou întemeiat a fost numit „**Republica Olandeză**“ care a continuat lupta contra Spaniei.

În 1581, Spania a alipit Portugalia, astfel încât coloniile portugheze au mărit imperiul colonial spaniol.

Din pricina ajutorului pe care Anglia l-a dat provinciilor

răscolate, Filip trimite contra ei „Invincibile Armada”, o flotă formată din 130 de corăbii mari și 30 vase de transport. Dar când corăbierii englezi atacau Invencibile Armada, furtuna a distrus o parte din flota spaniolă, așa încât conducătorul ei, amiralul Medina Sidonia, a trebuit să renunțe la debarcarea în Anglia (1588).

Războiul între Spania și fosta ei provincie a continuat și sub urmașii lui Filip II, Filip III, care a încheiat pacea prin care se recunoștea independența Provinciilor Unite (1609).

Prima revoluție burgheză din Europa a fost revoluția din Țările de Jos. Ea s'a terminat prin victoria burgheziei, care a avut ca aliat masele populare. Dar victoria a adus beneficii numai burgheziei, care a reușit să înfrângă absolutismul spaniol.

OLANDA ÎN SECOLUL XVII

Înflorirea economică. — Olanda a devenit, în secolul XVII. un puternic stat maritim și comercial, un stat capitalist.

După victorie, Olandezii au început să-și construiască vase de mare tonaj (peste 1000 de tone), care erau destinate navigației pe oceane. Pentru prima dată vasele erau prevăzute cu tot felul de aparate: cronometru, telescop, sextant (aparat care determină poziția locului unde se află corabia în larg), precum și hărți prevăzute cu grade.

Olandezii au întâlnit flota spaniolă lângă Malacca, au atacat-o și au distrus-o (1615). Au ocupat noi puncte de sprijin în insulele Sonde și Moluce, punând mâna pe principalele regiuni de unde se aduceau mirodeniile, (în insula Java au făcut plantații de cafea). Olandezii au încheiat tratate comerciale cu Japonia și cu China, de unde au început să aducă ceai în Europa.

Ei au mai ocupat colonii în America și câteva din insulele Antile, în care au făcut plantații mari de trestie de zahăr.

Marile societăți comerciale dețineau tot comerțul colonial. Dintre societățile comerciale, societatea Est-India, fondată în 1602, avea monopolul comerțului cu India. Societatea Est-India avea armată, bătea monete, construia orașe, declara războaie și încheia tratate de pace.

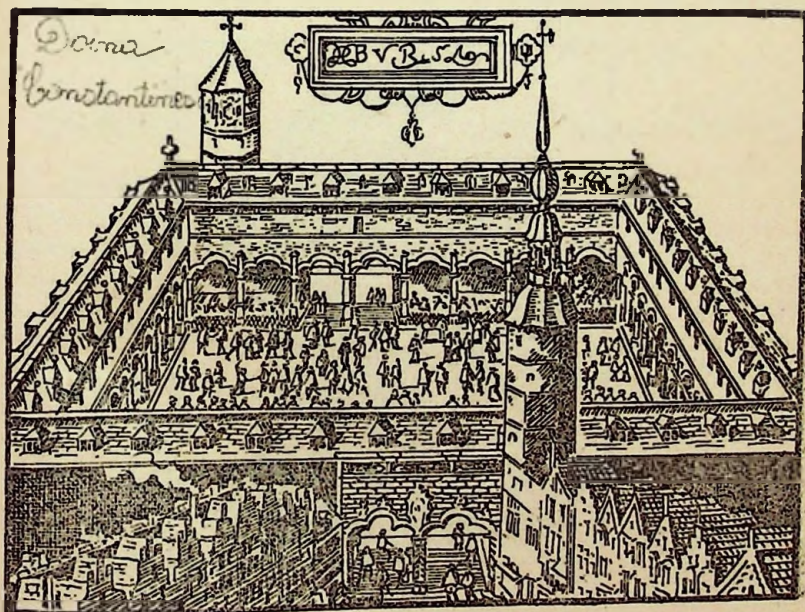
Olanda întreținea un comerț activ prin marea Baltică cu Statul rusec, de unde negustorii olandezi exportau în Europa cereale, lemne pentru catarge, blănuri, cânepă, smoală. etc.

Orașul Amsterdam era centrul vieții economice din Olanda. El nu era important numai prin comerțul și industria lui, ci și prin băncile pe care le avea.

Viața economică olandeză era concentrată în orașe. Ora-

șele aveau în fruntea lor un consiliu format din reprezentanții bogătaşilor. Deputații orașelor formau Statele Provinciale, care trimiteau reprezentanți în Statele Generale care își țineau ședințele la Haga. Organul ajutător al Statelor Generale era Consiliul de Stat, care avea în fruntea lui un Stathouder, care mai todeauna era un membru al casei de Orania.

Situația muncitorimii era rea. Ea era prost plătită; ziua de muncă era foarte lungă și salariile foarte mici; în manufacturi munceau femei și copii, care erau și mai prost plătiți.

Bursa din Amsterdam

Țăranii nu s'au bucurat de o stare mai bună: dimpotrivă, în unele părți ale Olandei s'a menținut chiar șerbia. Burghezii au păstrat urme de șerbie, deoarece cumpărau proprietăți și deci aveau interes să mențină la țărani starea de șerbie.

Provinciile Unite aveau un regim burghezo-aristocratic, care părea burgheziei din alte țări ca foarte liber. Natural că regimul olandez reprezenta un progres față de regimul monarhiilor feudale din alte țări.

Cultura în Olanda. — În Olanda se fabrica o hârtie de calitate bună și au început să se tipărească cărți în mod foarte artistic. Cărțile s'au tipărit mai mult la Leiden și Amsterdam.

Deasemenea, în Olanda s'a dezvoltat și presa. Ziarele tratau probleme politice și economice care interesau pe toată lumea.

Artele au înflorit și, în special, pictura, a excelat. Rembrandt (1606-1669) era de fel din Leiden, dar a lucrat mai mult la Amsterdam. Rembrandt a lucrat tablouri mari; el a preferat marile compoziții în care a fost desăvârșit. Celebre sunt: lecția de anatomie, rondul de seară, sindicul postăvarilor, etc. În toate tablourile sale, el scoate un mare efect din alăturarea luminii

Rembrandt

și lângă umbră. Cu oarecând întrebunțată destul de des este cea aurie, care învăluie întregul tablou.

El a redat cu o măiestrie neîntrecută toată gama de stări sufletești, suferință, mânie, bucurie. Rembrandt a lucrat și multe portrete, care arată o adâncă cunoaștere psihologică.

Rembrandt a fost apreciat de contemporanii săi. Cu vremea, geniul său creator devenind mai adânc, contemporanii l-au înțeles mai puțin, așa încât a murit singur și uitat.

CAPITOLUL XXXI

ANGLIA IN SECOLUL XVI

Inceputul dezvoltării capitaliste a Angliei

Apariția manufacturilor. — Anglia, în secolul XVI, avea o populație relativ mică, de vreo trei milioane de locuitori, ceea ce însemna că era mult mai slabă decât Spania și Franța. Însă ridicarea economică și politică a Angliei începe din secolul al XVI-lea și, după trei secole, reușește să-și dezvolte o imensă industrie care a putut aproviziona o bună parte din populația globului și a ajuns cea mai puternică țară industrială din lume.

Am văzut că, încă din secolul XIV, creșterea oi'or era una din cele mai prețuite îndeletniciri engleze și exportul către Flandra se făcea într'un ritm foarte viu. Paralel cu producția lânii a început să se dezvolte în Anglia fabricarea stofelor. Exportul stofelor fiind mult mai rentabil decât al lânii, au început să lucreze lâna pe loc și să exporte produse fabricate din lâna. În Anglia însă, prelucrarea lânii se făcea în același timp în orașe și la sate în modul următor: în orașe, în manufacturile de lâna lucrau breslașii, iar la sate, țărani cultivau pământul și în același timp torceau și țeseau lâna ce li se încredințase. Dar nu trebuie să uităm că țărani erau săraci, și nu aveau unelte de muncă și nici capital ca să-și procure materia primă; lâna și uneltele de muncă necesare prelucrării ei le erau date de colecătorii de lâna. În schimb, țărani erau dator să vândă colecătorilor întreaga producție. Cu vremea, colecătorii de lâna au căutat la un mijloc mai bun, pentru ei, de a le asigura câștigul. Anume, au început să amenajeze ateliere mari, în care angajau meșteri pricepuți, care lucrau la ordinele colecătorilor. În felul acesta, colecătorul putea controla singur meșul lucrului. Astfel că în Anglia se deschid numeroase manufacturi de stofă și producția ia un caracter capitalist.

Industria capitalistă a început să producă mult pentru export și din ce în ce întrebuința cantități mai mari de lână, iar numărul lucrătorilor angajați în manufactură creștea mereu. Creșterea oilor îmbogățea mult pe cel care se ocupa cu ea și astfel din pricina rentabilității acestei ocupații, terenuri imense erau lăsate pentru pășunat. Dar pășunile erau ocupate de micile gospodării țărănești. Marii moșieri englezi, lorzii, au început să alunge pe țărani și să le ia pământul. Țăranii rămași fără pâinea zilnică au intrat ca lucrători în manufacturile de stofă. Astfel au profitat marii moșieri englezi care au uzurpat parcelele țărănești și capitaliștii care au avut la îndemână mâna de lucru foarte ieftină. Dar au profitat și țăranii chiaburi care au devenit mici capitaliști, deoarece angajau la munca câmpului lucrători săraci cărora le dădeau salarii de mizerie.

Pământul, luat cu forța dela țărani, era îngrădit de lorzi și fermieri și deaceia purta numele de „îngrădire“.

Țăranii alungați nu putea găsi toți de lucru; ei rătăceau pe drumuri și trăiau din cerșit. La un moment dat, numărul cerșetorilor a ajuns așa de mare, încât autoritățile au început să fie îngrijorate și prin legi speciale „îngrădirile“ au fost oprite; dar legea nu s'a putut aplica în spiritul ei. Pentru stăpînirea cerșetorilor, s'au decretat legi aspre numite „The poor laws“ (legile sărăcimii). Dacă se prindea vreun vagabond, era adus în fața magistraților, însemnat cu fierul roșu și dat ca sclav vreme de 2 ani. Dacă încerca să fugă, era din nou însemnat cu fierul roșu și devenea sclav pe viață, iar dacă nu avea purtări bune, era spânzurat. Copiii cerșetorilor erau dați să muncească la ferme, sau manufacturi.

Din pricina acestor legislații sângeroase, au izbucnit răscoale. În sudul Angliei, a rămas de pomină răscoala condusă de Robert Ket (1549).

Răsculații cereau scoaterea gardurilor „îngrădirilor“, înapoierea pământului luat cu forța și interzicerea pe viitor ca un proprietar să aibă turme numeroase. Centrul răscoalei a fost orașul Norwich. Armata trimisă contra țăranilor era prevăzută cu armament bun și cu artilerie, așa încât răscoala a fost înăbușită. Câteva mii de țărani au fost uciși, iar Ket a fost spânzurat în piața orașului Norwich.

ABSOLUTISMUL ÎN ANGLIA

Nobilii și burghezii aveau tot interesul să susțină pe rege. Numai o autoritate mare în stat le-ar fi putut permite să exploateze, fără riscuri, pe țărani și muncitori, să apere comerțul

englez cu străinătatea, zdrobind concurența Spaniei, Franței și a Țărilor de Jos.

De aceea, regii din dinastia Tudorilor (1485-1603), sprijiniți de parlament, au ajuns monarhi absoluți. Și timpul în care au domnit se numește perioada absolutismului englez.

Henric VII (1485-1509) a înfrânt încercările de rezistență ale feudalilor, iar fiul lui, Henric VIII (1509-1547), un politician abil și subtil, dublat de un tiran sângeros, a despărțit Biserica Angliei de Roma și s'a declarat capul Bisericii celei noi „anglicane” (1534). Biserica anglicană era un compromis între Biserica catolică și cea protestantă. Capul Bisericii era regele, slujba bisericească se făcea în limba engleză, rangurile bisericești erau păstrate, deasemenea și cultul. Monahismul a fost desființat, iar moșiile și averile mănăstirești, confiscate.

Deoarece regele avea nevoie de bani, pământurile au fost scoase la mezat, iar negustorii și industriașii, având capital, au cumpărat moșii și s'au inobilat. Biserica oficială a statului era cea anglicană, toți locuitorii erau obligați să facă parte din ea. Pământurile ei nu au fost confiscate; un însemnat venit l-a avut Biserica anglicană din dijele pe care le plăteau credincioșii.

Unii dintre credincioși voiau ca Biserica anglicană să fie curățată de orice rămășițe catolice, o voiau purificată — și de aceea ei s'au numit puritani (de la purus = curat). Puritanii erau în majoritate adepti ai învățăturii calviniste. Alții erau și mai radicali. Aceștia voiau separarea Bisericii de stat și independența obștilor religioase. Aceștia erau independenții.

COMERȚUL ENGLEZ ÎN SECOLUL XVI ȘI POLITICA EXTERNA

Desvoltarea rapidă a industriei și comerțului englezesc a pus oamenii politici englezi problema relațiilor cu străinătatea și în special cu Spania. În opinia publică engleză circulau două păreri asupra relațiilor viitoare dintre Anglia și Spania. Feudalii englezi doreau raporturi de strânsă prietenie cu marea putere feudală din Sud-Estul Europei. Cercurile negustorești și industriale din Anglia, adică burghezia, urau catolicismul și în special Spania, care li se părea încarnarea catolicismului.

În anul 1553, tronul Angliei revine Mariei Tudor, fiica lui Henric VIII și a Ecaterinei de Aragon. În timpul domniei Mariei Tudor, feudalii au condus politica externă engleză și astfel a avut întâietate părerea acelor care doreau prietenia cu Spania.

Maria Tudor, fiica unei prințese catolice și căsătorită cu un

catolic, a restabilit catolicismul în Anglia și a început persecuția împotriva ereticilor pe care îi ardea pe rug. Catolicii erau bucuroși de domnia Mariei, dar protestanții au numit-o Maria Sângeoasă. Însă succesele economice ale Angliei în a doua jumătate a sec. XVI au întărit situația burgheziei și i-au dat posibilitatea să biruiască pe feudali. În timpul Elisabetei Tudor (1558-1603), fiica lui Henric VIII și a Anei de Boleyn, guvernul Angliei a început să încurajeze în mod deschis comerțul și industria engleză și începu lupta aprigă contra Spaniei și catolicilor. Elisabeta a restabilit anglicanismul, făcând ca parlamentul să voteze legea celor 39 de articole prin care se organiza în mod definitiv Biserica anglicană.

În timpul reginei Elisabeta s'au luat măsuri pentru încurajarea comerțului. S'au întemeiat societăți comerciale care aveau monopolul comercial cu țările îndepărtate. În acest mod s'au înființat societățile: turcă, levantină și africană.

În 1552, din Anglia au plecat 3 corăbii ca să caute drumul spre Indii, luând-o prin Nordul Europei.

Una din corăbii a ajuns la gurile Dvinei; de aici ocupații și-au făcut drum la Moscova, unde domnea țarul Ivan cel Groaznic, dela care s'a luat deslegarea ca Anglia să poată face comerț cu Moscova, Rusia și ținuturile nordice. Astfel s'a creat societatea moscovită, care avea monopolul comerțului cu Nord-Estul Europei și chiar cu Persia.

În anul 1600, s'a înființat vestita societate comercială Est-India, care avea monopolul comerțului cu țările ce se aflau la Răsărit de Capul Bunei Speranțe.

Pentru reglementarea comerțului englez, s'a înființat bursa din Londra construită de bancherul Gresham. Regina a asistat la inaugurare.

Din pricina dezvoltării comerțului englez, se dezvoltă și flota. În Anglia erau și mulți pirați ale căror isprăvi erau cunoscute de guvern și pe ascuns erau încurajați chiar de regină. Cei mai vestiți pirați englezi au fost John Hawkins și Francis Drake care, cu corăbiile lor ușoare, atacau și jefuiau coastele Spaniei și ale coloniilor din America.

Țările de Jos au fost ajutate de Elisabeta ca să poată susține războiul contra Spaniei. La rândul ei, Spania încuraja rezistența catolicilor din Anglia, organiza comploturi contra Elisabetei, susținând mai cu seamă pe Maria Stuart, fosta regină a Scoției.

În 1588, Filip II a echipat pentru cucerirea Angliei „Invincibile Armada” care, după cum am văzut, a avut un sfârșit tragic.

Astfel, Spania a primit o grea lovitură prin distrugerea flotei ei și niciodată nu a fost în stare să-și mai construiască o flotă asemănătoare. În schimb flota engleză rămânând neatinsă, Anglia a putut lua locul Spaniei și să devină cea mai mare putere maritimă din lume.

CULTURA ÎN ANGLIA ÎN SECOLUL XVI

În Anglia, ca și în cele mai multe din țările Europei, s'a dezvoltat mișcarea literară și artistică cunoscută sub numele de Renaștere și s'au ivit umaniști și scriitori care au dat o mare strălucire domniei Elisabetei Tudor.

Un umanist de seamă a fost Thomas More, care era mare cancelar al regelui și prieten personal cu Henric VIII. Cancelarul nu a vrut să admită divorțul regal și să recunoască pe Henric drept cap al Bisericii. Atunci Henric nu s'a sfîșit să ordoneze uciderea lui Morus (cum i se spunea pe numele său latinizat).

Thomas More a trăit în epoca luptei dintre feudalism și capitalism și dându-și seama de suferințele îndurate de popor în tot timpul feudalismului, se temea ca în noua orânduire socială care se pregătea sub ochii lui, soarta oamenilor nevoiași să nu fie și mai grea. Thomas More era revoltat de mizeria din timpul său și el scrie: „Este drept ca bijutierul, cămătarul, oamenii care nu produc nimic, să trăiască o viață imbelșugată fără să muncească nimic, pe când agricultorii, meseriașii, hamalii muncesc din greu, locuiesc în cocioabe și nu au nici ce mânca? Munca lor ține însă pe toată lumea și fără ei nu ar putea exista societatea”. More ajunge la concluzia că în Anglia, țara „îngrădirilor”, oile mănâncă pe oameni. Thomas More încearcă să descrie o societate ideală; o societate care putea fi aceea a viitorului, dar care deoamdată nu se găsește nicăieri, deaceia își intitulează lucrarea

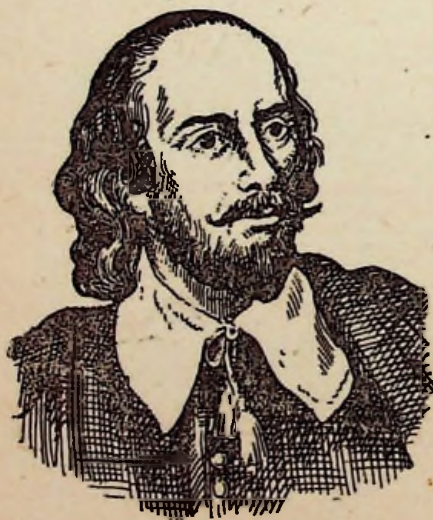

Thomas More

sa „Utopia“ (in limba greacă înseamnă nicăeri). Opera aceasta a fost scrisă în 1516 și în ea se povestește despre o insulă — Utopia — unde nu există proprietari, unde toți oamenii trebuie să muncească și de unde trântorii sunt alungați.

Viața pe insulă este foarte simplă, oamenii se indeletnicesc cu păstoria și agricultura și exercită meseriile absolut trebuincioase. Tot produsul muncii se păstrează în comun și fiecare primește cele ce-i sunt de trebuință. Muncile grele sunt executate de prinșii din războie și de criminali. Thomas More ca și Campanella, visează la făurirea unei lumi noi, lume de egalitate și de dreptate pentru toți.

mai largi.

Shakespeare

saie, din care vezi cum țâșnește viața plină de energie.

Piesele lui Shakespeare se reprezentau la teatrul Globus din Londra. Teatrul avea o formă ovală și spectatorii care plăteau mai mult se aflau chiar pe scenă, așezați jos, pe rogojinii. Restul publicului stătea în picioare. Decorurile nu existau și era obișnuit ca să se pună inscripții pe care se scria „palat”, „lac”, etc. Astfel se jucau piesele lui Shakespeare, care au cunoscut încă de-a început un mare succes.

Secolul al XVI-lea a fost un secol plin de sbucium și de lupte care și-a găsit expresiunea artistică în opera marei dramaturg William Shakespeare (1564-1616), care a scris cronici istorice dramatizate, comedii și tragedii care sunt cele mai puternice ce s-au scris vreodată. În Hamlet, Regele Lear, eroii își urmăresc ținta cu orice preț, nedându-se îndărăt în fața pericolelor sau a celor mai mari crime. Ei sunt mânași de pasiunea lor înăuntrică și o realizează cu prețul celor mai mari sacrificii. Toate stările sufletești au fost intruchipate în personajele

CAPITOLUL XXXII

FRANȚA ÎN SECOLUL XVI ȘI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XVII

Situația economică a Franței

Franța avea aproape 15 milioane de locuitori; 90% dintre aceștia se ocupau exclusiv cu agricultura și creșterea vitelor.

Franța, la începutul secolului XVI-lea, ajunsese un stat unitar, iar autoritatea regelui era destul de puternică.

Orașele se desvoltau încontinuu și manufactura și comerțul prosperau în același ritm. Desvoltarea manufacturii a adus creșterea numărului lucrătorilor care intrau în bresle, dar erau și meseriași de pe la sate, care nu aveau voie să facă parte din asociații meșteșugărești. Țăranii aveau libertatea personală, dar nu și-au putut răscumpăra pământul. Ei trebuiau să plătească seniorilor pentru pământul ce-l aveau în folosință și erau obligați, față de seniori, la toate angaralele feudale de care nu vor fi eliberați decât în timpul marii revoluții franceze. Țăranii mai trebuiau să plătească o sumedenie de impozite către stat, așa încât țărănimia o ducea foarte greu.

Pentru a ține pe țărani într-o ascultare oarbă față de seniori, era nevoie de un rege puternic, capabil de a apăra privilegiile nobilimii. Același interes îl aveau și burghezii, ca nu cumva lucrătorii să refuze prestarea muncii lor pe salarii ieftine, cum erau salariile din manufacturile vremii. Și astfel, atât nobilimea cât și burghezia au sprijinit regalitatea franceză ca să devină putere absolută în stat.

Francisc I (1515-1547) era ginerele lui Ludovic XII. El a condus țara după voința lui și nu a convocat Statele Generale niciodată, în timpul unei domnii destul de îndelungate.

Monarhia absolută avea nevoie de mulți funcționari. Guver-

nul începu să vândă posturi. Cumpărătorii erau mai mult burghezi, care, din comercianți sau industriași, deveneau funcționari.

Pe măsură ce se întărea monarhia absolută, creșteau și impozitele. Guvernul începu să le concesioneze burghezilor bogății. Aceștia imprumutau adesea guvernului bani cu procente mari. Astfel, burghezia franceză spre deosebire de cea engleză, prefera să cumpere posturi de funcționari, să cumpere concesionarea dreptului de a strânge impozite sau să facă cămătărie, decât să se ocupe cu comerțul și manufactura.

Nobilii francezi nu aveau nicio ocupație serioasă, deaceia se îngrămădeau la curte unde deveneau curteni și primeau leafă de la rege. Nobilii de a doua mână trăiau pe la țară, nu vroiau să muncească nimic, căutau să se înroleze ca ofițeri în armată. Singura ocupație pe care o găseau demnă de ei era războiul, în care, mulțumită prădăciunilor, puteau să-și refacă finanțele sdruncinate.

RAZBOAIELE PENTRU ITALIA

Atât regele, cât și ofițerii lui, au căutat o pradă ușoară și astfel vedem că se continuă războaiele pentru Italia, care acum este apărată de Carol V, ale cărui state înmăbuseau Franța din toate părțile.

Ca să poată începe războiul cu Italia, Francisc I pretindea și el că are dreptul să ocupe Milanul, deoarece era moștenitorul Valentinei Visconti, iar Neapolul trebuia să-i revină ca moștenitor testamentar.

În timpul primelor războaie pentru Italia, am văzut cum Neapole a fost împărțit între Francezi și Spanioli, dar generalul spaniol Gonzalv de Cordova a alungat pe Francezi, așa că Spaniolii rămân stăpâni în Neapole.

În timpul lui Francisc I și Carol V, războaiele pentru Italia au început în anul 1515 și, în urma strălucitei victorii franceze de la Marignan, când Francisc I a fost înarmat cavaler de mâna lui Bayard, Francezii au ocupat Milanul și au semnat pacea perpetuă cu Elveția (1516). În schimb, Francisc I renunță la orice pretenție asupra Neapolului.

Lupta între Carol V și Francisc I s'a dat pe pământul Italiei. Războiul a început în 1520 și s'a terminat în 1559 sub armașii lui Henric II și Filip II.

În aceste războaie, episodul cel-mai principal este lupta de la Pavia (1525), în care Francisc I a fost luat prizonier și dus la Madrid, unde a stat la închisoare câteva luni, deoarece a refuzat să semneze pacea. Tratatul de pace s'a încheiat la Madrid și Francisc I reînnoește renunțarea la regatul Neapole, renunță.

la Milan, Artois și Flandra și cedează ducatul Burgundiei împăratului. După ce a fost pus în libertate, a refuzat să recunoască tratatul, nevrând să cedeze Burgundia și a căutat aliaji ca să poată contrabalansa puterea lui Carol V. S'a aliat cu Henric VIII, regele Angliei, cu Soliman cel Mareș, sultanul Turcilor, cu papa și cu principii protestanți din Germania.

Între Francisc I și Carol V s'au mai dat încă 3 războaie, în timpul cărora Parisul însuși a fost amenințat de Carol V.

Sub Henric II, urmașul lui Francisc I, Franța a ocupat cele trei episcopate de limbă franceză, Metz, Toul și Verdun (1552). Carol V nu a încuviințat însă instalarea Francezilor în cele trei episcopate și a început al cincilea război, dar împăratul a încercat zadarnic să asedieze orașul Metz, care a rezistat, așa încât Carol ridică asediul orașului.

Englezii, în aceste războaie dintre Franța și Spania, au dus o politică de echilibru, susținând pe cel mai slab. „Qui je défends est maître“, spunea Henric VIII.

Mai târziu Francezii au ocupat portul Calais dela Englezi (1558).

Pacea s'a încheiat la Chateau Cambresis în 1559. Franța renunță la Italia, înapoiază Savoia și Piemontul și se recunoaște stăpânirea ei asupra celor trei episcopate.

Renașterea în Franța. Protestantismul. — În timpul campaniilor în Italia, Francezii au cunoscut Renașterea din Italia. Ei au imitat la început forma exterioară a culturii italiene. În locul castelelor vechi medievale, cu zidurile lor groase și ferestrele înguste prin care deabia pătrundea lumina, regii și seniorii francezi au început să construiască palate vaste și luminoase, înconjurate de parcuri și grădini. Și le împodobeau cu statui și tablouri ale sculptorilor și pictorilor italieni vestiți. Contactul cu viața civilizată a Italiei a servit ca imbold pentru dezvoltarea culturii franceze.

În Franța începu să se desvolte umanismul. Unul din umaniștii mari a fost Rabelais, care a scris romanul satiric „Gargantua și Pantagruel“, în care râde cu răutate și cu spirit de clerici și călugări.

Protestantismul a început să pătrundă în Franța începând cu decada a treia a secolului XVI. Fiindcă Francisc I se lupta cu Carol V și era prieten cu principii germani, el nu lua măsuri contra răspândirii protestantismului în țara sa. Dar în anul 1534 „ereticii“ au devenit așa de îndrăzneți, încât au lipit peste tot, chiar și în palatul regal, apelul la distrugerea „idolatriei catolice“. Regele a văzut în aceasta subminarea puterii sale și începu să persecute pe protestanți. În timpul domniei fiului lui Fran-

cisc I — Henric II — persecuțiile s'au intensificat. A fost înființată „Camera arzândă” care ardea „ereticii” pe ruguri.

Cu toate măsurile acestea, numărul protestanților continua să crească. Dela sfârșitul decadei a 4-a, în Franța s'a răspândit calvinismul. Ei se bucura de succes la început între burghezi, meseriași și muncitori. Dar în timpul lui Henric II, calvinismul începu să se răspândească repede și printre nobili, mai ales în

Rabelais

partea de Sud. Henric II a fost un despot autoritar și grosolan. Li trata cu asprime pe nobili și aceștia au simțit pentru prima oară, mâna grea a monarhului absolut.

În aceaș timp, rezultatele reformei în Germania, îmbogățirea și întărirea principilor germani, au fost un exemplu ispititor. În sudul Franței mai erau mulți seniori mari, care nu uitaseră independența de altădată. Ei voiau să devină la fel de independenți ca și principii germani. Numeroși nobili mărunți din Sud, ruinași și sărăciți, se uitau cu invidie la bogățiile Bisericii catolice și ar fi vrut să le ia și să le împartă între ei. Ei au început să treacă la

calvinism, deoarece calvinismul cerea confiscarea pământurilor bisericesti. Calvinismul atrăgea pe nobili, pentru că le dădea o organizație gata și le încheia rândurile pentru lupta contra absolutismului regal.

Calviștii din Franța au primit numele de Huguenoți.

RAZBOAIELE RELIGIOASE DIN FRANȚA

La moartea lui Henric II, tronul Franței a fost ocupat de fiul său mai mare Francisc II (1559-1560), soțul Mariei Stuart. Acesta nu a domnit decât un an de zile și după el a urmat

Carol IX, al doilea fiu al lui Henric II; acesta avea numai 10 ani și a fost pus sub regența mamei sale Ecaterina de Medicis, o femeie foarte șireată și fără niciun fel de scrupule. În timpul domniei lui Francisc II, a început să se simtă influența ducilor de Guise, care, mari proprietari, erau apărători ai Bisericii catolice. Nobilii hughenoti aveau în fruntea lor familia de Bourbon, inrudită cu familia regală franceză. Șeful Bourbonilor era regele Navarei (un regat mic la granița dintre Franța și Spania). Din pricina puterii pe care o aveau atât catolicii cât și hughenotii, regenta Ecaterina de Medicis hotărăște să impace cele două tabere vrăjmașe și să stabilească un regim de toleranță. Dar nici hughenotii și nici catolicii nu erau toleranți, unii față de alții. Pe când hughenotii, pe baza edictului de toleranță dat de regină, își celebră cultul în târgul Vassy (1562), ducele de Guise a trecut pe acolo însoțit de suită. S'a produs o busculadă urmată de încălcări și în focul luptei au fost omorâți 23 de calviniști și peste o sută au fost răniți.

Prin masacrele din Vassy se deschide seria nenorocitelor războaie religioase care au însângerat Franța timp de 31 de ani. În aceste războaie, succesul a fost când de partea catolicilor, când de partea hughenotilor. Amândouă taberele în luptă au cerut ajutorul puterilor străine. Astfel, Ecaterina de Medicis a cerut ajutorul Spaniei, iar hughenotii pe al Angliei și pe al principilor protestanți din Germania.

După cel de al treilea război religios, s'a încheiat pacea dela Saint-Germain (1570). Catolicii au hotărât să termine cu hughenotii printr'o singură lovitură. În luna August 1572 s'a sărbătorit căsătoria dintre Margareta de Valois, sora regelui, cu Henric de Navara, șeful hughenotilor, și cu acest prilej au venit la Paris mulți hughenoti. Ecaterina de Medicis și-a pus în aplicare planul ei, s'a produs un atentat contra lui Coligny și în timpul anchetei s'a văzut că erau amestecați ducii de Guise și Ecaterina de Medicis. Catolicii au atras în planul lor și burghezia pariziană care se temea că prin întărirea seniorilor și orașelor din Sudul Franței, unde erau foarte puternici hughenotii, Parisul va pierde din importanță. În noaptea de 23 spre 24 August (noaptea sf. Bartolomeu), au început să bată clopotele bisericii Saint-Germain-l'Auxerrois dând semnalul atacului. Atunci a început măcelărirea hughenotilor care a continuat și în dimineața următoare. Henric de Navara a scăpat de moarte, deoarece în noaptea sfântului Bartolomeu s'a făcut catolic de irică. Mai târziu a revenit la protestantism. Masacrul a durat până în ziua de 26 August și, deși planul era să nu fie uciși decât șefii hughenotilor, masacrul a fost general.

Papa și Filip II s'au grăbit să felicite pe Carol IX pentru fapta mare pe care o săvârșise. Din felicitările primite s'a împărțit și Ecaterina de Medicis, că demnă mamă a fiului ei. Carol IX a murit la doi ani după masacrele ordonate de el. Tronul revenea celui de al treilea fiu al lui Henric II, care se numea tot Henric și care era rege în Polonia. Când a auzit de moartea fratelui său, s'a grăbit să părăsească Polonia și să alerge să-și ia în primire moștenirea.

Cu un an înainte, hughenotii au format „Uniunea Protestantă” și s'au întărit în La Rochelle pe care catolicii nu au putut s'o cucerească, cu toate că au dat repetate atacuri asupra ei.

Asediul unui oraș în secolul XVI

Regele Henric III avea purtări rele, era foarte ușuratic, așa încât, în timpul lui, puterea regală a pierdut din autoritate și Franța s'a desmembrat. Guvernatorii de provincii și seniorii nu mai ascultau de nimeni. Ei jefuiau țara, ruinând atât pe orașeni cât și pe țărani.

Hughenoții au alcătuit un fel de republici autonome în interiorul Statului Francez. După exemplul hughenotilor, au început să se organizeze și catolicii care au format Liga Catholică, care avea în frunte pe ducele de Guise. Cum regele Henric III n'avea copii, la moartea lui, tronul revenea lui Henric de Navara, care,

fiind protestant, n'a fost recunoscut ca moștenitor de către Liga Catolică. Catolicii au pus candidatura șefului lor Henric de Guise. Parisul nu voia pe Bourboni pentru că erau hughenoti, dar nu se putea înțelege nici cu Liga Catolică și de aceea a ales un consiliu numit „Consiliul celor șaisprezece” (după numărul cartierelor din Paris) și s'a format și o miliție orășenească. Deci în Franța erau patru guverne: guvernul regelui, partidul hughenot, Liga Catolică și Consiliul celor șaisprezece. Regele Henric III a vrut să rămână stăpân singur în Franța. A chemat armata la Paris ca să sdrobească Consiliul celor șaisprezece, dar parizienii s'au răscolat, au ridicat baricade pe străzi și regele, de frică, a fugit.

Atunci regele face planul să se scape de ducele de Guise, care a fost ucis tocmai în momentul când voia să intre în cabinetul regelui (1588). „A présent je suis roi”, a spus Henric III, dar chiar în seara aceea a izbucnit revolta. Catolicii l-au declarat pe Henric decăzut din drepturi și doreau să facă rege pe fratele ducelui de Guise. Predicatorii catolici ațâțau poporul; ei spuneau că regele trebuie ucis.

Henric III a hotărât să se împace cu cumnatul său Henric de Navara, șeful hughenotilor. Armatele celor doi prinți s'au îndreptat spre Paris care se pregătea de luptă. Un călugăr fanatic, Jacques Clément, pătrunde în tabăra unde se afla regele și ucide pe Henric al III-lea (1589). Cu Henric III se stinge dinastia de Valois și începe dinastia de Bourbon, care era înrudită cu dinastia Valois.

Când Henric IV (1589-1610) s'a urcat pe tron, țara era epuizată după atâtea războaie și sărăcia fiind mare, au început turburările țărănești și oarecari mișcări la orașe; de frică, cele două tabere au încetat certurile dintre ele. Dar Parisul nu voia să-și deschidă porțile și să recunoască un rege hughenot; cu ajutorul de la regele Spaniei, parizienii rezistau asediului lui Henric de Bourbon.

Fiind la porțile Parisului și văzând rezistența locuitorilor, Henric spune „Paris vaut bien une messe”. (Parisul merită o liturghie) și astfel trece la catolicism, ceea ce a făcut pe parizieni să deschidă porțile cetății (1594). Henric IV continuă însă războiul contra Spaniei, sprijinitoarea parizienilor.

Henric IV a ocupat tronul în împrejurări grele pentru țară. Franța era ruinată, finanțele țării secătuite, industria era ruinată, comerțul foarte slab, drumurile nesigure; tâlharii atacau la drumul mare și jefuiau pe călători.

Țăranii, mai cu seamă, au avut mult de suferit de pe urma războaielor religioase. Ei erau asupriți de nobili, care nu mai cunoșteau nicio limită în pretențiile lor. În anii 1593-1595, s'au

răscolat țărani; ei atacau conacurile nobililor și ale perceptorilor care strângeau impozitele. Răscoala a fost înăbușită, mulți țărani au fost masacrați din ordinul seniorilor.

Henric IV, ca să potolească supărarea foștilor lui tovarăși și ca să aducă liniștea în țară, evitând pe viitor orice motiv de neînțelegere între catolici și hughenoi, dă în 1598 Edictul din Nantes, prin care protestantismul era declarat religie permisă în stat. A fost păstrată și organizația Bisericii protestante.

Hughenoții puteau ocupa orice funcțiuni în stat. Puteau ține adunări generale în care să se discute problemele importante. Deasemenea, prin edictul dela Nantes, s'au dat cetăți de siguranță hughenotilor; printre cetățile date era și vestita cetate La Rochelle. Henric IV a reușit să liniștească pe nobili. În felul acesta Henric a adus liniștea în țară. Colaboratorul credincios al regelui a fost Sully, care a organizat finanțele statului și a îndemnat pe rege să aibă grijă de soarta țăranilor.

Henric IV a sprijinit fabricarea postavului, a pânzei, precum și atelierelor în care se creau produse de lux ca: mălăsuri, dantele și cristale care au început a fi exportate în străinătate. În anul 1603, s'au pus bazele Companiei pentru comerțul cu India și în aceeași vreme s'au făcut încercări de a coloniza Canada unde, în 1608, Samuel Champlain a întemeiat orașul Québec.

Sully sfătuisese pe suveranul său să pornească lupta contra Habsburgilor și se făcuseră chiar oarecari pregătiri în această direcție. Toleranța arătată de Henric nemulțumea pe cel mai fanatici dintre catolici. S'au pus la cale mai multe atentate împotriva regelui. În anul 1610 Henric IV a fost asasinat de Ravillac.

INSTALAREA ABSOLUTISMULUI

La moartea lui Henric IV a rămas un copil minor, Ludovic XIII, pus sub regența mamei sale, Maria de Medicis. În timpul minorității lui Ludovic XIII, nobilimea a început să se agite din nou. „Regele e minor, să fim noi majori“, spuneau nobilii. Țara era foarte prost guvernată, regina Maria de Medicis s'a lăsat condusă de Leonora Galigai și de soțul acesteia Concini.

Nobilii au cerut să li se dea pensii mari, daruri, posturi cu venituri mari. În felul acesta toate sumele de bani, strânse cu atâtă grijă de Sully au fost cheltuite și tezaurul țării se golise. Când Maria de Medicis n'a mai vrut să le plătească pensii, nobilii s'au răscolat, cerând convocarea Statelor Generale (1614). Statele Generale s'au reunit și cu prilejul acesta s'a văzut ce distanțe există între clasele sociale. Reprezentanții burgheziei. în

cuvântările lor, spuneau că statul este ca o familie care are trei fii și că atunci când casa este ruinată de cel mare, se poate reedifica de cel mic.

Nobilii s'au supărat că au fost declarați frați cu cismarii. Regența a ordonat închiderea sălii unde se țineau ședințele și deputații au fost trimiși pe la casele lor. Statele Generale nu vor mai fi convocate decât în 1789, în ajunul Revoluției Franceze.

Richelieu. — În anul 1624, Maria de Medicis a adus pe cardinalul de Richelieu în Consiliul regelui. La scurtă vreme el a june conducătorul consiliului. El a condus Franța până în 1642. Richelieu a fost un om cu un deosebit simț politic și plin de energie. Richelieu a căutat dăstrugerea organizației politice a hughenotilor, nimicirea puterii prinților și a nobililor, întărirea puterii regale și întărirea situației Franței în Europa. Richelieu a atacat cetățile de siguranță ale hughenotilor, în special La Rochelle, pe care a cucerit-o după un asediu care a durat peste un an. Richelieu a distrus puterea politică a partidului hughenot, dar le-a lăsat libertatea religioasă.

Lupta contra prinților a fost mult mai lungă. Capul tuturor intrigilor a fost ducele de Orléans, fratele regelui, și ducele de Montmorency, aliatul ducelui de Orléans și al Spaniolilor. Richelieu, ca să întărească puterea regelui, nu s'a dat îndărăt delicio măsură.

Richelieu a dat ordin să fie distruse castelele nobililor; tot el a interzis și duelurile.

Cu scopul de a întări guvernul central și de a slăbi puterea seniorilor locali, el a numit funcționari speciali, numiți intendenși, care aveau toată puterea. El erau numiți de stat și puteau fi revocați la prima abatere. Intendenșii reprezentau în provincii voiața guvernului, pe care trebuiau s'o aducă la îndeplinire.

În timpul domniei lui Ludovic XIII, a fost încurajată manufactura și s'a desvoltat comerțul, mai cu seamă prin crearea marior societăți comerciale.

Cheltuielile militare absorbeau jumătate din veniturile statului. Richelieu a fost silit astfel să mărească impozitele care erau plătite aproape numai de cei ce munceau. Când și când, izbucnea câte o răscoală pricinuită de majorarea impozitelor, dar răscoalele erau înăbușite, iar statul continua aceeași politică.

Richelieu moare în 1642 și curând moare și Ludovic XIII (1643). Tronul rămase liului lui Ludovic XIII, care era un copil; nu împlinise încă cinci ani. Cu puțin înainte de moarte, regele chemase în consiliu pe cardinalul Mazarin, care i-a fost recomandat de Richelieu. În timpul minorității regelui, au izbucnit două răscoale numite Fronde (1648-1652).

O răscoală a fost provocată de nobili. Aceștia nu urmăreau schimbarea regimului. Ei se gândeau numai la jaf și la căpătarea dela guvern a cât mai mulți bani și demnități. Conducătorul ei a fost Condé, care s'a aliat cu Spaniolii. Frondele au putut fi potolite mulțumită abilității lui Mazarin care a cumpărat pe nobili cu daruri scumpe. De acum înainte nobilii nu vor mai încerca să se ridice împotriva regelui ; ei vor da tot sprijinul pentru realizarea și susținerea monarhiei absolute.

CAPITOLUL XXXIII

RĂZBOIUL DE TREIZECI DE ANI (1618-1648)

Prin pacea religioasă semnată la Augsburg în 1555 nu s'a pus capăt luptei dintre împărat și principii. Împăratul a căutat să împiedice ca principii să devină cu totul independenți și de aceea voia să-i aducă la ascultare. Principii se uneau însă contra lui și astfel fiecare încercare a împăratului se termina cu câte un eșec.

În secolul XVI, din punct de vedere economic, Germania era în regres față de secolul precedent. Prin descoperirea pământurilor noi, activitatea comercială se mută spre oceanul Atlantic. Italia nu mai prezintă importanța din trecut și trăficul puternic care se făcea între Italia și Germania încetează. Astfel, întreaga Germanie din Sud-Vest este antrenată spre ruina economică. Firmele germane, atât de puternice odinioară, cum era și firma Fugger, au început să dea faliment. Fuggerii au pus la dispoziția lui Filip II sume de bani foarte importante, dar Filip nu a vrut să-și achite datoriile și astfel firma lor a dat și ea faliment.

Negustorii germani sărăcind, negustori olandezi, englezi și francezi le-au luat locul. Hansa germană nu stătea nici ea mai bine. Anglia și Olanda au luat o bună parte din comerțul pe care-l făcea Hansa.

Consiliul orașelor hanseatice s'a întrunit pentru ultima oară în anul 1609. Hansa, puternică odinioară, a încetat de a mai exista. Căderea Hansei a slăbit și mai mult legăturile comerciale dintre diferitele principate germane. Împărații înțelegeau că protestantismul îi întărea pe principii îmbogățindu-i cu bisericeștii expropriate. Ca să lupte împotriva lor, împărații căutau să întărească catolicismul. Austria, domeniul natal al împăraților din casa de Habsburg a devenit un centru de activitate al iezui-

ilor. Austria era ducatul cel mai puternic din Germania. Ea și-a mărit teritoriul prin anexarea Cehiei și mai târziu a unei părți din Ungaria. Împărații persecutau pe protestanții de pe domeniul lor; deasemenă și „erezia” hussită era persecutată. Principii din Germania s’au împărțit în două tabere: principii calviniști au format „Uniunea evanghelică” care avea în fruntea ei pe electorul palatin Frederic V, iar cei catolici au intrat în „Liga Sfântă”, condusă de Maximilian, ducele Bavariei.

În anul 1618 începe războiul civil, care a ținut până în 1648 și este cunoscut în istorie sub numele de războiul de treizeci de ani. La început, războiul era purtat numai între principii germani; mai târziu, intervenind în acest război și statele străine, a devenit european.

Perioada cehă palatină. — Ferdinand II era nepotul lui Ferdinand I, fratele împăratului Carol V. El a fost crescut de iezuiți și, întocmai ca și Filip II, regele Spaniei, el ura de moarte pe protestanți, deoarece, spunea el, ei sunt rebeli, gata să se atingă de puterea suverană. El a căutat să impună în statele sale religia catolică. Războiul începu din cauza turburărilor din Cehia.

În anul 1603, Cehii au profitat de unele greutăți pe care le avea împăratul Mathias și i-au smuls „scrisorile de majestate”, prin care li se garanta libertatea cultului. Revoltați de persecuțiile religioase, nobilii cehi, hussiți în majoritate, s’au răscolit împotriva împăratului. Nobilii au aruncat pe geamurile castelului din Praga pe câțiva membrii ai guvernului.

Între Cehi și împărat începe războiul. Dar nobilii cehi apăsa-u din greu pe țărani și deaceia țărani nu i-au sprijinit. Ferdinand II a trimis o armată contra Cehilor, și lupta s’a dat la Muntele Alb (1620), în apropiere de Praga, unde armata cehă a fost zdrobită.

Represiunea Germanilor a fost teribilă. Ținuturi întregi din Cehia au fost pustiite, nobilii cehi uciși sau gonii din țară, iar moșiile lor confiscate și date partizanilor lui Ferdinand II. Astfel în Cehia s’au format moșii întinse care întrebunțau munca țărarilor. Mulți dintre țărani au devenit șerbiți Germanilor. De aici înainte, Cehia va deveni simplă provincie austriacă — Boemia. Acolo, adevărații stăpâni erau iezuiții; cărțile scrise în limba cehă erau arse din ordinul lor fără să se mai vadă conținutul.

Acum împăratul german ajunsese foarte puternic, așa că Anglia, Franța și Olanda au fost cuprinse de neliniște. Ca să poată lupta împotriva împăratului, era nevoie de bani și de armată. Din toate țările, cea mai amenințată de Germania era Franța. Richelieu, care vroia dărâmarea puterii casei de Austria, a îndemnat pe Cristian IV, regele Danemarcei, să intre în război

impotriva împăratului, urmând ca în schimb să i se dea subsidiile necesare.

Cehia a fost înfrântă datorită ajutorului pe care Maximilian de Bavaria l-a dat împăratului Ferdinand II. Acesta a ocupat Palatinatul pe care, împotriva celor stipulate în bula de aur l-a dat lui Maximilian de Bavaria care deveni elector în locul lui Frederic V. Astfel erau numai doi principii electori protestanți și cinci principii electori catolici.

Perioada daneză. — Cristian IV, regele Danemarcei, dorea să ocupe unele regiuni dela Marea Baltică și hotărăște să primească propunerile făcute, în special de Francezi, și să pornească lupta contra Germaniei. Cu bani puși la dispoziția lui, el a putut strânge o armată mare și să înceapă ostilitățile în anul 1625

Wallenstein, care se îmbogățise în urma cumpărării de moșii dela Cehi, și-a oferit serviciile împăratului, spunându-i că el poate organiza o armată de 21.000 soldați, pe care să-i pună la dispoziția împăratului. Împăratul, foarte bucuros, a primit propunerea făcută și l-a numit pe Wallenstein comandant suprem al armatei. Wallenstein a strâns 50.000 de oameni care luptau pentru bani și pradă. Soldații aceștia, care luptau pe bani, își vedeau zi de zi sporindu-li-se numărul, deoarece țăranilor săraciți, meseriașilor fără lucru, locuitorilor satelor și ai orașelor ruinate de război nu le rămâneau nimic mai bun de făcut, decât să se înroleze în armată și să devină mercenari.

Maximilian de Bavaria a dat și el ajutor armatelor lui Wallenstein, și Cristian IV, înfrânt la Lütter și Dessau, cere pace; pacea se și încheie la Lübeck, în 1629. Prin această pace, Cristian IV și-a luat obligația să nu se mai amestece în treburile Germaniei.

Împăratul, drept mulțumire, l-a făcut prinț de Wallenstein și i-a dat ducatul de Mecklenburg. Wallenstein a primit titlul de amiral al Mării Baltice și al oceanului și ca să-și merite titlul a înțărât construirea unei flote. Wallenstein voia ca prin reștabilirea Hansei să se monopolizeze întreg comerțul dela Marea Baltică și să se înlăture astfel concurența engleză și olandeză.

Wallenstein voia ca împăratul german să aibă putere absolută în Germania. „Eu vreau — spunea Wallenstein — ca împăratul Germaniei să fie tot așa de stăpân în domeniile sale, ca regele Franței în Franța”.

Planurile lui Wallenstein nu au plăcut nici prinților catolici, nici celor protestanți și prin intrigi au reușit să îndepărteze pe Wallenstein.

În timp ce împăratul Germaniei făcea greșeala de a inde-

părta pe Wallenstein, el a dat „edictul de restituire” (1629) prin care principii protestanți urmau să fie expropriați de toate domeniile bisericești primite după 1552. Principii din Nordul Germaniei au hotărât să se împotrivescă cu armele punerii în aplicare a edictului. Cardinalul Richelieu a ajutat pe principii protestanți și a atras în luptă contra împăratului Germaniei o țară din Nordul Europei — Suedia — al cărei rege urma să primească din Franța un milion de lire subvenție anuală pe tot timpul războiului. Franța se temea ca posesiunile Habsburgilor să nu fie din nou unite și prin aceasta să nu revină timpurile lui Carol V.

Perioada suedeză, — Suedia era și ea melinștită de pretențiile împăratului. Ea avea interese comerciale la Marea Baltică și nu voia să lase să se stabilească acolo puterea împăratului. Gustav Adolf, regele Suediei, spunea că Marea Baltică este groața cetei suedeze și nu vrea să lase pe împărat să se stabilească pe marginea ei.

În secolul XVII-lea, Suedia devine o putere mare în Europa de Nord. Solul ei este foarte sărac, subsolul conține minereuri de fier, dar cu toate acestea nu s'a putut dezvolta industria fierului. Nobilii aici nu s'au îmbogățit ca cei din alte țări tocmai din pricina neproductibilității pământului. În schimb s'a dezvoltat comerțul maritim. Cerealele din Răsăritul Germaniei erau transportate în țările nordice, ca Olanda și Anglia. Nobilimea suedeză nu a disprețuit comerțul, cum au făcut nobilii din alte țări și a putut astfel să-și creeze venituri însemnate. Ei vroiau ca marea Baltică să devină un lac suedez și Suedezii au ocupat Estonia, regiunea lacului Ladoga, gurile fluviului Neva și Letonia. Mai rămânea neocupat țărmul de Sud. Atunci s'a ridicat Wallenstein care amenința să taie Suedezilor comerțul pe Baltica.

Principii germani nu doreau ca Wallenstein să-și pună mâinile departe la dispoziția împăratului forțele de care dispunea. Maximilian de Bavaria se temea și el de puterea pe care o câștigase Wallenstein și de aceea atât principii cât și Maximilian, au forțat pe împărat să concedieze pe Wallenstein. În momentul concedierii lui Wallenstein, Suedezii, care se grăbiseră să încheie pace cu Polonia ca care erau în luptă, debarcau pe coastele Germaniei, în Pomerania (1630). În fruntea lor era tânărul rege Gustav Adolf: un admirabil conducător de armată.

Gustav Adolf a fost un mare tactician și un reformator militar. El a introdus cartuşul și astfel tragerea suedeză era de trei ori mai rapidă decât celelalte. A modificat și artileria. El a pus să se construiască tunuri ușoare așezate pe afete care puteau fi mișcate cu ușurință dintr'un loc în altul.

Ordinea de bătaie a fost modificată, soldații n'au mai fost

asezați în rânduri adânci, ci, din contră, el a rărit rândurile. În adâncime a lăsat numai trei rânduri și astfel artileria dușmană nu făcea prea multe victime, cum s'ar fi întâmplat dacă trăgea în plin. În acelaș timp și cavaleriei i s'a rezervat un rol important în luptă. Prin șarjele ei putea pune inamicul pe goană. Armata germană era condusă de Tilly, generalul care bătuse pe Danezi, dar în prima ciocnire cu Suedezii s'a simțit lipsa lui Wallenstein. Lupta s'a dat la Breitenfeld, lângă Lipsca (1631). Gustav Adolf a fost învingător; el a continuat operațiunile militare și în timpul iernii, ceea ce până atunci niciun șef militar nu îndrăznise s'o facă. În primăvara următoare, Gustav Adolf a obținut o nouă victorie la Lech, unde Tilly a fost ucis. Gustav Adolf ocupă orașul München. Împăratul, înspăimântat, se temea ca Suedezii să nu asedieze Viena și deaceea a chemat în ajutor pe Wallenstein, care a primit să lupte din nou, dar numai dacă împăratul îi aprobă să poată dispune de toate pământurile cucerite. Împăratul aprobă toate cererile și astfel armata lui Wallenstein întâlnește armata suedeză la Lützen, în 1632. Suedezii sunt din nou învingători, dar Gustav a fost ucis în luptă. Într'o nouă ciocnire cu Wallenstein, Suedezii sunt înfrânți la Nordingen.

Acum Wallenstein era în culmea gloriei. El dorea să devină rege și, fiind cel de origine speră că împăratul îl va face regele Boemiei. Înfrângând pe dușmanii împăratului, Wallenstein voia acum să devină un om politic și deaceea începu să negocieze în secret cu Suedezii pentru a pune capăt stării de război.

Dar lucrul acesta nu convenea armatei de strânsură pe care o avea Wallenstein. Soldații își făcuseră din armată o meserie și trăiau numai din jafuri. Ofițerii, deasemenea, voiau continuarea războiului care le aducea prăzi nenumărate. Împăratul, pe de altă parte, se temea de planurile ambițioase ale lui Wallenstein și voia să-l înlăture. La fel doreau și ofițerii lui Wallenstein. S'a făcut un complot și Wallenstein a fost asasinat în 1634.

Germania suferise enorm de pe urma armatelor catolice ale lui Wallenstein, în special. Acum ea suferea și de pe urma soldaților suedezi, în rândurile cărora pătrunsese anarhia și deveniseră și ei o bandă de jefuitori ca și soldații lui Wallenstein. Ei nu voiau să părăsească Germania unde aveau câmp deschis pentru jaf. Acum era momentul potrivit pentru Richelieu să arunce jos masca pe care o purtase atâta vreme și să trimită armatele franceze în Germania pentru a da Habsburgilor ultima lovitură.

Perioada franceză. — Richelieu, că să poată lovi Germania, avea nevoie de aliați, căci Franța trebuia să lupte pe două fronturi: la granița germană și la Pirinei. Înainte de a intra în război, Richelieu s'a aliat cu Suedia, Olanda, cu principii protes-

tanți germani, cu prințul de Saxa-Weimar care avea armată proprie, cu ducele de Savoia și cu Elvețienii. La început, Francezii au fost înfrânți, dar mai târziu au obținut succese însemnate. Francezii aveau doi generali de seamă: Turenne și Condé; acesta din urmă înfrânge pe Spanioli la Rocroy (1643). Franța pune mâna pe Alsacia ocupată de trupele lui Saxa-Weimar. Ca să poată forța pe împărat să ceară pace, s'a operat joncțiunea celor două armate, suedeză și franceză, care împreună amenințau Viena. Impăratul cere pace.

Pacea Westfalică. — Războiul s'a terminat cu pacea din Westfalia (1648). Franța a câpătat o parte din Alsacia; Suedezii au câpătat o parte din Pomerania cu gurile fluviilor Oder, Elba și Weser. Astfel, ieșirea la mare a drumurilor comerciale cele mai importante ale Germaniei a ajuns în mâinile Suedezilor. Dar rezultatul cel mai însemnat al războiului a fost recunoașterea independenței depline a principilor germani. Ei au câpătat dreptul de a încheia alianțe și tratate independente cu țările străine.

Germania s'a împărțit în 296 state mici — nesocotind domeniile (mai mult de 1000) ale așa zișilor „cavaleri imperiali”, de fapt la fel de independente. Pacea westfalică însemna, în felul acesta, victoria deplină a principilor asupra împăratului. Principii germani s'au transformat încetul cu încetul în monarhi absoluți. Imitând pe marii suverani europeni, fiecare din ei se înconjura de o Curte costisitoare, înființa o armată proprie, înnăbușea libertățile vechi ale orașelor și exploata fără milă pe supușii săi.

Soarta Germaniei după războiul de 30 de ani. — Cei care au câștigat cel mai mult de pe urma războiului de trezeci de ani au fost principii germani. În a doua jumătate a secolului XVII, principii au devenit monarhi absoluți în principatele lor. Ei și-au creat armate, au bătut monete, au imitat viața de curte așa cum era la Versailles. Pacea westfalică a înscăunat victoria deplină a principilor asupra împăratului.

Pentru a susține cheltuielile, suveranii germani exploatau fără milă pe țărani și înnăbușeau orice tendință de eliberare a crașelor.

Războiul de trezeci de ani s'a purtat pe teritoriul Germaniei, care a fost pustiită de armatele mercenare ale lui Wallenstein, Saxa-Weimar sau de cele ale mareșalului de Guebriant. Războaiele au adus secătuirea economică a Germaniei și au făcut-o incapabilă de a gădi politic și de a reacționa în fața primejdiei. Principii germani au făcut negustorie cu viețile și averile supușilor și nu mai aveau altă dorință decât oa fiecare să fie împărat absolut în statul lui.

CAPITOLUL XXXIV

RĂSĂRITUL EUROPEI ÎN SECOLELE XII-XVIII

Ungaria și răscoalele țărănești din Transilvania

Când Ungurii au ocupat Transilvania, au găsit acolo o populație care era organizată în cnezate, iar uniunile de cnezate formau voievodate. Cneazul era ales de întreaga obște, iar adunarea cnezilor alegea pe voievod.

Regii unguri au încadrat Transilvania orânduirii sociale și economice pe care ei au introdus-o în Ungaria: feudalismul. Ungaria, și mai târziu Transilvania, au fost împărțite în comitate, iar în centrele comitatelor se aflau cetățile regale (castrele), unde era reședința ispanului (locuitorul regelui în comitat). Țărănimea din apropierea castrelor era datoare să apere cetățile regale și să meargă la război. Acești țărani purtau denumirea de iobagii castrelor și se deosebeau de țărani supuși. Iobagii castrelor erau oamenii regelui și făceau parte din oastea regelui, nu din cea a nobililor. O parte din țărani transilvăneni erau iobagii castrelor și plăteau regelui o dare anuală (quingagesima). Ei nu plăteau dijme nobililor și nici nu executau lucrări pentru aceștia.

Cu vremea, orânduirea feudală se cristaliza mai pronunțat și începu să se observe o diferențiere între locuitorii satelor din Transilvania. Au început să apară și țărani supuși nobililor, Bisericii catolice și mănăstirilor, iar numărul țărănilor supuși, villici, se mărea necontenit.

Cu încetul, magnații unguri au reușit în decursul secolelor XII-XV să-și formeze latifundii cu caracter feudal, iar țărani de pe ele au devenit supuși cu obligații feudale.

Nobilii au început să acapareze tot mai multe sate și au pus mâna astfel pe puterea economică. Pământurile arabile devin proprietatea nobililor care arendează aceste pământuri țărănilor

în schimbul dijmei, clăcii și dării în bani. Țăranii fugeau de pe moșie pe aita. Nobilii au obținut dela rege abolirea dreptului de strămutare, astfel că cei mai mulți țărani devin „villicii”.

Astfel, feudalismul s'a întărit în Transilvania, iar puterea regelui a scăzut treptat. Reprezentantul regelui în Transilvania era voievodul, dar acesta era de fapt exponentul nobilimii.

Biserica catolică s'a întărit și ea.

Starea economică a Bisericii catolice a devenit foarte înfloritoare prin avantajile de natură feudală, zeciuiala din produse pe care o încasa dela toți țăranii iobagi. Intre Biserica catolică și țărănimе, s'a dus o luptă dărză care s'a oglindit și în lupta dintre catolicism și ortodoxism. Astfel vedem că răscoalele cele mai mari și mai sângeroase s'au produs pe teritoriul feudal al Bisericii catolice.

Adevărații stăpâni ai Transilvaniei erau nobilii care își impuneau voința printr'o dietă din care făceau parte, înafară de ei, și reprezentanții Bisericii împreună cu cei ai Sașilor și Secuilor. Marii proprietari de pământ se bucurau de toate avantajele precizate prin decrete regale și obiceiuri feudale. Marii feudali s'au aliat cu Biserica pentru a stăpâni masele de iobagi. Nobilii proprietari de pământ își întăresc situația privilegiată, deoarece, având și putere militară, în timpul apariției pericolului turcesc se consideră singurii capabili să organizeze și să ducă lupta de apărare împotriva Turcilor.

În Transilvania mai exista însă și o mică nobilime cu stare economică modestă care este aliata regelui, iar în parte va fraterniza cu țărănimеa răsculată, contra marilor nobili. În împrejurări critice se convoca dieta, cum s'a întâmplat în 1521 la Alba Iulia când dieta nobililor a desbătut nemulțumirile țăranilor deposedați de pământurile lor de către nobili și Biserica catolică.

Comerțul și orașele au cunoscut o dezvoltare mai mare în secolul XIII. Orașe ca Sibiu și Brașovul exportau produse făcute din metal, arme, țesături, hârtie, pielărie, etc.

În 1116, țărani se răscoală contra nobililor și a Bisericii catolice. O altă răscoală, la care au luat parte și orașenii, se produce în 1290. Secătuții de dijmele plătite preoților catolici care-i forțau să treacă la catolicism, țărani din Bihor atacă în 1393 pe episcopul de Oradia și jefuesc orașul. Alte răscoale au loc în 1344 când intervine chiar voievodul Transilvaniei și țărani sunt învinși.

Răscoalele încep să se țină lanț în secolul XV. În 1408 se răzvrătesc țărani din regiunea Timișoarei, în 1434 și 1435 au loc alte răscoale; acestea au loc și sub influența mișcării hussite din Cehia.

În secolul XIV și la începutul celui următor, regimul feudal s'a extins în întreaga Transilvanie, iar țărani, indiferent de naționalitatea lor, fie că erau Români sau Unguri, erau supuși tuturor obligațiilor feudale față de nobili. Ei plăteau darea anuală regelui și dări extraordinare în caz de război, iar clerului catolic zeciuială, taxe și diferite amenzi.

RASCOALA IOBAGILOR DELA BOBĂLNA (1437)

Biserica catolică a cerut să i se plătească zeciuială în bani; deasemenea și îndatoririle feudale trebuiau răscumpărate prin bani.

În anii 1435-36, Turcii năvălesc în Transilvania, iar jafurile lor fac pe țărani să rămână în reștață cu plata îndatoririlor față de rege, nobili și Biserica catolică, căreia nu i se mai achitaseră datoriile pe trei ani în urmă.

Episcopul catolic Gheorghe Lepeș a cerut să i se dea dijma pe trei ani precum și achitarea sarcinilor feudale în bani. Țărani nu puteau plăti odată o sumă, foarte mare pentru vremurile acelea, și au alungat pe dijmași, Gheorghe Lepeș s'a plâns regelui Sigismund care ceartă pe locuitori pentru că refuzau achitarea îndatoririlor față de episcopi.

Greutatea de plată era și mai mult mărită, deoarece regele Sigismund dăduse ordin să se bată bani noi cu o valoare mai mică (aproape a zecea parte), așa încât dijma se urca între 40-60%, ceea ce constituia pentru țărani o povară enormă. Gh. Lepeș aruncă interdicul, care lovea pe țărani care s'au răscolat. Au fost țărani unguri, români, meseriași din lânguri și mica nobilime.

Mersul răscoalei. — Răscoala începe în primăvara anului 1437, în Alba inferioară. Se întinde în Nordul Ardealului până la Satu Mare, pe valea Mureșului și Someșului, cuprinzând regiunile cele mai populare și mai bogate din Transilvania. Răscoala a cuprins ținuturile Sătmărulei, Maramureșului și Bihorului.

Armata țăranilor întâlnește în luna Iulie 1437 armata feudalelor la Alpert lângă Dej. Armata nobililor înconjură tabăra răsculaților iobagi așezată la poalele muntelui Bobălna. Țărani erau înarmați cu furci, coase, topoare și măciuci; numai o mică parte avea arme de luptă lucrate de aliații lor, lucrătorii din lânguri. Nobilii, conduși de voievodul Csaky László, erau îmbrăcați în zale și fier, înarmați cu sulți, paloșe și săbii. Deși deprinși cu meșteșugul luptei, au fost înfrânți la Alpert de țăranimea răscolată.

După victoria dela Alpert, țărănimea a impus prin victoria ei condițiile de împăcare cu nobilimea. Prin convenția încheiată se spunea că oamenii liberi, care și-au plătit zeciuiala și datoriile, se pot muta oriunde, liberi și fără vreo atingere. Se mai decide că în fiecare an, înainte de înălțare, să se adune pe Bobâlna reprezentanții țăranilor și ai nobililor, de pe fiecare moșie sau comună câte doi oameni, care să spună care domni au respectat libertățile lor și care nu.

Fiecare iobag era dator să plătească un dinar ca dare anuală și să lucreze o zi. Zeciuiala pe porci și albine era oprită. Țăranii care s'au răsculat nu puteau fi pedepsiți de nobili.

Astfel vedem că s'a creat un comitet, din care făceau parte reprezentanții țăranilor și ai nobililor, care veghea la respectarea obligațiilor contractate la Bobâlna.

Feudații convoacă o adunare a nobilimii și a reprezentanților Securilor și Sașilor pentru ziua de 16 Septembrie 1437 la Capolna și, în urma discuțiilor care au avut loc, s'a stabilit alianța cunoscută sub numele de *Unio trium nationum* (unirea celor 3 națiuni), care a fost unirea spoliatorilor îndreptată împotriva țăranilor. Deci înțelegerea dela Capolna a avut un caracter social, fiind îndreptată împotriva iobagilor din Transilvania, indiferent dacă aceștia erau Români sau Unguri. Nobilimea mică a trădat cauza țăranimii și, ademenită de marșii feudali, a trecut în tabăra acestora. Țăranii, când au aflat de actul încheiat între nobili, s'au răsculat din nou și s'a dat o luptă grea la Apali cu pierderi considerabile de amândouă părțile. Țărănimea n'a fost învinsă și împreună cu nobilii ea a încheiat o nouă convenție în ziua de 6 Octombrie, în care nu mai era vorba de convocarea anuală a delegaților țăranimii și ai nobililor. De aici înainte regele era arbitru în orice conflict ivit între nobili și țărani.

ION ȘI MATEI CORVIN

Ion Corvin, originar dintr-o familie de țărani români înobilizați, a ajuns voievod al Transilvaniei (1441) și apoi regent al Ungariei (1446-1452).

Armata lui, formată din țărani și mici nobili, a înfrânt pe Turci și a ajuns până la Balcani, a pierdut însă bătălia dela Varna (1444). Ion Corvin moare de ciună la apărarea Belgradului.

Matei Corvin ajunge rege al Ungariei (1458-1490) după moartea tatălui-său și a fost cel mai strălucit monarh al acestei țări. El s'a sprijinit pe mica nobilime, pe orașe și pe țăranii liberi.

Ca și tatăl său, s'a amestecat în Principatele Române, unde a impus domni credincioși în lupta împotriva Turcilor.

RASCOALA ȚĂRANILOR SUB CONDUCEREA LUI DOJA

Produsele Orientului erau cerute în Europa, dar drumul spre Orient era în mâinile Turcilor, și atunci, în fața maselor, s'a pretextat că trebuie pornită lupta contra Turcilor pentru eliberarea Locurilor Sfinte (1514). Cavalerii voiau să aibă drumul deschis pentru Orient, pentru jafuri și îmbogățire, iar negustorii, ca să aducă de acolo prețioasele mirodenii. Țăranii au fost atrași în luptă deoarece, plecând în cruciată, scăpau de jugul feudaliilor. Țăranii au alergat să participe la cruciată în număr foarte mare, deoarece feudaliile nu mai aveau șerbi cu care să-și lucreze moșiile. Ei au forțat pe țărani să părăsească cruciata, iar familiile celor plecați au fost schingiuite, ucise. Țăranii din tabără au aflat de chinurile la care au fost supuse familiile lor și au văzut că dușmanii lor nu sunt Turci, ci nobilii asupritori.

Țăranii au hotărât să se răfuiască cu nobilii. Armata care trebuia să lupte contra Turcilor a devenit o armată revoluționară.

Gheorghe Doja era un nobil care comanda una din armate. El cunoștea suferințele țăranilor, vedea agitația soldaților din tabără și devine comandantul armatei revoluționare formată din țărani.

Doja pornește contra castelelor feudale, cucerește pe rând, între altele, Aradul, Lipova și lansează o proclamație în care arată scopurile urmărite de revoluționari: abolirea monarhiei, proclamarea republicii, abolirea titlurilor de noblețe și proclamarea egalității între toți locuitorii țării.

Nobilii — speriați — au chemat în ajutor pe Ioan Zapolya, voievodul Ardealului. Burghezii din Pesta, care la început erau favorabili răscoalei, au trecut de partea nobililor, iar armata voievodului Ardealului a zdrobit forțele țăranilor iobagi.

Doja, rănit la asediul Timișoarei, cade de pe cal și este făcut prizonier. Nobilii pornesc represiunea împotriva țăranilor; execuția lui Doja a avut loc în ziua de 20 Iulie 1514. Doja a fost așezat pe un tron de fier înroșit în foc, pe cap i s'a pus o coroană de fier și în mână un sceptru de fier, ambele înroșite în foc. Doja n'a scos un geamăt, a murit, iar carnea lui a fost dată spre a fi mâncată de tovarășii lui de luptă. Cei ce refuzau erau decapitați pe loc.

Trupul lui Doja a fost sfărtecat în bucăți și fiecare parte trimisă la Pesta, Alba Iulia și Oradea.

Sub steagul lui Doja au luptat atât iobagii români cât și cei unguri. Doja și-a dat seama că cele două popoare au interese comune și dușmani comuni, împotriva cărora au luptat în atâtea rânduri.

În cele două secole, constatăm în Transilvania răscoale puternice, cu caracter social, provocate de exploatarea feudală. Nobilimea este despotică, apăsătoare față de iobagi, indiferent dacă aceștia erau de naționalitate maghiară sau română. La răscoale participă țărănimea iobagă maghiară și română fără deosebire și vom constata că șelii acestor răscoale, exponenții maselor, erau atât Români cât și Unguri.

LUPTA PENTRU INDEPENDENȚA ȘI ÎMPOTRIVA JUGULUI TURCESC

Ștefan cel Mare (1457-1504). — În anul 1453, în urma ocupării Constantinopolului de către Turci, legăturile economice dintre Occident și Orient au fost întrerupte, iar drumul comercial care trecea prin Moldova era amenințată să cadă sub control turcesc.

Înainte de Ștefan cel Mare, pe vremea lui Petru Aron, Moldova devine vasală Turcilor.

Domnul, boierii și țărani. — În Moldova în fruntea țării era domnitorul care în teorie avea nuda proprietate asupra întregului teritoriu al țării. Din acest teritoriu domnitorul făcea daniile sate mânăstirilor și celor care îl slujiseră cu credință. Uneori, domnitorul dădea ca răsplată locuri unde se întemeiau sate. În timpul urmașilor lui Alexandru cel Bun, autoritatea boierilor mari se întărise în Moldova. Ei aveau în stăpânirea lor sate numeroase, moșii întinse pe care munceau țărani șerbi care plăteau dările și dădeau dijme. În a doua jumătate a secolului XV, se aflau în Moldova și țărani liberi. Țăranii liberi din Moldova se numeau razeși; ei aveau mici proprietăți și întâmplau multe greutăți ca să și le poată menține.

Ei luptau împotriva boierimii mari, care voia să le acapareze pământurile. Interesele micilor proprietari din Moldova coincideau deseori cu interesele domnitorului, care-și căuta aliați în lupta pe care trebuia s'o ducă în interior, împotriva boierimii. Aceasta urmărea să întărească propria-i putere în dauna puterii domnului și în acest scop nu șovăia să facă apel la puterile străine, pentru a aduce pe tronul Moldovei partizanul cutărei sau cutărei coterii boierești.

Dar domnitorul trebuia să ducă lupta și înafară, o luptă de apărare împotriva Turcilor, al căror jug începuse să devină destul de apăsător asupra Moldovei.

Boierii mici aveau și ei interesul ca domnitorul țării să fie puternic pentru a putea ține în frâu boierimea cea mare. Boierimea cea mare, care făcea parte din divanul domnesc, a luat

hotărîrea — împreună cu domnitorul Petru Aron — ca să se supună Turcilor. Turcii erau stăpâni mai îndepărtați și care puteau fi imblânziți prin daruri, așa că boierii mari nu urau, în măsura în care ura poporul, vasalitatea turcească.

Ștefan cel Mare și-a găsit adăpost la Vlad Tepeș, în timpul domniei lui Petru Aron, ucigașul tatălui său. Cu sprijin dela Vlad Tepeș, trece în Moldova, unde țărani mici proprietari și boierimea mică aleargă să lupte alături de el împotriva lui Petru Aron, care este înfrânt și fuge în Polonia. Pe Câmpia Dreptății de lângă Suceava, Ștefan este întâmpinat de „țara întreagă”, în frunte cu mitropolitul țării, care îl unge domn.

Biserica. — Moldova fusese organizată de Alexandru cel Bun. În timpul lui Ștefan cel Mare s'a păstrat aceeași organizație: mitropolia la Suceava și două episcopii, la Roman și Rădăuți. Reprezentantul de căpetenie al Bisericii Moldovei — mitropolitul — a trecut de partea domnitorului și a fost prieten credincios al acestuia până în anul morții lui (1477). Urmașul său păstrează aceeași credință față de domnitor și îi supraviețuiește.

Episcopii de Roman și Rădăuți au fost deasemenea alături de Ștefan cel Mare.

Biserica a sprijinit pe domnitor, iar Ștefan, recunoscător pentru sprijinul primit, o răsplătește prin numeroase danii de sate, sau prin confirmarea unor danii mai vechi.

Biserica din Moldova își întregeste, în timpul lui Ștefan cel Mare organizarea feudală, având moșii întinse lucrate de șerbi, precum și numeroase sate (Episcopia de Rădăuți primește confirmarea stăpânirii a 50 de sate).

Boierimea mare, văzând noua întorsătură a lucrurilor, acceptă — deocamdată — pe Ștefan. Că marea boierime nu a fost adusă la ascultarea completă față de domnitor, ne-o dovedește unelirile ei și faptul că Ștefan în câteva rânduri a dat ordin ca să fie „țâiați” boierii trădători!

Târgurile și orașele. — Ștefan s'a sprijinit pe țărani liberi, pe mici boieri și pe locuitorii târgurilor și orașelor, care l-au ajutat în luptele pe care le-a purtat împotriva Turcilor. Pentru negustorii și meseriașii din Moldova, lupta împotriva Turcilor însemna libertatea comerțului și exercitarea meseriilor cu un câștig mai mare decât dacă țara ar fi rămas vasală Turcilor.

Am văzut că, încă sub Alexandru cel Bun, erau numeroase târguri în Moldova și în aceste târguri meseriașii exercitau diferite meserii

Erau: dulgheri, tâmplari, zidari, fierări, curelari, croitori, cismari etc. Meseriașii erau organizați în bresle care, întocmai ca în Apusul Europei, aveau regulamentele lor de organizare. Dar

nu toate mărfurile de care era neapărată trebuință se produceau în Moldova. Multe erau aduse din străinătate. Obiectele de harnașament și cele de metal erau aduse de obicei din Transilvania. Postavurile, velurile, șepcile străine, etc. erau aduse, unele din Flandra, altele din Cehia și Polonia. Ștefan cel Mare, ca și Alexandru cel Bun, a dat la Suceava, în Iulie 1460, un privilegiu comercial negustorilor din Lemberg.

Din acest privilegiu vedem că multe mărfuri erau aduse pentru nevoile Moldovei, iar altele erau numai în tranzit. În privilegiu se mai precizează ce taxe vamale trebuie plătite de fiecare car cu marfă și în câte locuri se va plăti vama.

Pentru ca viața comercială și meseriile să se poată dezvolta, orașele au avut interes să sprijine pe Ștefan ale cărui însușiri militare au fost cunoscute târgoveților încă din lupta aprigă de la Crasna.

Cu sprijinul răzeșilor, al boierimii mici, al târgurilor și cetăților domnești, Ștefan a putut să se pregătească de luptă ca să scape Moldova din vasalitatea turcească.

Politica externă. — Ștefan cel Mare a dus o politică externă foarte chibzuită; el a căutat să nu aibă niciodată doi dușmani deodată. După incursiunile demonstrative din Sudul Poloniei, Ștefan s'a împăcat cu regele Cazimir IV. În urma faptului că Matei Corvin, regele Ungariei, oferise adăpost lui Petru Aron, Ștefan face incursiuni în Secuime, ceeace-l silește pe Matei să pornească campania împotriva lui Ștefan. Matei este însă atacat prin surprindere de către Ștefan, la Baia, în Decembrie 1467. Înfrânt, se alege și cu o rană provocată de o săgeată moldovenească. Mai târziu, Ștefan se împacă definitiv cu Matei Corvin, care îi dă două cetăți de siguranță în Ardeal: Ciceul și Cetatea de Baltă cu satele învecinate (1489).

Ștefan, în pace cu vecinii din Nord și Nord-Vest, începe să se pregătească pentru lupta de eliberare a Moldovei din vasalitatea turcească.

Războaiele cu Turcii. — Pregătirile sunt făcute concomitent în mai multe direcții. Întâi Ștefan trebuie să mărească efectivul armatei și să organizeze armata Moldovei după modelul armatelor care, în cursul veacului XV, obținuseră succese în luptele purtate.

Armata de care s'a servit Ștefan și care este bine cunoscută dintr'un document autentic, avea la baza ei oastea cea mare care cuprindea pe toți cei în stare de a purta armele. Afară de această armată, care probabil că a fost organizată după modelul infanteriei hussarilor din Cehia, (unii dintre ei și-au găsit refugiu pe teritoriul Moldovei), mai erau și soldați care luptau pentru plată, care probabil se dădea în bani și în natură.

Tot în legătură cu pregătirea de luptă trebuie pusă și întărirea cetăților din Moldova, ale căror ziduri împrejmuitoare au fost reparate din ordinul lui Ștefan: adausurile se observă și azi la ruinele cetăților. Cetățile erau destul de puternice și în stare de a rezista atacurilor Turcilor.

După ce Ștefan și-a pregătit armata și și-a întărit cetățile, a pornit lupta în Sud, în Țara Românească, unde Vlad Tepeș, în anul 1462, a fost înlocuit de Turci cu un frate mai mic, Radu cel Frumos, slugă plecată Turcilor.

Pentru a scoate Țara Românească din sfera de influență turcească, Ștefan trece în Țara Românească, arde Brăila și pradă alte două cetăți muntene.

Astfel încep luptele cu Muntenii care se vor termina cu înfrângerea lui Radu cel Frumos la Cursul Apei (1473). În Țara Românească Ștefan numește pe Basarab Laiotă, care, după plecarea oștirii moldovenești, trece de partea Turcilor.

Turcii, care aveau o puternică garnizoană în Giurgiu, impuneau mai ușor ascultare domnitorilor din Țara Românească.

În timpul luptelor din Țara Românească s'a produs și atacul Tătarilor pe care Ștefan i-a bătut.

Sultanul Mahomed II avea acum motive temeinice să fie supărat pe Ștefan.

Intr'adevăr, acesta refuzase plata tributului, bătuse pe Tătari și mai cu seamă se amestecase în Țara Românească. Mahomed II a trimis în Moldova pe Soliman Hadâmbul cu o armată mare. Ștefan a dat ordin să se ascundă, sau să se ardă totul în calea Turcilor, pe care i-a întâmpinat la un loc mlăștinos înconjurat de păduri, ca odinioară Mircea pe Balazid.

Lupta s'a dat la Vaslui (1475) și Ștefan câștigă o mare victorie asupra armatei turcești, împotriva căreia dă un atac puternic prin învălire. Aceasta a fost una din cele mai strălucite biruințe ale lui Ștefan.

Ștefan nu s'a lăsat amețit de victoria câștigată. El și-a dat seama că Turcii vor veni în număr și mai mare ca să aducă Moldova în ascultarea lor. Ștefan se adresează în zadar regiilor din Polonia și Ungaria, papii dela Roma și dogelui Veneției cerându-le ajutor împotriva Turcilor. Turcii, cu sultanul Mahomed II în frunte, au venit în Moldova în vara anului 1476. În fața primejdiei, Ștefan a rămas singur. Lupta între Turci și Moldova a fost înfrântă. Mahomed II încearcă să cucerească cetățile din Nordul Moldovei, dar nu izbuteste și în scurtă vreme se retrage.

Prietenia cu Polonia a fost păstrată tot timpul cât a trăit Cazimir IV, căruia Ștefan în persoană i-a prestat jurământ de

vasalitate la Colomeia. Albert, urmaşul lui Cazimir, își târăște țara într-o politică de aventură. Vrând să ocupe Moldova pentru un frate mai mic, e înfrânt de Ștefan în Codrul Cosminului, unde armata polonă suferă un dezastru. Rezultatul luptei a fost ciberarea Moldovei de sub vasalitatea polonă.

În ziua de 2 Iulie 1504 Ștefan, bătrân și obosit de atâtea războaie, chinuit de friguri și de o rană pe care o avea la picior dintr-o luptă purtată în tinerețe, moare și este înmormântat la mănăstirea Putna, clitoria sa.

Cultura în timpul lui Ștefan. — La mănăstirea Putna, din îndemnul mitropolitului Teoclist, a început să se scrie cronică întâmplărilor mai însemnate din viața domnitorului Ștefan cel Mare, la care s'au adăugat scurte însemnări cu privire la domniile anteriori. Se prea poate ca analele dela Putna să nu fi fost redactate de călugări, ci chiar de dieci cancelariei domnești, deoarece conțin aproape în întregime informații străine vieții din mănăstirea Putna.

În timpul lui Ștefan s'a scris în slavonește evanghelia dela Humor, legată frumos în argint și cu chipul lui Ștefan pe ea.

Călugărul tahigraf Palade a scris evanghelia dela Putna, țerecată în argint.

Ștefan cel Mare avea obiceiul ca după fiecare bătălie să ridice un locaș de închinăciune. Astfel a ridicat mănăstirile Putna, Humor, Voroneț, biserica din Pătrăuți, Sfântul Ilie de lângă Suceava, etc.

Bisericile și mănăstirile lui Ștefan aveau forma bizantină.

Lăcașurile bisericesti erau făcute din cărămidă tare, care se vede și în exterior, formând rânduri smălțuite de culoare verde sau galbenă, alternând cu rânduri de cărămidă roșie.

În exterior, în partea superioară, se află podoabe alcătuite din discuri de smălț colorate cu galben, verde sau castaniu și care reprezintă stema țării sau diferite animale.

Ferestrele și ușile au cadre de piatră, lucrute după moda gotică a Apusului și care se unesc în sus formând arcul frânt. Deci stilul moldovenesc, în care au fost ridicate bisericile și mănăstirile din vremea lui Ștefan cel Mare, înălțișează o îmbinare a stilului bizantin cu cel gotic.

Formarea statului național și plurinațional rus

Ivan III (1462-1505). — Desvoltarea Statului Rus a fost posibilă datorită legăturilor economice din ce în ce mai puternice între cnezatele rusești. Totodată desvoltarea statului a mers pa-

ralel cu procesul de supunere a mariilor feudali și cu dezvoltarea și întărirea puterii suveranului Rusiei.

Ivan III a format în Rusia un stat național-centralizat care, deși se sprijinea pe orânduirea feudală, totuși era centralizat prin administrație, autocrat prin conducerea unică a marelui cneaz de Moscova și rusesc în ceea ce privește compoziția lui etnică. Ivan al III-lea a putut realiza toate acestea, având sprijinul feodalilor care se temeau de răscoalele țărănilor și-și dădeau seama că un prinț puternic, cu autoritate asupra tuturor, va reuși să înfrângă orice răscoală provocată de țărani. S'a putut realiza un stat centralizat, deoarece era nevoie să se ducă lupte grele contra Tătarilor și reușita nu era sigură decât cu condiția ca să se închege un stat puternic unitar, în stare de a bate și a-lunga pe Tătari. Ioan, fiul dintr'o căsătorie anterioară a lui Ivan cel Mare, a fost soțul Olenei, fiica lui Ștefan cel Mare, care se interesa prin soli de soarta fiicei sale și a nepotului său Dimitrie. Ivan s'a căsătorit a doua oară cu Sofia Paleologu și a avut un alt fiu, Vasile, pe care Sofia voia să-l facă moștenitor al tronului, deoarece Ivan murise și moștenirea s'ar fi convenit lui Dimitrie, fiul Olenei.

Sofia Paleologu trimite la închisoare pe Olena și pe Dimitrie, fiul acesteia, iar tronul revine lui Vasile care a domnit sub numele de Vasile III, din 1505-1533. În timpul urmașilor lui Vasile III, Statul Rusesc devine un stat centralizat, plurinațional.

Ivan IV cel Groaznic (1533-1584) a avut deopotrivă răscoalele cauzate de nemulțumirile poporului și a trebuit să lupte împotriva marilor familii boierești care voiau să anihileze puterea suveranului. Ivan IV a luat titlul de țar (cuvântul vine dela Caesar, împărat) și a realizat mari reforme. Unul din inspiratorii reformelor țarului Ivan a fost Ivan Peresvietov, care stătuse la curtea lui Petru Rareș. Reformele lui Ivan cel Groaznic s'au raportat în trei domenii diferite. În justiție, a limitat puterea judecătorească a boierilor mari din diferitele ținuturi rusești. Administrația a fost schimbată, tinzând la întărirea puterii centrale. Ivan IV și-a creat și o armată regulată, prevăzută cu arme de foc și a creat și un corp de oaste, format din 3000 de vânători (strelți), care primeau leafă. Artileria a fost mărită și s'au adus ingineri specialiști. Cu ajutorul armatei celei noi s'au dat lupte la Cazan, în regiunea Astrahan. A supus pe Nogai, a luptat în Crimeea, Caucaz, trecând și munții Urali în Siberia.

Astfel, Statul Rusesc devine un stat plurinațional.

După Ivan IV cel Groaznic a urmat Fedor I (1584-1598), căsătorit cu Irina, sora lui Boris Gudunov, care uzurpă tronul și domnește până în 1605.

În 1598 dinastia Intemeiată de Ruric s'a stins și la tronul Rusiei vine familia Romanov, cu Mihail Romanov (1613-1645). Prin suirea pe tron a lui Mihail Romanov, s'a pus capăt turburărilor care au urmat în Rusia după 1598, când regii poloni au încercat să ocupe tronul Moscovei. După Mihail Romanov domnește Alexie (1645-1676) care, la moartea sa, lasă pe fiul său Petru, iar regența statului o ia Sofia, sora lui Petru, care dorea să rămână singură stăpână.

PETRU CEL MARE (1689-1725)

După moartea țarului Fedor, în 1682, conducerea a trecut formal fratelui său, țarul Petru, care era încă copil. Efectiv, puterea era în mâna Sofiei, o soră a lui.

Din copilărie, Petru și-a dezvoltat aptitudinile sale militare. Tot atunci el a fost influențat de către o serie de profesori din Occident.

În 1689, Petru a preluat singur puterea.

În anul 1695, Petru a încercat fără succes să alunge pe Turcii dela Azov. El și-a dat seama că mai întâi este nevoie să-și construiască o flotă maritimă. Această flotă a fost construită cu participarea directă a lui Petru și, în anul 1696, Turcii au predat Azovul. În 1697, el pleacă în străinătate. A făcut această călătorie cu scopul de a cunoaște Apusul. În Olanda, la Saardam, el a intrat la lucru într'un șantier naval ca simplu dulgher. După aceea a trecut la Amsterdam unde a intrat ca ucenic la unul din cele mai mari șantiere navale. Acolo el a lucrat timp de patru luni până când a fost terminată o corabie mare.

Din Olanda, a trecut în Anglia, unde a luat cunoștință de organizația de stat engleză. Și acolo, timp de două luni, s'a ocupat cu studierea construcțiilor navale.

În străinătate, Petru a făcut cunoștință mai de aproape cu situația politică de pe țărmurile mării Baltice și a hotărât să intre în alianța împotriva Suediei.

În lipsa lui din țară, în 1698, a avut loc o răscoală a 4 regimente de strelți, care au vrut să schimbe ordinea introdusă de Petru și, cu ajutorul Sofiei, să reintroducă vechea ordine. Răscoala a fost reprimată, dar Petru, care se găsea la Viena, s'a întors repede la Moscova.

Întors în Rusia, Petru a pedepsit pe răsculați și a căutat să introducă moravuri noi. El a interzis tuturor să îngenunche în fața lui, așa cum se făcea înainte. În timpul recepțiilor, el însuși începuse să taie cu foarfecile bărbile lungi ale boierilor. A

dat ordin prin care se interzicea bărbaților să mai poarte rochiile lungi care le împiedicau mișcările și munca.

Războiul cu Suedia. — Petru s'a aliat cu Danemarca și Polonia împotriva Suediei. El a organizat trupe noi, îmbăcând soldații ca în Apus și făcând cu ei instrucție militară foarte serioasă.

În August 1700, după ce Petru încheiase pace cu Turcii, el a dat ordin trupelor să pornească împotriva cetății suedeze Narva, care închidea drumul spre marea Baltică.

Asediul cetății Narva a arătat dela început insuficiențele armatei ruse în ceea ce privește organizarea și aprovizionarea. În lupta ce a avut loc, armata lui Carol XII, regele Suediei, a ieșit victorioasă.

Dar Petru nu și-a pierdut cumpătul după înfrângere, ci a pornit imediat să înlăture neajunsurile care au dus la aceasta. După un an, Petru avea deja 300 tunuri noi, de două ori mai mult decât pierduse la Narva. Pentru aceasta au fost topite și o treime din clopotele bisericilor. În reorganizarea armatei, asemănătoare celor din Apus, Petru a început să se bizue mai mult pe țărani și mai puțin pe noblii, cum era înainte.

Încă în 1701, armata reorganizată a putut porni la atac, a bătut de două ori pe Suedezi și a ocupat aproape toată Lituania. În anul 1703 trupele rusești au luat cu atac cetatea Marienburg și în 1704, Narva.

Cam în acelaș timp el a pornit și în Ingria, pe malul stâng al râului Neva. În 1702, Petru a cucerit cetatea suedeză Noteburg la lacul Ladoga, căreia i-a schimbat numele în Schlüsselburg. Înaintând mai departe pe Neva, în 1703, el a cucerit altă cetate suedeză, Niensanț, pe malul drept al râului, nu departe de mare. În apropiere de acest loc, el a zidit cetatea Petropavlovsc, în jurul căreia se găseau câteva sate din care s'a format mai târziu orașul Petersburg (azi Leningrad).

În timp ce grosul armatei lui Carol XII a trebuit să întărească câțiva ani în Polonia, armata lui Petru căpăta experiență și devenea din ce în ce mai puternică

STAREA ȚĂRANIMII ȘI RASCOALELE POPULARE SUB PETRU I

Succesele și întărirea statului condus de Petru s'a făcut pe spinarea maselor populare, în special a țărănimii. Cheltuielile statului, mai ales pentru întreținerea armatei și cumpărarea de armament, au crescut foarte mult și au dus la creșterea excesivă a impozitelor. Un număr din ce în ce mai mare de soldați,

care nu se mai întorceau acasă, erau recrutați dintre țărani. Țăranii mai aveau de făcut pentru stat, tot mai multe munci de clacă.

În timpul acesta, nobilii începură să trăiască din ce în ce mai bine și în mai mare lux și risipă, tot pe spinarea țărănimii muncitoare. Din pricina nemulțumirilor țărănești, s'a întâmplat răscoala din Astrahan, în Iulie 1705.

Răscoala a fost reprimată, dar Astrahanul a fost luat de către trupele guvernului abia în Martie 1706.

Curând după aceasta, a izbucnit o răscoală mult mai mare a cazacilor dela Don, sub conducerea hatmanului Konrat Bulavin. Acesta, împreună cu oamenii lui, într'o singură noapte din toamna anului 1707, a distrus un detașament întreg de trupe ce a fost trimis de guvern să reprime să răscoleți. Răscoala s'a întins repede până și în ținuturile Voronej, Tambov și Koslov. Alături de cazaci, la răscoală au participat și țărani, muncitori iobagi, care se ridicară contra moșierilor.

Abia la sfârșitul anului 1708, după multe lupte grele, armata regulată a țarului a reușit să înăbușe răscoala.

Țăranii bașchiri, revoltați împotriva moșierilor ruși care le-au luat pământul, și a impozitelor grele ce trebuiau să le plătească, s'au răscolat din nou. Abia în 1708 armatele regulate țariste au reușit să reprime într'o măsură mai mare aceste răscoale, care pe alocurea au mai continuat.

Numai în 1711 guvernul țarist a reușit să înăbușe mișcările populare.

SFARȘITUL RAZBOIULUI CU SUEZIA

La sfârșitul anului 1707, când, în sfârșit, Suedezii reușiseră să înfrângă și să silească pe Poloni să încheie pacea, trupele lui Carol XII au pornit spre granițele Rusiei. În vara anului următor, Carol XII a înaintat spre Nipru, la Mohilov. El și-a dat seama că armata rusă nu mai este aceea dela Narva și a evitat să atace Moscova. El a pornit-o spre Sud, în Ucraina, unde avea de gând să se pregătească pentru bătălie.

În toamna anului 1708, la Lesnoi, pe malul stâng al Niprului, Petru a sfârșit corpul de armată suedeză al lui Levehaupt, care se grăbea să-i aducă ajutoare mari de muniții lui Carol XII.

În Aprilie 1709, Carol XII a început asediul cetății Poltava, punctul de rezistență cel mai important al Rușilor care, odată luat, i-ar fi deschis drumul spre Voronej și Moscova. Acolo a trimis Petru principalele forțe ale armatei sale și, la 27 Iunie

1709, a avut loc marea bătălie hotărîtoare în care armata suedeză a fost complet slăbită.

Numai un mic detașament de cavalerie, împreună cu Carol XII, a reușit, prin fugă, să treacă granița turcească. Tot restul armatei, vreo 20.000 Suedezi, au fost luați prizonieri. Printre prizonieri erau aproape toți generalii lui Carol XII.

Victoria dela Poltava a avut un mare răsunet în Europa. Polonia și Danemarca, la care s'a alăturat și Prusia, au încheiat din nou alianță cu Rusia în contra Suediei.

În anul 1711, sub influența lui Carol XII, Turcia a declarat război Rusiei.

Înainte de începerea războiului, Petru cel Mare, care încheiase un tratat de alianță cu Moldova, vizitează la Iași pe Dimitrie Cantemir, merge și se închină la biserica Trei Ierarhi. Cronicarul Ioan Neculce, comandantul armatei moldovene, a lăsat un sugestiv portret al lui Petru cel Mare.

Împotriva lui Petru, Turcii au trimis o armată de 200 mii oameni. Această imensă armată a reușit să impresoare pe Petru, cu armata lui numai de 40 mii ostași, la Prut, lângă Fălciu. Turcii, care nu-și dădură seama de greaua situație în care se găsea Petru cu armata lui, au acceptat să încheie pacea cu el. Prin această pace, Petru a cedat Azovul, dar și-a salvat armata.

Între timp, în Nord, în anii ce au urmat victoriei dela Poltava, trupele rusești au cucerit tot țărmul golfulor Riga și Finic. Deasemenea, în Pomerania, pe coasta de Sud a mării Baltice, trupele ruse se luptau împreună cu Danezii și Prusienii, împotriva Suedezilor.

În 1714, tânăra flotă, sub comanda lui Petru, a obținut o victorie strălucită asupra flotei suedeze. Această victorie l-a silit pe Carol XII să înceapă tratative de pace cu Rușii. Între timp însă, el a murit și guvernul suedez a hotărît continuarea războiului. Suedezii nu au reușit să-și îmbunătățească situația.

În anul 1720, flota rusă a obținut o nouă mare victorie asupra celei suedeze, devenind cea mai puternică flotă din marea Baltică.

În sfârșit, în 1721, în Finlanda, la Nystadt, a fost încheiată pacea, care consfințea câștigurile teritoriale ale Rusiei. Petru a asigurat Rusiei drumul vital, prin marea Baltică, spre Occident, așa cum a făcut în Sud prin Azov, și prin aceasta a ferit Rusia de a deveni o colonie a puterilor occidentale.

Senatul l-a numit pe Petru împărat și Rusia a căpătat oficial denumirea de „Imperiul Rus”.

După terminarea războiului cu Suedezii, care a ținut douăzeci și unu de ani, Petru a căpătat răgaz să întărească puterea Rusiei și în părțile răsăritene ale imperiului.

SITUAȚIA ECONOMICĂ-SOCIALĂ A RUSIEI ȘI POLITICA ECONOMICĂ A LUI PETRU I

Slaba dezvoltare a economiei ținea Rusia din timpul acela în dependență de Europa Occidentală. Petru a contribuit la dezvoltarea producției manufacturiere și a dat proprietarilor de manufacturi o mulțime de privilegii.

Sub Petru s'a mărit de mai multe ori producția de țesături de lână, de pânză și de pielărie. Turnătorii de fontă s'au dezvoltat foarte mult. Au apărut ramuri noi de producție: alămării, construcții de corăbii, țesături de mătase.

În Urali s'a dezvoltat un centru mare metalurgic.

Condițiile în care trăiau muncitorii în acel timp erau extraordinar de grele. Proprietarii manufacturilor se purtau cu ei ca și cu iobagii.

Pentru acoperirea imenselor cheltuieli ale statului, mai ales cele pentru întreținerea armatei, populația a fost impusă la biruri din ce în ce mai grele. Pentru simplificarea lor, Petru a redus toate impozitele la un singur „impozit pe suflet”. Acest nou impozit nu mai făcea nicio deosebire pe categorii a țărănilor și a întărit și mai mult puterea moșierilor asupra acestora.

La orașe, în urma unor reforme administrative introduse sub Petru, poziția predominantă a marilor neguțători s'a întărit.

Sub Petru s'au făcut și o serie de schimbări importante în ce privește starea nobilimii. El a interzis împărțirea prin moștenire a moșiilor, introducând sistemul unui singur moștenitor. Petru I a impus ca cel puțin două treimi dintre nobili să fie ocupați în slujbe de ofițeri și numai o treime de civili.

Însă dela începutul domniei lui, țarul Petru a început să întărească puterea centrală și să nu mai țină seama de Duma boierilor. Împreună cu colaboratorii lui apropiați, el a căutat să introducă sistemul de organizare al statelor occidentale.

În locul vechilor sisteme de administrație a statului, Petru a introdus colegiile, care aveau de rezolvat o parte bine determinată a afacerilor de stat. La început au fost 9, mai apoi 12 colegii. Însăși puterea bisericească a fost silită să i se supună, Petru punând în fruntea ei un colegiu numit sinod.

Ca urmare a tuturor acestor reforme, s'a creat un aparat birocratic, cu totul centralizat, care servea pe țar. Pentru a ajunge la acelaș scop, Petru a făcut și o nouă împărțire administrativă. În 1708, statul a fost împărțit în 8 gubernii foarte mari. În 1719, o altă reformă a împărțit țara în 50 „provincii”, cam de aceeași mărime.

Sub Petru, Rusia a ajuns să aibă una din cele mai bune armate europene, precum și o flotă din cele mai puternice.

Sub Petru s'au făcut pași mari în direcția dezvoltării instrucției publice și în general în direcția ridicării Rusiei din înăpoierea culturală în care se afla până atunci. Sub el s'a introdus alfabetul nou rus în locul celui bisericesc.

Sub domnia lui au început să se traducă un mare număr de cărți din limbile occidentale și au început să se deschidă diferite școli.

De toată această ridicare culturală a profitat, aproape în mod exclusiv, nobilimea.

Petru a fost susținut de majoritatea nobililor, din sânul căroră și-a scos toate ajutoarele lui. Însă atunci când a găsit un om capabil și talentat, el n'a ezitat să și-l apropie chiar dacă făcea parte din cel mai de jos strat al populației.

În locul Moscovei, Petru I a ales Petersburgul, capitală a statului. Acest oraș a fost zidit dela început sub el. În 15-20 ani Petersburgul a ajuns un oraș cu 70 mii locuitori. Sub domnia lui Petru I, Rusia s'a dezvoltat. Dar această dezvoltare a avut loc pe baza exploatării crâncene a celor ce muncesc și numai în folosul boierilor.

Petru I a murit în anul 1725, lăsând în urma lui un stat puternic întărit al moșterilor și clasei negustorești în ridicare.

IMPERIUL RUS SUB ECATERINA II (1762-1796)

Ecaterina II a fost proclamată împărăteasă la 18 Iunie 1762, în urma unei lovituri de stat organizată împotriva soțului ei de nobili din Petersburg, în frunte cu ofițerii din gardă, frații Orlov. Petru III, soțul ei, a fost silit să semneze abdicarea și apoi a fost ucis de un ofițer.

La începutul domniei țarinei Ecaterina II, situația financiară și economică a țării era foarte proastă. Printre altele, țaranii începură să se revolte în masă. Din această cauză, prima grijă a Ecaterinei a fost să întărească administrația, armata și să restabilească economia, întărind și mai mult dominația moșierilor asupra țaranilor.

RAZBOIUL CU TURCIA

Rusia se interesa de Polonia. Polonia se afla atunci într-o stare de completă descompunere internă. Guvernul și regele aproape nu mai aveau nicio putere. Oricare deputat din Seim avea dreptul de veto.

Turcia, care nu vedea cu ochi buni întărirea Rusiei, în anul 1768 a cerut retragerea trupelor rusești din Polonia. Rusia refuzând a început războiul. În primăvara anului 1769, celele tătar

au invadat ținuturile de Sud rusești. Aceasta a fost ultima incursiune a Tătarilor din Crimeea. În 1770 Tătarii au suferit o înfrângere grea din partea trupeilor ruse, de sub comanda lui Rumianșov.

După puțin timp, împreună cu o armată numai de 25 de mii de soldați, Rumianșov a atacat și a zdrobit, la Coșul, forțele principale turcești în număr de 150 de mii de inși.

Deasemenea, flota rusă, care se afla la începutul războiului în marea Baltică, a ocolit Europa și a apărut în Mediterană, pe coasta Greciei. În Iunie 1770 flota rusă a atacat flota turcă, superioară mai mult decât de două ori celei ruse, pe coasta Asiei Mici, la Cesme lângă Chios. Flota turcă a fost nimicită.

În 1771, o altă armată rusă a cucerit toată Crimeea. În anii următori armata rusă a trecut de mai multe ori Dunărea. Cu acest prilej s'a distins în mod strălucit generalul Suvorov.

În fine, în anul 1774, s'a încheiat pacea la Cuciuc-Cainargi. Rusia capătă teritoriul dintre Nipru și Bug, precum și peninsula Kerci, în Crimeea, care-i deschidea drumul la marea Neagră. Turcia a deschis deasemenea trecerea pentru vasele rusești prin strâmtoarele Dardanele și Bosfor. Crimeea a devenit independentă.

ECONOMIA IOBAGĂ DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XVIII

Bazele feudale ale economiei Rusiei erau în plină înflorire. Ecaterina II a dăruit nobililor, împreună cu pământul, vreo 800 de mii de oameni. Sub domnia ei, numărul țăranilor iobagi la proprietari cuprindea mai mult de jumătate din numărul total al țăranilor. În acest timp au început să fie vânduți, într'o măsură din ce în ce mai mare, țărani separați de pământ.

În timpul domniei Ecaterinei II, numărul total al manufacturilor s'a mărit de vreo trei ori. Condițiile de viață ale muncitorilor dela manufacturi erau foarte grele și se deosebeau foarte puțin de cele ale țăranilor iobagi.

Grozava exploatare a muncitorilor a dus la nenumărate revolte. Cele mai mari răscoale au avut loc în anul 1752 la fabricile negustorilor Gonciarov și Demidov. Pentru reprimarea acestor răscoale, care la un moment dat avură succese mari, a fost nevoie să fie trimise detașamente mari de trupe țariste.

RASCOALA ȚĂRANILOR SUB CONDUCEREA LUI PUGACEV

O mulțime de răscoale ale țăranilor au avut loc după aceea pe tot întinsul Rusiei, în special în ținuturile Volgei, unde gradul de exploatare era cel mai mare. În toamna anului 1773, conđu-

căderea răscoalei Cazacilor a fost luată de către Emilian Pugacev, care, în fruntea unui grup mic de Cazaci, a apărut la Jaika.

De partea lui au început să treacă din ce în ce mai mulți Cazaci.

Pugacev s'a îndreptat spre Orenburg; soldații și Cazacii din garnizoanele care-i stăteau în drum, treceau de partea lui Pugacev.

Răscoala condusă de Pugacev a atras toată populația din stepa Volgei. Armatei lui i s'au alăturat Calmucii, Tatarii, Baschirii și alții. Deasemenea i s'au alăturat din ce în ce mai mulți țărani iobagi și muncitori ruși.

La sfârșitul anului 1773, armata improvizată de țărani, de sub conducerea lui Pugacev a avut primele victorii zdrobitoare asupra detașamentelor armatei regulate ce a fost trimisă împotriva răsculașilor. Boierii au intrat într'o panică grozavă.

Abia spre toamna anului 1774, puternicele întăriri ale armatelor țariste au reușit să înfrângă armata lui Pugacev, într'o luptă lângă Cazan. Pugacev a reușit să scape din această bătălie, dar mai târziu a fost prins de autoritățile țariste. El a fost ținut în lanțuri de mâini și de picioare și, în Ianuarie 1775, a fost executat la Moscova.

După terminarea războiului țăranilor prin înfrângerea acestora, o serie de reforme introduse între anii 1775-1785 au întărit și mai mult puterea boierilor.

În anul 1783, Crimeea a fost anexată Rusiei. Acest lucru, evident, nu era pe placul Turciei, care, în anul 1787, a declarat război Rusiei.

În 1789, Suvorov a bătut de două ori pe Turci: odată la Focșani și a doua oară la Râmnic. Cetatea Ismail era asediată de către Ruși, fără rezultat. Sub conducerea lui Suvorov, cetatea a fost luată și soarta războiului a fost hotărâtă.

În 1791 a fost încheiată, la Iași, pacea prin care Turcia ceda Rusiei teritoriul dintre Bug și Nistru și recunoștea anexarea Crimeei.

REVOLUȚIILE BURGHEZE DIN EUROPA ȘI ȚARISMUL

Revoluția burgheză franceză din 1789 a avut un mare răsunet în Europa. Această revoluție, nimicind puterea feudalismului, a făcut posibilă o rapidă dezvoltare a forțelor de producție și prin aceasta a îndeplinit un rol progresiv.

Revoluția burgheză franceză a dat o lovitură puternică absolutismului și feudalismului în toate țările Europei. Toate forțele contrarevoluționare din Europa s'au coalizat contra ei.

În timpul Ecaterinei, în Rusia, în pătura superioară, atât limba franceză cât și ideile filosofilor francezi erau foarte răspândite. Printre tinerii progresiști educați în spiritul acestor idei, era și Alexandru Radișcev, care a tradus operele filosofilor francezi. În anul 1790, el a editat renumita lui carte „O călătorie dela Petersburg la Moscova“, care a căzut în mâna împărătesei. În această carte, care a speriat-o pe Ecaterina, erau înfățișate, cu o putere și pasiune nemaîntâlnite, ororile dreptului iobag și mârșăvia autocrației care susținea acest drept.

Radișcev a fost judecat și condamnat la moarte. Această pedeapsă a fost apoi înlocuită cu exilarea pe zece ani, în Siberia. După moartea Ecaterinei, întorcându-se din Siberia, Radișcev a continuat să propage aceleași idei de libertate și egalitate. El a fost exilat pentru a doua oară.

P O L O N I A

În secolele VI-X, triburile polone trăiau în condițiile organizării de triburi. Din secolul X, începe în Polonia procesul de feudalizare și până în secolul XII, diferite cnezate ale triburilor poloneze s'au unificat într'un cnezat central. Începând din anul 1024, ele au fost sub puterea regală a dinastiei Piastilor. Tot atunci are loc creștinarea în ritul catolic. Una din cauzele externe care a împins la unificare a fost lupta împotriva Nemților.

În secolele XII-XIII, Polonia se împarte într'o mulțime de feude independente, ai căror seniori — magnați — susțineau „sleahta“ formată din nobilimea mărunță care primea pământ și hrană dela marii feudali. Tot pământul aparținea nobililor, care au răpit pământurile țăranilor, și i-au redus în stare de șerbie. În Polonia erau puține orașe și ele aveau puțină înseamnăte. Ca urmare, nobilimea polonă n'avea pe nimeni în stare să-i stea în cale.

Nobilimea își petrecea timpul în războaie, vânători și petreceri. Sleahta căuta să imite pe stăpâni. Sub Cazimir cel Mare (1333-1370), s'au unit marile feude formând regatul Po'oniiei: însă unificarea Poloniei n'a fost decât formală. Toată puterea era ca și mai înainte în mâinile nobilimii.

Unirea cu Lituania nu a fost decât o uniune personală sub acelaș rege, încolo Lituania și-a păstrat toată administrația ei.

Prin luptele cu Ordinul Teutonilor, Polonia a căpătat Danzigul și Prusia de Vest, câștigând astfel ieșirea la marea Baltică.

Starea socială și politică a Poloniei în secolele XVI-XVII. — De aici înainte, calea comerțului era deschisă și nobilii au început să exporte cereale, piei și lemne. Exportul cel mai viu se

facea prin portul Danzig, traficul cerealelor crescând de 10 ori față de ceea ce fusese mai înainte. Deoarece comerțul cu cereale era destul de rentabil, nobilii, ca să sporească producția, au impus țăranilor corvezi grele și au mărit numărul zilelor de muncă (20 de zile pe lună).

Asfel, țăranii au devenit „vite de muncă“, cum le spuneau cu dispreț nobilii. Prăvăliile și cârciumile din sate erau proprietatea membrilor șleahței. Țăranii lăsau la cârciumă și la du-gheană toată bruma ce le mai rămăsese de pe urma muncii lor.

Acum nobilii stăpâneau sute de sate, orașe și domenii mari, aveau armată și întrețineau o curte care la unii era mai bogată decât a regelui. Erau liberi față de rege și ei numeau aceasta libertatea de aur. Țara era condusă de o dieiă — seimul — compusă din senat, unde intrau nobilii mari și clerul înalt, și casa delegaților din care făceau parte membrii șleahței.

Activitatea seimului este caracterizată de o zicală poloneză: „e gălăgie ca la seim“. Pentru ca hotărârile seimelor să aibă putere de lege, se cerea unanimitatea de păreri: dacă un singur membru al seimului se împotriva, ajungea ca el să se ridice să spună „veto“ (opresc) și să iasă afară din sală, pentru ca legea să fie respinsă.

Nobilii deveneau din ce în ce mai puternici. După stingerrea dinastiei Jagellonilor (1572) ei au declarat tronul lor electiv; bineînțeles că regele era ales de nobili și după ce era ales, semna obligația că va respecta privilegiile șleahței. Dacă refuza să semneze, atunci șleahța putea să ridice armele contra lui. Deci statul era în realitate în mâna câtorva familii de magnați. Polonia a rămas un stat feudal fracționat, în care domnea samavolnicia nemărginită a nobililor.

Asuprirea celorlalte nații. — În 1569, la Lublin, s'a unit Polonia cu Lituania de care țineau și unele părți ale Ucrainei. Pământurile Ucrainei au fost împărțite între magnații poloni. Țăranii au fost făcuți șerbi, iar orașele ruinate. Sub stăpânirea magnaților nu se aflau numai Poloni și Lituanieni, ci și Ucrainieni, Beloruși, Evrei și Tătari. În Polonia domnea asupra națională și religioasă. Ca să-i desnaționalizeze pe Ucrainieni și pe Beloruși, șleahța se silea să-i convertească la catolicism. În 1596, Polonia a declarat la Brest „Unirea Bisericii ortodoxe cu Papa dela Roma“. Aceasta însemna legiferarea supunerii către Papa dela Roma. Lupta religioasă a devenit în Polonia o luptă națională. Iezuiții cutreierau Polonia, activând pentru desnaționalizarea popoarelor ortodoxe din Polonia.

Intervenția Poloniei în Rusia. — Pentru ieșirea la Baltică s'au ivit conflicte între Polonia și Rusia. Polonia nu au îndrăznit

să treacă la atac direct împotriva Rusiei; ei au sprijinit pe un uzurpător, falsul Dimitrie, ca să ocupe tronul țării lor. Ajutat cu armată de poloni, falsul Dimitrie a promis că va introduce catolicismul în Rusia. Dimitrie a ajuns țar. A izbucnit însă o răscoală în timpul căreia falsul Dimitrie a fost ucis.

Polonezii au hotărât acum să atace pe fața Statul Rusesc. Sierismund III a declarat război Rusiei, iar hatmanul Jolkievici a ocupat Moscova. Tot poporul s'a ridicat și armata poporului, condusă de Minin și Pojarschi, a gonit pe Poloni din Rusia.

Nobilii poloni și Biserica catolică asupreau deopotrivă Ucraina. Poporul ucrainian s'a răsculat sub conducerea hatmanului Bogdan Hmelnițchi (1648), care a fost cuscruul lui Vasile Lupu. În lupta împotriva asupritorului, poporul ucrainian a chemat în ajutor pe Ruși și în 1654 Ucraina s'a alipit Statului Rusesc. A început războiul între Polonia și Rusia și când s'a încheiat pacea (1667), Rușilor le-a revenit Ucraina până la Nipru.

În Polonia fără-de-legile nobilimii nu mai cunoșteau frâu; între popoarele conlocuitoare erau neînțelegeri dintre cele mai grave, răscoale neîntrerupte. Inconjurată de vecini puternici, Polonia nobililor mergea cu pași repezi spre prăbușire.

Statele vecine au profitat de starea de anarhie internă a Poloniei și, în urma propunerii lui Frederic II, s'a făcut prima împărțire a Poloniei, în anul 1772. La această împărțire au participat Prusia, Austria și Rusia.

Unele forțe din Polonia au căutat să facă oarecare reforme. Statele vecine au găsit însă pretexte ca să se amestace în problemele interne ale Poloniei și, în anul 1793, s'au înțeles să procedeze la a doua împărțire a Poloniei.

Polonia rămâne cu un teritoriu neînsemnat și cu o populație de 4 milioane locuitori.

După această împărțire, Polonezii au organizat lupta pentru independența lor. În fruntea acestei lupte se afla Tadeu Kosciusko. După puțin timp, revolta a fost înfrântă din cauză că „șleahla” nu a vrut să procedeze la reforme mai radicale.

La 24 Octombrie 1794, armata lui Kosciusko a fost zdrobită și el însuși a fost luat prizonier.

După reprimarea revoltei, a avut loc a treia împărțire a Poloniei, în anul 1795.

În anul următor a murit țarina Ecaterina II, care luase parte la cele trei împărțiri ale Poloniei.

TURCIA ÎN SECOLELE XV-XVI

După Mahomed II, mort în 1481, Turcia a mers cu pași repezi pe calea succeselor. Ultimele domenii independente din

Peninsula Balcanică și din Asia Mică au fost ocupate; deosemena, hanatul tătăresc din Crimeea a fost distrus, iar cetățile genoveze au trecut sub stăpânirea turcească.

Baiazid II (1481-1512) a fost un împărat foarte puțin energic și ienicerii l-au silit să abdice.

Selim I (1512-1520) a luptat împotriva Perșilor și a cuprins Siria și Egiptul dela Mameluci. De atunci, sultanul și-a luat titlul de calif, devenind și căpetenia religioasă a tuturor musulmanilor.

Soliman II, supranumit Magnificul, (1520-1566) a cucerit Persia de Apus, Mesopotamia și Bagdadul, fala califilor, unde s'a așezat pe tronul lui Harun al Rașid.

Insula Rodos a fost cucerită de cavalerii Ioaniți și astfel toată partea de Răsărit a mării Mediterane era controlată de Turci. În timpul lui Soliman, dominația turcească se întinde și spre Mediterana apuseană, unde Tunisia era vasală Turciei. Ca să poată stăpâni mai bine marea Mediterană, Sultanul și-a creat o flotă comercială și una de război. Pentru a-și consolida tronul, a pus să fie uciși frații și nepoții săi.

Armata lui Soliman avea un efectiv de peste 250 de mii de soldați, avea 300 de tunuri și peste 300 de corăbii. Această armată era foarte mare pentru acele vremuri și, cu ajutorul ei, Soliman a putut înainta spre Europa centrală, luptând împotriva împăratului Germaniei. În această luptă, Soliman a avut ca aliat pe Francisc I, regele Franței.

Soliman, vrând să-și deschidă drum spre inima Europei, a atacat, în anul 1621, Belgradul și l-a cucerit.

Căderea Ungariei. — Ungaria era acum direct amenințată, dar regele era slab, iar nobilii nu se înțelegeau între ei, așa încât, la momentul primejdiei, deabia s'a putut înjgheba o armată de 20.000 de soldați care a alergat la Mohaci să întâmpine pe Soliman. Lupta s'a terminat printr'un dezastru (1526), în care regele a pierit înecat. Sultanul a vrut să cucerească Viena (1529), dar orașul fiind bine apărat n'a putut fi ocupat.

După moartea lui Ludovic II, Ungaria s'a împărțit în două tabere. Unii (ineau cu Ion Zapolia, voievodul Transilvaniei, iar alții cu Ferdinand de Habsburg, fratele împăratului Carol V. Ferdinand, care era cumnat cu Ludovic cel care murise înecat, a fost ales rege la Pressburg, dar nobilii unguri nu l-au vrut și l-au ales pe Ioan Zapolia. Zapolia fiind vasal al sultanului, acesta a încuviințat alegerea lui ca rege. Ioan Zapolia a pornit luptele împotriva lui Ferdinand și în aceste lupte s'a amestecat și Petru Rareș, care a bătut la Feldioara pe Ferdinand de Habsburg, obținând dela Zapolia Bistrița și Ungurașul.

După moartea lui Zapolia s'au produs noi turburări. Soli-

man a venit în Ungaria și a prefăcut partea centrală în pașă-
făc turcesc, cu capitala la Buda. Partea de Răsărit, împreună
cu Transilvania, era lasată lui Ioan Sigismund, fiul lui Ioan Za-
polia. Ferdinand opținea Ungaria de Apus și Nord; în schimb
trebuia să plătească tribut Turciilor.

Soliman a murit pe câmpul de luptă, la asediul cetății Si-
ghet.

Organizarea Imperiului Otoman. — În fruntea Statului
Turcesc era sultanul care conducea cu ajutorul marelui vizir. Pe
lângă sultan era marele muftiu. Provinciile se numeau san-
giacuri, iar conducătorii lor, pași. Creștinii din imperiu trebuiau
să plătească impozite. Oștirea era alcătuită numai din musul-
mani.

Sultanul avea putere absolută în stat; toți locuitorii erau su-
puși sultanului. Sultanul putea să le confiscă averile și chiar să-i
ucidă fără să dea socoteală nimănui. Curtea sultanului avea a-
proape 15.000 de slugi. Palatul era un adevărat oraș.

Garda palatului o aveau ienicerii. În fiecare primăvară sul-
tanul trebuia să plece la război. Dacă cine știe din ce motive,
nu putea să facă lucrul acesta, atunci ienicerii îi reproșau sul-
tanului slăbiciunea lui și chiar puteau să-l detroneze. Armata ie-
nicerilor s'a îmbogățit de pe urma jafurilor. Luxul și moliciu-
nea au slăbit pe ieniceri, au înlăturat și disciplina, așa că în
veacul al XVII-lea armata ienicerilor nu mai avea nicio calitate.
Ea nu se mai deosebea aproape deloc de o armată de strânsur.

Feudalii din Imperiul Otoman au căpătat pământuri pe care
puteau să le lase moștenire. Ei exploatau țărănimia și nici nu
mai voiau să plece la război ca să ajute sultanului. Deasemenea,
în Imperiul Turcesc pătrunsese corupția; nimic nu se făcea fără
bacșiș; slujbele erau scoase la mezat, cine dădea mai mult le
ocupa. Comerțul era foarte îngreunat din pricina numeroaselor
vămi care trebuiau plătite. „Vămuirile“ din Imperiul Otoman au
rămas celebre. Schimburile comerciale au mai fost împiedicate
și din pricina găsirii noilor drumuri spre Apus și Răsărit, prin
oceanul Atlantic. Marea Mediterană nu mai era singura cale
de transport dintre Apus și Răsărit.

Producția a scăzut simțitor. În Europa apuseană și nordică
producția începuse să crească; mărfurile produse erau de bună
calitate și mai ieftine ca cele turcești, așa că ne putem ușor ex-
plica de ce mărfurile turcești, cu vremea, nu au mai avut căutare.

Spania și cu Veneția au încercat încă din secolul XVI să
amulgă din mâinile Turcilor supremația pe marea Mediterană.
În anul 1571, flota turcă este înfrântă la Lepanto de flota spa-
niolă aliată cu cea venețiană. Amiral era Don Juan de Austria,
fratele nelegitim al lui Filip II. Deși Turcii au fost înfrânți, ei

au rămas mai departe stăpânii Mediteranei. Victoria creștinilor la Lepanto nu a avut nici pe departe importanța ce i s'a atribuit.

Către sfârșitul secolului XVII încețează rîmul cuceririlor turcești și, ne mai putând să prade țările cucerite, Turcii au început să prade sistematic nenorocitele lor raiale (supuși). Astfel s'au mărit peste măsură impozitele; țărănimea și meșteșugăria au început să fie exploatare pînă la sânge. Pentru administrarea imperiului s'a creat o armată de funcționari care căuta în primul rînd să se îmbogățească și ceea ce pîsosea vîrșa în visteria majestății sale sultanului. Armata de ieșeri și armata de funcționari erau spoliatoarele supușilor. Monarhia despotică a Turciei mergea spre o decădere apropiată și sigură.

LUPTA IMPOTRIVA JUGULUI TURCESC ȘI PENTRU INDEPENDENȚA

MIHAI VITEAZUL (1593-1601)

După lupta dela Mohaci, Ungaria devenise supusă Turcilor și în urma acestei victorii a Turcilor s'a accentuat și dependența Principatelor față de Turcia.

La aceasta a contribuit și situația internă pricinuită de pretențiile la domnie, care erau sprijinite de boierii împărțiți în tabere potrivnice.

Luptele interne din Principate au dat prilej Turcilor să intervie cât mai des în afacerile interne ale Principatelor. Tronurile erau scoase la mezat și pretențiile ofereau sultanului peșcheșul, iar oamenii cu influență asupra sultanului primeau bacșisuri mari ca să-i ajute să poată ocupa tronul.

Turcii aveau interes să schimbe cât mai des pe domnii din Principate ca să poată să primească daruri cât mai numeroase. Domnitorii Principatelor se întreceau între ei prin servilismul lor față de turcii; odată ce ei primeau firmanul de numire, erau împodobiți cu cuca domnească, care avea un surguci de pene de struț, erau îmbrăcați cu caftan și primeau două tuiuri și sangeacul (steagul de domnie).

Ceremonia'ul descris avea loc la Constantinopol, iar când domnul sosea în țară, trebuia să-și scoată toate cheltuielile făcute cu ocuparea tronului și să-și strângă bani albi pentru zile negre, adică pentru vremea când nu va mai fi domn.

În vremea lui Mihai, tributul era de 60.000 de galbeni anual, iar din secolul XVI fiecare domn, după trei ani de domnie, trebuia să plătească mucarerul egal cu ce plătiese la ocuparea tronului. Mai târziu, din trei în trei ani, se plătea mucarerul mare, iar în fiecare an mucarerul mic. Se mai dădeau plocoane, cal,

șoimi dresați pentru vânătoare, cereale, orz, lemne, miere, ceară, unt, brânzeluri, etc. Principatele alcătuiau „câmara de provizii” a împărăției.

Pentru a împlini aceste sarcini bănești și în natură se luau dijme pe produse, ca de exemplu cereale: găletărit sau căblărit în Muntenia, în Moldova iliș.

Dijma pe vin se numea în Muntenia vinăriciu, în Moldova, desatina pe vin, vama oilor, dijma pe brânză, cășărit, goșlina pe porci, etc.

Țăranii executau și prestații: deasemenea aveau obligații pentru conace și mertice (adăpostirea și hrana oamenilor și a vitelor trimișilor stăpânirii).

Boierii erau din ce în ce mai lacomi; ei au înghițit mica proprietate țărănească, așa încât numărul țăranilor liberi scade. Țara era robită de Turci, iar țăranii erau șerbiți de boieri; iată starea Principatelor la sfârșitul secolului XVI-lea.

Mihai nu a fost „os domnesc”; el s'a învauțit făcând negustorie atât în țară, cât și în Sudul Dunării. Astfel a ajuns unul dintre cei mai mari latifundiari ai țării. Unchiul său Iane, ajungând ban al Craiovei, l-a făcut pe el ban mic de Mehedinți și târziu a ocupat și ranguri boierești mai mari. În anul 1593, la Constantinopol, izbutește să ocupe domnia Țării Românești.

În acest timp, papa Clement VIII predica lupta împotriva Turcilor. Spania l-a sprijinit, asemenea și Rudolf II, împăratul Austriei. Liga sfântă, înjghebată de papă, a atras și pe Aron Tiranul, domnul Moldovei, iar Mihai hotărăște să adere la ligă, deoarece spera că Turcii vor fi înfrânți și astfel situația economică a țării se va putea îmbunătăți. Mihai trimite delegații de boieri la Sigismund Bathory, voievodul Transilvaniei, și la Aron Tiranul, voievodul Moldovei, ca să le facă cunoscută aderarea lui la ligă. Boierii care au mers la Sigismund Bathory, au închinat țara lui Sigismund; singurul privilegiu obținut era ca Biserica din Transilvania să treacă sub jurisdicția mitropoliei din Târgoviște. Tratat de vasalitate față de Sigismund încheiase și Aron Tiranul, domnitorul Moldovei.

Mihai a căutat ajutor, în lupta împotriva Turcilor, la țarif din Moscova. Astfel, Luca, episcopul de Buzău, i-a adus făgăduiala țarului Fedor că îl va ajuta împotriva dușmanilor și mai aducea și o însemnată sumă de bani. Deasemenea, Mihai a fost în legătură și cu țarul Boris Godunov, cu care a comunicat prin soi.

În timpul domniei lui Mihai, politica față de țărani era dictată de boierii mari dela curte. Cu toată făgăduiala solemnă că „va libera pe supuși de orice sarcină” Mihai nu numai că nu a ușurat viața țăranilor, dar din pricina războaielor această

situație s'a înrăutățit. Birurile erau grele. Țăranii neputând plăti, satele erau luate de boieri, iar alte sate se sparg prin fuga țăranilor.

Prin așezământul numit „legătura lui Mihai” țăranii erau obligați să rămână pe moșiile unde se aflau când s'a dat așezământul.

Boierii din diferite regiuni comandau oastea de țară; mai era și oaste pentru paza marginilor, ca de ex. steagurile de călărași și de roșii. Oastea permanentă era formată din lefegii (soldați de carieră care luptau pentru bani), numiți haiduci, drobanți și cătane. A chemat și un corp de Cazaci zaporojeni, astfel încât avea vreo 13.000 de mercenari.

Față de Biserică, Mihai a arătat interes. A ridicat o biserică ortodoxă la Alba Iulia în Ardeal, a întemeiat o episcopie ortodoxă în Maramureș.

În primăvara anului 1594, Aron Tiranul nu mai plătește tributul față de Turci și intră în legături cu Mihai, așteptând doar momentul favorabil pentru a rupe legăturile cu Turcii.

În Noemvrie 1594, Mihai a început răscoala împotriva Turcilor. El a pretextat că vrea să-și plătească datoriile și pentru aceasta a chemat pe creditorii turci la visterie și a dat ordin să fie uciși. După aceea, Mihai și oamenii săi atacă Giurgiu, Cetatea de Floci, Hârșova și Sillistra. Turcii, auzind de răzvrătirea lui Mihai, hotărâsc înlocuirea lui prin Bogdan, fiul lui Iancu Sasul, și a lui Aron Tiranul, prin Ștefan Surdu.

Tătarii prădaseră în Ungaria și în drumul întoarcerii sunt atacați de Radu, Preda și Stroe Buzescu, la Putineiu și pe urmă la Stănești, iar Mihai atacă pe hanul Tătarilor la Șerpătești și-l gonește peste Dunăre.

Turcii au trimis pe Sinan Pașa cu aproape 100.000 de soldați ca să pedepsească pe Mihai. Lupta are loc la Călugăreni, într'o regiune mlăștinoasă înconjurată de dealuri. Armata turcească nu se putea deslășura; Mihai atacă și înfrânge pe Turci. După luptă, Mihai s'a retras în munți, unde se întâlnește cu Sigismund.

În acest timp, Turcii ocupă Bucureștii și Târgoviște, de unde însă sunt alungați de Mihai în unire cu Sigismund. În urma prădăciunilor grozave cauzate de armata turcească, Mihai dă așezământul care-i poartă numele și de care a fost vorba mai sus.

Sigismund renunță de două ori la tronul Transilvaniei; a doua oară a cedat Transilvania vărului său Andrei Bathory, omul Turcilor și atunci Mihai se hotărăște să treacă în Transilvania unde înfrânge, la Șelimberg (1599), pe Andrei Bathory, ajungând astfel voievodul Ardealului.

În Moldova, în urma amestecului Polonilor, este înscăunat Ieremia Movilă, care era prietenul Turcilor. Mihai a cucerit Transilvania și Moldova, deoarece voia să creeze un stat centralizat pentru a avea o bază mai largă de sprijin în viitoarele lupte împotriva Turcilor.

Nobilii din Transilvania s'au răsculat împotriva lui Mihai și au chemat în ajutorul lor pe generalul împărațesc Gheorghe Basta, care înfrânge pe Mihai la Mirăslău.

Scurtă vreme după lupta dela Mirăslău, Mihai pierde Moldova unde este instalat Ieremia Movilă, care, tot cu ajutorul Polonilor, instalează pe fratele său Simion Movilă în Țara Românească.

Mihai, cu ajutor dela împăratul Rudolf, alungă pe Sigismund Bathory, revenit pentru a treia oară în Transilvania, dar este ucis pe câmpia Turzii din ordinul lui Gheorghe Basta.

Astfel a pierit Mihai, primul domn care a încercat să înfăptuiască un stat centralizat, puternic, din Țara Românească, Moldova și Transilvania pentru a lupta cu succes împotriva Turcilor, care economicește secătuiu țara prin nenumăratele lor cereri de bani și de produse, și politicește ne subjugau, împiedicând astfel dezvoltarea țării noastre.

ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA ÎN SECOLUL XVII

În secolul XVII, Poarta otomană începe să trimită dregători levantini în Principate. Pe încetul, acești dregători sunt asimilați de boierimea autohtonă, care dorea să scape de jugul otoman. Unii dintre boierii autohtoni au început să se ocupe cu schimbul de mărfuri. Începe să se contureze delimitarea între aceste forțe care doreau întărirea producției iobage și cele care încep a fi interesate în schimbul de mărfuri și în crearea de ateliere manufacturiere. Cele din urmă vor promova ideea națională în lupta pentru cucerirea independenței, odată cu dezvoltarea schimbului de mărfuri din secolul XVIII și dezvoltarea unei noi orânduiri care ulterior va lua locul celei feudale.

Începutul de delimitare îl întâlnim chiar la anumiți domnitori, care în urma rezultatelor obținute în cursul acestei lupte de pe urma căreia izbutesc să ocupe domnia deși foarte vag, vor începe să împingă Principatele spre dezvoltarea lor firească.

Matei Basarab în Muntenia și Vasile Lupu în Moldova au ocupat domnia în urma conflictului împotriva dregătorilor levantini. Odată înscăunați, ei n'au înlăturat însă concurența acestor dregători. Domnitorii aveau nevoie de concursul lor, fie ca să nu li se sape domnia la Țarigrad, unde aceștia erau foarte

influență, fie pentru a-i folosi împotriva unor pretendenți la domnie care se iveau acolo, fie ca, împreună cu ei, să deschidă ateliere și să facă comerț. Pe de altă parte, cei doi domnitori au căutat să mulțumească și boierimea pământeană apărându-le privilegiile. Astfel s'au putut menține în scaun Matei Basarab timp de 21 ani, iar Vasile Lupu timp de 18 ani, ceea ce constituie două rare excepții între domniile atât de trecătoare din vârtejul acelor vremuri. La aceasta a contribuit și împrejurarea că Turcii erau ocupați în Asia, unde purtau război împotriva Persilor.

Matei Basarab (1633-1654). — A avut o domnie de hună chiverniseală, care a însemnat un pas înainte pentru Tara Românească. El a început să înjghebeze unele ateliere manufacturiere. S'a îngrijit să-și organizeze o oaste puternică și a dat culturii mai mare atenție decât mulți domnitori până la el. Tiparul și cartea au avut în el un mare sprijinitor. A fost și mare ctitor, zidind din temelie sau restaurând numeroase mănăstiri și biserici. El a făcut toate acestea pe baza exploatării țărănimii, ducând totodată o politică fiscală apăsătoare care a înrăutățit starea țărănimii. Starea țărănimii s'a înrăutățit, ca urmare a intensificării exploatării boierești și a repetatelor cereri de bani ale Turcilor; războaiele cu Vasile Lupu au provocat deasemenea o mărire a impozitelor.

La sfârșitul vieții a înfruntat o răzvrătire provocată de ostași săi cu plată, care l-au prins și l-au ținut arestat trei zile.

Matei Basarab a închis ochii pe vecie în anul 1654 și a fost înmormântat la Târgoviște, iar mai târziu osemintele sale au fost strămutate la mănăstirea Arnota.

Vasile Lupu (1634-1653). — A venit în țară odată cu Radu Mihnea și a ocupat mai multe dregătorii însemnate. A ajuns apoi fruntaș al mișcării boierilor împotriva dregătorilor levantini, în urma căreia a fost adus la domnie.

Vasile Lupu, „om cu hirea înaltă și împărătească, mai mult decât domnească“, după cum spune Miron Costin, a încercat să ia și domnia Țării Românești. Activitatea rodnică a lui Vasile Vodă a fost desfășurată în domeniul culturii, unde școala, tiparul și cartea au cunoscut o epocă de înflorire. La aceasta, se adaugă și activitatea de mare ctitor. Vasile Vodă, deși venise la tron printr'o mișcare împotriva dregătorilor levantini, a sprijinit însă pe acești dregători de care s'a înconjurat mai mult decât de cei pământeni.

Conflictele între Matei Basarab și Vasile Lupu. — Vasile Lupu a obținut dela Poarta otomană firman de domnie peste

Țara Românească pentru fiul său Ioan. El a pornit cu armată împotriva vecinului său, dar a fost respins. La al doilea atac, dat la 1639, Vasile Lupu a fost iarăși înfrânt. Cei doi voievozi s'au împăcat și, ca semn de împăcare, fiecare a ridicat o ctitorie pe teritoriul celuilalt; Vasile Lupu a rezidit biserica Stelea din Târgoviște, iar Matei Basarab mănăstirea Soveja, în Putna.

Vasile Lupu continuă însă să uneltească împotriva lui Matei Basarab, care era susținut de principele Ardealului, Gh. Rakoczy, și după moartea acestuia de fiul și urmașul lui, care purta același nume. Vasile Lupu a avut ajutor dela Cazaci, deoarece fiica sa Ruxandra era căsătorită cu Timuș Hmelnițchi, fiul hatmanului Cazacilor. Matei Basarab ridică împotriva lui Vasile Lupu pe un boier al acestuia, numit Gh. Stefan, care a fost instalat domn al Moldovei, în locul lui Vasile Lupu care fugise la Cazaci. Cu ajutor dela Cazaci, Vasile Lupu luptă împotriva lui Matei Basarab, care în cele din urmă iese învingător în lupta dela Finta (1653). Vasile Lupu pierde pentru a doua și ultima oară tronul. În locul lui este instalat domn Gh. Stefan.

Ctitoriile.— Matei Basarab a ridicat mănăstirea Arnota, în județul Vâlcea, Sadova în județul Dolj, Sărindar în București, biserica domnească din Craiova, etc. Matei Basarab a fost mare ctitor al Țării Românești.

Vasile Lupu a ridicat mai puține lăcașuri bisericești, dar mult mai mărețe. Cea mai frumoasă zidire a lui Vasile Lupu este biserica Trei Ierarhi din Iași.

Tiparul. — În timpul celor doi domnitori, Petru Movilă, mitropolitul Chievlului, a trimis, în urma rugămintilor celor doi voievozi, litere de tipar și tipografi ruși în Principate. S'au tipărit în limba română cărți religioase și cărți de legi pentru mireni și clerici. Insemnătatea lor stă în aceea că sunt primele cărți de legi tipărite în limba română.

SUEDIA ÎN SECOLELE XVII-XVIII

După războiul de treizeci de ani, Suedia a început să-și desvolte industria, în special cea metalurgică și exploatarea minelor. Deasemenea, comerțul extern a luat un mare avânt. Chereșteaua suedeză era prețuită și Suedezii au utilizat forța apei pentru a pune în mișcare mașinile. Suedia deveni o însemnată putere maritimă, având peste 10.000 corăbii. Armata admirabilă pe care a avut-o Gustav Adolf, s'a menținut și după moartea lui.

Așa sub Carol X și Carol XI din familia Zweibrücken, Suedia ocupă Estonia și Livonia dela Polonezi, Carelia și Ingria dela

Ruși. Marea Baltică devenise un lac suedez, iar Suedia a căpătat dreptul de a trece prin strâmtoari. După cum în timpul războiului de 30 de ani Suedia a participat activ al politica lumii, tot așa, mai târziu, comerțul ei se integrează marelui comerț al lumii.

Dar puterea Suediei nu a fost de lungă durată. În timp ce în Suedia era rege un copil, vecinii puternici s'au înțeles s'o atace. Astfel s'a format alianța dintre Petru cel Mare, Frederic IV regele Danemarcei și August II principele elector al Saxoniiei, care ajunsese rege al Poloniei. Dar vecinii și-au făcut socotelile lără să țină seama de tânărul rege al Suediei.

Carol XII (1697-1718). — Carol XII era un om înalt, avea o putere de uriaș, călărea admirabil și era înflăcărat după isprăvi mari; de altfel, el însuși era un mare viteaz.

Carol XII s'a repezit împotriva Danemarcei și regele Frederic — speriat — s'a grăbit să ceară pace. Carol XII a pornit atunci împotriva Rușilor care au fost înfrânți la Narva (1700). După aceea s'a îndreptat contra Poloniei, a ocupat capitala ei, unde a înscăunat ca rege pe Stanislas Lesczinsky, după care a urmărit pe August II, fugărindu-l până în Saxonia. Târziu, Carol XII s'a îndreptat din nou împotriva Rusiei aliindu-se cu Mazepa, hatmanul Cazacilor.

Însă Suedia n'a putut suporta o luptă lungă și dârză cu Rusia, care, mulțumită reformelor lui Petru I, a devenit unul din cele mai puternice state. În anul 1709 Carol XII a fost zdrobit de armata rusă la Poltava. Războiul a mai durat 12 ani și s'a terminat cu pierderea de către Suedia a Estoniei, Letoniei, a unei părți a Finlandei și a domeniilor din Germania.

ȘERBAN CANTACUZINO

Șerban Cantacuzino (1678-1688), ia domnia Țării Românești cu ajutorul vizirului Cara Mustafa. Darurile împărțite Turcilor pentru a putea ocupa domnia l-au costat 1300 de pungi de bani. Pentru ca să-și mărească averea, precum și ca să poată să satisfacă nenumăratele cereri de bani ale Turcilor, Șerban Cantacuzino a pus dări grele pe sărăcimea birnică. Un contemporan scrie că "ara Românească e deșartă de oameni", fugiți din pricina birurilor apăsătoare.

În politica externă, Șerban Cantacuzino a ținut seamă că împrejurările erau prielnice unei încercări de decătușare de sub Turci. După înfrângerea Turcilor la asediul Vienei (1683), la care a fost silit să participe și Șerban Cantacuzino, domnitorul a început să încline din ce în ce mai mult către Austria. El a

Început în secret tratative de alianță cu Austria, care alcătuiseră împreună cu Polonia și Veneția, Liga Sfântă împotriva Otomanilor. Dar după marile biruințe împotriva Turcilor, dela Buda și Mohaci, Austriacii care ajunseseră la Carpați, și-au dat în vileag gândul ascuns de a ocupa și supune Țara Românească. În fața acestei primejdii, Șerban Cantacuzino s'a îndreptat spre Rusia. Atunci armatele austriace au pătruns în țară, pentru a sili pe domnitor să consimtă la închinarea țării către Austria. De nevoie, el a trimis o solie la Viena dar a murit înainte ca aceasta să fi încheiat actul de închinare.

AȘEZAMINTELE INTERNE PE VREMEA LUI ȘERBAN CANTACUZINO

Șerban Cantacuzino a introdus în Țara Românească o nouă unitate de măsură — stânjenul. Tot pe vremea lui a început să se introducă în țară cu tura porumbului, care a luat extindere foarte mare în epoca fanariotă.

Șerban Cantacuzino a întemeiat mănăstirea Cotroceni, unde a fost înmormântat. Șerban Cantacuzino este întemeietorul școalei dela Sfântul Sava.

Șerban Cantacuzino se pare că a fost inițiatorul în Țara Românească al unei reforme fiscale de importanță mare. Anume, după exemplul domnitorului Gh. Duca, Șerban Cantacuzino hotărăște că orașele sunt supuse numai domnului. Toate veniturile din orașe trebuie vărsate domnitorului, după unii nefiind scutiți de dări nici clericii, mănăstirile sau chiar boierii.

Vedem dar, că domnitorul căuta să-și întărească puterea pe socoteala boierilor și mănăstirilor care aveau anume drepturi în orașe și târguri.

Bib'ia lui Șerban (1688). — Șerban Cantacuzino, îndemnat, se pare de nepotul său C. Brâncoveanu, hotărăște să tipărească pe cheltuială proprie Sfânta Scriptură. Ca să ducă lucrul la bun sfârșit, el numește o comisie de învățați care trebuia să aleagă textul Bibliei ce urma să fie tradus pe românește și tipărit. Această comisie a fost formată din Constantin Cantacuzino, arhiereul grec Ghermanos din Nysa, frații Radu și Șerban Greceanu și noate și spătarul Nicolae Milescu care a ales textul Bibliei. Cuvintele întrebuințate în textul românesc poartă o grafică din cele mai alese. Biblia lui Șerban, prin valoarea ei ca limbă, s'a răspândit în toată țara.

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU ȘI DIMITRIE CANTEMIR

Constantin Brâncoveanu (1688—1714) era logofăt în divanul unchiului său Șerban Cantacuzino și, după moartea acestuia, boierii l-au ales să le fie domn.

Constantin Brâncoveanu s'a menținut ca domn vreme de 26 de ani, prin daruri bogate făcute Turcilor influenți. Brâncoveanu a plătit Turcilor sume foarte mari pentru a li menține în scaunul domnesc; deasemenea, a cheltuit cu construcțiile și cu diferite danii făcute mănăstirilor. Toate acestea au însemnat o povară foarte apăsătoare pentru popor. Ajunsese să se încarce câte două, trei biruri pe lună.

Domnitorul Brâncoveanu a introdus pretutindeni în Țara Românească sistemul fiscal al lui Gheorghe Duca. Acum, toate veniturile orașelor nu puteau li culese de altcineva decât de domnitor. Cu alte cuvinte, puterea domnitorului se întindea acum și cuprindea toate târgurile și orașele din țară. Aceasta a fost o lovitură dată boierimii, care alesese pe Brâncoveanu și care nădăjdise că acesta le va susține interesele politice și mai cu seamă pe cele economice.

Domnitorul incurajează și dezvoltarea manufacturilor. El întemeiază „lumânăria domnească” cu manufacturi la Târgoviște și București.

Privilegiile negustorilor. — Din pricina fiscalității excesive, negustorii au căutat să-și apere interesele și să obțină o reglementare a impunerilor; ei au obținut ca să fie trecute în „catastrul visteriei”, în dreptul numelui lor, sumele ce trebuie plătite în 4 rate (soroace) la sama cea mare, la haraci (birul turcesc), la Sf. Gheorghe și la Sf. Dumitru.

Calfele ce au ieșit bașcali (patroni) au specificat sumele datorate domniei. Cei ce lucrează la patron nu plătesc — firește — nimic.

Unii negustori străini aveau o situație mai bună decât a negustorilor din țară. Ca să li atrăși și reținuți în țară, negustorii străini se bucurau de o serie de privilegii. Sumele ce trebuiau plătite de negustori se numeau „ruptoare”. Ei erau scutiți de o serie de biruri.

În politica externă, Constantin Brâncoveanu a întreținut legături cu Turcii, al căror vasal era și în care calitate a participat, alături de ei, la lupta dela Zărnești (1690), unde Austriacii au fost înfrânți. Luptele dintre Austriaci și Turci continuă

însă. Turcii sunt înfrânți și siliți să încheie pacea dela Carlovitz, impusă de Austriaci.

În urma înfrângerii Turcilor, Const. Brâncoveanu caută o apropiere de Imperiali, dar avea un supraveghetor atent al politicii sale. Acesta era ambasadorul lui Ludovic XIV, regele Franței, la Constantinopol. Franța ducea lupta împotriva casei de Austria și era în legătură de prietenie cu Turcii; deaceia ambasadorul francez dorea ca Brâncoveanu să ducă o politică de prietenie sinceră cu Turcii. Mai târziu, Const. Brâncoveanu a căutat să se apropie și de Rusia, care se ridicase ca stat puternic în Răsărit, în timpul țarului Petru cel Mare. În războiul dintre Turci și Ruși din anul 1711, Const. Brâncoveanu a avut legături cu Rușii. Dar numai spătarul Toma Cantacuzino cu oastea lui a trecut la Ruși. Turcii, care demult voia să pună mâna pe averile cele mari ale lui Const. Brâncoveanu, l-au scos din domnie și l-au dus la Constantinopol, unde a fost executat împreună cu feciorii lui, sub acuzația de trădare. Corpul lui a fost aruncat în Bosfor, de unde a fost cules și adus în țară sub îngrijirea doamnei, Marica și îngropat la biserica Sf. Gheorghe Nou din București.

Dimitrie Cantemir (1710-1711). — Turcii, neavând încredere în Const. Brâncoveanu, au numit domnitor al Moldovei pe Dimitrie Cantemir ca să observe pe Const. Brâncoveanu și să readucă pe boieri la credința față de Turci. Curând după numirea lui Dimitrie Cantemir ca domn, Turcii vin cu o serie de pretenții, pe care Dimitrie Cantemir trebuie să le aducă la îndeplinire. Turcii se pregăteau de război împotriva Rusiei și Dimitrie Cantemir trebuia să dea ajutor Turcilor și să se îngrijească și de armata lui Carol XII, regele Suediei, aliatul Turciei. Dimitrie Cantemir rupe însă legăturile cu Turcii, încheind, în secret, un tratat de alianță cu Rusia. Condițiile acestui tratat erau onorabile pentru Moldova.

Războiul dintre Turci și Ruși a izbucnit pentru că Turcii voiau să ia Azovul dela Ruși și să-i înlăture astfel dela orice ieșire spre Marea Neagră. Astfel, țarul Rusiei apare ca apărătorul popoarelor creștine care zac în robia musulmanilor și, în manifestul către țară, prin care răspunde la provocarea de război a Turciei, el spune despre creștini: „gem apăsați de jugul barbarilor (adică al Turcilor) Grecii, Va'ahii, Bulgarii și Sârbii“.

Dimitrie Cantemir dă pe față alianța cu Rusia și în manifestul către țară spunea: „Facem știut că intrucât dușmanii creștinătății, Turcii, n'au respectat tratatul încheiat de predecesorul meu Bogdan, prin care țara se obligă a plăți sultanului numai 4000 de galbeni, 40 de cai și 24 de șoimi pe an și au în-

trodus în țara Moldovei tot soiul de asupriți, dărâmand sau ocupând cetățile ei, învoind Tătarilor a o prăda, luând în robie pe fiicele și soțiile noastre spre a-și face răs de ele, sporind pe zi ce trece tributul până la așa grad că a devenit cu neputință de răspuns, noi ne-am unit cu împăratul milostiv și credincios al Rusiei, Petru Alexievici, care au ridicat arme spre a mântui pe creștini din jugul robiei mahomedane. Prin urmare, tot omul din această țară să iee armele spre a-i veni în ajutor“.

Manifestaul lui Dimitrie Cantemir a fost și pe placul multor boieri, căci aceștia îi răspund cu cuvintele: „Bine ai făcut Măria Ta, de te-ai închinat, că noi ne temeam că te-i duce la Turci și aveam de gând că de te-om vedea că mergi la Turci, să te părăsim și să ne ducem să ne închinăm la Muscali“.

Petru cel Mare, împreună cu țarina, vine în Moldova, la Iași, unde este câteva zile oaspetele lui Dimitrie Cantemir.

Desfășurarea războiului a fost însă nefavorabilă Rușilor, care au fost învinși în lupta dela Stănilești pe Prut, de către armata turcă, mult superioară numericeste.

Prin pacea care s'a încheiat lângă vadul Hușilor (1711), Rusia restituie Turcilor Azovul. Cantemir trebuie să părăsească Moldova și găsește azil în Rusia.

Dimitrie Cantemir a fost totodată un mare învățat. El cunoștea mai multe limbi străine și a scris în limba latină „Istoria creșterii și descreșterii Curții otomane“, o operă de mare însemnătate. O altă lucrare importantă este „Descrierea Moldovei“, scrisă tot în latinește la cererea Academiei din Berlin.

Dimitrie Cantemir a scris nu numai studii istorice, dar și studii cu caracter filosofic. El s'a mai ocupat și cu studiul muzicii. A murit în Rusia și a fost îngropat acolo. În anul 1935, guvernul U. R. S. S. ne-a restituit osemintele lui, care au fost aduse în țară și depuse la biserica Trei Ierarhi din Iași.

CAPITOLUL XXXV

DESVOLTAREA TEHNICEI ȘI ȘTIINȚEI EUROPENE

Desvoltarea industriei și transporturilor în sec. XVI-XVII era în strânsă legătură cu dezvoltarea tehnicii, care până atunci s'a dezvoltat destul de încet. Totul se făcea cu mâna; singurele mașini întrebuințate erau de apă și de vânt. Europeii au împrumutat de la Arabi ceasornicele, care nu aveau decât un singur ac. Ceasul de buzunar a fost născocit la începutul secolului XVI.

Succese mai mari au avut exploatarea și prelucrarea metalelor. Către sfârșitul secolului XV a început producția fontei în furnale. În secolul XVIII, manganul a început să fie întrebuințat la producția fontei.

Primele mașini cu aburi au fost construite la sfârșitul secolului XVII: erau folosite pentru pomparea apei din mine. Erau mașini rudimentare care consumau foarte mult combustibil.

În timpul războiului de o sută de ani, tehnica militară a început să facă progrese. Praful de pușcă a fost întrebuințat pentru prima oară în secolul XIV. În secolul următor au apărut puștile; erau foarte grele și prevăzute cu suporturi. Praful de pușcă se aprindea cu ajutorul unui fitil, mai târziu cu cremene. Astfel, puștile deveneau ușoare și ușor de mână.

Agricultura a realizat progrese similitoare. Anglia și Olanda s'au ocupat în special de problemele agricole.

Proprietarii de pământ au trecut de la asolamentul pe trei ani, la asolamentul pe mai mulți ani.

Zootehnia a început să se dezvolte în secolul XVII. Rasa oilor și a vitelor mari s'a îmbunătățit, ierburile au început să fie semănate, uneltele agricole au fost perfecționate.

Toate aceste îmbunătățiri ale tehnicii agricole nu au putut fi folosite de țărani. Ei erau foarte săraci și nu puteau să-și

procure cele de trebuință pentru a îmbunătăți și spori producția agricolă. Dezvoltarea tehnică în această direcție a folosit moșterilor și fermierilor, care au început să realizeze venituri mult mai mari, față de cele de mai înainte.

Datorită călătoriilor lungi și dese ce se făceau pe mare, tehnica mijloacelor de transport a fost îmbunătățită. S'a început să se construiască vase mai mari, iar viteza lor a crescut, datorită perfecționării sistemului pânzelor.

Invențiile și descoperirile în domeniul tehnicii sunt în strânsă legătură cu necesitățile și cerințele dezvoltării sociale.

Invențiile și descoperirile sunt nedespărțite de dezvoltarea cunoștințelor științifice. Nevoile tehnice dau imbold științei, o ajută. Progresul tehnic, la rândul său, e imposibil fără studierea științelor.

Pentru dezvoltarea industriei, burghezia avea nevoie de știință.

Noi descoperiri geografice. — Marile descoperiri au lărgit enorm de mult orizontul omenirii. În fața ochilor mirați ai Europeenilor, pământul a început să apară în adevăratele lui dimensiuni și fără încetare călători îndrăzneți, îmboldiți mai ales de pofta de îmbogățire, s'au avântat pe oceane, căutând pământuri noi.

Astfel, navigatorul olandez Barentz a căutat, prin Nord, un nou drum spre China. În acest scop, a făcut trei călătorii pe mările polare. El a explorat insulele Terranova, a Urșilor și Spitzberg. Marea dintre Noua-Zemlia și Spitzberg se numește, după numele lui, marea lui Barentz.

Tasman, un alt navigator olandez, a cercetat coastele Australiei, spre mijlocul secolului trecut, descoperind insulele Tasmania, Noua Zelandă, Tonga și Fidgi.

Călătorii ruși au cercetat ținuturile răsăritene ale Siberiei și țărmul Asiei de Nord.

Știința. — În Evul Mediu rămăsese în picioare teoria lui Ptolemeu (sec. II d. Ch.), care așeza pământul în centrul universului și spunea că soarele, planetele și stelele se învârtesc în jurul lui.

Copernic

Teoria aceasta a fost răsturnată de Nicolaus Copernic (1473-1543), un polonez, care a făcut cercetări în domeniul astronomiei și pe baza observațiilor și a calculelor a ajuns la o părere cu totul nouă. Copernic și-a expus teoria lui în lucrarea „Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești“. În această lucrare, Copernic demonstrează că pământul este o planetă care se învârteste în jurul axei sale și împreună cu celelalte planete se învârteste în jurul soarelui. Cartea a apărut în 1543 și a stârnit indignarea Bisericii. Roma a instituit o comisie de judecată, formată

din preoți, care au spus că afirmațiile lui Copernic sunt neadevărate, pentru că sunt contrare Sfintei Scripturi.

Incepând din perioada când apare lucrarea aceasta de o extraordinară însemnătate, dezvoltarea științei a făcut adevărați pași de uriaș.

Roma a interzis răspândirea cărții lui Copernic, după cum a interzis ca pe viitor să se mai facă asemenea cercetări.

Giordano Bruno (1550-1600).— Gânditorul care a tras concluziile din expunerea lui Copernic, ducând mult mai departe învățătura lui, a fost Giordano Bruno. El este cel dintâi savant care a susținut că soarele nu este centrul universului, ci numai al sistemului nostru solar, și că în univers sunt nenumărate

Giordano Bruno

te sisteme solare. Universul este supus acelorași legi eterne. Italian de origină, Bruno a fost profesor la Paris. În expunerile sale, el a atacat scolastica, atrăgându-și destui dușmani.

Giordano Bruno a fost trimis la închisoare și după mai mulți ani a fost ars pe rug la Roma, iar cenușa lui a fost aruncată în Tibru.

Cercetările astronomice au fost duse mai departe de J. Kepler (1571-1630), care a fost și un mare matematician. El a enunțat legile cunoscute sub numele de legile lui Kepler. El este primul care a dovedit că orbitele planetare sunt niște elipse, și că soarele este situat într-unul din focarele elipsei. Planetele nu se mișcă toate cu aceeași viteză. Cu cât o planetă e mai aproape de soare, cu atât mișcarea este mai rapidă.

Galileo Galilei a fost un mare învățat care s'a năcut la Pisa (Italia), în 1564. El a făcut cercetări în domeniul matematicii, fizicii și astronomiei. A inventat termometrul și balanța hidrostatică și, descoperind legile pendulului, a putut perfecționa ceasornicele cu pendul. El împărtășea părerea lui Copernic, că soarele este centrul sistemului nostru planetar și că pământul se învârtește în jurul soarelui.

Făcând asemenea afirmații, el și-a atras dușmănia scolasticilor și a Bisericii care l-au prigunit toată viața. Toată învățătura sa a fost cuprinsă într'o carte apărută în 1632. Cartea nu a fost pe placul Inchiziției și Galileo, bătrân de 70 ani, este adus în fața tribunalului Inchiziției și silit să retracteze, în genunchi, toate afirmațiile sale ca potrivnice Scripturii. El a retractat tot ce a scris, dar se spune că ar fi murmurat „e pur si muove” (și totuși se învârtește).

Contemporanii erau uimiți de descoperirile făcute de Galileo și se spunea adesea: „așa cum Columb a descoperit Lumea Nouă, Galileo a descoperit un univers nou”.

Galileo a mai trăit puțină vreme, după ce a fost silit să-și retracteze afirmațiile. El era de aproape supravegheat de Inchiziție. A murit în 1642.

Biserica a încercat zadarnic să se opună științei și gândirii noi, care începuse asaltul împotriva prejudecăților învechite. În lupta lor, oameni de știință erau ajutați de burghezie, care avea interes ca să se arate greșelile comise de Biserică, deoarece Biserica era aliata feudalismului.

Cel mai de seamă reprezentant al gândirii celei noi a fost **Francisc Bacon** (1561-1626). Bacon afirma că știința trebuie să se bazeze pe studiul naturii, adică al materiei. A fost unul dintre creatorii metodei experimentale. Opera lui de seamă e „Novum organum”.

Andrei Vésale (1514-1564), era din Țările de Jos. El îndrăznește să rupă cu afirmațiile făcute în domeniul medicinei de către Tadeu, autorul sumei după care se studia medicina de către stu-

Galileo Galilei

denții universităților. Vésale face discuții în mod sistematic și pune bazele anatomiei științifice.

William Harvey (1578-1657) a fost un medic englez care a descoperit și a cercetat circulația sângelui.

Descartes, Leibnitz, Newton. — Pentru ca tehnica să se desvolte era nevoie în special de cercetări în domeniul matematicii, mecanicii și fizicii.

Leonardo da Vinci a formulat câteva legi în domeniul mecanicii și opticii, iar René Descartes a fost creatorul geometriei analitice.

Leibnitz (1646-1716) a fost una din mințile cele mai cuprinzătoare ale timpului său. El s'a ocupat cu filosofia, istoria, lingvistica, pedagogia, dreptul, științele naturale și ingineria. A născut mașina de calculat și a întrevăzut posibilitatea construirii submarinelor. În domeniul matematicii el a studiat câțimile în întesimale, calculul diferențial și integral, baza matematicii superioare.

Newton

Isaac Newton (1642-1727) a contestat lui Leibnitz paternitatea calculului diferențial și integral. Adevărul este însă, că aceste calcule au fost descoperite atât de Leibnitz cât și de Newton cam în aceeași vreme.

Dar importanța lui Newton ca om de știință este foarte mare. Într'adevăr, în opera sa apărută în 1687 „Philosophiæ naturalis principia mathematica“, Newton dă legile de mișcare a corpurilor, constituind astfel baza mecanicii științifice. Tot Newton, studiind cu toată atenția legile lui Kepler, a descoperit legile gravitației universale. Astfel, legea gravitației universale explică „mecanica cerească“. Newton a descompus lumina.

LUPTA ÎNTRE ȘTIINȚA NOUA PE DE O PARTE, BISERICA ȘI SCOLASTICA DE CEALALTA PARTE

În lupta ei contra scolasticei, știința a avut de partea ei burghezia, deoarece burghezia trăgea cel mai mare profit de pe urma noilor descoperiri științifice, care, aplicate în tehnică, mă-

Ruși. Marea Baltică devenise un lac suedez, iar Suedia a căpătat dreptul de a trece prin strâmtoari. După cum în timpul războiului de 30 de ani Suedia a participat activ al politica lumii, tot așa, mai târziu, comerțul ei se integrează marelui comerț al lumii.

Dar puterea Suediei nu a fost de lungă durată. În timp ce în Suedia era rege un copil, vecinii puternici s'au înțeles s'o atace. Astfel s'a format alianța dintre Petru cel Mare, Frederic IV regele Danemarcei și August II principele elector al Saxoniiei, care ajunsese rege al Poloniei. Dar vecinii și-au făcut socoteli. Iară să (înă seama de tânărul rege al Suediei.

Carol XII (1697-1718). — Carol XII era un om înalt, avea o putere de uriaș, călărea admirabil și era înflăcărat după isprăvi mari; de altfel, el însuși era un mare viteaz.

Carol XII s'a repezit împotriva Danemarcei și regele Frederic — speriat — s'a grăbit să ceară pace. Carol XII a pornit atunci împotriva Rușilor care au fost înfrânți la Narva (1700). După aceea s'a îndreptat contra Poloniei, a ocupat capitala ei, unde a înscăunat ca rege pe Stanislas Lesczinsky, după care a urmărit pe August II, fugărindu-l până în Saxonia. Târziu, Carol XII s'a îndreptat din nou împotriva Rusiei aliindu-se cu Mazeppa, hatmanul Cazacilor.

Însă Suedia n'a putut suporta o luptă lungă și dârză cu Rusia, care, mulțumită reformelor lui Petru I, a devenit unul din cele mai puternice state. În anul 1709 Carol XII a fost zdrobit de armata rusă la Poltava. Războiul a mai durat 12 ani și s'a terminat cu pierderea de către Suedia a Estoniei, Letoniei, a unei părți a Finlandei și a domeniilor din Germania.

ȘERBAN CANTACUZINO

Șerban Cantacuzino (1678-1688), ia domnia Țării Românești cu ajutorul vizirului Cara Mustafa. Darurile împărțite Turcilor pentru a putea ocupa domnia l-au costat 1300 de pungii de bani. Pentru ca să-și mărească averea, precum și ca să poată să satisfacă nenumăratele cereri de bani ale Turcilor, Șerban Cantacuzino a pus dări grele pe sărăcimea birnică. Un contemporan scrie că "Tara Românească e deșartă de oameni", fugiți din pricina birurilor apăsătoare.

În politica externă, Șerban Cantacuzino a ținut seamă că împrejurările erau prielnice unei încercări de decătușare de sub Turci. După înfrângerea Turcilor la asediul Vienei (1683), la care a fost silit să participe și Șerban Cantacuzino, domnitorul a început să încline din ce în ce mai mult către Austria. El a

CAPITOLUL XXXVI

INCEPUTURILE TIMPURILOR MODERNE

Revoluția engleză din 1649

Anglia în ajunul revoluției. — Spre sfârșitul secolului XVI, burghezia engleză și noua nobilime făcuseră avere datorită dezvoltării comerțului și se întăriseră atât de mult, încât nu mai aveau nevoie de tutela puterii regale autoritare.

Reprezentanții burgheziei și nobilimii noi voiau să aibă un rol mai activ la conducerea statului. Dar regii englezi voiau să cărmuiască și mai departe în mod absolutist. În calea lor stătea însă Parlamentul. De aceea, între Parlament și puterea regală, începu lupta încă în timpul Elisabetei, deși aceasta din urmă a știut să procedeze cu abilitate și să țină seama de dorințele lui.

În timpul lui Jacob I Stuart (1603-1625), urmașul Elisabetei, lupta a devenit acută. Regele dorea să guverneze Anglia în mod absolut, fără să țină seama de Parlament.

El a început prin a persecuta pe puritani, deoarece aceștia nu doreau ca regele să fie monarh absolut. Ca să scape de persecuții, puritanii emigrau în America. Cu privire la puterea regală și raporturile dintre rege și Parlament, Jacob I Stuart credea că regii de în puterea dela Dumnezeu și că deci pe pământ nu trebuie să dea nimănui socoteală de faptele lor, iar puterile Parlamentului fiind date din bunăvoința regelui, ele pot fi retrase oricând. Jacob I nu a îndrăznit să înceapă lupta față cu Parlamentul.

În timpul regelui Jacob I a fost pregătită vestita conspirație a prafului de pușcă, pusă la cale de catolici, cu scopul de a arunca în aer Parlamentul (1605). Conspirația a fost descoperită și în urmă catolicii au fost excluși din funcțiunile publice, interdicție care a rămas până la 1829.

Carol I Stuart (1625-1649). — În timpul acestui rege lupta dintre rege și Parlament a luat un caracter foarte acut. Regele

nu-și respecta cuvântul dat, era îmbibat de teorii greșite cu privire la puterile unui rege. El era de părere că regele nu trebuie să înă seama nici de Parlament și nici de popor. Lumea începu să urască pe rege.

Puritanii erau urmăriți, Parlamentul disolvat, încât Carol și-a instrăinat orice simpatie a poporului. Pentru a-și recâștiga prestigiul, a dat ajutor hughenoșilor închiși în La Rochelle, dar flota engleză a fost înfrântă.

Ca să se poată continua războiul era nevoie de bani și regele convoacă Parlamentul care, însă, pune anumite condiții; regele le refuză și disolvă Parlamentul. Acum regele poate impune pe supușii săi să plătească tot felul de dări și Parlamentul nu-l mai poate opri. S'au cerut bani sub forma unui împrumut forțat, locuitorii au fost obligați să dea hrană și adăpost soldaților. S'au ivit conflicte grave între soldați și locuitori; conflictele au fost deferite curții marțiale, pe care poporul o privea ca pe un instrument al absolutismului regal.

Pentru acoperirea enormeor cheltuieli, regele este silit să convoace Parlamentul (1628). Parlamentul refuză votarea oricărui impozit și prezintă regelui „Petiția Drepturilor” prin care se confirmau vechile drepturi din Magna Charta și se adăugau următoarele: niciun impozit să nu fie ridicat fără aprobarea Parlamentului; în timp de pace, nimeni să nu fie judecat de curtea marțială, iar soldații și marinarii să nu fie adăpostiți în casele particulare. Regele promite că va admite „Petiția Drepturilor”, dar refuză să izgonească pe ducele Buckingham a cărui plecare fusese cerută de Parlament. Regele disolvă Parlamentul și guvernează fără el, timp de 11 ani.

Lordul Strafford și William Laud, arhiepiscop de Canterbury, erau susținătorii guvernării personale a regelui.

Arhiepiscopul Laud a început prigoana împotriva puritanilor. Pentru cea mai mică vină, erau judecați de Camera Instelată. Aproape 20.000 de Englezi au părăsit Anglia din pricina persecuțiilor religioase.

Nemulțumirea împotriva regelui a atins culmea, când s'a pus un nou impozit, impozitul naval („ship-money”). John Hampden și John Pym au protestat împotriva acestui impozit, dar au fost trimiși la închisoare.

Stuarții au fost în acelaș timp regii Angliei și ai Scoției. Scoția era o țară săracă. În regiunile muntoase din Nord, locuitorii se ocupau cu creșterea viteor și cu vânătoarea. Regiunile din Sudul Scoției aveau o populație agricolă și se desvoltase și o oarecare viață primitivă și nu voiau să se supună autorității statului.

În Scoția pătrunsese religia protestantă, dar sub forma mai severă a învățăturii lui John Knox, presbiterianismul. Carol I voia să stabilească în Scoția absolutismul și a introdus regulile Bisericii anglicane.

În anul 1637 a izbucnit răscoala în Scoția. Scoțienii erau buni soldați, deoarece serviseră ca mercenari în mai multe țări din Europa.

Armata scoțiană a ocupat Nordul Angliei. Carol nu avea bani și a fost silit să convoace Parlamentul, care, profitând de victoria în Scoția și de situația disperată a regelui, a luat o atitudine energetică.

Parlamentul acesta durează din anul 1640 până în 1653 și a fost numit Parlamentul cel Lung.

Inceputul revoluției. — Parlamentul arestează pe Strafford și Laud, uneltele regelui. Cu toată opoziția Camerei Lorzilor și a regelui, Strafford și Laud sunt condamnați la moarte și executați. Cearța între rege și Parlament continuă. Parlamentul întocmește o listă conținând toate abaterile comise de rege; această listă s'a numit „*Mustrea cea Mare*”.

Carol comite greșeala de a încerca să aresteze pe câțiva din membrii Parlamentului, dar City (cartierele comerciale din Londra) era de partea Parlamentului. Carol, urmat de nobilii, fuge din Londra ca să-și adune trupe pentru luptă. Parlamentul se pregătea și el de război împotriva regelui. Partizanii regelui erau numiți cavaleri, iar ai Parlamentului, capete rotunde; primii purtau părul lung, ceilalți îl purtau rețezat scurt.

La Londra s'au aflat proclamații revoluționare, iar la sate au început turburări. Țăranii rupeau gardurile care apărau proprietățile nobililor și nu mai voiau să plătească dări către proprietari.

În luna August 1642, regele a declarat război Parlamentului.

Războiul civil. — Regele era sprijinit de Nordul și Vestul țării, unde regimul feudal era încă destul de puternic și unde avea mulți aderenți. De partea Parlamentului era City-ul londonez (negustorii și bancherii), partea de Sud și de Est a țării, regiunile industriale ale Nordului și o parte din regiunea centrală.

Parlamentul mai era sprijinit de toate porturile și orașele comerciale și industriale.

Marina engleză a trecut de partea Parlamentului; însă între partizanii Parlamentului nu domnea unitatea. Rolul principal în Parlament îl juca partidul presbiterian, din care făceau parte bancherii, negustorii, moșierii din nobilimea nouă. Aceștia, de teama unei mișcări populare, voiau să întărească drepturile Parlamentului câștigate în primii ani ai revoluției. În condițiile a-

cestea, ei erau gata să se împace cu regele. Oamenii din burghezia mijlocie și din mica burghezie formau **Partidul Independenților**, care era de partea Parlamentului. Se ațutură Independenților, meseriașii, negustorii mici și țărani instăriți. La început, Parlamentul găsea sprijin în rândurile țaranilor, ucenicilor, calfelor, marinariilor și proletariatului satelor și orașelor.

Partidul presbiterian, partidul nobilimii noi și al burgheziei, a dus lupta prea lent și încerca în ascuns să se înțeleagă cu regele. Conducătorul armatei Parlamentului, lordul Essex, unul din cei mai mari proprietari de pământ, conducea războiul astfel, încât să nu dea Parlamentului posibilitatea de reușită hotărâtoare. În asemenea condiții, armata Parlamentului a suferit multe înfrângeri.

Parlamentul se grăbea să decreteze măsuri avantajoase pentru vârfurile burgheziei și nobilimii noi. El a confiscat moșiile regelui, ale partizanilor lui, ale episcopilor și le-a pus în vânzare. Pământurile au fost cumpărate de cei care aveau capitaluri disponibile, adică de negustorii bogați și bancheri. S'au stabilit impozite noi (accize), care loveau în mărfurile de mare consum, ceea ce a căzut ca o sarcină grea asupra maselor muncitoare.

Politica nehotărîtă a Parlamentului a produs nemulțumire și nemulțumiții s'au aliat cu Independenții. Conducătorul Independenților și unul dintre cei mai buni luptători din timpul revoluției a fost Oliver Cromwell.

Cromwell era fiul unui mic moșier. El s'a născut în anul 1599. În anul 1640, a fost ales membru al Parlamentului. Cromwell și-a format un detașament de cavalerie, în care a stabilit o disciplină aspră. El și-a format armata din țărani și meseriași. Ofițerii erau înaintați după merite, nu după naștere.

Prima luptă mare între cele două armate se dă la Newbury, în anul 1643, dar fără niciun rezultat. În a doua luptă, dată în anul 1644 la Marston-Moor, armata regală avea un efectiv de 17.000 de soldați, iar armata Parlamentului 26.000 de soldați comandați de Oliver Cromwell. Invingătorii dela Marston-Moor au fost cavalerii lui Cromwell, care au primit numele de Coaste de fier. Cromwell organizează armata Parlamentului, iar soldații primeau soldă. În anul 1645 s'a organizat „noua armată-model”, pusă sub comanda lui Fairfax, care avea ca ajutor pe Cromwell. Soldații erau țărani sau meseriași și gradele mici erau încredințate tot lor. Comandamentul se compunea din nobili și burghezi. Armata model era bazată pe o disciplină severă. Lupta cu armata cavalerilor s'a dat la Naseby, în 1645; regele a fost înfrânt și silit să fugă în Scoția unde domniseră strămoșii lui. Scoțienii l-au extrădat Parlamentului.

„LEVELLERII” ȘI „GRANZII”. AL DOILEA RAZBOI CIVIL

Partidul presbiterian și Parlamentul în fruntea căruia era, socoteau că revoluția e terminată; absolutismul e înfrânt, puterea e în mâinile Parlamentului, trebuie numai să se înțeleagă cu regele prizonier.

Însă masele populare înțelegeau altfel revoluția. Ele așteptau îmbunătățirea situației lor economice, aspirau la lărgirea drepturilor politice și la o libertate religioasă mai mare. De aceea, în sânul maselor populare au început să apară agitații revoluționare. Ele au început să asculte la ceea ce spuneau așa zisii „levelleri” (în trad. egalitariști).

Levelerii au format un partid compus mai ales din țărani și meseriași. Ei urmăreau înapoierea pământurilor țăranilor, desființarea puterii regale și drept de vot general.

Soldații din armata lui Cromwell au început să devină partizani ai levellerilor și armata deveni un focar de propagandă revoluționară.

Atunci Parlamentul presbiterian a luat hotărârea de a demobiliza armata. Această

decizie a provocat indignare în armată. Regimentele au format „consilii de reprezentanți ai soldaților”, care au cerut dela „granzii” (comandanții armatei) o acțiune hotărâtoare.

Pentru a lua soldaților posibilitatea să ajungă comandanți în armată, Cromwell a înființat „Consiliul general al armatei” în care au intrat comandantul suprem și reprezentanții ofițerilor și soldaților.

Astfel, conducerea armatei a trecut sub controlul granzilor. După aceasta, armata a ocupat Londra și a luat, în realitate, puterea în mâinile ei.

În armată erau două grupuri: ofițerii independenți și soldații, care împărțeau vederile levellerilor. Aceste două grupuri înțelegeau scopurile revoluției în diferite feluri. Levellerii, deși cereau dreptul electoral, socoteau — în calitate de mici proprietari — să nu se dea drept de vot la muncitori și servitori. „Gran-

Cromwell

zii" cereau introducerea censului pe avere pentru participarea la alegerile parlamentare.

Neajungându-se la o înțelegere, au început războaiele soldaților levelleri. Cromwell a înăbușit războaiele, a dizolvat Consiliul general al armatei și i-a înlocuit cu Consiliul ofițerilor.

Contrarevoluția s'a folosit de neînțelegerile din sânul armatei. Presbiterienii s'au aliat cu partizanii regelui și în 1648 au început o acțiune contrarevoluționară deschisă. Regele a fugit de sub pază și s'a înțeles cu Scoțienii, care au pătruns în Anglia, de data aceasta ca să apere pe rege. Cromwell a înfrânt armata Scoțienilor și a arestat pe rege. Armata a ocupat Londra. Clădirea Parlamentului a fost înconjurată cu soldați. Colonelul Pride a fost trimis cu o trupă de soldați ca să curețe Parlamentul de acei membri care erau partizanii regelui.

140 de deputați au fost izgoniți din Parlament, iar cei rămași erau în totul la ordinele lui Cromwell.

Parlamentul primea petiții prin care masele populare cereau darea în judecată a regelui. Regele a fost judecat, condamnat la moarte și executat la 30 Ianuarie 1649.

REPUBLICA ȘI PROTECTORATUL

Din pricina războiului civil, Anglia ajunsese într'o foarte proastă stare economică. Comerțul și industria stagnau, viața se scumpea, iar salariile rămâneau aceleași. Piața internă a fost paralizată de războiul civil; în cecece privește piața externă, majoritatea țării-or din Europa refuza să recunoască regimul republican din Anglia.

La moartea lui Carol I, Scoțienii, care sprijineau pe presbiterieni, au recunoscut ca rege pe Carol II, fiul său. Tot atunci Irlanda s'a despărțit în două: „levelleri convinși” și „diggerii” (săpători); păreriile diggerilor au fost formulate de Winstanley care a scris „Legea libertății” (1652), în care a schițat un plan nou de reorganizare a societății. El voia să nu mai existe proprietate particulară, roadele pământului să fie împărțite egal la toată lumea. Planul lui Winstanley era tot așa de utopic ca și planurile lui Thomas More și Campanella.

În anul 1649, Cromwell trecu în fruntea armatei și începu opera de pacificare a Irlandei. Represaliile au fost grozave, pământurile jefuite, casele arse, în special la Drogheda. Irlandezii luptau cu tărie pentru apărarea patriei lor; abia în 1693 Englezii au supus definitiv Irlanda.

Invingătorii luau pământul Irlandezilor și-l împărțeau soldaților. Aceștia, în cea mai mare parte, vindeau loturile lor ofițerilor.

Armata lui Cromwell in marș

rilor și burghezilor, care deveneau astfel mari moșieri și nu se mai gândeau la revoluție.

Moșierii englezi, îmbogățiți prin cumpărarea pământurilor în Irlanda au devenit sprijinul celei mai reacționare politici în Anglia. Jefeuirea Irlandei a fost începutul dușmăniei naționale între irlandezi și Englezi.

După Irlanda veni rândul Scoției.

Scoția. — Cromwell a ocupat orașul Edinburg și a înfrânt trupele lui Carol II. Din ordinul lui Cromwell, coroana regală scoțiană a fost spânzurată de un pom. În anul 1654 s'a decretat unirea Irlandei, Scoției și Angliei într'un singur stat. Succesele lui Cromwell au întărit autoritatea republicii. Țările straine au reluat relațiile diplomatice și comerciale cu Anglia.

Actul de Navigație. — După cucerirea Scoției, Cromwell a decretat Actul de Navigație (9 Oct. 1651), prin care se stipula că orice navă care intra în apele engleze, trebuia să aducă numai produse din propria ei țară, mărfurile din celelalte țări neputând fi aduse decât pe navele engleze. În felul acesta, Anglia lovea în concurența ei cea mai primejdioasă, Olanda, care era un fel de cărauș al mărilor. A fost interzis și comerțul cu coloniile engleze din America. Puterea maritimă a Angliei a început prin Actul de Navigație, care a fost menținut până în 1850. Englezii au construit o flotă a cărei efectiv trebuia mereu mărit, din pricină că și trebuințele Angliei erau din ce în ce mai mari.

Olanda nu a vrut să recunoască Actul de Navigație și a declarat război Angliei. Războiul s'a terminat cu victoria Angliei și astfel Actul de Navigație a fost recunoscut și de Olanda.

Anglia a reînceput comerțul cu coloniile sale și cu alte țări. Industria începu să se restabilească și curând depăși nivelul dinaintea de revoluție.

Succesele în politica externă, înăbușirea mișcării revoluționare, lichidarea crizei economice — toate acestea burghezia și nobilimea nouă le atribuiau lui Cromwell. Fiecare pas către întărirea puterii lui Cromwell era primit cu bunăvoință de către burghezi și moșieri, care vedeau în Cromwell un apărător împotriva mișcărilor populare și încercărilor regalștilor de a se întoarce la organizarea dinainte.

DICTATURA MILITARA A LUI CROMWELL

La 13 Decembrie 1653, armata oferă puterea lui Cromwell și-l numește Lord Protector al republicii engleze. Țara a fost împărțită în 10 districte militare puse sub conducerea generalilor-majori, cu misiunea de a veghea ca ordinea stabilită să nu fie

turburată. Pentru menținerea ordinii s'a introdus censura, iar cei bănuți că nu ar simpatiza cu dicatura militară a lui Cromwell erau trimiși la închisoare.

Atât mișcările levellerilor cât și ale regalștilor au fost zdrobite și conducătorii pedepsiți foarte aspru; regalștii chiar, au fost trimiși la eșafod.

După înfrângerea Olandei, Cromwell intră în conflict cu Spania, se aliază cu Mazarin, ocupă insula Jamaica și nimicește la Teneriffe flota spaniolă. Pe continent, Spaniolii sunt înrânți la Dunes, lângă Dunkerque, care este ocupat de Englezi.

A mers vestea în Europa despre vitejiile „caștanelor roșii”, cum erau numiți soldații lui Cromwell.

Cromwell a murit în anul 1658, în culmea gloriei. A fost un conducător militar și un mare om politic. Burghezia engleză îi datorește în mare măsură succesele ei. El a înăbușit reacțiunea feudală, a întărit puterea burgheziei și a ridicat influența internațională a Angliei până la o înălțime neobișnuită.

După moartea lui Cromwell, burghezia și nobilimea nouă aveau nevoie de o putere solidă care să întărească tot ce cuceriseră în timpul revoluției și să înăbușe orice mișcare populară.

Burghezia și nobilimea nu vedeau altă soluție decât restabilirea monarhiei.

In 1660, Parlamentul a decis că „guvernul trebuie să aparțină regelui, lorzilor și obștilor”. Carol II, fiului lui Carol I Stuart, a fost proclamat rege al Angliei. Odată cu „restaurația”, revoluția burgheză din Anglia s'a terminat. In Anglia, ca și în țările de Jos, toata greutatea revoluției stătuse pe umerii maselor muncitoare — țărani, muncitori, meseriași, — iar de roadele revoluției s'au folosit numai burghezii și nobilimea nouă.

CAPITOLUL XXXVII

FRANȚA IN SECOLUL XVII

Monarhia absolută în Franța. Ludovic XIV

La moartea lui Ludovic XIII, tronul rămăsese unui copil, Ludovic XIV. În timpul minorității regelui, adevăratul conducător al statului a fost cardinalul Mazarin. Mazarin moare în 1661 și atunci Ludovic XIV ia efectiv în mâinile sale frânela domniei. El domnește până în 1715 și în timpul lui a fost epoca de înflorire a monarhiei absolute în Franța, dar în același timp și începutul decăderii ei. Ludovic XIV era pătruns de ideea că puterea regilor este dată de Dumnezeu și că deci regii nu trebuie să depindă de nimeni.

De o inteligență mediocră, Ludovic XIV era increzut și egoist. El credea că nu el e făcut pentru stat, ci statul există pentru el.

Lui i se atribue cuvintele „Statul sunt eu”. Lingușitorii îl numeau „Regele Soare”. Curtea lui Ludovic XIV era centrul Franței și adevăratul ei guvern.

Ludovic nu a vrut să mai locuiască la Paris. El a dat ordin să i se construiască, de către Mansard, un palat măreț la Versailles, la 15 km. de Paris. Palatul era înconjurat de grădini minunate, care au fost alcătuite după planurile lui Le Nôtre. Ele erau împodobite cu statui și fântâni arteziene. Construirea Versailles-ului a costat sume enorme.

POLITICA ECONOMICA A ABSOLUTISMULUI

Mercantilismul. — În timpul lui Ludovic XVI s'au cheltuit sume enorme pentru palatele și luxul dela curtea regelui. Deosemena trebuiau bani ca să se plătească nenumerate pensuni și daruri pe care le acorda regele favoriților lui. Sume mari de bani au fost cheltuite pentru diferitele războaie pe care le-a purtat Franța pentru gloria „Regelui Soare”.

Banii trebuincioși au fost luați din impozitele pe care le plăteau supușii regelui; dar totodată nu s'a împotrivit dezvoltării industriei și comerțului, căci acolo unde burghezia e bogată se pot obține venituri mari de către monarhia absolută. Ludovic XIV a lăsat neocupat postul de prim-ministru; în schimb, și-a pus toată încrederea în priceperea lui Jean Baptiste Colbert, care a fost controlor general al finanțelor și secretar de stat la marină.

Colbert făcea parte din burghezie. El era fiul unui negustor de postav din Reims. În tinerețe el a fost intendentul casei lui Mazarin și în funcția ce a deținut-o și-a arătat destoinicia ca administrator. Colbert s'a preocupat de dezvoltarea industriei și comerțului francez. El spunea că o țară este cu atât mai bogată cu cât are aur mai mult și deaceia el caută să mărească producția, ca să se vândă produsele manufacturate în străinătate și în felul acesta să vină aurul în țară. Politica această s'a numit „mercantilism”. Colbert, în primul rând, s'a gândit să alcătuiască o listă de venituri și una de cheltueli și pe baza acestor liste să se țină seama ca cheltuelile să nu întrecă veniturile. Politica această de prevedere în materie de finanțe nu a mai fost urmată mai târziu din pricina cheltuelilor mereu crescânde.

Colbert a căutat pe de o parte să desvolte vechile manufacturi din Franța și pe de altă parte să creeze noi industrii, de care se simțea nevoie. Pe vremea lui înflorește industria postavurilor la Abbeville, Sedan, Elbeuf, a mătasei de Lyon, a tapițeriei, vestitele Gobelins din Paris, a sticlăriilor la Saint-Gobain, a dantelelor la Alençon și Chantilly.

Pentru armament s'a creat industria oțelului la Saint-Etienne.

Pentru a înființa noile manufacturi, Colbert a chemat în Franța specialiști din străinătate. Negustorii și mai cu seamă industriașii primeau sume de bani ca avansuri, erau comanditați, cum se spune cu un termen mai cunoscut. Industria până atunci se făcea în ateliere mici, acasă, la patron. Aceste ateliere au rămas, dar s'au deschis și manufacturi unde au început să lucreze câteva mii de lucrători.

Pentru supravegherea fabricației, Colbert a stabilit un regulament compus din 32 de articole, în care se stabileau condițiile pe care trebuiau să le îndeplinească mărfurile.

Comerțul a fost reglementat tot de Colbert. Pentru comerțul interior, Colbert a hotărât să se construiască șosele bune; deasemenea s'a terminat canalul Orléans început mai demult. Pentru a asigura comerțul exterior, Colbert a creat 5 companii de navigație: Compania Indiilor orientale, a Indiilor occidentale, a

Levantului, a Nordului și a Senegalului. Niciuna din aceste companii de navigație nu și-a atins scopul din pricina concurenței engleze și olandeze.

În timpul lui Colbert începe să se pună pentru Franța problema coloniilor de unde se puteau aduce materii prime și unde se puteau crea piețe de desfacere.

Franța avea colonii în Canada. A mai încercat colonizări și în lungul cursului inferior al fluviului Mississippi. Această regiune a fost numită, în onoarea regelui, „Louisiane”.

Ca să vină în ajutorul comerțului intern, ar fi trebuit desființate toate vămile interne și unificat sistemul de măsuri și greutate, ceea ce unii nobili nu admiteau. Colbert a mai desființat o parte din vămile interne.

Pentru ca să-și poată alcătui o flotă, Colbert a încurajat construcția vaselor, dând prime constructorilor de corăbii. Ca să așerească flota comercială, Franța avea și flotă de război.

Colbert a obligat pe locuitorii de pe coastele mării să servească din patru în patru ani câte un an la marină; în schimb, la bătrânețe, primeau o mică pensie.

DECADEREA FRANȚEI

Anularea edictului dela Nantes. — Dela mijlocul secolului al XVII-lea începu să se observe începutul decăderii Franței.

Puterile țării erau sleite de exploatarea fără margini a muncitorilor și de războaiele neîntrerupte.

Decăderea a fost accelerată și de sdrobirea hughenotilor. Pe atunci, majoritatea hughenotilor se ocupa cu comerțul și industria. Dar burghezia hughenotă părea periculoasă pentru absolutism. Iezuiții căpătau influență tot mai mare la curtea lui Ludovic XIV. În 1685, după insistența lor, edictul din Nantes a fost anulat. Hughenotii trebuiau să treacă la catolicism sau să părăsească țara. Protestanții au fugit în străinătate; câteva sute de mii de oameni și-au părăsit căminele și au emigrat în Brandenburg, Olanda, Anglia, ducând cu ei capitaluri enorme (pentru acea vreme), precum și toată priceperea lor.

Ruinarea țărăniilor. — În Franța, pământul era cultivat de țărani și impozitele erau achitate în mare parte de țărani. În timpul lui Ludovic al XIV, în Franța s'au cheltuit sume enorme de bani. Luxul orbitor dela curtea regală, întreținerea oamenilor curții, pensiile acordate de rege, precum și nenumăratele războaie au fost suportate de țărani. Țăranii trebuiau să achite dările seniorilor și să dea dijma cuvenită Bisericii.

Birul direct, taia, nu era fixat odată pentru totdeauna; el era ridicat mereu, cu cât sporeau cheltuielile statului. De multe ori

305

a fost nevoie de ajutorul armatei pentru a se putea strânge impozitele.

Burghezia și țărani chiburi obțineau uneori reduceri destul de simțitoare prin mituirea celor ce aveau misiunea să le strângă. Nobilimea și clerul nu plăteau impozitul direct; ele erau clase privilegiate.

Mai târziu, în urma războaielor îndelungate, s'a introdus un nou impozit, „capitația”, care era plătit de toată lumea; numai regele era exceptat.

Creșteau neîncetat și impozitele indirecte, adică taxele pe diferite obiecte de întrebuințare.

Impozitele indirecte „la gabelle” și „ajutoarele” erau ardate. Cei ce le culegeau, câștigau mult, prin aceea că nu vărsau statului decât o sumă mult mai mică. „La gabelle” era impozitul sării. Fiecare locuitor de-a 7 ani în sus trebuia să cumpere 3 kg. de sare „pentru oală și solniță”. Sarea necesară la săratul alimentelor se cumpăra separat.

„Ajutoarele” erau dăriile de băutură și vămile la trecerea mărfurilor prin diferite regiuni. Impozitele indirecte erau plătite de toți locuitorii Franței.

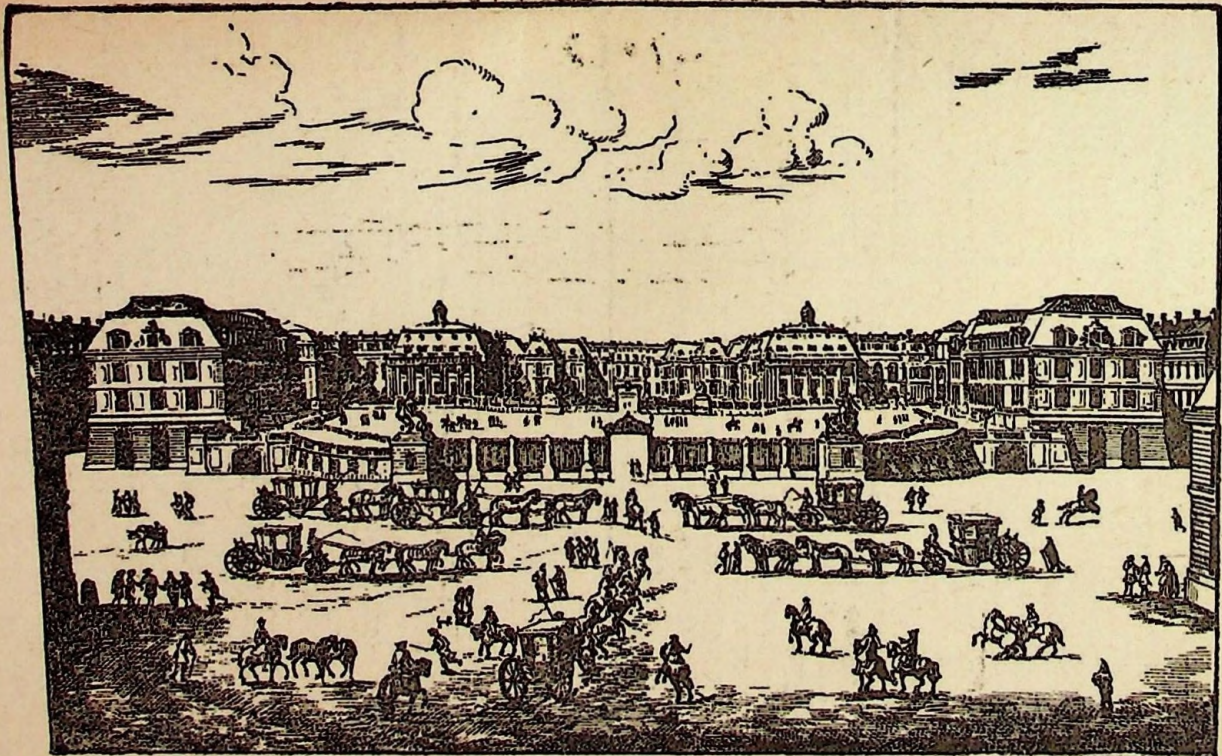
Din pricina războaielor dăunătoare pentru țară, a luxului dela curtea regală și a cheltuelilor de tot felul, a trebuit să se sporească impozitele și să se facă împrumuturi, așa că în 1715, la moartea lui Ludovic XIV, datoria publică se ridica la miliarde.

RĂZBOAIELE

Colbert credea că pe rivalii comerciali trebuie să-i dobori cu arma: deaceia el dădea bani mulți pentru organizarea armatei. Franța avea aproape jumătate de milion de soldați și era cea mai mare armată din Europa. Iar Ludovic cel mai puternic rege din Europa. Franța a luptat și pentru a împiedica pe Habsburgi să ocupe tronul Spaniei și să reinvieze astfel imperiul lui Carol V.

În aceste războaie regele „prea creștin” a fost în cele mai bune raporturi cu poartă otomană. Ambasadorul lui la Constantinopol supraveghea purtarea lui Brâncoveanu, pe care îl acuză de prietenie față de Germania. Ludovic a mai fost prieten și cu principii protestanți din Germania, care, și ei, întocmai ca și Ludovic XIV, doreau micșorarea puterii casei de Austria.

Ludovic XIV era căsătorit cu fiica lui Filip, regele Spaniei, și aceasta avea drept la o parte din moștenirea tatălui său, așa încât Franța atacă Flandra, posesiunea regelui Spaniei. Turenne ocupă în foarte scurtă vreme întreaga Flandră, pe când Condé

Versailles
Biblioteca Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu

cucereste Franche-Comté. Atunci Anglia se aliază cu Olanda și cu Suedia (Haga, 1668) ca să împiedice pe Ludovic să mai ocupe și alte teritorii. Pacea se încheie la Aix-la-Chapelle (1668). Prin această pace, Franța câștigă câteva cetăți întărite din Flandra.

1672-1678. **Războiul cu Olanda.** — Colbert indeamnă și el pe Ludovic să doboare Olanda, deoarece comerțul francez era stânjenit de Olandezi. Ludovic a știut ca prin daruri să izoleze Olanda de toți aliații ei, și în anul 1672 armatele franceze, conduse de Turenne și Condé, au trecut Rinul invadând Olanda.

În fața primejdiei, Olandezii au recurs la un mijloc desperat. Anume, au dărâmat digurile care apără țara lor de apele mării și astfel, provocând inundații, au reușit să se scape de Francezi. Olandezii au încredințat comanda supremă lui Wilhelm de Orania, care a fost cel mai mare dușman al lui Ludovic XIV. Ceilalți suverani ai Europei, văzând victoriile Francezilor, au trecut de partea Olandezilor, așa încât Franța, amenințată de o adevărată încercuire, a trebuit să se apere în Nord-Est și în Est. Flota franceză a întâlnit flota olandeză în apele Siciliei și Olandezii au fost înfrânți. Pacea s'a încheiat la Nymwegen (1678). Franța câștigă încă vreo câteva cetăți din Flandra și Franche-Comté, smulse dela Spania. Olanda însă nu a pierdut nimic, a încheiat un tratat comercial cu Franța.

De aici înainte Ludovic XIV crede că nimeni nu poate să-și stea împotriva. În plină pace, Franța, prin „ Camerele de reuniune”, anexează teritorii sub cuvânt că unele din ele, pe vremea Merovingienilor, făcuseră parte din Galia. Astfel a fost anexat, în 1681, Strassburgul, oraș liber, și o parte din Luxemburg. Inițiatorul alianței contra Franței a fost Wilhelm de Orania care a format liga dela Augsburg din care făceau parte următoarele state: Austria, Spania, Suedia, Bavaria, Saxonia și Palatinatul. Deasemenea, a aderat la ligă și papa. În momentul începerii războiului, Wilhelm de Orania a ajuns rege al Angliei. Războiul a început prin atacarea Palatinatului de către Ludovic și astfel ostilitățile au continuat pe Rin, în Țările de Jos, în Irlanda, în Piemont și în Sudul Franței. În acest război, Ludovic susține pretențiile lui Iacob I la tronul Angliei, nevoind să recunoască pe Wilhelm ca rege. Armata franceză e trimisă în Irlanda, dar e bătută la Drogheda, iar Iacob I se refugiază din nou în Franța. În Palatinat, Ludovic s'a purtat cu o sălbăticie nemaipomenită, finuturi altădată înfloritoare au fost pustiite acum de armata franceză.

În Țările de Jos, mareșalul Luxemburg bate pe Germani la Fleurus (1690), iar pe Wilhelm de Orania la Neerwinden (1693)

Pe mare, vestitul pirat francez Jean Bart atacă corăbiile anglo-olandeze, dând grele lovituri comerțului celor două țări.

Ludovic nu a putut fi înfrânt, așa că se încheie pacea la Ryswick (1697) prin care Wilhelm de Orania este recunoscut ca rege al Angliei, iar Strassburgul rămânea definitiv Franței.

Războiul de succesiune la tronul Spaniei. — Țările din Europa așteptau momentul morții regelui Spaniei, care, neavând moștenitori, putea lăsa tronul fie rudelor lui din Franța, fie rudelor din Austria. Ludovic a recunoscut arhiducelui Carol, fiul împăratului Leopold I, dreptul la succesiunea tronului Spaniei, în schimbul Sudului și Nordului Italiei. Carol II, regele Spaniei, deși cunoștea conținutul tratatului încheiat între Ludovic și Leopold, lasă prin testament, ca moștenitor al său, pe Filip de Arjoiu, nepotul lui Ludovic al XIV-lea.

Pentru Anglia și Olanda ocuparea Spaniei de către Franța însemna pierderea comerțului cu Spania, amenințarea comerțului lor mediteranean și crearea unui pericol pentru domeniile lor coloniale din America.

În anul 1702, Anglia, Olanda și Austria au declarat război Franței. Forțele Franței erau acum slăbite. Încă spre sfârșitul secolului XVII, un contemporan scria: „Poporul moare de foame; pământul nu se lucrează deloc; orașele și satele sunt depopulate”. Din această cauză, când armatele dușmane năvăliră în Franța, populația locală nu le opuse nicio rezistență. Ei îi era indiferentă soarta țării, de la care avea numai neplăceri.

Armatele franceze au fost bătute de Eugeniu de Savcia care lupta pentru împăratul Leopold și de ducele Marlborough, generalul englez. Lupta s'a dat la Hochstaedt (1703) în Bavaria. Armatele franceze au fost aruncate peste Rin, iar Englezii au ocupat Gibraltarul. Aliații luptau pentru arhiducele Carol care a reușit să alunge pe Filip din Madrid și să se proclame rege al Spaniei, sub numele de Carol III. Francezii sunt din nou bătuți la Oudenarde și acum ei renunță la Alsacia, mulțumindu-se numai cu Neapolul și Sicilia. Franța cere pace, dar condițiile puse nefiind acceptate, războiul continuă. Francezii sunt iarăși bătuți la Malplaquet (1709). Aliații, încrezători în forțele lor, atacă Flandra.

În 1710 Vendôme birue pe aliați la Villaviciosa și Filip V rămâne rege în Spania.

În anul 1711 a murit împăratul Iosif I și tronul Austriei se cuvèneau lui Carol, cel de al doilea fiu al împăratului Leopold.

Dar aliații luptau ca nu cumva vreodată Spania să poată fi unită cu Franța și acum se realiza o altă unire și mai periculoasă.

să, a Austriei cu Spania; deci se reîntregea imperiul din vremea lui Carol V. Ceva mai înainte, Anglia se retrăsese din coaliție, așa încât Villars a înfrânt la Denain (Flandra) pe Eugeniu de Savoia.

Răscoala „cămășarilor”. — În acelaș an în care a început războiul pentru moștenirea spaniolă, hughenoții asuprași s'au răscolit în munții Cévennes (Franța de Sud). Între țărani și orășeni au apărut predicatori care ațâțau lumea la răscoală și organizau detașamente înarmate. Atacurile nocturne, omorurile de preoți și de perceptori au fost înlocuite prin alte operațiuni, când în fruntea răsculașilor s'a pus un conducător capabil, Jean Cavalier.

Răsculașii, îmbrăcați în cămăși albe, au fost porecliți „cămășari” (textual „camisards”). Pretenția generală a tuturor muncitorilor a fost micșorarea impozitelor și plăților senioreale. Trupele trimise contra „cămășarilor” sufereau înfrângeri. Pentru înnăbușirea răscoalelor au fost trimise trupe multe. Mai mult de 400 de sate au fost rase de pe suprafața pământului. În decursul anilor 1704-1705 răscoala a fost înnăbușită. Mulți „cămășari” au emigrat. Regiunea Cévennes era toată numai o ruină fumegândă.

În iarna anului 1709, Franța era pe marginea pieirii. Semănăturile de iarnă, viile și măslinii au înghețat din cauza gerului cumplit. A venit foamea. Peste tot zăceau cadavre de oameni și de vite. Mase de cerșetori asediau Versailles-ul cerând de mâncare. Armata era îmbrăcată în sdrențe; lihnii de foame, soldații se ocupau cu jafuri și contrabandă.

Dar și adversarii Franței erau istoviți de războiul lung.

Pacea dela Utrecht (1713), și Rastadt (1714). — În Aprilie anul 1713, a fost semnat la Utrecht tratatul de pace. Cel mai mult a suferit Spania.

Filip V rămâne rege în Spania, dar el renunță la drepturile ce le avea asupra coroanei Franței.

Împăratul Carol VI primea Țările de Jos, Milanul, Sardinia și Neapolul. Savoia devenea regat și primea și insulă Sicilia. Cele mai mari îoloase de pe urmă păcii de la Utrecht, le-a tras Anglia. Ea a căpătat Gibraltarul, colonii, mai multe privilegii comerciale importante și dreptul de a plasa pe negrii-sclavi în coloniile spaniole din America. Dela Franța a primit Terra Nova în America.

A fost recunoscută ridicarea Prusiei la rangul de regat. Franța a pierdut afară de teritoriul mic în Europa, un șir de colonii în America de Nord.

Situația internă a Franței, la sfârșitul domniei „Regelui Soare”, era dezolantă. Presiunea absolutismului și războaiele aduseseră poporul într-o astfel de stare, încât Vauban a putut scrie: „a zecea parte din Francezi sunt cerșetori, cincizeci de ani stau în pragul mizeriei, 30 la sută o duc greu și numai 10 la sută trăiesc în belșug și abundență”. Numărul populației a scăzut aproape cu un milion.

Ludovic a murit în vârstă de 77 ani. Dintre rudele lui nu mai era în viață decât un strănepot, viitorul rege Ludovic XV. Lumea sătulă de mizerii, a aruncat cu bulgări de pământ în urma sicriului regelui. Toți s’au simțit ușurați că au scăpat de o povară grea, cum a fost pentru Franța domnia lui Ludovic XIV. La moartea regelui, visteria statului era goală, iar datoria publică egală veniturilor statului pe 18 ani.

X CULTURA ÎN VREMEA LUI LUDOVIC XIV

Ca să dea strălucire mai mare domniei sale, Ludovic XIV proteja arta, literatura, știința.

Artiștii, scriitorii, savanții trebuiau să proslăvească puterea lui.

Cei mai însemnați arhitecți au fost Claude Perrault, Bruant și Hardouin-Mansard, care s’au inspirat din arhitectura greco-romană și au împodobit ușile și ferestrele palatelor cu frontoane, iar fațadele cu colonade și au întrebuițat din plin bolta, după moda italiană. În secolul XVII s’au construit palatele Luxemburg, Louvre, Versailles și Domul Invalizilor. Deasemenea s’a terminat o arhitectură a palatului Louvre. Sculptorii au sculptat statuile generalilor lui Ludovic, drapați în togele imperatorilor romani, sau împodobiți cu paludamentum. Cel mai însemnat sculptor francez a fost Puget, care a redat în statuile sale, forța.

Girardon a sculptat, pentru gustul rafinat al societății franceze, statui de zeiță, în care a căutat să imite sculptura greacă. A fost un imitator, nu un creator și arta lui la prima privire ne impresionează. Când se face însă analiză mai atentă se observă lipsa de originalitate atât în alegerea subiectelor, cât și în tratarea lor.

Aceleași influențe se observă și în pictură. Pictorii Nicolas Poussin, Claude Lorrain și Charles Le Brun executau lucrările comandate de rege. Charles Le Brun a împodobit cu admirabile fresce galeria oglinzilor din castelul de la Versailles. Tot Charles

Le Brun a împodobit și palatul Louvre unde a pictat frescele din galeria lui Apolon.

Intocmai ca și arta, literatura a fost și ea influențată de

Molière

clasicismul antic. Literatura secolului XVII este o literatură clasică; a fost model pentru scriitorii de pretutindeni. Scriitorii au avut la îndemână instrumentul necesar pentru a realiza o operă care a rămas și astăzi plină de valoare. Instrumentul a fost limba franceză care s'a format vreme de câteva sute de ani. Datorită scriitorilor dela începutul secolului XVII, a putut fi curățată de toată influența trecutului, așa încât a putut fi întrebuițată de scriitorii clasici ai secolului XVII.

Corneille a scris tragedii în care este vorba de eroi care nu sunt robiți patimii.

Jean Racine este mai duios. Dragostea de mamă, iubirea de țară, exaltarea mistică sunt descrise în tragediile sale.

Elev al Janseniștilor, stilul lui Racine nu este pompos ca al lui Corneille, ci mult mai sobru.

Molière în comediiile sale ia în bătaie de joc defectele oamenilor, ca sgârčenja, ipocrizia, etc.

Jean de la Fontaine a scris culegerea de fabule care l-a făcut celebru.

La Bruyère a scris „Les Caractères” în care face portretele contemporanilor săi. Malherbe și-a luat misiunea de a curăța limba franceză și el a cerut ca operele să fie scrise în limba poporului.

Malherbe era un intim al cercului care frecventa hotelul Rambouillet. El a fost ajutat în opera întreprinsă, chiar de membrii hotelului Rambouillet. Alături de hotelul Rambouillet,

Conrart a mai constituit un fel de cenac'u literar, care se reunea și înăsa ședințe în mod regulat. Richelieu, auzind de activitatea acestui grup, îl constituie în societate oficială, sub numele de Academia Franceză, care a avut ca sarcină redactarea unui dicționar.

Descartes, prin opera lui „Discours de la méthode”, deschide drumuri noi gândirii omenești. El este unul din fondatorii științei moderne și deasemenea, prin faptul că a îndrăznit să scrie o lucrare filosofică în limba franceză, opera lui este o dată însemnată (1637) în istoria literaturii franceze. **Fénelon** scrie „Télémaque” (1699), un tratat de educație, în care face critica regimului personal al lui Ludovic XIV. Un gen literar care a început să fie cultivat în secolul XVII, îl formează memoriile. **Cardinalul de Retz**, **M-me de Sévigné** au excelat în acest gen. Scrisorile Doamnei de Sévigné arată numai viața de curte, fără nicio preocupare de întreaga societate contemporană.

FRANȚA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XVIII

Ludovic XV era fiul ducelui de Burgundia, nepotul de fiu al lui Ludovic XIV. El era în vârstă de 5 ani la moartea străbunicului său. A domnit dela 1715-1774, adică a avut o domnie de 59 de ani. La început, regele fiind copil, s'a instituit regența, care a durat până în anul 1723. Regența a fost încredințată unchiului regelui, ducele Filip d'Orléans. Regentul era un om foarte deștept, în războaie se purtase ca un viteaz, dar din nefericire era foarte ușuratic. El a cheltuit ultimii bani al statului în petreceri scandaloase, așa încât datoria publică era de 3 miliarde de livre, (12.000.000 franci), o sumă foarte ridicată pentru acele vremuri.

În anul 1716, bancherul scoțian **John Law** vine la Paris și propune regentului un sistem nou de a scoate bani dela populație.

Law a întemeiat o bancă cu un capital destul de mare, care emitea bilete de bancă cu putere circulatorie, astfel ca prin hârtia monetă să se plătească datoriile statului. S'au mai înjghebat și două societăți comerciale, cum a fost **Compania Indiilor Occidentale** (care exploata colonia Louisiana) și **Societatea Indiilor Apusene** și a **Chinei**. Societățile emiteau acțiuni care au început să fie cerute de marele public, cu atât mai mult cu cât s'a auzit că afacerile mergeau bine. Dar dividendele plătite erau prea mici și atunci lumea a căutat să se scape de acțiuni. Banca a preschimbât acțiunile în monetă metalică, dar hârtia monetă emisă avea o valoare totală de trei miliarde, pe când tot numărul afilător în Franța era cu mult mai puțin. Astfel încât, în scurtă vreme, acționarli nu au mai putut fi achitați și banca a dat faliment. **Law** a pierdut toată averea cu care venise în Franța și a trebuit să fugă pe ascuns ca să scape de furia ace-

fora pe care îi ruinase. Însă sistemul lui Law a ajutat ca o parte din datorii să fie plătite, iar comerțul s'a înviorat tocmai datorită companiilor create de Law.

Astfel au luat naștere societățile pe acțiuni; unele din ele erau vaste escrocherii. Oamenii naivi, vrând să se îmbogățească cât mai repede, cumpărau acțiuni; unii se ruinau, pe când alții profitau de pe urma naivității lor.

Ludovic XV a devenit major în anul 1723. El era în vârstă de 13 ani și câțeva vreme a guvernat cu ajutorul ducelui de Bourbon. În anul 1726, cardinalul Fleury a înlocuit pe ducele de Bourbon și a fost ministru vreme de 21 de ani.

Regele Ludovic XV era un om lipsit de simțul răspunderii. Foarte leneș, nu se ocupa decât de plăcerile lui. Era un om crud și cu totul nesimțitor la suferințele altora. Vânătoarea, petrecerile, intriga și bârfeala erau ocupațiile cele mai preferite de rege. Se cheltuia mult, dar regele spunea: „după noi, potopul”. Cu o astfel de deviză este ușor de înțeles în ce hal erau finanțele țării. Erau însă și oameni care gândeau cu totul altfel. Unii burghezi și chiar și nobilii prevăzători dădeau vocaie reforme, pentru a mai reface finanțele țării. S'a propus o mai justă repartitie a impozitelor și înlăturarea scandalului cu diferiți concesionari de impozite, care făceau afaceri, păgubind Statul Francez.

În anul 1750, Marchault d'Arnouville a propus amortizarea datoriei statului cu ajutorul unui impozit special care trebuia plătit de toți locuitorii țării.

Nobilii nu au vrut să plătească noul impozit, care a fost pus tot în sarcina stării a treia; Marchault a trebuit să demisioneze.

Din pricina proastei guvernări din timpul lui Ludovic XV se accentua opoziția împotriva regimului și cu orice prilej se putea vedea neîncrederea pe care o avea lumea, în tot ceea ce putea avea un caracter oarecum oficial. Animositatea contra iezuiților — între altele — și cu speculații comerciale în Antile, erau urii de popor. Chiar guvernul a hotărât desființarea ordinului iezuiților din Franța. La scurtă vreme a fost desființat și cel din Spania.

În timpul lui Ludovic XV, Franța a participat la războiul pentru împărțirea Poloniei (1733-38), la războiul de succesiune la tronul Austriei (1741-48) și la războiul de 7 ani (1756-63). Politica externă dusă pe timpul lui Ludovic XV era foarte păgubitoare pentru Franța; moștenitoarea ei, în America și în India, a fost Anglia. În 1761, ministrul Choiseul a alcătuit pactul de

familie, care cuprindea pe Bourbonii din Franța, Spania și Italia. Pactul a fost păgubitor pentru Franța.

Țărănimia din Franța, care forma grosul populației, ducea o viață din cele mai grele. Ea trebuia să plătească trei feluri de impozite: impozite către stat, impozite către seniorii feudali și dijma către Biserică, astfel încât toate produsele țărănimii mergeau la plata impozitelor. Seniorii feudali voiau să răpească țărănilor pământul pe care-l stăpâneau și să-i aducă în situația de arendași pe propriul lor pământ. Un alt sistem la care au recurs seniorii hrăpăreți a fost acela de a reinvia vechi impozite care nu au mai fost cerute din vremuri îndepărtate, astfel încât se constată în toate regiunile din Franța o recrudescență a pretențiilor feudaliilor, cunoscută sub numele de „reacțiune feudală“.

Dar țărăniile de pe atunci nu mai erau cu toții de un singur fel. În sate s'a format pe încetul o pătură foarte subțire de țărani înstăriți. Ei au putut să facă avere cu sprijinul seniorilor feudali, care le înlesniseră să obțină unele concesiuni de impozite. Țărăniile înstăriți exploatau sărăcimea și în felul acesta măreau nemulțumirea contra regimului. Țăranul francez voia să scape de birurile feudale și să rămână stăpân adevărat al pământului său.

Din starea treia făcea însă parte și burghezia, care contribuia într-o oarecare măsură la sarcinile statului. Ea și-a putut da seama de răul pe care-l face monarhia prin absolutismul ei. Cheltuielile mari făcute de diferitele favorite ale regelui, pensiuni acordate cu multă largheț, întreținerea unei armate nenumărate de slujbași, toate acestea apăsau deopotrivă și burghezia și lumea muncitoare de la orașe și sate și stânjeneau comerțul și industria.

Burghezia dorea ca toate clasele sociale să contribuie în mod egal la plata impozitelor, să nu mai fie clase privilegiate. Dar ea știa că nu se vor putea realiza toate acestea decât dacă va ajunge să participe la conducerea statului.

Astfel, societatea franceză din secolul XVII era despărțită în două părți gata să înceapă lupta una cu alta. De o parte se aflau regele și straturile privilegiate ale societății feudale, clerul și nobilimea; de cealaltă parte se aflau poporul muncitor și burghezia care începea să se pregătească pentru a da asaltul asupra absolutismului regal și a feudalismului care trăiau ultimele lor zile.

CAPITOLUL XXXVIII

GERMANIA IN SECOLELE XVII ȘI XVIII

Austria și Prusia

Încă din secolul XVI, Austria și Prusia au început să se îmbogățească de pe urma comerțului de grâne, care erau tot mai mult cerute de lumea apuseană. Aceasta se ocupa mai puțin cu manufactura și comerțul. Pentru că cerealele aduceau venit destul de însemnat, nobilii au căutat să-și mărească domeniile, pentru a avea la îndemână cât mai mult pământ pe care să-și poată cultiva. Dar pământul nu era cu totul liber: parte era ocupat de țărani, care au început să fie alungați de nobili. Aceștia se instalau pe pământurile țărănilor, aducându-i la starea de șerbire. Astfel, Austria și Prusia au mărit numărul șerbilor. În curând țările acestea au început lupta pentru hegemonia în Germania.

AUSTRIA DUPĂ RĂZBOIUL DE 30 DE ANI

După războiul de 30 de ani și desmembrarea Imperiului habsburgic, Germania se numea Sfântul Imperiu roman al națiunii germane. În realitate, această titulatură nu i se potrivea deloc. Împăratul era ascultat numai în feudele lui ereditare, ai căror centru îl formau Austria cu Stiria, Carintia, Carniolia și Tirolul, cu o populație jumătate italiană, pe urmă Boemia și Ungaria, iar în secolul XVIII (1714), Milanul, regatul Neapol cu Sicilia și Țările de Jos.

În Austria s'a stabilit șerbia; nobilii exploatau munca șerbilor care uneori erau mutați pe alte parcele de pământ și siliți să îndeplinească tot felul de corvezi. Proprietarul de pământ realiza câștiguri însemnate de pe urma muncii șerbilor. El vindea produsele și se îmbogățea prin comerț. În general, proprie-

tarii de pământ erau Germani sau Unguri, iar șerbii erau Slavi, Unguri și Români, așa că asupra socială și economică în Austria lua și un caracter național.

Tăranii s'au răscolat, dar răscoalele au fost reprimare în mod sângeros.

LUPTELE DINTRE AUSTRIA ȘI TURCIA

Austria avea un mare stat dușman, în imediata ei vecinătate. Acest stat era Turcia, care în secolul XVII avea un teritoriu foarte mare care cuprindea o parte din Ungaria, Transilvania, Crimeea, Peninsula Balcanică, Asia Mică, Siria, Palestina, Arabia, Egiptul. Turcii au încheiat tratat de alianță cu Ludovic XIV și de aceea ambasadorul francez din Constantinopol pâră Turcilor pe Constantin Brâncoveanu care era înțeles cu imperialii. Astfel, Austria avea ca dușman în Răsărit pe Turci, iar în Apus, Franța. Împăratul în timpul căruia s'a încheiat pacea westfalică a fost Ferdinand III (1637-1657), care era căsătorit cu o prințesă spaniolă, a cărei soră era Ana de Austria, soția lui Ludovic XIII.

Leopold I (1658-1705) era al doilea fiu al lui Ferdinand. El a fost crescut de iezuiți și în toate problemele de stat se conducea după sfaturile iezuiților.

Sultanii din secolul XVII nu mai aveau puterea din secolul XVI. Marii viziri din secolul XVII erau din familia Chiupriuli, care a redat Imperiului Turcesc, pentru puțină vreme, vechea lui strălucire. Vizirul pornește în fruntea unei armate de peste 200.000 de soldați împotriva Ungariei; împăratul, disperat, cere ajutorul Franței care trimite un corp de călăreți. Turcii pătrund în șesul Dunării austriace, dar sunt înfrânți la St. Gothard (1664) de generalul Montecucoli. La expedițiile Turcilor au luat parte și voinicarii români Istrate Dabija și Grigore Ghica.

Ungurii calvini erau persecutați de Leopold și atunci s'a pus la cale răscoala lui Emmerich Tökölyi, care a chemat în ajutor pe Turci. Cu o armată foarte mare, în care se găseau și trupe din Țara Românească și din Moldova, sub conducerea lui Șerban Cantacuzino și a lui Gheorghe Duca, marele vizir Kara Mustafa, din familia Chiupriuli, asediază Viena în anul 1683.

Asediul a ținut două luni și în ajutorul Austriacilor a venit Ioan Sobieski, regele Poloniei, care a izgonit pe Turci. Împăratul german ceruse ajutorul statelor vecine și astfel s'a format o așa zisă „Ligă sfântă” în care au intrat următoarele țări: Germania, Polonia, Veneția și Rusia. Venețienii aveau în sarcina lor să curețe marea Mediterană de flotele turcești și sub con-

ducerea lui Morosini au ocupat chiar Moreia. În timpul acesta, în anul 1686, cade Buda, care vreme de 145 de ani (1541-1686) a fost capitala unui pașalâc turcesc. În anul următor, Turcii sunt înfrânți la Mohaci (pe Dunăre). Întreaga Ungarie este eliberată și împreună cu Transilvania trece în stăpânirea Austriei. De aci înainte, biruințele imperialilor se țin lanț. Belgradul este eliberat (1683), iar Austriacii pătrund până în Serbia sudică, înfrângând cu totul pe Turci. O singură luptă a fost câștigată de Turci. Este lupta dela Zărnești (1690), unde, alături de Turci, au participat și trupe de ale lui Constantin Brâncoveanu. La Zărnești a căzut prizonier generalul Heissler și a fost ucis Constantin Bălăceanu, generele lui Șerban Cantacuzino. Austriacii comandați de vestitul general Eugeniu de Savoia, de origină franceză, obțin încă două mari victorii asupra Turcilor. Prima la Salankemen în 1691, la Nord de Belgrad și la Zenta în 1697 (amândouă localitățile se află pe Tisa). Astfel, Turcii sunt obligați să ceară pace, care se încheie la Carlowitz, în anul 1699.

Austria ocupă Ungaria cu Slavonia și Transilvania (fără Banat). Polonia a ocupat Camenița, Podolia și Ucraina. Rusia ocupă Azovul iar Venețienii primesc Moreia.

În anii 1688, Austriacii au ocupat Transilvania și au început o propagandă foarte activă, ca să atragă pe locuitorii români la unirea cu Biserica catolică. Mitropolitul Teofil convoacă un sinod și propune unirea cu Biserica papală. Prin unirea cu Biserica catolică, Românișii au admis următoarele puncte: 1) Papa este șeful Bisericii; 2) Sfântul Duh purcede dela Tatăl și Fiul (filioque); 3) Sfânta cuminecătură se poate face și cu azimă; 4) Între rai și iad se află un loc de curățire a păcatelor numit purgatoriu. Slujba bisericească se făcea în limba română, preoții aveau voie să se căsătorească. Unirea cu Biserica Romei deveni fapt împlinit în 1698, când mitropolitul Atanasie Anghel a primit oficial unirea.

Continuarea războaielor cu Turcii. — Rușii au început luptele cu Turcii, dar au fost învinși la Stănilești pe Prut (1711) și prin pacea dela Prut au pierdut Azovul. Turcii, încurajați de aceste succese, au încercat să recucerească Moreia. Eugeniu de Savoia a fost trimis de noul împărat al Austriei, Carol VI (1711-1740), ca să lupte împotriva Turcilor și îi înfrânge peste tot. Pacea se încheie la Passarovitz (1718). Austriacii obțin Serbia de Nord, Banatul și Oltenia. Moreia rămânea însă sub stăpânirea Turcilor. În anul 1736 a izbucnit un nou război între Turcia și Austria. Aceasta din urmă fiind înfrântă, cere pace care se încheie la 1739 în orașul Belgrad. Serbia și Oltenia se înapoiază Turciei. Austria a știut să profite cât mai mult de pe urma

războaielor dintre Rusia și Turcia. Ea și-a luat rolul de protectoare a Turciei și astfel Austria a spus că ea a împiedicat pe Ruși să nu pătrundă în Turcia și a cerut, drept mulțumire, să i se dea o bucată de pământ, prin care să-și poată deschide drum între Galiția și Transilvania. Astfel Austria și-a însușit Bucovina. În anul 1787 începe războiul ruso-turc, la care a participat și Austria: din pricina unor amenințări externe, noul împărat al Austriei, Leopold II, a trebuit să încheie pacea dela Șiș'ov, în 1791, prin care nu s'a făcut nicio schimbare.

În timpul secolului XVIII, în Austria începuse să se dezvolte industria și numeroase manufacturi.

Ele aparțineau în întregime burgheziei germane. Aceasta era interesată în unificarea țării de o autoritate destul de puternică, ce ar sprijini începuturile industriei.

Maria Tereza. — Carol VI, de care a fost vorba mai înainte, era cel de al doilea fiu al împăratului Leopold I. Ca să-i asigure tronul, tatăl său a dat **dispozițiunea leopoldină**, prin care fiicele lui Iosif I erau excluse dela moștenirea tronului Austriei, care revenea lui Carol; dar dacă la moartea lui Carol va rămâne moștenitoare o femeie, atunci tronul să revină fiicelor lui Iosif sau urmașilor lor. Carol VI avea o deosebită afecțiune pentru fiica lui, Maria Tereza, pe care voia s'o lase împărăteasă. De aceea a căutat ca prin actul numit **Sancțiunea pragmatică**, să asigure moștenirea fiicei sale. Sancțiunea pragmatică cuprindea următoarele articole: 1) Toate țările monarhiei austriace să nu fie niciodată împărțite; 2) În lipsa urmașilor în linie bărbătească, să aibă dreptul la tron fiica cea mai mare, Maria Tereza, și urmașii ei, după dreptul de primogenitură; 3) Dacă se va sfinge această linie, moștenirea să treacă la fiicele lui Iosif I și la urmașii lor. După aceea, Carol a căutat ca toate statele care alcătuiau monarhia austriacă să subscrie sancțiunea pragmatică, care a fost recunoscută de Prusia, Rusia și Franța în schimbul unor foloase însemnate. Prințul Eugeniu de Savoia obișnuia să spună: „O armată de 200 de mii de soldați ar fi mai bună decât toate pragmaticele din lume“. Cel mai mult s'au împotrivit sancțiunii pragmatice principi electori din Bavaria și Saxonia care țineau în căsătorie pe fiicele lui Iosif. Pentru a împăca pe electorul de Saxonia, Carol VI l-a ajutat să ajungă rege în Polonia în schimbul recunoașterii sancțiunii pragmatice.

Maria Tereza (1740-1780) și-a îndreptat întreaga activitate în direcția stabilirii unei autorități centrale, care să realizeze unitatea statului său multinațional. Finanțele au fost reorganizate. Impozitele, care serveau la acoperirea cheltuelilor militare, erau fixate pe o perioadă de 10 ani. S'a instituit o Curte

de Conturi cu sediul la Viena, care verifica bugetele tuturor statelor care formau monarhia austriacă. Pentru o mai mare centralizare a stabilit un Directoriu al Internelor care veghea asupra conducerii fiecărui stat în parte, iar pe lângă dieta fiecărui stat era numit un locotenent care reprezenta Directoriul. Pentru unificarea judecătorească, s'a promulgat un cod unic pentru toate statele componente al Imperiului Austriac.

Din punct de vedere administrativ, vedem deci că toată gospodăria țării se făcea prin funcționarii germani, care nu erau bine priviți de populația negermană.

Industria nouă avea nevoie de muncitori liberi. Angajații țărani erau însă în cea mai mare parte șerbi. Statul, care ducea războaie neîncetate, avea nevoie de soldați și de bani; ceeace plădeau în special țărani. Deaceea, guvernul a pus chestiunea eliberării țărănilor. Guvernul a făcut câteva încercări de a limita corvoada, dar nobilii s'au opus din răsuferință.

Sanctiunea pragmatică nu a fost respectată și astfel Maria Tereza a trebuit să facă față unui război foarte greu, războiul de succesiune la tronul Austriei (1741-1748). În acest război Austria a avut alături de ea Anglia unde doamna George II de Hanovra, iar împotriva ei pe Carol Albert, electorul Bavariei, August III, electorul Saxoniei și regele Poloniei (amândoi erau ginerii lui Iosif I), pe Filip V, regele Spaniei, Ludovic XV, regele Franței și, în sfârșit, cel mai înverșunat dușman al Austriei, Frederic II, regele Prusiei. Luptele s'au dat la Mollwitz, în Silezia și la Fontenoy. În toate aceste lupte, atât Austria cât și aliatii ei Anglia au fost înfrânți, iar pacea s'a încheiat la Aachen (1748), prin care Austria a pierdut Silezia, luată de Prusia. În războiul de 7 ani (1756-1763), Austria a luptat alături de Franța, Rusia, Suedia și Polonia împotriva lui Frederic II aliat cu Anglia; Anglia era dușmana Franței, căci voia să ocupe coloniile franceze din America și India. Lupta împotriva lui Frederic II s'a dat la Kunnersdorf (la Răsărit de Frankfurt pe Oder), unde Rușii, comandați de Soltâcov, au luptat alături de Austriaci și au bătut cumplit pe Frederic II. În 1760 corpul de armată rus a intrat în Berlin. Dar în momentele cele mai grele pentru Frederic II, când el a spus: „Totul e pierdut, scăpați familia regală și arhiva”, a venit salvarea prin moartea împărătesei Rusiei, Elisabeta. Urmașul ei, Petru III, prinț de origină germană, era un mare admirator al regelui Prusiei. Noul țar a ordonat trupelor rusești să se retragă din luptă. După aceea, Suedia s'a retras și ea și Austria a încheiat pacea dela Hubertsburg (1763), prin care Frederic păstra Silezia.

Iosif II (1780-1790) a încercat să impună nobililor să plătească impozite, la rând cu toți ceilalți. Dar nobilii au rezistat cu toată dăruzenia, și supărarea lor împotriva împăratului era și mai mare din pricina că, în unele regiuni ale imperiului, împăratul decretează eliberarea personală a țăranilor și dreptul țăranilor de a schimba domiciliul și ocupațiile.

Iosif al II-lea a luat atitudine și împotriva clerului catolic. 2000 de mănăstiri au fost închise și s'a interzis ca să se mai răspândească în Austria vreo bulă papală fără învoirea împăratului. Papa Pius VI a venit la Viena ca să înduplece pe Iosif II să renunțe la deciziunile sale, dar totul a fost în zadar. Averile mănăstirilor au fost întrebuițate în scopuri de binefacere.

Împăratul a arătat înțelegere și față de protestanții din statele sale, cărora le-a dat drepturi politice, în virtutea edictului de toleranță „Toleranz patent“, prin care toate cultele se bucurau de deplina libertate.

Iosif II a organizat Biserica, ce trebuia să asculte de papa în ceea ce privește dogmele, dar episcopii nou numiți trebuiau să presteze jurământ împăratului.

Măsurile lui Iosif II au supărat atât nobilimea cât și clerul; deasemenea s'au început mișcări de rezistență în Ungaria și în Țările de Jos. Belgia s'a proclamat independentă tocmai în vremea morții lui Iosif II (1790).

Iosif II a fost în legătură de prietenie cu Ecaterina II, țarina Rusiei, și au făcut împreună proiectul de împărțire a Turciei. Partea de Apus a Imperiului turcesc trebuia să revină Austriei, iar partea de Răsărit, cu ieșirea la Marea Neagră, urma să fie ocupată de Rusia. În anul 1787 a început războiul cu Turcii. Iosif al II-lea a luat aceste măsuri pentru a dezvolta Austria în cadrul feudalismului.

Urmașul lui Iosif II a fost Leopold II, care a anulat toate măsurile lui Iosif. Astfel, atât nobilii cât și clerul catolic au fost repuși în toate vechile lor drepturi. Austria a rămas o monarhie a nobililor stăpâni ai șerbilor.

RASCOALA ȚĂRANILOR DIN TRANSILVANIA SUB CONDUCEREA LUI HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN

Starea țăranimii din Transilvania. — După înfrângerea răscoalei condusă de Doja, soarta țăranilor s'a înrăutățit și mai mult. Ei nu mai puteau să părăsească moșile nobililor, erau legați de pământ, adscripti glebae, lucrau aproape toată săptămâna pentru nobili și trebuiau să dea a 10-a parte din produse. Din

ci, capre, porci și stupi se lua un număr foarte mare; deosebierea trebuia plătită dijma către Biserica catolică sau luterană. Tot țărani trebuiau să plătească impozitele și să plătească cheltuielile pentru susținerea armatei.

Funcționarii publici, prin abuzurile lor, măreau mizeria țăranilor; ei își scoteau venituri mari din amenzi și taxe ilegale.

Țăranii erau pedepsiți cu bătaia, puși în lanțuri, aruncați în închisoare, mutilați, uciși chiar, din ordinul seniorilor, dintre care unii aveau drept de viață și de moarte asupra iobagilor.

Țăranii din Transilvania erau datori să plătească impozite pentru statul feudal și să muncească pentru nobili.

Când, în urma păcii dela Carlowitz (1699), Transilvania trece sub Habsburgi, situația țăranimii ardelenene nu a fost ușurată deloc. Țăranii plăteau acum impozite pentru Statul Austriac, în loc să mai plătească pentru Statul Maghiar. Insa interesele monarhiei habsburgice nu coincideau cu cele ale nobilimii maghiare. Uneori erau chiar opuse. Schimbul și producția luaseră o mare desvoltare, negustorii plăteau impozite și taxe, nobilii nu. Statul Austriac găsea în clasa negustorilor o sursă de venituri și un sprijin al monarhiei habsburgice, care urmărea crearea unui stat centralizat și desființarea autonomiei nobililor maghiari.

Uniunea bisericească. — Biserica catolică s'a folosit de Habsburgi pentru a-și apăra privilegiile, iar Habsburgii s'au folosit de Biserică pentru a-și întări pozițiile și de aceea au promis țăranimii române ușurarea situației în schimbul recunoașterii autorității papei dela Roma.

Unii preoți s'au gândit că vor obține anume ușurări din partea nobililor, dar au fost înșelați în așteptările lor. Au obținut numai să se deschidă unele școli confesionale, iar unii dintre tineri s'au putut duce să studieze la Roma.

Considerațiuni de ordin politic și fiscal impuneau împăratului Iosif II ca să-și apropie pe țărani.

Iosif II, pentru a menține și întări puterea coroanei, se pregătea de luptă împotriva nobililor și pentru aceasta a căutat să-și asigure simpatia țăranilor. El voia să înlătore constituția Transilvaniei ca să poată organiza țara pe baze conforme cu tendința sa centralistă și absolutistă. În țară trebuia să fie forțe militare ca să asigure liniștea internă și să apere statul și de aceea se înființează regimente românești de grăniceri, în care, cei ce intrau erau liberi de orice obligații față de nobili. Mulți țărani români s'au înscris în aceste regimente. Nobilii s'au plâns guvernatorului Transilvaniei, care a dat ordin să înceteze în-

scrierea în armată, lucru ce a nemulțumit pe țărani; ei au spus că, de vreme ce nobilii nu ascultă de porunca împăratului, țărani nu mai pot asculta de nobili.

Răscoala sub conducerea lui Horia. — Locuitorii din munții Apuseni, în vechime, se bucuraseră de anumite libertăți. Cu vremea ei le-au pierdut, iar în timpul Habsburgilor, țărani au început să fie socotiți iobagi. O nouă înrăutățire a situației s'a produs în 1775 când taxa de răscumpărare a ajuns la 21.469 florini și 2 crețari, plus alte servicii și zile de muncă.

Țărani au hotărât să se plângă împăratului, iar în fruntea delegației erau Nicolae Ursu zis Horia, din Albac, și Ion Cloșca.

Muntenii aveau dreptul de a-și vinde vinul în ziua de 24 Mai 1782 în comuna Câmpeni, când percepeau taxe dela cei ce veneau din alte părți. Ei au fost însă împiedicați să mai exercite acest drept și atunci au stricat butoaiele cu vin ale arendașilor, care s'au plâns autorității. Cei găsiți vinovați au fost judecați, condamnați la diferite pedepse și 5 dintre ei au fost condamnați la moarte. Aceștia s'au plâns la Viena, dar n'au fost ascultați; doar pedeapsa cu moartea a fost comutată în închisoare pe timp limitat. Văzând că nu găsesc ascultare nicăeri, iobagii au hotărât să-și facă singuri dreptate și astfel s'au răscolit în primăvara anului 1784, sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan. Horia a ajutat țărăimea, spunând că împăratul este alături de ei și împotriva nobililor. În adunarea dela Mesteacăn, țărani au hotărât să meargă cu toții la Alba Iulia, spre a cere autorităților militare să le dea arme. Autoritățile au încercat să aresteze pe capii răscoalei, lucru ce a deslănțuit furia țărănilor care au incendiat locuințele nobililor și au ucis pe proprietari. În scurtă vreme, tot ținutul Zarandului a fost cuprins de răscoala care s'a întins și în Hunedoara, de unde mulți nobili au scăpat cu fuga. În această răscoală, iobagii români din Abrud s'au aliat cu iobagii unguri. Grănicerii, chemați de nobili, au tras în țărani, fapt ce a produs confuzie. Țărani credeau că sunt susținuți de împărat, dar reprezentanții acestuia din Transilvania și-au dat mâna cu nobilii și au pornit cu forțe unite la reprimarea răscoalei țărănești.

Horia, Cloșca și Crișan au fost arestați și duși la închisoare, unde Crișan s'a spânzurat cu nojite dela opinci. Capii răscoalei au fost condamnați la moarte și sentința a fost executată în ziua de 28 Februarie 1785, când au fost aduși la Alba Iulia 2515 țărani din 419 comune din comitatele Hunedoara, Alba, Cluj și Sibiu, ca să vadă execuția și să se înfricoșeze. Primul care a fost tras pe roată a fost Cloșca, iar Horia a privit cum erau zdrobite oasele tovarășului său de luptă. După aceea a fost exe-

cutat și Horia care, în momentul morții, a strigat: „mor pentru popor“.

Astfel a luat sfârșit încercarea iobagilor din Transilvania de a scăpa de lanțurile în care-i țineau legați nobilii.

✕ FORMAREA PRUSIEI

Am văzut cum războiul de treizeci de ani s'a purtat aproape în întregime pe teritoriul german, și electorul de Brandenburg a știut ca, fie prin cuceriri, fie prin intrigi, să ocupe tot mai multe teritorii.

Frideric Wilhelm (1640-1688), supranumit Marele Elector, a participat la războiul de 30 de ani, iar la încheierea păcii a obținut ca recompensă pentru pustiirea statelor sale, Pomernia de Răsărit și episcopatele de Magdeburg, Halberstad și Minden. Frideric Wilhelm s'a amestecat în războiul dintre Polonia și Suedia și, alindu-se când cu una, când cu cealaltă, a putut să se elibereze de legăturile de vasalitate cu Polonia, făcând din Prusia un stat independent.

Armata pe care a moștenit-o era foarte mică, dar prin stabilirea impozitelor permanente, a avut la îndemână mijloacele necesare pentru a crea o armată permanentă, al cărei număr se ridică la 27.000 de soldați și 72 de tunuri. În acelaș timp s'a construit și o flotă, care la început era însă destul de mică.

Marele Elector a atras coloniști străini în statele sale; astfel, el a deschis granițele primind pe refugiați (hughenoli) din Franța. În urma revocării Edictului din Nantes, aproape 20.000 de Francezi și-au găsit o nouă patrie în teritoriile germane.

Refugiații francezi au întemeiat în Brandenburg diverse manufacturi și astfel, în timp ce importanța economică a Franței decade după 1685, vedem că, în schimb, în Brandenburg începe să se desvolte o viață economică mai activă.

Frideric Wilhelm a ajuns în statele lui un suveran aproape tot așa de absolut ca și Ludovic XIV din Franța. Nobilii (junkerii) au sprijinit statul militar, deoarece ei aveau interes că în fruntea statului să fie un suveran puternic, cu o armată bună, pentru a putea stăvili orice mișcare țărănească. Țăranii erau supuși unui regim de exploatare agricolă foarte aspră. Șerbii erau obligați să facă nenumărate corvezi pentru junkeri, care ocupau, fără niciun fel de drept, pământuri de ale țăranilor. Era așa de intensă munca pe care o prestau țăranii, moșterilor germani, încât toată ziua trebuiau să muncească pământurile junkerilor și nu le mai rămânea timp liber pentru a lucra

pentru ei. De multe ori țărani lucrau parcelele lor, noaptea, în lumina lunii.

Junkerii, în schimb, se îmbogățeau, deoarece cerealele produse erau cerute în țările din Apusul Europei. În privința dezvoltării industriei, Prusia rămâne în urma Europei occidentale; dezvoltarea ei se făcea încet.

Dezvoltarea orașelor se făcea într'un ritm destul de lent: capitala Brandenburgului — Berlinul — avea, pe la sfârșitul secolului XVII, numai 24 de mii de locuitori.

REGATUL PRUSIEI

Frideric I (1688-1713) a fost urmașul marelui elector. El a știut să profite de starea precară în care se afla Austria la începutul secolului XVIII, ocupată cu susținerea unui război îndelungat pentru moștenirea tronului spaniol, și a obținut pe bani, dreptul de a se încorona ca rege al Prusiei. Incoronarea s'a făcut la Königsberg, în ziua de 18 Ianuarie 1701. Frideric a luat numele de Frideric I. Regele și-a pus singur coroana pe cap, ca să arate că nu atârnă de nimeni. În urma păcii dela Utrecht (1713), toate țările din Europa au recunoscut noul regat.

Frideric I a fost un suveran luxos și cheltuitor, a creat o viață de curte, imitată după cea a lui Ludovic XIV. În timpul lui s'a întemeiat Academia din Berlin, condusă de filosoful Leibnitz. Domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir, a fost membru al Academiei din Berlin și a scris, la cererea Academiei, „*Descriptio Moldaviae*“, o monografie a Moldovei.

Frideric Wilhelm I (1713-1740) a continuat politica bunicii sale. „Regele Sergent“, cum i s'a spus, a limitat cheltuielile și a suprimat luxul introdus la curte de tatăl său. Regele Prusiei avea nevoie, înainte de toate, de armată și pentru aceasta trebuiau mulți bani. În ceea ce privește politica externă, Prusia se transformă, după expresia contemporanilor, într'un stat de piraj, trădând când pe unul când pe altul din aliații săi. Astfel, Prusia își mărea domeniile.

Prusia, deși mult mai mică decât Austria, avea o armată al cărei efectiv era aproape egal cu acel al armatei austriace. O bună parte din veniturile statului era cheltuită cu întreținerea armatei. Serviciul militar dura 25 de ani; în armată domnea o disciplină foarte aspră; adesea se recurgea la pedepse corporale. Ofiterii prusieni nu erau preocupați de nimic altceva, afară de armată. Ei nu aveau alt orizont decât orizontul strâmt al cazărmii. Despotismul regal, ca să se susțină, avea nevoie de o armată în care soldații să nu aibă voie să gândească, să nu fie

decât mașini în mâinile ofițerilor. La început s'a servit de soldați care se angajau să servească în armată pentru o leafă fixă și eventuale prăzi. Mai târziu, „Regele Sergent” a hotărît ca locuitorii țării să fie obligați să servească în armată și în felul acesta efectivul armatei s'a urcat la 83 de mii de soldați. Ofițerii erau recrutați din clasa nobililor, așa încât moșierul, care pe proprietățile lui asupra pe țărani, în armată, ca junker, conducea cu bățul pe soldați, care erau cu toții proveniți din pătura țărănească. Putea un soldat țaran să fie cât de meritos, să aibă mari calități militare, el nu putea însă să fie avansat în armată. Regele a mai format și un regiment de uriași, oameni foarte înalți, care erau căutați în toate țările și atrași, prin diferite momeli, în Prusia.

Regele controla atât pe funcționarii statului, cât și pe ofițerii de armată. Nu rareori era văzut umblând, cu bățul în mână, pe străzile Berlinului. El oprea pe acei care păreau că hoinăresc fără nicio treabă și nu se sfia chiar să le aplice câteva bastoane. Astfel că Prusia, în secolul XVIII, era condusă de „politica bățului”. Supușii ascultau fără murmur de regele lor și în unele state din Europa a început să se formeze armate după modelul armatei prusiene.

Frideric II (1740-1786). — În timpul domniei tatălui său, prințul Frideric s'a răsvrătit împotriva autorității părintești, adică împotriva despotismului tatălui său, dar când a ajuns el rege în Prusia, a continuat în totul politica tatălui său. Este de observat o singură diferență : pe când Regele Sergent a cruțat armata, Frideric II a văzut în ea un instrument prin care să-și ajungă scopurile.

Frideric II a fost un despot. El a încurajat comerțul și industria și a colonizat țara, promulgând un cod de legi care a servit la unificarea tuturor țărilor supuse Prusiei.

Frideric II a concentrat în mâinile sale toate puterile din stat. El cerea tuturor supușilor ascultare deplină și și-a dat osteneala să facă din supușii săi adevărați automați, care să execute ceea ce elabora creierul regelui. Automatismul acesta al poporului prusian devine cu vremea funest.

Statul condus de Frideric se baza pe exploatarea cea mai aspră a țăranilor de către moșieri ; dar Frideric își dădea seama că prin acest sistem se ajunge ca țăranii să urască atât pe moșieri cât și statul care îi patronează. Unii moșieri începuseră să se convingă că munca forțată nu e avantajoasă. Dar majoritatea junkerilor continuau să alunge pe țărani și să le ia pământurile. Starea aceasta neliniștea guvernul, fiindcă birurile erau plătitе de țărani, iar armata, pe care regele am văzut cum a în-

trebuințat-o în atâtea războaie grele, era formată tot numai din țărănime. De aceea, Frideric II a interzis pe domeniul său alungarea țăranilor de pe parcelele lor și le-a dat dreptul de stăpânire prin moștenire. Frideric II a încercat să ia și apărarea țăranilor cu proprietăți particulare, decretând câteva instrucțiuni cu privire la „Ocrotirea țăranilor“.

El a interzis anexarea pământurilor țărănești. Dar dacă un moșier ocupa pământul unui țaran, acesta nu avea dreptul să se plângă împotriva moșierului, așa încât reforma a rămas numai pe hârtie.

Politica de cucerire a statului militar și iobag nu a apărut niciodată cu mai multă nerușinare ca în timpul lui Frideric II. El, cu ajutorul armatei lăsată moștenire de „Regele Sergent“, a participat la războaiele împotriva Austriei. Despre mersul acestor războaie a fost vorba la capitolul despre Austria.

În timpul lui Frideric II au trăit mari scriitori germani, cum au fost: Lessing, Goethe, Schiller și filosoful Immanuel Kant.

Exploatarea nemiloasă a țăranimii, obrăznicia junkerilor, disciplina bățului, politica de cuceriri, iată trăsăturile caracteristice ale Statului Prusiei.

ORGANIZAREA BURGHEZĂ IN ANGLIA

Carol II. — Carol II Stuart s'a înapoiat în Anglia, întâmpinat cu entuziasm de regaliști. Însă ordinea veche n'a fost restabilită. Carol II a fost nevoit să semneze amnistia tuturor participanților la războiul civil și să aprobe dreptul de stăpânire a pământurilor confiscate în timpul revoluției. Deasemenea, el a trebuit să admită ca finanțele statului și impozitele să intre în competența Parlamentului.

Regelui nu i s'au înapoiat domeniile regale; Parlamentul i-a fixat o leafă. Nu mai avea nici dreptul de a avea armată activă. Astfel, stăpânul țării era Parlamentul, reprezentantul marilor moșieri și capitaliști.

Dar clasele acestea se temeau de revoluție și îl sprijineau pe rege, care se înconjurase de aristocrații înapoiști odată cu el.

Cu toată amnistia, s'a început persecuția „asasinilor regali”, adică a republicanilor, nemulțumiți de restabilirea monarhiei. Cadavrul lui Cromwell a fost scos din mormânt și spânzurat.

Regele credea că va putea restabili ordinea veche, dar se înșela. Relațiile capitaliste continuau să se desvôle în toate ramurile economice. Îngrădirile și exproprierea pământurilor țărănești mergeau repede. Industria făcea progrese mari. Legăturile comerciale cu Orientul aduceau venituri foarte mari. Un nou izvor de îmbogățire s'a creat prin comerțul cu sclavi. În insula Jamaica, fostă posesiune spaniolă, trecută în stăpânirea Englezilor, era cel mai mare târg de sclavi din lume. Acolo veneau negustorii de sclavi și cumpărau sclavi pentru ținuturile asiatice sau cele americane. În 1661 s'a înființat societatea regală africană, care exporta sclavi negri în Antile.

Orașul Liverpool a câștigat o tristă celebritate prin comerțul cu sclavi, pe care l-a exercitat spre sfârșitul secolului al XVII-lea.

Regele Carol II nu prea lua în considerație interesele burgheziei. El s'a înconjurat mai mult de aristocrații feudali-reacționari. Cu toată dorința regelui și a nobililor, proprietățile feudale, odată confiscate, nu au mai putut fi înapoiate, dar regele a găsit mijloacele necesare ca să ajute înalta nobilime engleză prin mite și livrări pentru armată. Intre burghezi creștea nemulțumirea pentru politica regelui și a aristocrației.

Politica externă. — Burghezia era nemulțumită în special de politica externă a lui Carol II. Ludovic XIV a plătit cu bani pe Carol II ca să facă o politică ce convenea mai mult Franței. Astfel Carol II a aprobat închiderea pieței franceze pentru producția engleză. El nu s'a sfiit să vândă Francezilor portul Dunkerque, cheia Țărilor de Jos. În interesul propriu și al nobilimii curțene, Carol II vindea guvernului francez industria și comerțul englez.

Opoziția parlamentară. — Carol II a înșelat așteptările burgheziei engleze. Atât Parlamentul cât și City, doreau un rege supus lor, dar Carol II a arătat, prin toate actele sale, că înțelege să fie continuatorul politicii familiei Stuart. Marile cheltuieli dela curte, tendința de a restabili absolutismul, politica externă provocau nemulțumrea generală. A început să se formeze un curent opoziționist în Parlament și s'au format două partide politice: Tory și Whig. Partidul Tory (conservator), era format din marii moșieri, care visau restabilirea absolutismului regal, și din cler. Partidul Whig (liberal) era format din burghezi și noua aristocrație moșierească, care doreau limitarea puterii regale și creșterea autorității Parlamentului.

Pentru a se apăra de samavolnicia guvernului regal, Parlamentul a votat, în 1679, o lege specială cu privire la drepturile personale ale cetățenilor englezi — „Habeas corpus”. Legea aceasta limita samavolnicia guvernului, dar Parlamentul avea posibilitatea să oprească temporar acțiunea acestei legi, mai ales în lupta cu mișcarea revoluționară.

În anul 1685 moare Carol II și tronul revine fratelui său, Iacob II, un om cu totul mediocru. Noul rege voia să restabilească absolutismul regal și să restaureze religia catolică. Preoții anglicani se temeau să nu-și piardă privilegiile, iar urmașii celor ce cumpăraseră moșii provenite din confiscarea averilor Bisericii catolice, se temeau să nu-și piardă moșile.

Tendința spre absolutism, pe care o manifesta Iacob II, a îngrijorat chiar și partidul conservator, care fusese un susținător al Stuartilor.

Regele era în vârstă și avea două fiice, amândouă protestante și căsătorite cu principii protestanți, așa încât la moartea

lui Iacob II, moștenirea tronului revenea Mariei, fiica cea mai mare, căsătorită cu Wilhelm de Orania, stathouderul Olandei. În luna Iunie 1688, însă, Maria de Modena, tânăra soție a lui Iacob II, a avut un fiu și atunci cele două partide politice din Anglia au hotărât să cheme la tron pe Wilhelm de Orania, care s'a grăbit să debarce în Anglia.

Iacob a fost părăsit de armată și a fugit în Franța împreună cu familia.

Wilhelm III de Orania (1689-1702). — La urcarea pe tron a fost obligat să aprobe „Declarația Drepturilor“, prin care s'a dat mai multă putere Parlamentului și în special Camerei Comunelor. În Declarația Drepturilor se stabilea că regele nu poate să pună impozite fără voia Parlamentului.

În timp de pace nu se putea întreține armată. Ședințele Parlamentului urmau să se țină regulat.

Suveranitatea Parlamentului. — În 1701 a fost aprobat actul de moștenire al tronului. Acest act prevedea că tronul englez trebuia să treacă principiilor mărunți din casa germană de Hanovra.

Astfel, în urma loviturii din 1688, în Anglia s'a consolidat regimul parlamentar burghez. Regele era supus Parlamentului și nu putea face politică independentă.

În timpul lui Wilhelm de Orania s'a întemeiat Banca Angliei.

Ana (1702-1714), a doua fiică a lui Iacob II, a venit la tron după moartea lui Wilhelm III. În timpul ei s'a încheiat pacea dela Utrecht, prin care Anglia a dobândit alăture succese. În timpul reginei Ana s'a făcut unirea între Scoția și Anglia (1707).

În anul 1701, prin Actul de stabilire, se hotărîse ca Ana să moștenească tronul la moartea lui Wilhelm. În caz însă că la moartea Anei nu rămăneau moștenitori, atunci tronul revenea Sofiei, electroarea de Hanovra sau, în lipsă, copiilor ei.

Sofia era nepoata lui Iacob I Stuart.

George I (1714-1727) și George II (1727-1760) erau prinși germani din casa de Hanovra. Primul nu cunoștea limba engleză și, ca să se înțeleagă cu miniștrii săi, era nevoie să se servească de interpret. Astfel, toată puterea a trecut pe seama Parlamentului. De atunci s'a spus „regele domnește, dar nu guvernează“. Guvernul a fost format mereu de partidul liberal, care a condus țara vreme îndelungată. Partidul liberal era format din cei mai mari moșieri, din bancheri și negustori. Sistemul alegerilor parlamentare rămăsese cel vechi. Fiecare comitat trimitea doi deputați în Parlament, asemenea și orașele care au obținut dela rege dreptul de a fi reprezentate. Lista orașelor,

care aveau dreptul să-și trimită reprezentanți în Parlament, fusese întocmită cu câteva secole în urmă, așa că multe orașe noi nu se găseau trecute pe listă, iar unele orașe trecute pe listă, nu mai aveau decât câteva case (burguri putrede), dar tot aveau drept să-și trimită doi deputați în Parlament.

Manchester era un centru comercial și industrial, dar fiind un oraș nou nu era reprezentat în Parlament.

Orașele mici, sau unele din ele reduse la câteva colibe, se aflau așezate pe pământurile marilor moșieri, așa încât partidul liberal cumpăra pe alegători, oferindu-le sume mari de bani și astfel partidul liberal a reușit să aibă majoritatea în Parlament. Miniștrii, ca să aibă la dispoziția lor pe membrii Parlamentului, aveau obiceiul să le dea posturi rentabile, unde nu trebuia depusă nicio muncă, dar unde erau bogat răsplătiți. Miniștrii erau stipendiați de marii bancheri și negustori și de societățile comerciale și în special de cele coloniale, care făceau afaceri foarte rentabile.

Prin secolul XVIII s'a luat obiceiul ca regele să încredințeze formarea guvernului membrilor majorității parlamentare. Astfel se constituia cabinetul ministerial, condus de președintele de consiliu, care de cele mai multe ori era și președintele partidului dela putere.

Președintele de consiliu, „premierul“ cum i se spunea, avea puteri enorme. Termenul unei legislații parlamentare era de 7 ani, iar legea electorală stabilea condiții grele pentru acci care voiau să candideze în alegeri. Parlamentul a profitat de drepturile sale ca să îmbogățească pe marii moșieri, negustori și bancheri, pe socoteala poporului muncitor.

Politica colonială a Angliei a fost dictată de interesele clasei stăpânitoare. Astfel, negustorii și bancherii englezi aveau pe continent un concurent foarte serios, Franța. și toată politica externă engleză a avut ca prim țel, după 1688, micșorarea puterii Franței, rivala comercială și colonială a Angliei. Anglia a luat parte activă la toate coalițiile îndreptate împotriva Franței. Prin pacea dela Utrecht cu Franța (1713), Anglia a primit proprietăți mari în America, în golful Hudson, precum și dreptul de comerț cu coloniile spaniole.

Prin tratatul de pace dela Paris (1763), Anglia a câștigat Senegambia, Canada și India luate dela Franța, iar dela Spania a luat Florida și Luisiana.

Prin înfrângerea Franței, către mijlocul secolului XVIII, Anglia a putut să-și formeze cel mai puternic imperiu colonial. Navigatorii englezi căutau să mărească domeniile coloniale ale țării lor, prin descoperiri de pământuri noi. Navigatorul Ja-

James Cook (1728-1779) a avut misiunea să cerceteze insulele oceanului Pacific. Cook a efectuat trei călătorii și a cercetat oceanul Pacific de la Sud până la Nord. El a studiat și coastele Australiei și a declarat proprietate engleză tot teritoriul Australiei. Băncile și societățile comerciale aveau venituri însemnate de pe urma exploatării coloniilor, deasemenea și băncile, care finanțau diferitele întreprinderi, câștigau sume foarte mari.

Lovitura de stat din 1688 a fost sprijinită de bancherii englezi, care au acordat noului guvern un împrumut considerabil. Bancherii reușesc să facă operațiuni destul de rentabile, prin împrumuturile pe care le acordau statului. Astfel, datoria publică apare și în Anglia. Bancherii, atunci când împrumutau statul, cereau procente ridicate, iar dobânziile erau plătite din banii impozitelor. Așa dar, bancherii profitau de pe urma ridicării impozitelor. Banca Angliei s'a creat în 1694.

Clasa conducătoare din Anglia realiza deci venituri însemnate de pe urma exploatării coloniilor și a muncitorilor. Războaiele îndelungate pe care le-a avut de susținut Anglia împotriva Franței, au adus creșterea impozitelor și creșterea datoriei statului. Situația muncitorilor devenea tot mai grea.

Ruinarea țăranimii. — În urma aplicării „legilor despre îngrădiri“, toate pământurile cuprinsese în hotarele unui sat se împărțeau și trebuiau îngrădite. Împărțirea însă nu se făcea într'un mod echitabil. Țăranii primeau parcele mici și neroditoare, iar proprietarii primeau „resturi“ mari care, adăugate la proprietățile lor, le măreau cu mult valoarea.

Pe cei săraci, pur și simplu îi alungau de pe pământuri. Țăranimea se ruina și devenea proletariat fără pământ, după cum se ruinau și micii meseriași care erau înlăturați prin concurența ce le făceau manufacturile mari.

Prin exploatarea cruntă a coloniilor, comerțul cu sclavi, creșterea datoriilor statului și exploatarea lucrătorilor din manufacturi, în Anglia s'au putut forma capitaluri mari.

Odată cu aceasta, prin jeluirea și ruinarea țăranilor și meseriașilor, se realiza transformarea lor în proletați.

Procesul creșterii capitalului și formării proletariatului, început în secolul al XVI-lea, se înfăptuia mai repede în Anglia, dar avea loc și în alte țări din Europa.

CAPITOLUL XL

INDIA ȘI CHINA IN SECOLELE XVI-XVIII

Mulțumită dezvoltării tehnice și științifice, Europa a putut să-și cucerească teritorii noi în alte continente și să le transforme în colonii.

India era o țară mare prin bogățiile ei și, rând pe rând, Portughezii, Olandezii, Englezii și Francezii au ocupat puncte strategice pentru a putea sustrage cât mai multe averi. În lupta pentru stăpânirea Indiei, n'au mai rămas până la urmă decât Franța și Anglia, iar în urma tratatului dela Paris, India trece în stăpânirea Angliei.

Țările din Extremul Orient (China, Japonia și Coreea), văzând jafurile și mijloacele nepermise de care se serveau neguștorii europeni, i-au alungat și au închis granițele, împiedicând orice fel de schimb cu Europa.

INDIA IN SECOLELE XIV-XVIII

Vreme de un an de zile (1398-1399), Nordul Indiei a avut de suferit îngrozitor de pe urma năvălirii mongole. Orașe întregi au fost ruinate, canalele de irigație stricate, meseriașii buni duși cu forța în Samarcand, iar agricultura și comerțul nu mai aveau nicio însemnătate. Armatele lui Timur nu au ajuns până în Sudul Indiei; aici neguștorii exportau produsele țării în Egipt, de unde Venețienii le încărcau pe corăbii și le transportau în Europa. India însă, mai era și un ținut de transit pentru mărfurile care veneau din China și din Indonezia. Chinezii aduceau minunatele lor vase de porțelan și baloturi de mătase, iar din Indonezia se aduceau mirodeniile care erau foarte căutate și plătite cu prețuri ridicate.

Portughezii au găsit drumul maritim spre India (1498), dar ei s'au mulțumit să ocupe numai comptuare pe țărmul Indiei. Ei nu aveau la îndemână mijloace suficiente pentru a putea să cucerească întreaga țară. Astfel, Portughezii s'au stabilit în diferite părți ale litoralului; acolo și-au construit baze întărite, de unde atacau corăbiile indiene și arabe. Prin acte de piraterie, însoțite de cea mai neînchipuită cruzime, au putut Portughezii să mențină monopolul asupra comerțului maritim dintre Europa și India.

Dar monopolul comercial portughez a fost înlăturat de negustorii olandezi și englezi, la începutul secolului XVII.

IMPERIUL INDIAN

La începutul secolului al XVI-lea, în regiunea trecătorilor Afganistanului trăia un popor mongol condus de principele Baber. Acesta a trecut din Asia Centrală în India în fruntea unei armate de 20 de mii de soldați încercați în lupte. În Nordul Indiei erau mari neînțelegeri între diferiții rajahi și când a năvălit Baber cu armata lui, rajahii nu au știut să se unească și astfel tot Nordul Indiei a fost supus de Baber, care a reușit să formeze un puternic imperiu mongol — Imperiul marelui Mogol (sau Mongol). Baber se considera ca un urmaș al marilor cuceritori mongoli Gingizhan și Tamerlan. Incetul cu incetul, toată India a fost supusă, afară de extremitatea sudică a peninsulei și Afganistanul răsăritean.

Akbar (1555-1605) a fost un urmaș al lui Baber. El a știut să-și apropie pe feudații indieni, interzicând orice persecuție religioasă pornită de cuceritorii musulmani împotriva supușilor Indieni. Pentru a favoriza agricultura în regiunile secetoase s'a construit o rețea de canale de irigație și s'a încurajat dezvoltarea comerțului și a industriei. Tesăturile indiene, ca masele și serge-urile, se exportau tocmai în Europa, unde au rămas până azi aceste numiri. În timpul imperiului Marelui Mogol s'au făcut în India clădiri splendide la care au muncit zeci de mii de muncitori.

Dar imperiul din India a suferit de acelaș rău ca și vechile imperii mongole. Conducătorii din provincii voiau să ajungă independenți și să lase țara ca moștenire feciorilor. Tot fastul dela curtea împăratului și al locuitorilor lui din diferitele provincii era susținut cu impozitele care se plăteau din truda Istovitoare a țăranilor și a muncitorilor. Perceptorii care încasau impozitele alcătuiau o tagmă de jefuitori, iar țăranii și muncitorii trebuiau să îndeplinească corvezi grele pentru zidi-

rea clădirilor și pentru facerea drumurilor și întreținerea canalelor de irigație.

Akbar a hotărât ca impozitele să nu se mai plătească în natură, ci în bani, dar țărani și muncitorii nu aveau bani, ci trebuiau să se imprumute și, neputând achita datoriile, ei își luau lumea în cap, fugind de prin sate. Regiuni întregi roditoare au rămas în paragină, bandiții au început să opereze la drumul mare, iar țărani se răsculau, astfel încât imperiul era amenințat cu prăbușirea.

Aurang-Zeb (1658-1707) nu a mai fost tolerant față de Indieni. El ținea cu feudații musulmani, persecuta pe Indieni și a început să jefuiască templele indiene unde, pe vremea Mongolilor, se acumulasera mari bogății. Pământurile templelor au fost date musulmanilor; s'au luat măsuri aspre împotriva țărănilor indieni care nu-și achitau impozitele: uneori țărani care aveau de achitat restanțe erau pedepsiți cu moartea.

După lupte îndelungate, Aurang-Zeb a reușit să ocupe India de Sud, dar războiul a absorbit sume enorme și astfel ruinarea Statului Mongol a fost desăvârșită.

Triburile Maraților, din partea de Apus a Decanului, au pornit războiul sfânt împotriva musulmanilor.

Sivadji a organizat armata partizanilor, care a luptat cu succes contra Marelui Mogol, grăbindu-i ruina și astfel Imperiul Marelui Mogol a fost — de fapt — desființat.

Englezii și Francezii în India. — India era împărțită în mai multe provincii conduse de câte un senior feudal. Feudalul rasupra pe țărani, iar aceștia nu aveau nicio tragere de inimă să apere o țară care era vitregă pentru ei. Din pricina neînțelegerilor interne, Englezii și Francezii au putut pătrunde în India prin societățile comerciale create atât de unii cât și de ceilalți. Între anii 1600 și 1700, Englezii au pătruns în India prin **Compania Indiilor Răsăritene** (East India Company). Alți Englezi s'au așezat în Madras, Bombay și Calcutta. Am văzut cum, pe timpul lui Ludovic XIV, s'a creat **Compania Indiilor** care era subvenționată de stat. Compania avea agenții ei, conduși de guvernatorul general. Dar pentru Francezi, toate ținuturile din oceanul Indian purtau numele de Indii. În India propriu zisă au pus piciorul în 1676, când s'a întemeiat orașele Pondichéry, pe coasta de Răsărit din Chandernagor (1688). Am văzut cum la moartea lui Aurang-Zeb, imperiul a fost desmembrat, rajahii și nabahii s'au declarat independenți și au început luptele unii cu alții. Compania franceză s'a amestecat în luptele dintre rajahi și a știut ca prin intrigi să-și asigure poziții. Compania era ca un suveran, avea armată proprie, putea să declare război și să încheie pace; ea

avea dreptul de a bate monetă. Curând cele două companii comerciale au devenit rivale, fiecare vrând să acapareze pentru sine monopolul comerțului în India. Francezii au avut în India un om destul de energic, Dupleix, care a încercat să ocupe orașul Madras. Nereușind, și-a îndreptat privirile în altă parte și, profitând de un concurs de împrejurări favorabile, a făcut compania stăpână pe un teritoriu de două ori mai mare ca Franța. Guvernul francez a trimis o armată ca să susțină compania. Armata era condusă de generalul Lally Tollendal, care era un om foarte aspru și ajunsese foarte urit de localnici. Englezii au ocupat Pondichéry, iar Robert Clive, guvernatorul companiei engleze, a înaintat, făcând noi cuceriri.

Surajah Dowlah, nababul din Bengal, ocupă Calcutta în 1756 și încheie în 1765 cetățeni din Calcutta în „Groapa Neagră“. A doua zi de dimineață nu mai trăiau decât 23 din ei. După puțin timp Robert Clive vine din Madras și bate pe nabab la Plassey, în 1757. Trei ani mai târziu, toate așezările Francezilor aflate în Sudul peninsulei erau în mâna Englezilor.

În America de Nord, Francezii stăpâneau Canada. Ei au întârit cu numeroase forturi hotarul dintre Canada și coloniile engleze.

Premierul englez Pitt, în speranța că va putea cuceri Canada, trimite pe Wolfe, un ofițer tânăr dar foarte capabil, care încearcă să ocupe orașul Québec, apărat de generalul francez Montcalm.

Lupta s'a dat în 1759; Englezii au ocupat orașul, dar în luptă au căzut și cei doi comandanți rivali. În anul următor, Francezii evacuează orașul Montréal și Canada trece definitiv în stăpânirea Englezilor.

CHINA ÎN SECOLELE XVI-XVIII

În urma marilor descoperiri geografice, Portughezii au ajuns pe coastele Chinei unde au debarcat în 1516. Schimburile comerciale între Chinezii și Portughezi se făceau în orașul Canton.

Dar Portughezii voiau să aibă un oraș al lor în China și de aceea au ocupat, în 1557, orașul Macao. Pe urmele Portughezilor au ajuns în China și Spaniolii, apoi Olandezii, Englezii și Francezii.

Europenii trimiteau daruri bogate împăratului Chinei și astfel au obținut dreptul de a face comerț cu China, de unde aduceau ceai, mătăsuri și porțelanuri.

Manciuria. Manciurienii au format un stat puternic în Sudul Manciuriei, cam pe la sfârșitul secolului XVI, iar la începutul

secolului XVII au început luptele cu China. La început, armata avea 8 corpuri de trupe, fiecare corp cu drapelul lui și de aceea s'a numit „armata cu 8 drapele“. Șeful armatei a ajuns împărat și a pornit lupta împotriva Coreei, care a devenit vasala Manciuriei. Acum Manciuria era destul de puternică ca să atace China.

În secolul XVII, în China, a fost o răscoală populară. În anul 1644, Capitala a fost ocupată, iar ultimul împărat din dinastia Ming a fost alungat. Chinezii au chemat în ajutor pe Manciurienii care au eliberat capitala Peking din mâinile răsculașilor și au declarat că dinastia Ming este înlăturată. S'a format un imperiu nou sub conducerea Manciurienilor. Acest imperiu nou s'a numit Ts'ing (1644). Manciurienii au atras pe marii feudali chinezi, dându-le daruri și încredințându-le slujbe însemnate.

Șefii armatelor manciuriene au primit titlul de principii și împreună cu feudații chinezi au răpit pământurile țăranilor, iar Chinezii care au căzut prizonieri au devenit sclavi. Dinastia manciuriană a domnit în China până în 1911 când Pu-Ju, ultimul împărat, a fost alungat, iar China, sub conducerea lui Sun-Yat-Sen, s'a proclamat republică.

Mongolii sudici s'au supus de bună voie Manciurienilor; cei din Nord s'au luptat cu înverșunare și deabia la sfârșitul secolului XVII au putut fi cucerii de Manciurieni. Alte două ținuturi din Apus au fost ocupate de Manciurieni, iar Anamul și Birmania au devenit vasele.

Kay-Sy (1662-1773) a fost un împărat manciurian care a intrat în legătură cu Europeii și a pus de s'a tradus în limba manciuriană tratate de fizică, medicină și matematici. În timpul lui, China și-a deschis toate porturile comerțului liber. În timpul lui Kay-Sy s'a încheiat un tratat comercial între Ruși și Chinezi (1589), iar Petru cel Mare a trimis la Peking o delegație rusă care trebuia să învețe limba chineză.

Negustorii străini s'au purtat foarte rău în China. Jaful, minciuna, intrigile erau întrebuintate de Europeeni în relațiile dintre China și Europa. Nici misionarii creștini nu s'au purtat mai bine. Sub cuvânt că predică religia creștină, ei făceau afaceri în folosul ordinului care îi trimise în China.

Atât guvernul chinez cât și țăranimea erau foarte îndârjiți împotriva albilor și astfel, în 1757, Europeii nu au mai avut voie să vină în alt oraș chinez afară de Canton, unde își aveau un cartier special. Acesta este vestitul „izolaționism chinez“. Din aceleași motive, atât Japonia cât și Coreea au procedat la fel, închizând porțile lor comerțului european.

CUPRINSUL

CAPITOLUL I

Pag.

In loc de prefață

5

Inceputul Evului Mediu. — Imperiul Roman de Apus și migrațiunea popoarelor („barbarii”). — Transformările economice și politice în Europa de Apus

7

CAPITOLUL II

Statul Francilor. — Statul Francilor în timpul Merovingienilor. — Carol cel Mare — Statul Francilor în timpul Carolingienilor

14

CAPITOLUL III

Europa din secolul IX-XI. — Destrămarea imperiului lui Carol cel Mare. — Franța în secolele IX-XI. — Anglia în secolele IX-XI. — Germania și Italia în secolele X-XI

29

CAPITOLUL IV

Răsăritul Europei în secolele IV-XI. — Imperiul Bizantin. — Incercări de restaurare a Imperiului Roman. — Imperiul de Răsărit și „barbarii”. — Viața economică și socială a Imperiului Bizantin. — Lupta Imperiului Bizantin cu Iranul. — Imperiul Bizantin în sec. VIII-XI. — Slavii. — Statul Bulgaro-Valah. — Statul din Kiev. — Decăderea Statului din Kiev. — Formarea poporului român. — Ungurii

35

339

- Califatele arabe, India și China.** — India la începutul Evului Mediu. — China în secolele V-XI 61

CAPITOLUL VI

- Cruciatale.** — Europa în ajunul Cruciaterelor. — Intemeierea și dezvoltarea orașelor. — Prima Cruciată 71

CAPITOLUL VII

- Orașele și comerțul în secolele XII-XIII.** — Breslele și gildele. — Lupta orașelor cu seniorii. — Dezvoltarea comerțului. — Dezvoltarea relațiilor comerciale 80

CAPITOLUL VIII

- Europa Occidentală în secolele XII-XIV.** — Cavalerul și educația lui. — Castelul feudal 90

CAPITOLUL IX

- Luptele dintre Imperiu și Papalitate.** — Papa Grigore al VII-lea și împăratul Henric al IV-lea. — Luptele lui Frederic I în Italia. — Ereziile 103

CAPITOLUL X

- Cuceririle Mongolilor.** — Tătarii 110

CAPITOLUL XI

- Turcii.** — Așezarea lor în Europa. — Cucerirea Constantinopolului 114

CAPITOLUL XII

- Franța în secolele XI-XIII.** — Întărirea puterii regale. — Regalitatea franceză sub cei dintâi capetieni 117

CAPITOLUL XIII

Pag.

Războiul de o sută de ani. — Franța în sec. XIV. — Lupta între Carol și Statele Generale. Jaqueria. — Franța la sfârșitul secolului XIV și începutul secolului XV . . .	123
---	-----

CAPITOLUL XIV

Franța în secolul XV. — Carol VII și Ludovic XI	131
---	-----

CAPITOLUL XV

Intemeierea Principatelor Române	133
--	-----

CAPITOLUL XVI

Anglia în secolele XII-XV. — Creșterea puterii regale. — Anglia sub Plantageneși. — Magna Charta Libertatum și începutul Parlamentului. — Situația țăranilor. — Răscoala condusă de Wat Tyler. — Anglia în secolul XV.	137
--	-----

CAPITOLUL XVII

Spania în secolele XI-XV. — Starea socială și politică din Castilia. — Starea socială și politică din Aragon și Catalonia	149
---	-----

CAPITOLUL XVIII

Decăderea Bisericii catolice	153
--	-----

CAPITOLUL XIX

X Germania în secolele XIII-XV. — Organizarea Imperiului	156
--	-----

CAPITOLUL XX

Cehia în secolele XII-XV	164
------------------------------------	-----

CAPITOLUL XXI

Țara Românească și Moldova în timpul lui Mircea cel Bătrân și al lui Alexandru cel Bun	169
--	-----

	<u>Pag.</u>
CAPITOLUL XXII	
Italia în secolele XIII-XV	173
CAPITOLUL XXIII	
<u>Renașterea în Italia</u>	180
CAPITOLUL XXIV	
Invențiile din secolele XIV-XV.	183
CAPITOLUL XXV	
China și Japonia în secolele XIII-XV	187
CAPITOLUL XXVI	
Ultimele veacuri ale Evului Mediu. — Descoperirile geografice și începutul politicii coloniale. — Descoperirea Americii și a căilor maritime spre India. — Descoperirile Spaniolilor — Urmările descoperirilor geografice . .	190
CAPITOLUL XXVII	
Italia în secolul XVI. — Cultura italiană în secolul XVI .	197
CAPITOLUL XXVIII	
* Germania în prima jumătate a secolului XVI. — Inceputul <u>Reformei</u> în Germania	205
CAPITOLUL XXIX	
Reforma și reacțiunea catolică împotriva Reformei în Europa. — Biserica calvinistă. — Reacțiunea catolică	217
CAPITOLUL XXX	
Spania în secolul XVI. — Revoluția din Țările de Jos. — Olanda în secolul XVII	221

Anglia în secolul XVI. — Inceputul dezvoltării capitaliste a Angliei. — Absolutismul în Anglia. — Comerțul englez în secolul XVI. — Politica externă. — Cultura în Anglia în secolul XVI

231

CAPITOLUL XXXII

Franța în secolul XVI și în prima jumătate a secolului XVII. — Situația economică a Franței. — Războaiele pentru Italia. — Instalarea absolutismului

239

CAPITOLUL XXXIII

Războiul de 30 de ani (1618-1648)

247

CAPITOLUL XXXIV

Răsăritul Europei în secolele XII-XVIII. — Ungaria și răzcoalele țărănești din Transilvania. — Răscoala iobagilor de la Bobâlna. — Ion și Matei Corvin. — Răscoala țăranilor sub conducerea lui Doja. — Lupta pentru independență și împotriva jugului turcesc. — Ștefan cel Mare. — Formarea statului național și plurinațional rus. — Petru cel Mare. — Războiul cu Suedia. — Situația economică-socială a Rusiei și politica economică a lui Petru I. — Imperiul rus sub Ecaterina II. — Războiul cu Turcia. — Economia iobagă din a doua jumătate a secolului XVIII. — Răscoala țăranilor din conducerea lui Pugaciov. — Revoluțiile burgheze din Europa și țarismul. — Polonia. — Turcia în secolele XV-XVI. — Mihai Viteazul. — Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea. — Suedia în secolele XVII-XVIII. — Șerban Cantacuzino. — Constantin Brâncoveanu. — Dimitrie Cantemir

253

CAPITOLUL XXXV

Dezvoltarea tehnicii și științei europene. — Noi descoperiri geografice. — Știința. — Lupta între știința nouă pe de o parte, Biserica și Scolastica de cealaltă parte.

288

1649-1688 **Începuturile timpurilor moderne. —** Revoluția engleză din anii 1649-1660. — „Levellerii”, și „Granzii”. — Al doilea război civil. — Republica și protectoratul. — Dictatura militară a lui Cromwell 294

CAPITOLUL XXXVII

Franța în secolul XVII. — Monarhia absolută în Franța. — Ludovic XIV. — Politică economică a absolutismului. — Decăderea Franței. — Războaiele. — Cultura în vremea lui Ludovic XIV. — Franța în prima jumătate a secolului al XVIII-lea 303

CAPITOLUL XXXVIII

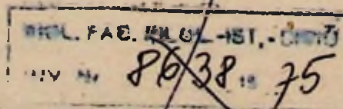
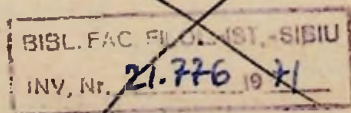
* **Germania în secolele XVII și XVIII.** — Austria și Prusia. Austria după războiul de 30 de ani. — Luptele dintre Austria și Turcia. — Răscoala țaranilor din Transilvania sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan. — Formarea Prusiei. — Regatul Prusiei 316

CAPITOLUL XXXIX

Organizarea burgheză în Anglia. — Carol II și Iacob II. — Wilhelm de Orania. — Anglia sub primii Hanovrieni. 328

CAPITOLUL XL

India și China în secolele XVI-XVIII 333

Impărțirea

Impărțirea imperiului după tratatul din Verdun (842)

ES

Prețul Lei 145.-

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

2013-1